

נר המערבי

מכתב עתי חדשי

יפיץ אור

על חיי היהודים, על היהדות וספרת ישראל

כי אתה תאיר נרי וגוי
(תהלים י"ח כ"ט).

בו יבואו:

- | | |
|--|--|
| (א) שאלות החיים, המקום והזמן בנוגע ליהודים בכלל ואמריקא בפרט. | (ה) קורות מעשי הצדקה, בתי החסד ותמחסה. |
| (ב) שירים, ספורים, תמונות ומחזות מחיי היהודים פה ובכל ארצות פזוריהם. | (ו) תולדות אנשי המעלה והשם. |
| (ג) חקירות, בקורת וביאורים בב"ק, בתרגומים, תלמודים ומדרשים. | (ז) מאמרים על דבר החנוף לבני ישראל. |
| (ד) מאמרים ופרקים מקורות היהודים. | (ח) בקורת ובשורת ספרים חדשים. |

יוצא לאור על ידי
ש. ב. שווארצבערג,

מחירו לשנה במוקדם

באשכנז 12 מארק, בעכטרייך ואונגארן
6 פלארין, בונגליה 14 שיללינג.

בארצות חברית 3 דאלאר, ברוסיא 6 רובל,
בצרפת וטורקיי 15 פראנק,

והמחצית לחצי השנה.

שנה שניה.

חוברת א.

נויארק.

בדפוס א. ה. רצונעבערג 52 קאנאל סטריט.

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 590/1.

תכני הענינים.

- מאת המו"ל.....
 " " דות באמריקה.....
 גנות של היהודים באמריקה. ד. איזענשטיין.
 (שור)..... מ. מ. דאליצקי.
 (פור)..... מ. ד. בראנדישטעטער.
 (6) הבתולה הזקנה (ספור)..... י. שקפוניוק.
 (7) ההשכלה, האמונה והדת..... י. ל. זאסניק.
 (8) ערי מקלט בין היהודים..... דר' ד. פארבשטיין.
 (9) מוזמר פ"ז בתהלים..... דר' ש. רובין.
 (10) ע"ד השתוות בין שפות שונות... הערמאן ראזענפהאל.
 (11) אני מאמין..... אכנ"ד האדרעי.
 (12) שאלה קשה ותשובה פשוטה..... דר' ש. מאנדעלקערן.
 (13) הורדוס ואגריפס..... נ. ש. ליבאוויטש.
 (14) בקרת ספרים (אור מאיר, הגיוני שפיגוזא,
 הלצה קדמוניה)..... פינחס בן אמתו.
 (15) מכתבום מחכמי ישראל (נפתלי הלוי, אברהם קראכמאל).

החוברת השניה תחת מכבש הדפוס, ותצא לאור לא יאוחר
 מן 1 אויגוסט.

אוצר ספורים. יכלכל עשרה ספורים נפלאים. מאת אלעזר שולמאן,
 מחירו 50 סענט.
 מלאכות פילון היהודי אל קאיום קאליגולה הקיסר השלישי להרומאים. מאת
 מ. א. גינצבורג מחירו 25 סענט.
 חותמי הנר המערבי ושיגו 25 פראצענט ראבאט.
 נר המערבי שנה ראשונה נשאר מספר קטן מחירו 3 דאלאר ולהחזותים
 המשלמים המחיר במקדם לשנה מחירו \$1.50

אדרעסע של העורך:

S. B. Schwarzberg, 17 Avenue C, New York City.

אל הקוראים

מאת המו"ל.

בקבלנו עלינו הערכת והוצאת המכתב עתי החדשי "נר המערבי" ידענו אמנם כי לא דבר קטן וקל הערך אנו נוטלים עלינו, ובכל עוזו אהבתנו לספרותנו ותשוקתנו הגדולה והנמרצה לראות בבנינה ולהקריב לה כל כחות נפשנו הדלים והמעטים, כפי מצב עמנו בכלל ובארץ הזאת בפרט, לא נוכל להבטיח רמות ונשגבות כאשר אנחנו לא נוכל לקוות גדולות ונצורות. גם אין אנו מבעלי ההויה השונים בדמיונות והחולמים חלומות כי יש בכח מ"ע או מאסף ספרותי, אף כי יעמוד על המדרגה היותר רמה ונשאה, להפוך לכל בני ישראל שפה ברורה ולהפיץ ביניהם במדה מרובה חכמת ישראל וספרותו, דבר שחשבו ותעו רבים, ובתוכם אחד ומיוחד בין סופרי ישראל הגדולים; כי כל יודע ומכיר הכרה ברורה ונאמנה את מצב ספרותנו וקהל קוראינו יודע, כי גם ברוסיא, ששם רוב מנין ורוב בנין של אחינו המחזיקים עוד במסורת אבות והמתנאים במעוז ספרותנו, גם שם אך מספר מעט מן המעט מכל הקהל הם הם הקוראים עברית, ומעט עוד יותר הקונים. הספרים והחוכרות, העתונים והמאספים, שיציצו ויפריחו בחצרות ספרותנו בכל יום כעתים האחרונות במספר כזה, שלא נראה עוד במחנינו עד היום, היא לא תולדה מחויבת מהקריאה המרובה והחבה היתירה לשפתנו ולספרותה שהתעוררה בימינו יותר מאז, אך לדאבון רב כל המכיר וחודר לתוך תוכו של המעשים והפעולות האלה—תולדות ההתחרות של העורכים והמו"לים.

אך דבר אחד שעורר לבנו ונתן לנו עו ועצמה, שלא להביט על כל המכשולים והמעצורים, המניעות והסכות העומדים לשטנה



לכל מו"ל, היודע חובתו ומכיר תעודתו, להכשילו ולהחלישו ולטרדו מן העולם— היא הידיעה הפנימית, כי הדבר אשר שמנו לנו למטרה והרעיון שעלה על לבבנו לא רחוק ממנו, ואם נשקוד על מעשינו בלי הרף ולא נתעצל במלאכתנו, אז יכוד נוכל להוציא דבר שיהיה לנאון ולתפארת עמנו ולתועלת ולטובת ספרותו ושפתו, רוחו ונשמתו הלאומית.

בין המון הגולים והגרים שנדרו ובאו הגה למצוא מנוח לנפשם הנהלאה ולכף רגלם העיפות, ובפרט בעשרים שנה האחרונות, נמצאו מספר לא קטן אנשים מן המשכילים בעם, שהוקירו במקום מולדתם את שפתנו וספרותנו, ובכל לבם ונפשם דבקו בה ודאנו לטובתה והשתתפו בהרחבתה; אך זרם העת ומלחמת הקיום לא יתנום להביא ממרחק לחמם, המאספים והספרים שיופיעו מעבר לים, וגם רבים, שהתאזרחו והתערו בארץ הזאת, כל הפצם ותשוקתם לברך על פרי הארץ, לראות פרי רוחם והגיונם של הסופרים והחכמים, שהתישבו ושהתאזרחו גם הם פה, ואשר גם במקום מולדתם, מרכז ספרות ישראל וחכמתו, לא עמדו בשורה האחרונה. על כן אם נקום עתה ונתעודד להוציא מ"ע חדשי לעניני עמנו וספרותו וחכמתו שיופיע בלי הפסק ו בלי הרף תמידין כסדרן מדי חדש בחדשו, אז חסד גדול אשר אין ערוך אליו נעשה עם עמנו וספרותנו, ונציל בזה שארית הפליטה מן הקוראים והיודעים עברית, שלא תשכח מפיהם, ואולי יתעוררו ללמד גם בניהם שפתם החכיבה והקדושה להם; אז יקום לנו דור חדש, דור אשר לא יבוש בעמו, ויכיר את עצמו וערך לאומותו, ויתנאה במקור מחצבתו, מלבד המרכז הרוחני שיברא על ידי זה בארצנו לתפארת ספרותנו, אשר ימשוך אליו את כל כחותינו המובחרים, ואשר בכחו להיות לקשר של קיימא בין בניה הנאמנים של הספרות העברית דהכא ודהתם.

גם ראינו פה אמריקה דבר אשר לא ראינו עוד בשאר ארצות;

והדבר הזה יתן שמחה בלבנו ותקוה לכל אוהב ספרותנו וחפץ בכבודה כי רוח והצללה אולי יעמוד לספרות ישראל גם ממקום אחר. מן השרידים היחידים שבחכמי העמים וחוקריהם פה, ישנם המתמירים בדעת שפתנו ובידיעת ספרותנו; די לנו להראות באצבע ולהזכיר את הגדול שבחוקריהם, התיר המפאר בעבודותיו הגדולות בחקירות שפות בני שם ובחקירותיו בבקרת התנ"ך, הוא הפרופיסור פאול הויפט, שגם הוא לקח חלק בעבודת חכמי ישראל פה וכבד את הנר המערבי שנה א' במאמרו היקר, תולדות מקורי כה"ק", דבר אשר כפי ידיעתנו עוד לא ראינו באירופה. אם כי רחוקים אנחנו מדעות החוקרים החפשים בבקרת התנ"ך וככל אחד משלומי אמוני ישראל מאמינים אנו בקדושתו וברוח אלקי השפוכה עליו, בכל זאת לא נעצור ברוחנו מלהביע שמחתנו על החיון הנפלא הזה הנותן כבוד ועז לספרותנו.

בכטחוננו באמץ רוחנו ובהבטחת גדולי סופרינו לעזור על ידינו במפעלנו, נשתדל בכל כחותינו באמת ובתמים, בחריצות ואמיצות לשאוף למטרתנו, להביא את ה"נר המערבי" לשלימות גמורה, ושלא להוציא מתחת ידינו מאסף שאינו מתוקן ומשוכלל, ולא תחום עינינו על פרי רוח גדולים וטובים, אם תכן המאמרים יהיה דל וריק, כי יודעים אנו חובת עורך ומו"ל שספרותו הביב עריו יותר מעסקיו הפרטיים, וכשם שאינו רשאי להעלות עד דעתו אף רגע, כי הוא השליט במ"ע והוא אדונו, העושה בו כאדם בתוך שלו, אך מוכרח להיות כפוף לפני גדולים וטובים, ולקבל דבריהם ברצון, אף שהם למרות רצונו ומתנגדים לדעותיו הוא, כן חלילה לו להחניף אנשים נודעים בעלי זרוע ובעלי רוח כביר, האומרים לנו הקהל ולנו הספרות, אם דבריהם מטפחים את האמת וההגיון הישר על פניהם ומשחיתים את הטעם הטוב.

בנוגע לחצוניותו של המ"ע הננו נוכל להבטיח לקהל הקוראים, כי תהלה לאל הוסרו כל המכשולים והמעצורים, שעצרוהו לצאת תמידין כסדרן, ויופיע מהיום מדי חדש בחדשו

והקורא לא יחכה עוד בכליון עינים על כל חוברת וחוברת, דבר אשר היה עד הנה לדאבון לב כל אוהב שפתו, ולא נתן אותו להתפשט בין הקהל כראות, מפני סבות שאין פה המקום לבררן ולפרטן. ובנוגע לפנימיותו—שיהיה ירחון טוב ומועיל, נעים ונחמד, ומענג נפשות ולבות קוראיו, וימלא כל הדברים שחסרו עד הנה, אשר בלעדן לא יוכל מ"ע ההולך לרוח היום להתקיים, כמו חלק הספורים, הבקרת הכללית, השקפות על חיי עמנו בעבר ובהווה, ותולדות גדולי ישראל וחכמיו הנכתבים ברוח דעת ובקרת; די לנו אם אך נזכיר בשם החכמים והסופרים החוקרים והמשוררים באירופא העומדים בהמדרגה הראשונה (מלבד החכמים היקרים והסופרים המהירים היושבים בארצנו) שנתנו ידם לנו לעמוד לימינינו בפרי רוחם הנעלה, ה"ה אבג"ד האדרעי, ד"ר ברנפלה, ד"ר בראדי, (עורך צייטשריפט דער העבר. ביבד ליוגראפיע), בראנדשטאטטער, בריינין, ד"ר ברדיטשבסקי, יהושע לעווינזאהן, ד"ר מנדלקערן, ד"ר מלטר, ד"ר ניימארק, סאקארזאו (עורך הצפירה בווארשא), פרישמאן, פריעדמאן (ר' מאיר איש שלום), ד"ר פאזנאנסקי, ע"נ פרענק, ד"ר פרבשמייך, ד"ר רובין, ראקאווסקי, שקפינוק, ועוד ועוד אנשי שם בעלי כשרונות נפלאים שפעלם והדרם ידועים לכל קוראי ספרותנו ואשר היה לכבוד אף לירחון בשפה חיה מהיותר כבירות וגדולות כי עובדים כאלה יקחו חלקם בו.

ומאת הסופרים הנאמנים לעמם וספרותם וחפצים בהרמת קרנם הנפוצים בכל רחבי ארצות הברית נבקש כי יקומו ויתעודדו ויתעוררו לעבוד עבודת עמם האהוב להם ויתארו כצבעים בהירים וברורים מצבם של ישראל בכך ערי מושבותיהם, עסקם, פרנסתם, מלאכתם ומסחרם, מצבם המדיני והאיקונומי, הרוחני והחברותי, מדרגת השכלתם והתפתחות רוחם, חנוך בניהם וחיי משפחתם, התנהגותם בתור יהודים ובתור אזרחים, יסוד עדתם והשתלמותם, תולדות גדולי ישראל מכל המפלגות שפעלו לטובת

עמם בענינים רוחנים או בענינים מדינים ונשמים, ומלבד התועלת הגדולה שיצמח לנו מזה כי על ידי הדברים האלה נראה כמו בראי מוצק חיי עמנו בארצנו והתפתחותו בעבר ובהווה, ונבוא בזה לידי הכרת עצמנו שהיא העיקר הגדול והראשי בחיי כל עם, ונדע מה חסר לנו ומה נחוץ לנו. אין ערוך להתועלת שיצא ממאמרים כאלה הכתובים בלא גוזמא והפלגה, אך בדברים ברורים ואמתים, כהיותן, להסופר והחוקר שיבוא בדור נולד לכתוב תלדות ישראל בארצותינו. הן כלנו ידענו את החסרון שלא יוכל להמנות והמעוֹת שלא יוכל לתקון ליהודי רוסיא על ידי התרשלות סופרינו שם מעולם לכתוב ולתאר דברים כאלה עלי ספר, וסופרי דברי ימי עם ישראל כמעט עברו עליהם בשתיקה בספריהם, אף כי יהודי רוסיא הם הרוב הגדול כמעט מכל אחיהם ולא רבוי הכמות בלבד, אך גם רבוי האיכות, וכל זאת באתנו באשמת המשכילים שלא ידעו להוקור ערכן של דברים כאלה, ולהסופר דברי ימי היהודים לא היה חמר ולכנים להבנין, ונשאר חלק גדול בתולדות ישראל שםם וריק, וכמה קהלות אשר אבן מקיר תזעק כי היינו שנים רבות לאות ולמופת בעיני העם, וכמה גדולים ענקי הרוח שבכח השפעתם פעלו גדולות ונצורות בחיי עמם ולזיו אורם הלכו רבים מאות בשנים, נשכחו כמותם עם פעולתם כאחד העם. והצעד הראשון להענין הנעלה והנשגב הזה כבר נעשה לשמחת לבנו על ידי שני סופרים נודעים ילידי ארצנו אורחי אמריקה: מאמרי החכם הנכבד האוהב עמו באמת הר"ר י"ד אייוענשטיין שכתב בהשגה הראשונה לירחוננו ואשר עוד יכתוב ברצות ה', יאצרו בקרבם חמרים חמרים חמר ולכנים רבנין תולדותינו, כמו כן נאווה תהלה להמשורר המהולל הר"ר מ. גארסאן בתארו לנו כעט סופר מהיר מחוה מחיי היהודים פה ובתי החסד ובתי המחסה בעירנו נויארק.

וחן מאמרים כאלה על מכתב עתי חדשי שיעשוהו לזורנאל במלא המובן האוצר בקרבנות כוונת המקום ויושביו ודמות

דיוקנא של העם שממנו יצא ובעבורו נוצר וקלסתר פני פעולותיו
ופרצוף מעבדיו; לא כאותו הקובץ מאמרים המכנה את עצמו בשם
מכתב עתי חדשי אשר לולא היה נדפס על גב השער באיזה
שנה ובאיזה מקום הוא נדפס, או לא יכלנו לדעת מקום הולדו
ומקור מחצבתו, ובאיזה שנה הוא נדפס.

ראינו נחוץ להעיר את לבות סופרינו הנכבדים עוד הפעם
ע"ד הענינים אשר בדעתנו לערוך לפני הקוראים, אף כי בהשנה
הראשונה חוברת ג' כבר העירו המו"ל על זה, יען לדאבון לבנו
עוד לא נמלאה תקותנו בשלימות, ואך על איזה ענינים הניחו
סופרינו אור :

- (1) תולדות קהלת חיכל עמנואל בנויארק בפרט, ומהלות ריפורם באמריקה בכלל.
 - (2) תולדות גדולי הרבנים האורטודוקסים באמריקה.
 - (3) תולדות גדולי הרבנים הריפורמיר באמריקה.
 - (4) תולדות סופרי וחכמי ישראל באמריקה.
 - (5) תולדות בני עמנו שיש להם יד ושם באמריקה.
 - (6) תולדות החברה "בני ברית" בפרט ושאר החברות באמריקה בכלל.
 - (7) תולדות מכ"ע לבני ישראל באמריקה.
 - (8) תולדות Hebrew Union College.
 - (9) תולדות ה"תלמוד תורה" ובתי ספר לאחב"י באמריקה.
 - (10) תולדות Jewish Publication Society.
 - (11) תולדות הטעאפער של היהודים בנויארק.
-

היהודים והיהדות באמריקא.

תחת השם הזה נשתרל לתת לפני הקוראים מאמרים מכל ענפי החיים החוטרי והמוסרי של אחינו בארץ החדשה.

המאמרים האלה אשר יהיו נכתבים בידי סופרים מבינים, יהיו בהמשך הזמן בידי סופרי דברי הימים לבני ישראל חומר ולבנים לבנין קורות היהודים פה, ואם לפעמים נוציא מהמאמרים האלה משפטים על דבר עתידותנו בארץ הזאת, לא נחיה מבוהלים במשפטנו כי אם נהיו מחוננים מאד מאד, ונשתדל בכל שתהיה לאל ידנו כי משפטנו לא יהיה משפט מעקל; כי באמת קשה מאד לנבא עתידות לעם כלו בימינו, עת אשר עניני כל העמים כלם סבוכים ואחוזים ומסוכסכים זה בזה, עד שקשה מאד לראות את הנגזר ממצב ההוה של איזה עם אחד. הן אמת כי ארצנו החדשה יוצאת מהכלל הזה, כי העם היושב עליה יצעד צעדי ענק קדימה על פי חקי הטבע, שלא ישנו את תפקידם, באין מפריע מצד סדרי הממשלה, אשר שמה לה עניני עצמה למטרה, אבל גם ארצנו זאת קשורה, אחוזה ודבוקה בענינים רבים עם ארצות אחרות ומקריהן, והמה, מקרי ארצות אחרות, יוכלו לפעמים לפעול גם על התפתחות אישי ארצנו, לשבט או נחשד. אם הרבר כן באזרחי הארץ היושבים לבטח על אדמתם זה כבר באין מחריד, על אחת כמה וכמה קשה לחזות עתידות לבני ישראל פה. מי יודע אם יוטב מצבנו פה, אם ירבה ויגדל מספר אחינו הבאים אלינו מארצות אחרות לגור בתוכנו, כי אם נהיה עם רב גם כה גדול יהיה לנו, כאשר הוא הרבר בין יוצאי חלצו עמים אחרים, או נבוא על ידי זה למצב רע כי תרבה המשטמה אלינו; האנטיסעמיטיזם, אשר כעת אך עשתה קנה ותמלט בציה פה, תוציא מהן בהמשך הזמן אפרוחים ובגדלם יפריעו את מנוחתנו, ונהיה גם פה מורדפים על צוארנו כאשר הננו בארצות איירופא.

אי לזאת נמרנו בדעתנו לתת לפני קוראינו מאמרים המתארים חיי היהודים פה אך בזמן העבר וההוה, ואשר יחפוץ להוציא מהם תוצאות על דבר עתידותנו פה, הרשות בידו. ובכן נתחיל בהחברת הראשונה משנה השנית לצאת לאור הירחון הזה להדפיס מאמר על דבר התישבות אחינו פה אשר נסו לעבוד את האדמה ולעשותה מקור למחיתם ולפרנסתם. המאמר הזה נכתב בידי עוזרנו הסופר המהולל, הגביר ר' י. ד. אייזענשטיין אשר קנה לו שם טוב במאמריו המחוכמים בהירחון הזה שנה הראשונה, ואשר היה אחד ממיסדיו הראשונים והזיל גם כסף רב מכיסו לתמוכו ולסעדו.

תולדות הקולוניות

שנתיסדו על ידי אחינו גולי רוסיא באמירקה.

מאת

י"ד אייזענשטיין.

דעת קורות העתים היא למוד יקר ונכבד לדורות הבאים, כי כלל גדול בתולדה: "קורות הימים חוזרות הלילה" History repeats itself והן כראי מלוטש אשר בו יחזו הנולדים את צורת דיוקנן של מולדיהם, וכל מעשיהם יגולו כספר לפניהם — יחזו ישכילו ויקחו מוסר, לבחור בטוב אשר הביא תועלת לאבותיהם ולמאוס ברע אשר עשה בהם שמות ופרעות והזיק לקיומם.

ומה ראוי ונכון הלמוד הזה לנו בני ישראל! אשר בכל דור ודור יקומו משנאינו לבלותנו, ותשועת ה' תעמוד לנו תמיד לחלצנו מן המצר. "והקורות האלה חוזרות הלילה", ויחזרו ויוסיפו לחזור עד קץ הימין. הדעת הזאת תתן אוטץ בלבנו ותחזק ידינו הרפות לעתות בצרה.

ובכל זאת כמעט שכחו הסופרים המשיבילים בבני עמנו כנגוע במקצוע הספרות הזה, ובפרט רבה העזובה בדברים הנוגעים לתולדות אחינו מרוסיא. גם סופר דברי ימינו החכם גרעץ עבר ודלג עליהם בחפזן ובמהירות רבה.

אך זה מקרוב נראו אותות תחיה בספרות התולדות של אחינו הרוסים, כי כבר החלו הסופרים ברוסיא ובראשם ד"ר א"א הרכבי ושמעון דובנאוו לחקור ולדרוש בקורות עמנו שם, ויש תקוה כי הפעם בידם יצליח בזמן לא כביר להוציא תעלומות ימיהם לאור עולם.

אבל נחוץ גם לרשום את קורות יהודי רוסיא ופעולתיהם באמירקה, וביחוד מעת החכה יציאת הגולים בשנת 1881 ולספר לדור אחרון בפרוטרוט סיבת התנועה הגדולה הזאת, סדר היציאה, כל הני הרפתקאות דעדו עליה, גגולם מועד לועד והקלעם בכף הקלע ממקום למקום עד אשר באו אל המנוחה ועמדו על עמדם ויאחזו בארץ החדשה, ומה מעשיהם שם מאז ועד עתה.

את כל אלה אניח לסופרים אחרים להתגדר בהם, ואנכי כבר החלתי

במאמרי הקודמים בהירחון הזה ולגלות ולפרש פרקים אחדים מתולדותם, ואבוא הפעם להוסיף עוד פרק אחד ע"ד "התיסדות הקולוניות באמריקה ע"י גולי רוסיא", כפי מה שראיתי בעיני ונדוע לי מפי אנשים נאמנים וע"י הקריאה בכתבי העת.

את הקולוניות האלה אחלק לשתי מחלקות :

(1) הקולוניות שיסדרו הועדים לטובת הגולים.

(2) הקולוניות שיסדרו יהידים בתור מסחר וקנין לראות שכר.

ובדרך כלל אומר כי עד עתה גם שניהם לא עלו יפה, וכסף רב ירד לטמיון מבלי עשות רושם ניכר או תועלת קימת הן להגולים הן להעוסקים במסחר הזה. אמנם החסרון יוכל להמנות והמעות יוכל להתקן כאשר הורה נסיון המלמד להועיל, וכאשר אבאר לבסוף.



הקולוניא בצ'ייליא איילאנד במדינת לואיזיאנא.

רעיון יסוד קולוניות באמריקה איננו חדש כי כבר היה לעולמים למיזם גלות התייר קולומבוס את ארץ החדשה הזאת. עמים שונים וכתות שונות יסרו בה קולוניות רבות, ולכן נקראו ארצות הברית לפנים "מדינות קולוניות" Colonial states או בשם "קולוניות" סתם. אין פה המקום לפרטן ולדבר אודותן באריכות, ורק זאת אומר כי בימים האחרונים, בשנתים לפני הוסד קולוניא יהודית באמריקה, עוד בשנת 1879 היו קולוניות מקולוניות שונות מאינם יהודים בכל רוחב ארצות הברית וביחוד בארצות המערב, ומלבד הקולוניות של הקבירים (Quakers) מורמנים וקומוניסטים, נוסדו קולוניא צרפתית וקולוניא אנגלית "רוג'בי", ושתיים או שלש קולוניות מקטולים במדינת ווירדזיניא ודאקאטא. מבני האירלנדים נוסדה קולוניא אחת במדינת אילענוי ושלש קולוניות נוסדו במדינת מינעסאטא, אחת מהן מאיזה מאות משפחות על אחוזה של שמונים אלף מענית שדה. (*) הקולוניא השניה בעלת 75 אלפים מענית שדה עם 68 בתים ועל השלישית הושיבו משפחות עניים ויבנו למו 150 בתים קטנים או כוכות (Cabins) וכולן תחת השגחת הכהן הראשי (Bishop) ממדינת אילענוי ומינעסאטא, ולא לבד שראשי העם וגדולי המדינה אינם מתנגדים לקולוניות האלה, אדרבה הם מחזקים ומאמצים בידי העוסקים בהן, ולא עוד אלא ישולחים ומפיעים קול קורא

(*) הערה : שתי מענית שדה ומחצית (2½ אקער) הם דיעסאטין אחד במרת רוסיא.

והוברות מיוחדות לכרוז ולהודיע טוב הארץ לגרי אירופא להמשיכם אליהם משם בחבלי הבטחות טובות ונעימות, כי כבר הורם הנסיון לדעת שיסוד הקולוניות הוא ראש פנה לבנין גדלות הארץ, וברכות התושבים תרב ההכנסה וארץ שמה תהפך לארץ נושבת ופוריה.

הרעיון הזה מצא מסיכות גם בלב אחינו מעת הבהלות הראשונות ביאלי-סועט גראד ובקיוב בשנת 1881, ובין הגולים שבאו לאמירקה היו רבים אשר חשבו לכונן מושבות בארץ החדשה, ומדוע נפלא גוי ישראל מגויי העמים אשר כוננו בה קולוניות והצליחו גם עשו פרי ?

ובכל זאת היו חברי הועה בנויארק נחלקו בדעותיהם בזה, ורבים התנגדו ליסוד קולוניות בעד יהודים לבד מבלי תערובות גויי הארץ, פן ישארו היהודים בודדים במועדיהם כאשר היו עם לבדד שוכן בעמק הבכא בימי הבינים, ודעתם היתה להפיצם בערים הגדולות בתור אומנים ועובדים בבתי חרשת המעשה, למען יתבוללו בין האמירקנים להיות עם אחד ברבות הימים. אבל אחרי שקלא וטריא נמנו וגמרו לעשות בחינה קטנה בדבר הקולוניות, ובפרט העיר על הדבר הזה החכם ה' הערמאן ראזענטהאל יליד קורלאנד שבא לנויארק עם הגולים הראשונים מקיוב ביום 16 אונוסט 1881.

בעת ההיא התעורר גם החכם הנעלה המנוח פראפ' מיכאל הילפרען הנודע אשר עד אז היה נחבא אל הכלים בתור סופר מהיר בשפת אנגלית באחד העתונים הגדולים בנויארק, וגם הוא התאמץ להוציא רעיון הקולוניות לאור. בחדש אקטוביר בשנת 1881 שולח ה' ראזענטהאל הנ"ל עם אחוזת מהגולים לתכלית יסוד הקולוניה הראשונה במדינת לואיזיאנא.

הסכה העקרית שהניעה את יסוד הקולוניה במדינה הזאת היא האגרת שקבל סופר הועד מנויארק ה' קורשידט כמענה על הקול קורא לעזרה שהדפיסו בחדש אונוסט 1881, מה' אלפרעד מאנטאניא בשם השר (נאווערנאר) ממדינת לואיזיאנא, בזה הלשון:

מחוז לואיזיאנא כבית הממונה על עבודת האדמה.

אדון נכבד: אשמחה להודיעך בשם הגאווערנאר מלואיזיאנא כי הממשלה ממדינתנו תאות בכל לבב לתת לכל משפחה מהמגורשים והנמלטים מרוסיא מאה וששים מענית אדמה חנם אין כסף. אדמת הארץ אשר נתנת להם היא ארץ פוריה ושמנה מאד, אויר המקום הוא בריא ונחמד, מעינות מים נמצאו פה למכביר, עצי יער ועץ פרי רבים, אדמת הארץ תוציא במדה מרובה: גופת (Sugar), צמר גפן, דגן, חטים, אורז ודוחן, פרי האדמה וכל מיני פירות מזמרת ארץ אמירקה.

אקה שתקבל ברצון את בשורתו זאת אשר אבשרך בשם הגאוווערנאר, והנני מכבדך
אלפרעד מאנטאניא.

ואחרי כן באה ידיעה תלגרפית מהגאוווערנאר בעצמו אל ראש הועד
בנויארק מי שהיה שופט במדינה, ה' מאיר ס' אייזיק כדברים האלה:
לואיזיאנא. תקבל ברצון ובאהבה את בני עמך ותתן להם אחוזה נהלה 160 מענית
שדה לכל משפחה, מדינתנו תשמה לקראת הבאים ותקבלם בזרועות אהוה, הארץ רחבת ידי
לאלפים ולרבבות.

ועל החתום, ס"ד מאק-ענעדי גאוווערנאר מלואיזיאנא.

אך כנראה מאנו בעלי הועד לקחת בלי מחיר את אדמת הממשלה ההיא,
וכאשר נוסד הועד מנארלינס ביום כ"ה לחדש נובימבר 1881 ובראשם ה' יוליוס
ווייס, שלח אנשים לתור את ארץ האחים נומאן בציציליא איילאנד Cicily Island
גם הגולים שלחו מקצתם חמשה אנשים ובראשם ה' ראזענטהאל, ובד' לחדש
דיצמבר 1881 הודיעו כולם בהאספה שנקראת לצורך הזה, כי טובה הארץ מאד.
ובהסכמת הועד מנויארק קנו את האחוזה מהאחים נומאן, לכוננה וליסדה
לקולוניא בעד הגולים.

חבל הארץ ההיא יכיל אלפים ושמונה מאות מענית שדה, מחצית האדמה
עובד בה ומחציתה קרקע בתולה, ואיזה מקומות מוקפים גדר ועליהם בנינים
קטנים.

תנאי המקח וממכר היו: שמראשון לחדש יאנובר 1882 עד ראשית שנת
1885 יחזיקו הגולים בשדה נחלתם חנם בלי כל תשלומין, ועליהם לעבוד
את האדמה, ומשנת 1885 עד שנת 1890 ישלמו להמוכרים סך שני אלפים
דאלאר מכסף המקנה מדי שנה בשנה קרן ולא רבית עד תום התשלומין,
ומן שנת 1890 והלאה יהיה על הקונים אשר לא תשיג ידם או ימאנו לסלק
את כל התשלומין לשלם גם רבית ששה למאה מהקרן אשר ישאר בידם.

מחיר הקרקע היה יתר רב משווה. לפי ערך הקרקעות בגבול הזה שווה כל
מענית שדה אך כדאלאר ורבע, והמה שלמו שמונה דאלאר, וכפי עדותו של ה'
ראזענטהאל רצה שכן קרוב להאחים נומאן, הנוצרי „פעק“, למכור שדותיו
ועליהם בנינים רבים וגדולים במחיר ארבעה דאלאר לכל אקער, ומדוע שלמו
סך גדול כזה בעד אדמת נומאן? צריך עיון. ומלבד זאת היה מרחק רב מהישוב
החדש הזה לישוב העולם, כמהלך יום ולילה „מעת לעת“ עד בואם לעיר נושבת
ותחנית מסכת הברזל.

בעד עשרים ושמונה משפחות נקנתה אדמת הקולוניא הזאת ותשע משפחות

נתנו כל אחת לאוצר החברה 450 דאלאר העולה ארבעת אלפים וחמש מאות דאלאר.

ולמען נהכם בלחם ולתת להם כלי מחרשה וכל צרכיהם וכבנות להם בתים, עד אשר יראו הגולים פרי תבואה לפרנסתם, חלק להם הועד מנווארק 2800 דאלאר, והוא חלק שמיני ממחיר הקרקע. גם הועד המקומי מנווארלינס קבץ נדבות לערך חמשת אלפים דאלאר, אך הכסף הזה הוציאו לצרכי דברים אחרים וכפי ששמעתי לא בא לאוצר החברה בעד תמיכת הגולים על המולוניה.

מספר כל הקולוניסטים עלה למאה ואחת נפש, מהם 51 נברים, 34 נשים, 66 ילדים פחותים מבני 15 שנה. הנברים היו צעירים לימים או בחצי ימיהם. פרנסתם בארץ מולדתם היו שונות: סוחרים, מלמדים, עורכי דינים ובעלי מלאכה, אחד עשר מהם עסקו בעסק עבודת האדמה וששה עברו בעבודה ממש. הקולוניסטים בחרו מתוכם שבעה מנהיגים ובראשם ה' ראזענטמהאל.

ולמען הוכיח כי הגולים ההם לא היו עצלים במלאכתם ובכל כחם עברו את עבודת הקולוניה, אעתיק מכתב ה' ראזענטמהאל ששלח למכ"ע Jewish South (היהדות התימנית) שנדפס בנווארלינס, ואלה דבריו:

זה חדש ימים מעת נוסדה הקולוניה ואשמח להודיעו כי הכל יעשה בתוכה בזריזות וחרוצת כפים. שכנינו מסביב אשר אלינו השגיחו בראשונה והיו מסופקים מעט או הרבה אם נצליח בעבודתנו, משנים מיום ליום את מחשבותיהם אשר חשבו אדותנו מתחלה, בראותם כי היהודים הגרים אשר חדשים מקרוב באו יעשו מלאכתם ביתרון הכשר דעת, ובזריזות מתאמצים להפוך גם קרקע בתולה לאדמה פוריה, ויחלו להצמיח כי ברבות הימים כל נבוש להתחרות בהם. בימי עבודתנו אלה המעטים תקננו את הדרכים חפרנו בארות וכתנו עצים, ועיקר עבודתנו כיום לבקוע עצים ולגדור את שלש החלקות ולתקן את חלקת השדה אשר קצבנו לגני ועץ עושי פרי. באחרית ימי שבוע העבר קבלנו עצי בנין מנווארלינס לעשרים בתים ובבנין הבתים נהיה מרודים כשני חדשים בערך, ורק כאשר תכל מלאכתנו זאת והבתים יעמדו על מוכנם, ונשינו וטפינו יבאו לשבת עמנו, נאמר כי הקולוניה נוסדה באמת. בני הקולוניה כריאים ושלמים, כולם מטיבום גהה וששים ושמונים לצאת לפעלם ולעבודתם וכו'.

ועל החתום, הערמאן ראזענטמהאל.

אך לא ארכו הימים ותקות הגולים כלתה ברעה, כי עם כל זריזותם ועמלם לא עלתה בידם לנכש את הקרקע לצורך זריעה מהקמשונים (Bush) שעלו עליה. הקללה הראשונה "צמיחת קוץ ודרדר" נתקיימה בהם במדה גרושה, וכאשר עקרו הקמשונים בחלקת שדה אחת ובטרם כלו לעקור אותם בחלקת שדה שניה, והנה

צמחו ועלו עוד הפעם בחלקת השדה הראשונה, עד אשר קצה נפשם בעמלם. נוסף לזה מפאת היות האדמה לחה עם מי בצה, שררה עם הקדחת אשר הפילה רבים למשכב, ובאיזה חדשים עזבו מחצית הגולים את הקולוניא וילכו לרכול בסחורה או לעשות איזה עבודה בבתי המעשה בערים הגדולות. ולאחרונה בחדש אפריל 1882 עלה מבול מים מהנהר הגדול מיסיסיפי וישחת את הגדר (Levee) העוצר בעד מרוצת המים, וישטוף את כל העמק ההוא, ושארית הגולים נתפזרו לכל רוח ולא נותר מהם שמה עד אחד, ובזה תמה כלה ונכרתה הקולוניא הראשונה.

ב.

הקולוניא „אלליאנס“ במדינת נודזערזי.

רבים מיושבי הקולוניא בלואיזיאנא שבו אחרי כן לניו יארק, אז נוכח הועד הנויארקי להבין ולדעת כי המקום גורם, אף כי מתחלה הוגדר להם שיותר טוב לבחור במדינות המערב או במדינות הקרובות לניו יארק, וה' ראזענטהאל הראה דעת המומחים הגדולים החכמים העללואאלד ורעקלר בספריהם, כי מדינות הדרום לא טובות הנה לישוב אנשים שנולדו בארצות הצפון, אך הועד לא שם לבו אז לדברים האלה.

מעת ההיא לא נסה הועד עוד ליסד קולוניא בארצות הדרום, ונשארו רק שני דרכים: ארצות המערב או ארצות המזרח בסביבות ניו יארק. אולם דעת רבים מבעלי הועד לא היתה נוחה להושיב הגולים במדינות המערב ולטעת אותם על אדמת הממשלה, כי אם אמנם האדמה הזאת פוריה ונתנת בלי מחיר, אבל ההוצאות מרובות מרחק הדרך ומחיר השורים וכלי מחרישה הנצרכים לשדי תבואות האלה, גם רבה המלאכה וכבדה מאד על הגולים שלא נסו בה מעולם, ולכן חשבו כי יותר טוב להושיבם במדינות הקרובות לניו יארק ובפרט במדינת נודזערזי במקום שרוב השדות מוציאות צרכי אוכל בית, פרי אדמה חרעוני גנה, אשר טרחתם מועטה בערך שדי תבואות, למען הרגילם מן העבודות חקלות אל הכבודות, וגם בימות החורף עת תשבת עבודת הקולוניסטים בשדה ימצאו עבודה לסחור בפירות כבושים וחבושים בקנקני רקוע פחים (Canned goods), ובעסים כל מיני גרנדינות וממתקים (Preserves) אשר מרבים האמירקנים לאכול כפרפראות וקנוח סעודה, ועולה גם על שולחן בני הכפרים.

ובכן יסדו הקולוניא השניה במדינת נודזערזי (New Jersey); ונקראת בשם

„אלליאנס“ (Alliance) על שם חברת „כל ישראל חברים“ בפאריז. בחדש מאי 1882 הובאו שמה לראשונה על ידי הועד „תומכי גרים מניוארק-Hebrew Emi- grant Aid Society) 43 משפחות מגולי רוסיא הדרומית מערי אדעסא, קיוב יאליסוועט גראד וכו'. רבים מהגולים ההם היו מחברת „עם עולם“, והועד בחר את הצעירים ועולי הימים וישלחם לארצות מערב, ואת הזקנים והנכבדים שבהם שלח להמושב החדש הזה. בימי שלשת השבועות הראשונים היו בהקולוניא כמאת נפש אדם ואחרי כן היו מתרבים והולכים מהנשלחים כהו ס פה מהועד ועלה מספרם עד חמש מאות נפש.

הקולוניא אלליאנס קרובה למסילת הברזל והתחנות בראדוויי (Broadway Station), עיר ברידשטאן היא מצד נגב, וויינלאנד מצד מזרח, (ולכן נקראת לפעמים על שמה „הקולוניא וויינלאנד“), ועיר מילויל מצד דרומית מזרחית, ומצד צפון היא רחוקה מפילאדעלפיא.

הארמה תכיל בשטחה אלף ושתי מאות מענית שדה, ומכוסה בעצים ובסבכי היער (Bush) ונקנתה מאת האחים ליטש (Leach Bro's) במחיר 12 או 13 דאלאר כל אקער, והועד חזר ומכר את הארמה להגולים ויחלק לכל משפחה חמש עשרה מענית שדה במחיר 15 דאלאר כל אקער, לשלם לפרקים במשך עשר שנים ובאחריות הנכסים זקופים על המלוה, בכל תקף שטר קרקעות.

בעלי הועד בחרו למשניה ומנהל את הקולוניא את ה' שמערבערג נוצרי אשכנזי (פליאה כי לא מצאו אחד מאחינו מוכשר לזה), וגזרה היא מלפניו שכל דבר אשר יקבלו הקולוניסטים מידי הועד איננו מתנה רק הלואה ומחויבים הם לשלם המניע מהם כאשר תשיג ידם אהרי כן, וכל אחד מהקולוניסטים עשה חשבון בינו ובין המנהל.

ויען כי הקולוניא היתה רחוקה ממסילת הברזל, וחסר להם עגלות וסוסים אשר לא ראה הועד לנכון לקנות בעדם (?) לכן הוכרחו לקנות צרכי אוכל נפש וכל חפציהם מהאחים ליטש, (מובן מאליו כי המוכרים לא הפסידו).

וראוי להעיר בזה, כי כאשר הביאו את הגולים להקולוניא הזאת בתחלה לא מצאו להם מקום לנוח וללון, ולכן הציע בעיר ניוארק ה' שמואל ס. קאקס (S. S. Cox) ביום 8 יוני 1882 לפני הקונגרים בוואשינגטאן להתיר להמיניסטער המפקד על עיני החיל והצבא, שיתן אלף אהלים מאהלי אנשי החיל (tents) בעד הגולים אשר שלחו שמה על ידי הועד מניוארק. הצעת קאקס (נוצרי) נתקבלה בהסכמת הקונגרים כולם פה אחד, והמיניסטער רובירט לינקלן שלח להם אלף אהלים הרבה יותר מכדי הצורך, וכאשר נבנו הבתים עזבו את אהליהם וישבו בבתיהם.

האחים ליטש הם בעלי מלאכת נגר ובוני בתים מקבלים, והועד הפקידם לבנות הבנינים הנצרכים בעד הגולים. ויבנו המשה בניני עץ כל אחד מאה רגל ארכו ועשרים רחבו, ובתוכם בית המבשלה ובית האוסם. בבית המבשלים עמדו שלשה דורים או כוורים גדולים, האחד אשר בו בשלו המרק והנוזל, הכיל ששים הין (4 Gallon קווארט ההין), והשנים האחרים הכילו שלש הין כל אחד, לבשל בהם טהעע ומים חמין, ותנור גדול שאפו בו לחם די צורך הקולוניא.

קשה להבין מדוע בחרו במדה המרובה הזאת (?) להאכילם כדרך שמלעיטים אנשי החיל „בהקאזארמען“ ברוסיא, אך אולי רנו בעלי הועד ק"ו מעצמם לנהוג עם הגולים כחומרי המקום שיצאו משם.

גם בנו המקבלים האלה 18 בתים קטנים ופחותי ערך, לכל אחד שני חדרים והצי, מרתף כעין חפירה ובלתי מרוצף, במחיר ארבע מאות וחמשים דאלאר כל בית, ובאמת היה המחיר הזה פי שנים משוין.

מן הבנינים הגדולים לא נותר רק אחד „זכר לחורבן“, הבנין הזה הוא כעין „הקדש“ הנודע ליהודי רוסיא, ומי שלא ראה אותו לא ראה חורבן מימיו, והגולים הסבו שמו „היכל הגן“ (Castle Garden) על שם הבית אשר דרך שם באו בעלותם מן הספינה לחוף נויארק.

מעשי הגולים בשדה היה ראשית כל לפנות את האדמה מהסבכים ולכרות את העצים, ויפנו ארבעים מענית שדה ויזרעו בתוכה חטי מנות (Maize) ויטעו נדנרניות. בשנה הראשונה פרחו הנדנרניות וישגשגו, אבל החטי מנות לא עלו יפה מפני מעוט גשמים, כי היתה אז שנת בצורת בנוזערוי.

הקולוניא אלכייאנס היא האחת מכל הקולוניות שנוסדו באמירקה בשנות 1881-2, אשר עוד נמצאים בה אכרים יהודים עובדי אדמה, והנשארות : הקולוניות „ברמל“ ו„ראזענהיים“ אינן קולוניות במובן המלה רק כפרים אשר יעבדו בהם היהודים עבודות ומלאכות זולת עבודת האדמה, ואם נמצא בהם אחד או שנים אכרים יהודים הם בטלים ברוב.

(המשך יבוא).

מזמרת הארץ.

מנש להמשורר והסופר מ. גארססאן.

ברוך שֶׁלִקְקֵנוּ מִקְעָרְתוֹ הַגְּדוֹלָה
מִי-רוּשׁ וְלַעֲנָה שְׁמָהּ בְּגוֹלָה,
שֶׁאֲבָלְנוּ מִיָּדוֹ, תַּחַת שְׁלַחַן אֲדוֹנָיִם,
תַּפּוּחֵי אֲדָמָה וְדָגִים מִמְּלָחִים
וּבְגָדִים לְבָשָׁנוּ בְּשִׁלְמוֹת גְּבַעוֹנִים
וְעַל-הָאָרֶץ יִשְׁנֵנוּ בְּכָל-מְלָחִים!

וּבְרוּךְ שֶׁהוֹצִיאָנוּ מִמְּאֵפֶלֶת לְאוֹרָה,
בְּמִקּוֹם גַּר הַדְּרֹד וְדֹלֵק בְּמַגְנוֹדָה,
בְּמִקּוֹם אֵין עֵקֶדְתָּ, מוֹעֵקָה וּבְכָל—
לְגַמֵּר סִמְרָטוּשֵׁיךָ בְּעֵרְמוֹת שֶׁל זָבֹל,
לְקָרוֹת אֲבָנֵי פֶחֶם, לְחֵצַב אֲבָנִים,
וְלַעֲרֹב בְּכַפְרִים בְּמַכְנָסִים יִשְׁנֵנוּ!

בְּרוּךְ הוּא, בְּרוּךְ שְׁמוֹ, שֶׁהִחְיֵנוּ וְקִיַּמְנוּ
לְעֵבֶד יָם זַעַף וְאֵל קָרְבּוֹ לֹא בָּאֵנוּ—
לְשֵׁאת סַל-רַכְלִים עִם כָּל-מִינֵי מִמְּתָקִים!..
הַיְבֻעֵנוּ בְּגוֹלָה טַעַם זָנִים מְרַקְקָה?..!
זָבְרָנוּ אֶת-הַדְּאָגָה שֶׁם בְּמַחְשָׁבִים—
לְצִלִּיל לֶחֶם שְׁעוּרִים אֲבָלְנוּ בְּאֲנָחָה!

עבדים היינו למשלים אכזרים,
ובארץ נכחות בלנו היום שרים,
נשיאים ונציבים לקהלות וקמי"ם,
משלים בצמד תימים ליטונקים,
שליטים בארץ ובמלכות שמים,
המלכים מאטליו עד בית מטבחים!...

מה אנחנו תסרים בארץ הפלאות,
ומה אנו דרשים זולתי נפאות,
זולתי נשיאות ופרנסי חדיש,
זולתי בננים חקמי אגו,
זולתי חוננים וחיות הקדוש—
צלמי כל-זכר, פסילי-עץ ואבן?!!...

ואף כי חכמנו אנחנו בני-עבר,
ואיש איש לנפשו נשר גדל-אבר,
ואיש איש מרעהו יתר בפנינה,
מה-לנו חלק בהליכות המדינה?..
ובקתי העם מה נחלה לנו,
לחיות באחרים. הענו גם אנו?!

בלנו ביסמארקים גלויי עינים,
בקרב ק.קני"ו מאחרי בירים!
חכמים אנחנו לפני הארון והפרובים,

נאורים אֲנַחְנוּ לְאִיר לְאַחֲרִים...
חֲרוּצִים וְנִבְנִים—לְצוּר צִיד וְנוֹכִים,
וְזֶה כָּל-בְּחִנּוּי לְכַתֵּב הַכְּשָׁרִים!..

עַם חָכָם אֲנַחְנוּ לְפָנִים מִן הַקְּלָעִים,
וּבְגִינוּ בְּחֻצוֹת יִגְדְּלוּ כַּכְּרָאִים
כְּלִי בַעַת אֱלֹהִים וְתוֹרַת הָאָדָם,
חֲרָפוֹת כְּפִיָּהֶם וְאֲבָנֵי קֹלַע בְּיָדָם
וּבְלִבָּם תַּחֲוֹ מִקְּמָטָם וְעַד גְּדוּלָם—
וְהִשָּׂה בְּגִי-בְרִית, זָרַע עִם-עוֹלָם!..?

מִשְׁפִּילִים אֲנַחְנוּ לְשִׁמְרֵן בְּנִדָּה
כָּל-חֲמֻדַת יִשְׂרָאֵל—שְׁפָתֵנוּ מִיְחִידָה,
שְׁפַת צִיּוֹן מִקְדֻשָּׁה, מְלֹאֲתֵי תַפְאֲרָתָהּ,
שְׁפַת אֱלֹהִים, פְּלִיטַת בַּת-יְהוּדָה,
וְלִהְיוּ שׁוֹבֵב בְּחֻזְקָה עַל-כֶּסֶף הַבְּבִירָה,
שְׁפָתָהּ הַנְּמַכְנָה—שְׁפַת כָּכָל הַשְּׂדוּדָה!..

יִרְאִים אֲנַחְנוּ—כְּרַבּוּי רַבָּנִים,
מְתַקְנִים אֲנַחְנוּ—בְּאַבְיֹלַת סְרַטְנִים,
בְּכֻלְעַת שְׁבִלּוּלִים וְקֹץ מִיַּגֵּי שְׂרָץ—
וְלָעַם הַסֶּפֶר" אִין סִפְרָה בְּאַרְצֵי,
כְּאֵלּוּ עִם-לֹא-הָיָה בְּתַבֵּל הַיַּיִנוּ,
אֲמֵנוּ חֲתִית וְאָמְרֵי אֲבִינוּ!..

ברוך שלקקנו מקערתו הגדולה
מי-רוש ולענה שמחה בגולה,
וברוך שהוציאנו מאפלה לאורה,
להיות בארץ דרר חפשים לנפשנו,
ולפרק מעלינו על חכמה ותורה—
באגדות וקמ"ם לא שערנו אבותינו!..

ברוך שפטרנו מצער גדול בנים
וממדות שפנו בבני עם-רתמנים;
ונחלק לאדוקים ונאורים אנשי מעלה,
אלה זמלים אחר ואלה עברים הלואה...
זה משך אל קמ"נה—אל מקדש-זרים...
ותהדות ביניהם קרנעה לגורים!..

מ. מ. דאליצקי.

בניארק הגדולה. יום ו' י"א סיון, תרנ"ז.

שני עגולין.

בדיחות א.

מאת

מ. ד. בראנדשטעטער.

אל הצדיק מכלבושוא בא אורח נכבד, עשיר גדול מקצה ארץ הגר, ויקרב את קרבנו חמש מאות רמ"כ פדיון נפשו. הצדיק קבל ברחמים וברצון, קרב את האיש כמו נגיד וישאל למעשהו, לאשר יחסר לו ולאשר תשאל לה נפשו.

«אכן הרבה אני חסר, ענה האורח באנחה, ולשמע הצדיק באתי מארץ רחוקה אולי ירחמני ואושע».

«לח' הישועה, ענה הצדיק בענוה גדולה, אך שבה נא בני וספרה אודותיך לי, ואני אל אלהים בטחתי כי ירפא לך».

«החיתני רבי וקדושי!» קרא האיש וישב אל מול פני הצדיק אשר לא גרע ממנו עין, וידבר ביראת כבוד ויספר:

«איש מצליח אנכי, ה' ברכני בהון ובעשר, באשה טובה ובבנים ובנות לכבוד ולתפארת, ולא מנע ממני דבר מכל ברכות ה' אשר ישאל לו לב האדם לטוב לו. — אבל אלהים גם הפניע בי את חטאות נעורי ופשע שפתי לפני; כי לבשתי ולחרפתי סרסור הייתי בנעורי, וכסרסור הרביתי כזב כל היום, ומרמה ותוך תחת לשוני תמיד, עד כי יהפך גם דבר אמת לשקר בפי, רחמנא לצלן, גם עתה ברצות ה' דרכי והנני עשיר גדול ואת מלאכת הסרסורות הבזויה השלכתי אחרי גוי זה שנים הרבה. ורעה עוד מזאת כי כח זכרוני חלש ורפה עד מאד, על כן אשנה תמיד בכזבי ואתפש ואהי לבוז, והדבר הרע הזה ישכין לעפר כבודי וכבוד ביתי, על כן נפשי מרה לי מאד. — והנה זה ימים אשר מרב בעסי והות נפשי גם עמודי בריאותי החלן להתמוטט ואחלה, ומחלתי כבדה מהרפא. וזה דבר חליי: חכי לא יבין טעם, אם מעדני מלך אוכל והיו כעפר בפי, ויין הרקח כריר חלמות בשתותי. לשוא עמלו בי הרופאים וישקונו כל סמי בית המרקחת, לשוא נסעתי למרחצאות רחוקים ואניח כל מי מעיני מרפא אל קרבי,

ישועה רחקה ממני ואדל מיום ליום, על אף שולחי אשר לא ינהו ממני מזור. —
ובכן באתי אליך רבי וקדושי, חמול נא והסר ממני רוח שקר אשר ישלוט בי
שלטת, רפא את כח זכרוני המט, והשיבה לי גם את הוש מעמי אשר אבד בעיני
ואדע כי יש צדיק בישראל מציל ומושיע, ואנכי חצי הון ביתי הרב אקדיש
ליושבים לפני ה' כאשר יצוני רבי וקדושי, אך הכר נא ממני את המחלה הנוראה
הזאת.”

והאורח הוריד לארץ ראשו ויבך בדמעות שלישי, והצדיק התבונן בו בחמלה
רבה, ואחרי הניעו את ראשו הנה והנה כחצי השעה, אשר ארכה בעיני האיש כאורך
הנצח, ענה הצדיק ויאמר: „אכן חליך חלי משלש הוא והנך צריך לרחמים גדולים
התלויים בתשובה משלשת המרומות בפרשת השבוע הבא עלינו לטובה פרשת
ויהי מקץ. מק"ץ "צום, "קול, "ממון, תשובה ותפלה וצדקה המעבירין את רוע
הנזרה. מוכרח הנך אפוא להישאר בזה ולעלות אצלנו לתורה בשבת פרשת מקץ,
ובזכות שמונת ימי חנוכה הבאים לקראתנו לשלום, ובזכות נר חנוכה, הנרות
הללו שאנו מדליקים, תזכה בעז"ה לשוב בתשובה שלמה, תשובה משלשת
כרבעי, והקב"ה יקבל תפלתנו, ותרפא רפואה שלמה ונושעת.”

ובלב מלא תקוה טובה יצא האורח מאת פני הצדיק ויעש כאשר צוה, על
פי דרכי התשובה אשר הורוהו חסידו הצדיק היושבים ראשונה במלכותו, הרבה
טבילה, הרבה סעודה, הרבה שתיה, וביותר הרבה צדקה ומעשים טובים, עלה
לתורה ויגדר מנורת חנוכה זהב להצדיק, קנה נזמי אבן יקרה להצדיקית, נתן
מתנות טובות לבניהם ולבני בניהם הקדושים, ויפזר כעפר כסף כל היום המיד,
והצדיק ראה ושמח ולא דבר דבר בצדקתו הגדולה.

ויהי במוצאי שבת קדש, שבת חנוכה וראש חדש יחדיו, וחסידים למאות
ולאלפים אוכלים ושותים ושמחים בסעודת מלוה מלכה על שלחן הצדיק בבית
המדרש הגדול אשר בהיכלו, עומדים צפופים על הספסלים ועל השלחנות, ואיש
על שכם ועל ראש רעהו והוטפים שירים בהתלהבות ובדביקות ובמסירת נפש,
יתלהב גם האורח ותצלח עליו הרוח, ויעמד מאה בקבוקים "טוב בני שלשה
זהובים לכבוד סעודתא דרוד מלכא משיחא, וח"י בקבוקים "טוב ומטיב", חמשה
זהב מחירו לכבוד הצדיק, כל אלה יין ישן מגפן ישראל, הוא חביתו של ר' הירשלי
חתן הצדיק בעצמו, והצדיק שתה ויהנה הנאה גדולה, וינשא לעילא לעילא, ויכנס
מישער לשער ומהיכל להיכל בעולמות עליונים ועליוני עליונים, ומשם השפיל
לראות ויתן ידו להאורח בחבה יתרה, ויקרא לו בפעם הראשונה בשמו ובשם
אמו: „לחיים ר' נתן בן נרונה!" ויכנהו "שר המשקים" בצחקו הקדוש, וידבר
דברים מחכמים מעניני יין ושכר ושתיה כדת, ומתוך שיהת חולין שלו נכנס

לדברים גדולים בעיני אורות וכלים ושברי כלים, נפילת המוחין והעלאה, קלקול הצנורות ותקונם, העליית הנצוצות והורדת השפע. ויראה נפלאות גדולות בנעצו ראש פרשת מקץ בסופה של פרשת וישב ויפקח את עיניו כל הקהל הקודש ויראו עין בעין את כל דברי האורח מרומזין בתורתנו הקדושה, ויגלה רזין עלאין טמירין ונעלמין כי: "משקה היא השפע העליונה, כדכתיב: "חטאו משקה מלך מצרים", המשקה בעצמה חטאה, כלומר נתדלדלה ונפסקת, מלשון קולע אל השערה ולא יחטא, ועל ידי זה גברה קליפת מצרים, מלך מצרים ממש ר"ל... ובחטא של מי? בודאי בחטא של הני מארי דכספא, שהם בחינת שר המשקים, שעליהם מוטל למלאות גרונם של ת"ה יין להמיק על ידם השפע ממעלה למטה כידוע, ומשום הכי: ויקצוף פרעה על שר המשקים, ומה עונשו? "וכא זכר שר המשקים את יוסף וישבחהו", האי עתיר נכסין הנקרא "שר המשקים" נלקח בחולי השבחה ולא זכר את יוסף, כלומר את סופו ואחריתו ר"ל. "ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חולם", ויהי מקץ, כשיחן הש"י בלבבו של אותו שר המשקים לשוב בתשובה שלמה, אותיות מק"ץ, "צום", "קול", "ממון", תשובה, תפלה וצדקה, שנתים ימים, תיכף ומיד באותן ימים נעשה שנוי למעלה, ואז: ופרעה, הצדיק האמתי הנקרא פרעה, בחינת פרא אדם, ידו בכל, צדיק מושל וכו', חולם, הצדיק הזה מחלימו ומבריו ומחזיקו ומרפאו רפואת הנפש ורפואת הנוף בתוך שאר חולי ישראל... ועתה ר' נתן בן גרונה שר המשקים שלנו, קרא הצדיק בשמחה ובהרחבת הלב אחרי כלותו את תורתו הנפלאה, ספר נא ר' נתן את דבר חליך באזני היושבים והנצבים בזה שנית, אל תוסף ואל תגרע דבר. וככלות האורח לספר את עניניו ודבר מחלתו כאשר צוה, ויוצא הצדיק מחיקו דברימה כרוך בניר לפניו מן הניר, ויסר את חתולתו בלט ובנחת, והנה תבת ניר קטנה כתבת הרוקחים בכפו, ויפתחה ויאמר: "הא לך בני, הא לך בזה שני עגולין, עגולי מרפא, (פיללען בלעז), בטחוני בזכות אבותי הקדושים עליהם השלום כי בקחתך את אחד העגולין האלה ואכלת אותן, וסרה המחלה ממך ונרפאת; אך אם גרם החטא והקטרוג גדול מאד ח"ו, כי אז ואכלת גם את העגול השני, ואנכי ערב בדבר כי תיכף ומיד תרפא רפואה שלמה בלי שום ספק עוד, אפס כי באכלך את העגול תלעסנו בין שניך בענוה וביראה ובכונת הלב, ואכלת אותו באמונה ובבטחון כדבעי למהוי, פצה פיך ואכול!"

ור' נתן בן גרונה לקח את העגולין בידים רועדות ויתן את האחד לתוך פיו בהרדת קודש ויכעס... ויתחחל ויעוה פניו ויהפוך את עיניו ויצעק צעקה גדולה ומרה: "חלבנה! גללי צאת א... אויה!" ויחשוב לפול ולהתעלף, אך

הצדיק החזיק בו ויקרא : אסותא ! אסותא ! חזק ואמץ ר' נתן בן גרונה כי נרפאת ממחלתך המשלשת פעם אחת. אמת ברור דברה לשונך, חכך אוכל יטעם לו, ואת הדבר הזה זכור תזכור כל ימי חיך, לא תשכח, אסותא !"

אומרים אמור כי את הענול השני לא אכל ר' נתן בן גרונה עוד והנהו בידו למשמרת עד היום הזה.

הבתולה הזקנה.

ציור

מאת

נ. יעקבזאהן.

(ירחמיאל שקפניוק).

I.

לא זקנה לימים היתה מלכה בת אברהם נאמן הנביר ; שיבה לא זרקה בה עוד ושערותיה לא הלבינו, גם לא ארבעים, כי אם שלשים שנה וחמש שנים מלאו לה בימים ההם, ובכל זאת היתה למלכה בכל העיר מבוכה, ותקרא בשם "בתולה זקנה" מקצה העיר ועד קצה.

מלכה ישבה בבית אביה הזקן, אך לא בנעוריה, כי כבר עברו עליה ימי הנער, לחייה הדקות והרזות וחוטמה הגדול והגבו, וגבה העקום מעט וקמטי מצחה הקטן העירו ויגידו בשפה ברורה, כי כבר עברו ימי נעוריה הראשונים, עיניה הירקות הביטו נכחן, כמו אל נקודה אחת, מבלי להתנועע אף תנועה כל שהיא, וכמו נשקפו מתוכן יגון ויאוש, נחם ותמרורים וחפצי לב ותאות נפש, אשר לא מלאו את תפקידם ; מבעד לשפתיה הדקות והאדומות נראו שניה הלבנות, אשר לא התאימו לפניה המלאים חשך, ענן וערפל ; רק שערותיה השחורות העשויות בטעם יופי וצוארה הארוך והלבן מאד משכו את עין הרואה אותם להתבונן במ רגע אחד.

מלכה היתה בת זקונים לאביה ואמה הזקנים. עד שנת הארבע עשרה לימי חייה נתנו לה הוריה להתהלך כחפצה ולא הכבידו את אכפם עליה לעסוק בעבודת

הבית וללכת אל "החדר" כאחותה הבכירה ללמוד מפי המלמד לקרוא "עברית" ו"הומש". כל הימים התהלכה בשוקים וברחובות בחברת ילדים ותשחק ותשתעשע עמם, והוריה לא יסרוה מלכת בדרכה באהבתם אותה, ורק במלאת לה ארבע עשרה שנה שם אברהם הנאמן את לבו לראוה לבת זקוניה ולחנוכה ויחל ללמד גם אותה עברית, כאשר עשה לפנים ללאה בתו הבכירה.

מלכה לא הצטיינה בשכל מהיר וזכרון חזק כאחותה לאה, ובחפצה להראות לאביה כי לא נופלת היא ממנה, התמידה בלמודיה עד מאד ותשם לילות כימים ותעש חיל, ותתרגל עד מהרה בקריאה העברית, ותלמוד בשום לב את כתבי הקדש מפי אביה, ובמלאת לה חמש עשרה שנה קראה את הספר "אהבת ציון" על פי השנחתו.

אביה שמח מאד, בראותו כי בת זקוניה מפליאה לעשות בהתמדתה, ויהללה וישבחה על פניה ויתפאר בה לעיני כל מכיריו באי ביתו, והדבר הזה הועיל למלכה להגדיל את התמדתה הנמרצה ביתר שאת ולהביאה לידי נאוה ונאון, ותחשוב כי אין כמוה בכנות עיר מבוכה, ותתרחק מבנות גילה, ותתרחק גם מאחותה מקנאתה בה ותהי בודדת במועדה.

כן התבודדה מלכה ותעסוק בלמודי שפת עבר כארבע שנים, עד שוב אחיה הגדול לעיר מולדתו ולבית אביו. אברהם הנאמן אחד מזקני המשכילים מהדרור הישן, חנך את בנו היחיד, את יוסף בדרך התורה וההשכלה. עוד בימי ילדותו, בהיות עוד יוסף נער את נערי החדר, למד מפי אביו תורת שפת עבר וישמע לקח מפי מורה בשפת הארץ. בצאתו מהדרור ויהי לאחד מהיושבים לפני ד' בבית המדרש, הביא שמה גם את השכלתו וישפוך מרוחו על רעיו החדשים וימשכם בכחו אחריו ללכת בדרכו וללמוד את ארחותיו. אולם עד מהרה עזב את בית המדרש ואת רעיו החדשים, ויפנה לעולם המעשה ויעשה ויצליח וימצא לו עבודה באחד מבתי חמסחר הגדולים בעיר יבק ויעבוד שם שנים מספר, וכמעט גמר עם לבבו לבלי לשוב עוד לעיר מולדתו, אך אחותו הבכירה לאה, אשר עמדה בימים ההם על הפרק וידברו בה נכבדות, החליטה בנפשה לכלי לעשות גדולה וקטנה בלי עצתו, ותפצר בו מאד לשוב הביתה לחדות את פני הוריו ימים מספר ולחיות לה לעינים בדרכה אשר עליה ללכת, והוא לא השיב פניה, וישב לעיר מבוכה ולבית אביו.

בשוב יוסף הביתה היה בית אברהם הנאמן לבית ועד לצעירי המשכילים בעיר מבוכה. מכיריו ומיודעיו משכבר הימים באו לבקרו יום יום, והוא, מאפס מעשה ועבודה, דבר וישוחח עמם בעניני ספרות ושאלת החיים וישמח בחברותם, הוא הציג לפניהם את מלכה אחותו הצעירה, אשר שמח בה מאד על עשותה

חיל בשפת עבר בימי שבתו בעיר יבוק, ויהללה וישבחה באזניהם על רב התמדתה וחשקה בלמודים, ובמשך הימים החלה גם היא לקחת חלק בשיחותיו הספרותיות, והתמורה הזאת שהיתה לפתע פתאם בבית אברהם הנאמן פעלה פעולה עצומה על לב מלכה ותנבה ותנשא בעיניה מאד ותחי שמחה בחלקה.

גם ישראל זילבערמאנן היה בין הבאים יום יום לבקר את יוסף בבית אביו ולהתרועע אתו. ישראל היה נער כבן שבע עשרה שנה, טוב תאר ויפה עינים, ויוסף כברוה בגלל כשרונותיו ושכלו הישר, ויתהלך אתו כאת איש כערבו, אם כי היה עוד צעיר מאד לימים. יוסף דבר עליו טובות ויהלל את כשרונותיו באוני מלכה, ובמהלליו אלה עורר את החפץ בלבה להראות ולהוכיח לו, כי נופל ישראל ממנה וכי תנבר ידה עליו בדעת וכשרון. היא ידעה עד מאד, כי ישראל, נער מנערי בית המדרש, אשר מעורו לא התהקר בחברת נשים, לא ירהיב עז בנפשו לדבר עמה כאיש עם רעהו, כי בשתו לדבר ולהוכיח עם נערה תעתיק מלים מפיו לבלי יוכל לדבר. כהעולה על רוחו, ועל כן תכריעהו בכחה ותנחל את עטרת הנצחון. מלכה ראתה עין בעין, כי לב ישראל הולך אחריה ולא יסיר עין ממנה בשבתו בבית אביה, אך לא מצא די און בלבו לגשת אליה ולהתרועע עמה ולבוא אתה בדברים. כפעם בפעם הביא לה ספרים למקרא, והיא, מלכה, קבלה את הספרים מידו ואף פעם אחת לא הביעה לו את תורתה על חסדו, אשר הוא עושה עמה, כי במה נחשב הוא בעיניה? נער שפל קומה ויפה עינים מחובשי בית המדרש הלובש את בגדי החסידים וקורא בספרים חצוניים, לא פחות ולא יותר. אולם החפץ שהתעורר בלבה להכריעו ולנצחו בכח דעתו וחכמתה הסיר לבה מכל אלה ותאחו במקרה הראשון שבא לידה לבוא עמו בדברים ולנסות כחה במלחמה.

II.

הדבר היה באחד מימי הקיץ לפנות ערב, מלכה ישבה אצל החלון בחדר האבל ותחשוב את מחשבותיה. הימים היו ימי ברודעס וספורו „הדת והחיים“. הספור הזה אחר לבוא לעיר מבוכה, ורק בראשית שנות השמונים החל להראות את פעולתו על משכיליה אשר קראוהו פעם ושתים ושלוש וילמדו על פה פרקים רבים ממנו, אולם מלכה היתה בקהל הקוראים המהדרים מן המהדרים ותקרא אותו עד שבע פעמים. רחל היתה לה לסמל דמות הנבירות העבריות, ובסתר לבה התעוררה תאוה עזה לדמות אליה ולהיות כמוה, אך שאלה אחת הציקה לה מעט: איפה תמצא לה גבור כשמואל להראות עליו את כחה ואת גבורתה

ולעוררו למלחמת התקונים? בין כל צעירי המשכילים אשר ידעה ואשר ראתה יום יום בבית אביה אין גם אחד, אשר ידמה וישוה לשמואל ברב או במעט. גם בשבתה או אצל החלון היתה שקועה ראשה ורובה בשאלתה זאת ותשכה ברנעים ההם את ישראל ואת דבר מלחמתה עמו; גם את המנורה שכחה להאיר ולא ראתה את החשך, אשר גדל בבית מרגע לרגע, אולם פתאם נפתחה הדלת וישראל בא הביתה ויפריע אותה ממהשבותיה.

ברנעים הראשונים לא ידעה מלכה את אשר אתה ולא שמה אליו לב, אך ישראל נגש אליה ויושט לה ספר למקרא, ותזכור את המלחמה אשר אמרה להלחם בו ותמצא את השעה ההיא לשעת הכשר להוציא את מחשבתה לפעולה. בכבודות דבר ישראל את דבריו הראשונים, פניו אדמו מאד ואת עיניו השפיל ארצה ולא הביט ישר בפני מלכה הדוברת אליו. הדבר הזה היה לה לאות, כי על נקלה תגבר ידה עליו, אולם לאט לאט התעורר ישראל ופניו נהרו וידבר וישפוט ויוכח ברנש ואמץ לב. התמורה הזאת בפני ישראל לא נסתרה מעיני מלכה ולא שמחה עליה, אולם בעבור רבע שעה נמשך לבה אחרי השיחה ותט און קשבת. לדבריו, וחפץ הנצחון לא הציק לה עוד, אז חלתה את פניו לבאר לה מקומות אחדים בספר „הדת והחיים“, אך הוא לא מהר למלאות הפצה ויענה לה בענות, כי הדבר הקשה לה יקשה גם לו, וענותו זאת עוררה מוסר כליות בקרבה כמעט קט ותתאושש ותפצר בו לאמר:

—אל לך להדמות אלי; הלא גבר אתה, בעל כשרונות ושכל נמרץ, לפי דברי אחי, ואנכי נערה רפת כח וקלת הדעת. לדברים האלה נעתר לה ישראל וינשו שניהם אל השלחן לשום עין בספר, מלכה הראתה לו באצבע את המקום הקשה לה, ותגע בידו שהיתה גם היא על הספר; אחרי כן השפילה את ראשה להתבונן בספר ותגע במצחו בפני ישראל ושערותיה נגעו בלחיו השמאלית, אז ראתה ותבו, כי פעולתה עליו גדולה מאד, כי פניו האדימו שבעתים מאשר בתחלה, ואמץ רוחו גדל גם הוא, אולם בסתר לכבה הרגישה עד מאד, כי תחת מנצחת היתה למנוצחת וכי גבר עליה ישראל ברוחו.

אז החלו חיים חדשים למלכה, ישראל היה לה לידר ורע להתהלך עמו ולפעול על השכלתו ולקבל השפעה ממנו. הימים ההם היו ימי בכורי ההשכלה בעיר מבוכה. נערי בית המדרש התעוררו, וישראל היה למפיץ השכלה ביניהם ויאצל מרוחו על רעיו וחבריו ועוררם חיים חדשים ויעמוד לימינם ויהי לעזר להם בלמודי שפת עבר וספרותה. בימים ההם מצא ישראל לכנון לו להוציא לאור מכתב עתי בשפת עבר לבני הנעורים, ומלכה היתה הראשונה לתת מכספה להוציא את הרבר לפעולה. ישראל היה לעורך וינצח על הצעירים העוזרים לו

במלאכת הספרות, ומלכה שפכה מרוחה עליו ותחי לעזר לו בעבודתו גם היא. היא לא כתבה מאמרים למכתב העת ותשפיע רק על רוחו ומגמת פניו. סמאלענסקין היה לה לעינים, שאלת הלאם וישיב הארץ, אשר התעוררה בכח בימים ההם, לקחה את כל לבה; אולם גם מהשכלה ו"תקונים בדת" לא הניחה את ידה, והספרים "חטאת נעורים" ו"הרת והחיים" היו לה לאורים ותומים גם הם. ישראל היה בקי בתלמוד, ועל פיה כתב מאמרים על דבר התקונים. בימים ההם לא חדל עוד מבקר בבית המדרש ולהגות שעות מספר בתלמוד דבר יום ביומו, אולם עד מהרה גרשוהו החסידים מבית מדרשם וירדפוהו עד חרטה, בגלל עתונו, אשר עורר את הכיתם עליו, אז גמרה מלכה בלבה להיות לו לנחם בצרה בחסדה אשר תמשכהו ובפניה אשר תאיר אליו. לבה היה נכון ובטוח, כי ישראל יהיה לגדול ויעשה לו שם בקרב הימים, וינעם לה מאד לאמץ את לבו ולהחזיק בימינו ולשפוך מרוחה עליו, והוא, ישראל, היה בידה כחמר ביד היוצר ולא סר מדבריה ימין ושמאל. בימים ההם קראו ויהגו יחד בספרים, וישראל היה לה לעזר כועט, וילמדה להעמיק חקר ולרדת לסוף דעת הדברים אשר קראו ויהגו בהם וידברו וישוחחו הרבה, הרבה מאד בשאלות החיים והספרות וימצאו להם ענן ועדן בתהלכותיהם ושיחותיהם וידבקו לאהבה איש את רעהו ויהיו מאשרים. אמנם חליפות היו לרוח מלכה ותהלכותיה עם ישראל, מעת אשר נוכחה לדעת כי אהבתו אותה חזקה מאד. כפעם בפעם התעוררה תאוה עזה בקרבה לנסות את כחה ואת ממשלתה עליו ולהציק לו כמעט קט, פעם דברה עמו טובות ותבט אליו בעיני אהבה, ובראותה כי נהרו פניו, ושמת לבו ואשרו נראו בכל תהלכותיו ותנועותיו, מהרה להשבית ששונו ולהפיל אור פניו ותבט אליו מגובה ותתנכר לו ולא שמה את לבה אליו. אמנם עד מהרה הרגישה נוחם ומוסר כליות על תהלכותיה אלה, ויצר לה מאד לראות את ישראל אבל וחפוי ראש ותמהר ותשב ותרפא את מכות לבבו במבט עין ושחוק חן; פעמים רבות עזבתהו לשבת בדר בבית אביה בככתה לישוח ולא קראתהו ללכת על ידה וללותה על דרכה, ובראותה כי נפלו פניו, לא יכלה למשול ברוחה להסתיר את אהבתה מעיניו ותוכיחהו כדעת ברמזים דקים מן הדקים, כי לבה ירחש לו אהבה אין קץ. "טוב לי לתת את ידי למורה עני וחכם לב, מהיות אשה לעשיר חסר לב ודעת" — הדברים האלה היו על שפתיה תמיד, בהיות לבה טוב לישראל ובחפצה להחיות את רוחו הנשבר; והדברים האלה נתנו לו אמץ ותקוה, אשר וחיים, ויהי מאשר כמעט קט, עד אשר נהפך לב מלכה אליו להתאכזר, ולהתנכר לו, ללבוש נאה וגאון ולהביט עליו מגובה, למען הציק לו ולהכות את לבו.

III.

עברה שנה אחת. על פי השנחת יוסף, אחי מלכה, למדו ישראל ומלכה
כדעת את שפת הארץ ויהנו כל הימים בספרותה משנות הששים והשבעים. חוג
דעותיהם והשקפותיהם ושיחותיהם התרחב מאשר בתחלה, וישמחו בחלקם
ובהחיל, אשר עשו בשפת הארץ וספרותה. שאלות חדשות לקחו את לבם,
ובראשם שאלת הנשים. בערב התאספו צעירי המשכילים בית אברהם הנאמן
וישפטו ויתוכחו וישאו מדברותיהם על נוי ואדם יחד, ומלכה לקחה לה מקום
בראש ותפעול פעולה עצומה עליהם למשוך את לבבם אחריה. גם ישראל היה
בתוכם ויבט עליה בעיני אהבה ולא הסירן ממנה גם רגע כל שהוא. הוא עמד
לימינה וילחם מלחמה עזה בעד חפש הנשים ויצליח מאד במלחמת שפתים.
ספורי המספרים הגדולים ומאמרי המבקרים החרוצים משנות הששים היו
שגורים על פיו ויעשה בהם נפלאות. לעתים השמיע משפט חרוץ כאחד מטובי
המבקרים ויכון במשפטי רוחו למשפטיהם, אשר השמיעו המתה. הדבר הזה עורר
נאה וגאון בלב מלכה וזרם חזק של אהבה וחבה התעורר בקרבה, ובלי משים,
הביטה עליו במבט של חן וחסד. ישראל היה לבוש עוד בבגדי החסידים בימים
ההם וגם את פאות ראשו לא קצץ עוד, ובכל זאת היה ניהיליסט עד הקצה
האחרון ויאהז בשיטת בזרוב בשתי ידיו. הספור „האבות והבנים“ לטורניוב
פעל פעולה עצומה על ישראל ומלכה וימלא אותם הפכים על כל גדותיהם, שניהם
אהבו את מראות הטבע; עין התכלת בשמים עורר רגשי ענג בלבם, והשמש
בצאתו ובבואו וירח יקר הולף הרהיבו את עיניהם ויעוררום לחזות חזיונות; גם
שירה וזמרה וקול כנור ועוגב שובכו את נפשם; ואת כל אלה דרש הניהלים
להשליך אחרי גו, שכלם נלחם מלחמה עזה ברגשי לבם ויאמר להכריעם ולאבד
כל זכר להם, ודעותיהם החדשות נברו על תכונת נפשם. „הטבע הוא בית
מלאכה, והאדם הוא עובד בו“, אמר בזרוב, והדברים האלה היו לנגד עיניהם
תמיד להקשיח את לבם לבלתי התענג על מראה עיניהם ומשמע אזניהם. אולם
הלב דרש את תפקידו בחזקה, ובכל אשר נסו לעשות שקר בנפשם ולהאמין
אמונה אומן, כי שנו את טבעם ואת תכונתם, כי יד הניהילים שרשה מלבם את
נטיותיהם לזמרה ושיר ואת אהבתם להתענג על מראות הטבע, לא עלתה עבודתם
בידם. כפעם בפעם יצאה מלכה החוצה ולא עצרה ברוחה ותבט ותתבונן זמן
כביר בשמי התכלת ותחלום לה חלומות בהקיץ, או הטתה און ותקשב רב קשב
למנגינות אחיה, אשר הפליא לעשות בכנורו. ישראל הוכיחה על פניה, על כי
אין בכחה למשול ברוחה בחזקה ולהקשיח לבה מכל אלה, ובסתר לבבו התענג

גם הוא על מראות הטבע ויתרנש מאד למשמע זמרה ושר, גם האהבה היתה להם למקור מלחמח ומצוקה. גם מלכה, גם ישראל חשבו את האהבה לדבר הבל שאין בו ממש ויריבו בנפשם על רנשי האהבה שקננו בלבם למרות דעותיהם והשקפותיהם. „היופי הוא הבל ורעות רוח, ואין בו מועיל להאדם“, השמיעה מלכה בכל עת מצוא, ובכל זאת נגשה בפעם בפעם אל הראי לעשות את שעה ותרניש מכאוב וצער, על כי ישראל לבוש עוד בבגדי החסידים ואיננו מספץ את פאת ראשו, וישר לא יכלה להביט עליהן בלי געל נפש.

—מלכה, דבר אליה ישראל בימים ההם השכם ודבר — הנך אוחות בשתי ידיך בזכות חפש הנשים, והנני נכון ובטוח, כי נכונה את להקריב את כל לבך ואת כל נפשך להעוֹתִיךְ, אשר את מאמנת בהן, ובכל זאת לא עשית עד הנה גדולה וקטנה להוציא את דעותיך לפעולה, הנך מוטלת למשא על אביך הזקן; הנך יושבת לפעמים סגורה ומסוגרת בבית חדש ימים, רק מאשר כי נעלים אין לך, לבך הטוב לא יתנך לריב באביך כאחותך הבכירה ולדרוש ממנו בחזקה למלאות את מחסוריך. הדבר הזה הוא לך לכבוד ולתפארת, אך מדוע לא תעשי לנפשך? מתי תעמדי על רגליך ולא תהי תלויה בדעת אחרים?

—עוד אעשה וגם אצליה, השיבה אותו מלכה בשחוק קל: — עוד רבה העבודה לפני לפתח את כחות נפשי, בטרם אנש למלחמת החיים. עלי לקרוא הרבה וללמוד הרבה, בטרם אשלח יד לעשות לי דרך בחיים. ומלכה הוסיפה להנות בספרים ולהמשך בכל כבה אחרי הדעות שנסכו עליה ותבלה את עתותיה בעבודת המח ומלחמת הלב ולא מצאה לה עת מצוא לחשוב מחשבות על עצמה ועתידותיה.

IV.

עברה עוד שנה אחת, ומצב ישראל היה הולך הלוך ורע מיום ליום, וידע עני ומחסור במדה מרובה, הוריו לא תמכו בידו ויריבו בו כל הימים על עזבו את תורתו ויוביש את תקותם לראות אותו יושב על כס הרבנות ויהנה כל הימים בספרי הגוים. חלמידיו המעטים לא היו לו גם הם למקור נאמן למחיתו, למצוא לו לחם לאכל ובגד ללבוש ומעט כסף לשלם לבית עקד הספרים מדי חדש בחדשו. בימים ההם לבש קרעים כאחד העניים ויאכל על שלחן אביו, אשר לא בעין טובה נתן לו מלחמו הדל, ובעמל רב השיג ספרים למקרא מאת מכיריו למענו ולמען מלכה. לא היתה לפניו דרך אחרת לצאת מן המצר, בלתי אם ללכת לעבוד עבודת מורה באחד הכפרים ולהיטיב את מצבו, אך ישראל לא

חשב ולא עלה על לבו לעזוב את מלכה גם יום אחד וישב ריקם אח פני אלה שהציעו לפניו לכתב ללמד את בניהם בכפר, ויתאמץ בכל כחו להסתיר את הדבר הזה מעיני מלכה, למען לא תדע את הקרבן שהוא מקריב על מזבח אהבתם. אולם למרות הפצו הגיע הדבר הזה עד אזני מלכה, והיא החליטה בנפשה לאזור את כל כחה ולפעול עליו לעזוב את העיר. כבוד היה לה הדבר לגמור בלבה להפרד מישראל על ירחים אחדים; מלחמה עזה נלחמה בנפשה בטרם הצליח בידה להבליג על עצמה וכדבר על לב ישראל לעזוב את העיר. לרנעים התננב החפץ בקרבה, כי בפעם הזאת לא יאבה ולא ישמע לה ישראל ולא ילך בעצתה לעזוב אותה ואת העיר, ועד מהרה התקוטטה בנפשה על החפץ הזה שהתננב בלבה ותעבוד בכל כחה ותדבר על לב ישראל רכות וקשות. אולם בהצליח עבודתה בידה, וישראל היה נכון לצאת הכפרה, לא הרגישה שמחה ונצחון, כי אם תונה חרושית ומפח נפש.

ענני ערפל כסו את פני השמים ונטפי נשם דק השמיעו את קולם בנפלים על הגג של פרודור הכית שהיה מצופה בפחי ברזל. עוד לפני כלות השעה השמינית בבקר הקשיבה מלכה בחדר משכבה את קול ישראל, בדברו את אביה בחדר הנדוק, ובבואה חחדרה נבהלה למראה פניו שהיו לבנים כסיד. לבה החל לרפוק בחזקה ותרניש מצוקות בנפשה, אז נחמה מאד על מעשיה, אשר עשתה ותדבר על לבו לעזוב את העיר וללכת להקבר באחד הכפרים. רחמיה נכמרו עליו, ותאמר לבוא בדברים אתה, להאיר לו פנים, למשכהו חסד כמעט קט ולהקל את משא צרותיו, אך מלים נעתקו מפיה, והדבר לא היה בה. גם ישראל החשה ולא דבר אתה למטוב ועד רע ויבט ויתכונן בה זמן ככיר בעין חודרת, כמו חפץ ללמוד לרעת היטב את כל רשמי פניה וקשומם למשמרת עמוק, עמוק בלבו לבל ישכחו ממנו גם רגע. פתאם התעורר ויגש אל אברהם הזקן ויושט לו את ידו ויברכהו לשלום וישא את עיניו להביט עוד פעם אחת על מלכה ולא הרהיב עז בנפשו לגשת אליה ולהושיט לה את ידו. אז התנועה מלכה ותאמר לאחוז בידו וללחוף אותה בחזקה לפני הפרדם, אך עד מהרה חשבה ותמצא, כי לא נכון לעשות כדבר הזה לעיני אביה היושב פה בחדר; ובין כה וכה נשמעו לאזניה דברי ישראל בברכו אותה בדממה ובכבודות. ובטרם הספיקה בידה לענות לו על ברכתו, יצא את פתח הבית ואיננו.

(המשך יבוא).

ההשכלה, האמונה והדת.

מאת

יוסף ליב זאסניץ.

יוצר אור ובורא חשך וגו'
אני ה' עשה כל אלה.
(ישעי' מ"ח).

מנויה ונמורה בסוד חכמים ונבונים, שהדעת וההשכלה—אור, והעדרה או הסכלות—חשך, וכבר הורה זקן (קהלת ב') שיש יתרון לחכמה על הסכלות כיתרון האור מן החשך. ולפי שהאמונה, במובן הרגיל, אינה אלא בדבר שאין יד ההשכלה מנעת, ועוד זאת, שרובה תלויה ברצונו של אדם, רוצה מאמין רוצה אינו מאמין, ורצון זה בא לו מסכות צרדיות, פנימיות או חזוניות. אם מעצלות להטריח שכלו בחקירה, מפאת קוצר המשיג ועומק המושג או מהעדר האמצעים, ואם מיראת ענש או מחפץ השכר המובטח, דברים שאינם מעלים מחיר עצם האמונה מאומה, ולא עוד אלא שברבות הימים, בנדל האמונה בכמותה ובאיכותה ותשפך ממישלתה על האדם כלו ותכבשהו לה לעבד עולם, אז הפכתו לחיה רעה, היא החיה אשר ראינו על נהר כבר בימי הבינים, יראה את האלהים ואת השטן, את בני אלים ואת ילדי השחת, וחומסת ורומסת וטורפת את בני האדם; לכן נזרה הדעת אמר, כי האמונה והסכלות אחת היא וכלה כוזבת ומסכנה, שראוי לאדם לברוח ממנה, כאשר ינוס איש מפני הארי. ולהיות הדת (רעליגיאן) בהנתנה לעם נוסדה על הסדרת האמונה בה, ביכלתו על מעשי העולם, בנבואה ובשכר ועונש, אשר בקצתן נגלה סתירה במציאות, כאשר כבר קרא גם הנביא (ירמיה י"ב) תגר: מדוע דרך רשעים צלחה, ובקצתן הנידו, חקירות הטבע את מוסדותיהן מאד, כי רבי מעשי העולם מתבארים היטב ע"פ חקות הטבע מאין צורך ליד אלהים—עושה זאת, לכן פקפקה הדעת גם בנבואה, הדוהשת לרבים כי יד ה' בכל מעשי העולם, גם בה' אשר תשען על דברו, ותהי נפש המשכיל בוחלת גם בדת גם באמונה, ועליהן יאמר: כאמה בתה—הכל הבל! אין אור כ"א ההשכלה, ואין האמונה כ"א חשך, וכשם שאין חשך כ"א העדר האור, כן אין אמונה כ"א העדר הדעת, ואחרי היותנו יודעי טוב ורע ונראה את האור כי טוב, למה לנו העדרו ורע?

מנויה ונמורה בסוד ישרים וקדושים, יודעי דעת ומביני מדע, כי האמונה—
 אור, והעדרה או ההשכלה—חשך, וכבר הורה זקן (דה"ב כ') האמינו בה' וגו'
 האמינו בנביאיו ותצליוהו; ההכמה והדעת בחיק האמונה נאמנו כמאמר החכם:
 ראשית חכמה יראת ה', וגם הזקן, אשר מצא יתרון בחכמה כיתרון האור, אומר:
 סוף דבר וגו' את האלהים ירא! וההשכלה איננה כ"א עזות הדעת או הפזה
 ופחזותה, עושה לאיש חכם בעיניו בעצלותו משבעה משיבי טעם, אשר תקוה
 לכסיל ממנו, ואם אין ביד האדם פלס לבחון השכלתו אם נכונה היא, אין כך
 חשך גדול ממנה. עצלות ומרי עושה את האדם בין לילה למשכיל מואס כל
 אמונה ודת, מבלי הבחין הנבול אשר שם הטבע לשכל האדם, מבלי השגיח אל
 הטוב הצפון בפקודי הרת ובחקותיה ומבלתי חקור אחריהם כלל; אף גם זאת,
 היא תקשיח בודון את לב האדם לבלתי שמוע אמרי דעת, הנאמרים מטעם
 הרגשות הנפש הנקיה, רק מפאת מנורתו אשר יגור פן ינידו יצרי מחשבות לבו
 הנעימים לו, ולא עוד אלא שבגדל ההשכלה הזאת בכמותה ובאיכותה לקחה לה
 קרנים להכחיד מקרב האדם כל רגש מוסרי, בשומה את האדם כבהמה ברגשותיו
 ותתן לפעליהן צדק בכל אשר תמצאנה ידיו לעשות. ובצפיתנו, יאמרו, בדורות
 אשר בהשכלה יתימרו, אף שקר ותרמית, עושק ושוד עניים, אכזריות ורצח,
 עוונות סות משטר וסדרים, חכמה וכבוד עינינו תחזינה. הדתות, אשר הן מקור
 חיים ו**מבועי** האשר לעמי החבל, לא תאבה ההשכלה לדעתן, יען מוכרתן האמונה,
 מבלי **דעת** כי אין לאל ידה לחוקק דת, אם לא תכביד אכפה בחרב או במרמת
 העושר והכבוד על האדם לקבלה, כי אין הדעות ולא המקרים והמצבים לכל
 האדם שוה. ובכלל הנה לא תתן ההשכלה בנאותה לאחר כבודה, וע"כ אין
 להשכלח דת כלל, ובממשלתה אין רשע וצדק, באשר אין חק ומשפט, והעריץ
 הוא גם הצדיק; ואם יאמר אומר: הן לא תכון תבל כ"א במישרים, תענה
 ההשכלה: כל דרך איש ישר בעיניו וזאת היא הדת אשר ישרה בעיני אני, ורק
 מי **שלכו** נוקפו או חלש אמר: לא תרצה, לא תנאף ולא תגנב, והיה ביום ההוא
 בהוסד ממשלת עריצים וזדון בארץ, יהפך אל כל העמים שפה ברורה לקרוא
 עשרת הדברים מראש הררי חורב: חרבן ואבדון אל כל חלש ורפה ידים, גם אם
 יחכם **כדניאל**, מטעם ההשכלה וחקות הטבע מאז.— גם אשר תתפאר ההשכלה,
 כי **תחזינה** עיניה תיוהא באמרות הדת ונלתה בהן סתירות והטילה בהן ספקות
 רבות, לא כצעקתה אשר הרימה בכח קולה נעשתה, ורק לזרות עפר בעיני
 התלמידים חפצה, וכבר דברו הישרים מישרים בדברים האלה בספריהם, ידרשם
 חקורא משם.

ואנן מה נעני אבתרייהו? אם אמת יהנה חך הדורש (תגינה י"ב, א').

האור, ביום הברלו מן החשך, לצדיקים לעתיד לבא, הנה עוד לא נרע מי יזכה בו, כי כל כת אומרת: אני הצדיק ועמי שרא נהורא. ומה בצע בהברל האור מן החשך, אם קמו עינינו מהבדילם, ובסתר לבבנו נשאלה בשוב ה' לבוללם יחד למען ישמשו בערבוביא, כאשר מאז יצאה להקת משכילים ומאמינים לעשות שלום במרומי נפש האדם האלה, ההשכלה והאמונה, אבל שומע לא היה לה מאת אדוקי הכתות ההן, באשר לא מצאו את לבבם נאמנים בבריתם. אלה לא יחפצו לחמוס את ההשכלה ולהעיב אורה, בתת לאמונה מדרך כף רגל בנבולה, ויקראו עליה את המקרא בקהלת: זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקה, יקר מחכמה מכבוד סכלות מעט, כי אם ישח איש ראשו לפני האמונה כמעט, אז ישפיל כבוד ההשכלה כולה והתעייף עיניו בה ואיננה, או אז תמשל האמונה ממשלה בלי מצרים ותבעט גם בחכמה גם בדעה, והאדם ינשש בצהרים כעור באפלה, ואלה לא יאבו להכניס את ההשכלה לצרור אל האמונה, בדעתם כי לא תשכונה עזות וענוה יחד. — מעתה נשארה השאלה בתקפה: את מי הצדק? ואם הן מטבען שני הפכים אשר לא תתאמנה יחד, ואם אפשר לאיש לחיות ע"פ האחת לבדה? השאלה הזאת (הראשונה) היא אם לשאלות אחרות רבות וביחוד לשאלת הנוך הבנים, אשר נתחבטו עליה משכילי הדור מבלי מצוא פשר דבר; כי כלל גדול הוא בחנוך: גדולה שמושה יותר מלמודה; אם הבן רואה באב או שומע ממנו דבר אשר לא כדת לא יועיל לו כל למוד עוד. ולכן תשוב שאלת הבנים אל שאלת האבות עצמם, אשר ברובם תתלקחנה השאלות הנ"ל בעצם תספן, מכתי מצוא מוצא מסבכיהן לעמוד במישור.

בתשובת השאלה הנכבדה הזאת נצטרך לחדור יותר בעצם תכונת שתי המדות האלה, ההשכלה והאמונה, ונאמר, תכונת ההשכלה היא רוח התבונה, שחיא לחקור אחרי הסבות המחייבות את הנגלות לעינינו בעצמים ובפעולותיהן, ולפי רבות ידיעותינו בחכמת הטבע ידענו, כי אין סבות מחייבות פעולות כ"א בחקות הטבע, ולכן הבא לתת סבה לפעולה זולת מאחד חקות הטבע לא תקבל ממנו והיה בעיניה כמתעתע; ולכן היתה האמונה למרת רוחה, כי האמונה באחת על כל דבר אשר לא תשיג יד החכמה לבאר סבתו תאמר, כי יד ה' עשתה, ומי הוא ה', אשר תיחס אליו את כל בשמים ובארץ? לא תדע! ולא עוד אלא שנלחצה האמונה בהנחתה זאת בין מצרים מעיקים מאד, אשר תאבד דרך ביניהם, כי מצד אחד לחצתה הפליסופיא לתארו בשם פשוט ובלתי משתנה, ומצד השני תלחצנה הדת לתארו בתור רוצה ויודע, והם תארים סותרים וא", ולהאמונה צדקו יחד; זאת לא זאת, כי בהנחתה זאת תצר צעדי האדם ללכת בדעתו קדימה, לבלתי חקור אחרי סבות הדברים הטבעיות, והנסיון הורה כי

דברים רבים מאד אשר האמינו לפנינו כי יד פלא עשתם, התבארו בימים האחרונים באר היטב ע"פ חקת הטבע, ועל כן קראה לאמונה חשך; לאמר כי תשך בעד דעת האדם מהתפתח והיא כל ידעה מה, לא תתן לאדם מחיר דעתו כ"א הויה ודמיונות אשר בתהו יסודותן; זאת היא סבה השנאה העזה אשר להשכלה אל האמונה. הן ההשכלה יודעת היטב, כי שכל האדם מנבל מאד, ורב אשר לא יודע מאשר ידע, אבל הלבבור זאת תשא לשוא נפשה, הבעבור כי קצרת-רואי היא תעצים עוד עיניה, הלא טוב כי תלטש לה זכוכית מגדלת, אחת ושתיים ושלוש, ואם גם באלפיהן לא תחדור עד ירכתי המציאות, טוב להורות על חולשתה מהרכוב אלוף לראשה בלתי ידוע לה, אשר יכחיד קימה. והדת, אשר תתימר בה האמונה, כי לה אויטאריטאט רם על כל רמים, כבר ידענו, כי גם היא לא עצרה כח לחסום הדרך בפני התאוה, ותמיד היא צריכה לשופטים ושוטרים, ואחד מגדולי הדת התפלל על תלמידיו: הלואי שיהא מורא שמים עליכם כמורא בו"ד. ואך עלילת שוא היא, אם בזרון ואם בשננה, אשר תעליל האמונה, כי אין דת להשכלה, כ"א כה תאמר: אין דת קימת להשכלה, כי צריכה היא להשתנות ע"פ המצב והזמן; יסוד הדת האלהית: דעלך סני לחברך לא תעביר, לדעת הלל הענו, ועמו גם הכתוב: ואהבת לרעך כמוך, וכמוהו יסוד המוסר האלהי: קדושים תהיו, הם כנזירות בעיני ההשכלה, אשר רק יחידי סגולה מסוגלים להם, א"א לעם כלו ללכת אחריהם, לעשותם ולקימם, אבל הנאוף, חגיגה והרציחה אין ספק כי גם ההשכלה תצוה עליהם גם תעניש לעובר עליהם, לפי המצב; ואם לא עשתה כן עד כה, בענוש הממלכות הנאורות על קצתן ענש קשה ועל קצתן חרקה מעונש כלל, יש לדעת, כי טרם עלתה ההשכלה לשבת על כסא מלוכה, כאשר לה יאתה. הטבע אמנם עורר תמיד מלחמה בין יצוריה ועל ידה התפתחו מדר לדר, אמנם מה שיעשה הטבע לא יעשה השכל, גם אין צורך לו לעשות, כי עוז בידה לתת לבעליה לחם ונבורה בימינה ללחום את לוחמיהם; ואשר נראה כי לא לחכמים לחם, יען כי חכמו למחצה לשליש ולרביע, ויש אשר אחזו בחכמה ונוהגים בסכלות, וסכל מכתיר את השכל, ע"כ יצא משפט מעוקל. סוף דבר, ההשכלה צריכה להשתלם, צריכה להתפשט ואינה צריכה לחרב, למען יחיה האדם עליה חיי אושר והצלחה באיש ובמין. אין אחריות איש שונה ופתי או עז נפש החכם בעיניו על ההשכלה, כי אסופי חוץ המה והיא לא אמם, ובבקשם תואנה לפתח מעליהם מוסרות הדת קראו בשם ההשכלה וימלטו, וההשכלה ברוב רחמיה תאספם תחת דגלה, בראותה במ ראשית לה, כי ראשית השכלה חפש הדעת, אע"פ שנלבטה באספסוף האלה ותכשל פעמים רבות, כי נמצאו להם נעל הסוס על המפתן תחת יחוד ה' על המזוזה וחלבנת-קדר על

לבביהן במקום קמיע מן המומחה, אבל מה לא יעשה ביום מלחמה, מלחמה את
האמונה אויבתה?

(סוף יבוא).

ערי מקלט בין היהודים.

מאת

דוד צבי פרבשטיין,

דוקטור לתורת המשפטים.

(צירוף בשווייץ המדינה).

החקירה בדבר ערי המקלט היתה ענין לחכמים רבים לענות בו. חקרו
בדברי הימים שר עמים רבים ומצאו כי ערי המקלט היו לא אך בארץ היהודים,
כי אם גם בארצות עמים רבים אחרים. החכמים פולנענציע, בערנהארד ועוד
מחליטים כי כבר בארץ מצרים היו ערי מקלט לנוס שמה כל חוטא ופושע.
אססיראפערן מלך מצרים הקים מצבת זכרון לבנו, והמקום הזה נועד למקום
מקלט, ומהמצרים למדו היהודים לתקן וליסד ערי מקלט מיד בצאתם ממצרים. (1)
מאנטעסקיע שמע מאת נוסע אחד כי בארץ פרס ינוסו הפושעים אל קברי
הקדושים, לשער המלך, לארות סוסיו ושמה לא יוכל איש לנגוע בהם לרעה; (2)
פירסט בפירושו על ס' יהושע (כ' 1-6) מביא בשם החוקר Adaire כי בין האינד-
יאנים באמעריקה הצפונית היו גם כן מקומות מקלט לנוס שמה כל מכה נפש
בשננה. אין מספר לכל מקומות המקלט שהיו בארץ יון: ערים רבות ואיים רבים
וכל בתי המקדש והיכלי אילים קלטו את כל החוטאים והפושעים והיו להם
למחסה מנואל הדם, ואך מאתונא הודיעו לבני בעאטי, כי מזבחי היכליהם ינינו
אך על החוטא בשננה. (3) ציצעראן בספרו (De leg. ogr. II, 14) יאמר כי
כבר בימים הראשונים להתיסדות רומא היו בתי המקדש גם בתי מחסה לפושעים

(1) עיין בולמערינק pp. 11-12 ;
(2) "Esprit des lois" par Montesquieu p. 387 ;
(3) פוקיד IV, 98 ;

להגין עליהם מחמת רודפם. אבל למי מהעמים משפט הבכורה בתיקון הדבר הזה? מי מהם הוא הממציא הראשון, ועל איזה יסוד נוסד הדבר הזה בראשונה? לא נוכל להסכים עם החכמים הנוכרים למעגה כי כבר בין המצרים הקדמונים נמצאו ערי מקלט, מפני כי ביניהם חיי איש פרטי מהמון העם לא היו נחשבים בעיניהם לדבר אשר מהראוי היה לסוכך עליהם באברת החקים והמשפטים, מי לא ידע כי בין המצרים חיי החיות המביאים להם איזה תועלת או אלה אשר יראו מהם בעבור כחם ונבורתם, היו נחשבים רב יותר מחיי האדם מההמון? מי לא ידע כי המצרים שפטו במשפט מות את האיש אשר גם בלי צדיה המית כלב או חתול? ואם כן איכה נוכל להאמין כי יסדו מקום מקלט להגין על הרוצח מחמת נואל הדם? כי כמה נחשב הוא? ומהמסופר על אדות אססיראפערן המלך לא נוכל להציל דבר אמת כי מכוסה הוא הספור הזה בערפלה ואין למדין מן הנדות כאלו. ואם הדעת נוטה לדברי האומר כי קדמוס שהיה מיוצאי חלצי הכנענים (1) היה המיסד הראשון של ערי המקלט בין היונים והוא למד זאת מן היהודים, אין עוד מזה ראייה כי היהודים היו הראשונים בזה. לדעתנו התיסדות מקום מקלט לרוצחים הוא דבר קדום מאד, כי כבר על קין יסופר כי נעשה לו אות מאת ה' לבלי הכות אותו כל מוצאו, שהכונה בזה כי כבר הרוצח הראשון מצא לו מפלט במקום שם ה' נקרא עליו, ומזה נוכל להוכיח כי מקומות מקלט הראשונים קלטו גם את הרוצח במזיד. אבל אין זה מטרת מאמרנו, כי הפצנו אך להעריך ערי מקלט של היהודים לעמת מקומות מקלט של שארי העמים למען יראה הקורא מה בין אלו לאלו ולאיוה מהן היתרון.

אולם בטרם נדבר על אדות ערי מקלט מוכרחים אנו להגיד דברים אחדים על אדות נואל הדם. בתורת משה כתוב: "נואל הדם הוא ימית את הרוצח בפגעו בו הוא ימיתנו" (במדבר ל"ה). חובת קרובי הנרצח לקום את דמו מהרוצח היתה מצות חובה כן אצל כל עמי קדם, וכן אצל הגרמנים, הסלונים, היונים, הרומאים, הערבים, הארמינים וכו', עוד בזמננו לא בטלה המצוה הזאת אצל הסלונים במונתניגרא ואצל הערבים הבדואינים. מנהגי היונים והרומאים, הערבים והארמנים בדבר הזה ראויים פה להזכר, הראשונים היותם כמו עם ישראל לאומים קלטיקים, הערבים יען הם שארי בשר של העברים, והארמינים מפני כי דיניהם ומשפטיהם שאובים הם ממקור ישראל, וכל הקורא דת הארמינים מוכרח לאמר עם הריזן הנודע קולר, כי דת הארמינים היא דת משה "מקובלת". (2)

(1) דונקער, געשיכטע דעס אלטערטהומס I, 307.

(2) "מקובלת" recipit בלע"ז, במלה תכנית זאת קוראים לקובץ דינים השורר

המצוה לקום נקמת דם קרובו הנרצח אצל היונים והרומאים בימי קדם היתה לחובה גם בישעה שהרוצח הרג את הנפש בלי צדיה, ואם לא מלא נואל הדם את חובתו זאת היה בנדוי, והיה אסור לבא בקהל; אפלטון דרש, כי נואל הדם שלא קיים מצותו יענש בחובת גלות לחמש שנים, כן היה הדבר גם אצל הערבים והארמנים. הבראוני נוקם עוד בזמננו את דם קרובו שאר בשרו, מהרוצח.

מהנאמר בכתוב: „ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש, מיד כל חיה אדרשו“ (בראשית ט, 5) לא רחוק לשער כי העמים הקדמונים חשבו למצוה לנקום דם הנרצח לא רק מהרוצח במזיד, כי אם גם אם עשה זאת בשגגה בלי צדיה, כי הלא החיות אינן בעלות דעה וכל אשר הנה עושות לשגגה תחשב להן. אבל יש גם יסוד לההשערה כי הקדמונים חשבו את בעלי החיים כבעלי בחירה וידעה. והדעה המשובשת הזאת נשארה בתקפה בין עמי איירופה המתמירים בהשכלתם וחכמתם עד תחלת המאה השמונה עשרה; אות הוא כי גם בזמן לא רחוק מימינו אלה עמדו העמים עוד על מדרגה נמוכה מאד בעיני המשפטים בין איש לרעהו. למה נתפלא על המצרים הקדמונים שדנו לשרפה את הדבר שבו נרצחה נפש בעלי חי (Emil de Girardin, droit de punir p. 22), על אפלטון שצוה להשליך את הדבר שנעשה בו עבירה אל מחוץ לגבול הממלכה, על הפראים באפריקה התיכונה המכים את האבן אשר נגפה רגלם בה, על צאראאסתר המצוה לתבוע את בעלי החיים לדין ולשפטן כבני אדם בעלי דעה והשכל אם גרמו הזיס או שפכו דם, על האינקוויזיטארים בספרד שהזמינו לדין במאה הארבע עשרה תרנגול מכשף (?) ונמרו דינו לשרפה על פי משפט המלך וגדולי השרים (בודוינסקי, יסודי דיני נפשות צד 70-71), למה נתפלא על אלה אם גם בצרפת במאה החמש עשרה התנהגו עם פרים וחזירים שהמיתו אדם כמו עם רוצחים בעלי דעה והשכל? הזמינו אותם לדין, הקטיגור קרא באזני חשופטים הקטיגוריא שלו, בדקו, חקרו ודרשו את העדים, הנדונים יצאו חייבים בהשפטים ונמרו דינם לתליה. ארבה כי בא בנבולם, ילק או חסיל ופנה העם בקובלנא אל כהניו וקדושיו. אלה שלחו מבתי תפלותיהם התראה אל המשחית והזמינוהו לדין.

באיזה עם ושהוא איננו פרי התפתחות אותו עם, אך הוא מקובל בתור „תורה כלה“ מאחרים. כן קוראים לדת רומית באשכנז: *das recipirte roemische Recht* וזה הוא החלוק בין תורה „מקובלת“ לתורה מסורה: תורה „מסורה“ היא מסורה מאב לבנים, היא פרי התפתחות אותו עם בעצמו, ויפה אמרו חז"ל לפי הבנתם קבלת התורה: משה „קבל“ תורה מסוי „ומסרה“ ליהושע וכו' והם „מסורה“ לאנשי כנסת הגדולה.

באולם בתי התפלה עמדו כסאות למשפט, עליהם ישבו השופטים הקרושים מלובשים בנדי כהונה. ולמען הראות לכל כי מישרים ישפטו הקימו מליץ יושר גם לצד הנדונים, שמתובתו היה להפוך בזכותם ולהראות לכל כי לא כצעתה הבאה עליהם עשו. מובן מאליו כי הנדונים יצאו חייבים במשפטם, ואז יצאה הפקודה מאת השופטים הקדושים כי יעזבו במהרה את המקום הזה ונזרו עליהם בחרם, נדוי ושמתא לבל יטרו את פקודתם. שלש פעמים התרו בהנדונים לקבל עליהם את הדין, ואם גם אחרי ההתראה השלישית לא הניחו את מקומם, אז הכירו וידעו כי יד ה' עשתה זאת, כי חרה אפו ביושבי המקום על חטאתם ופשעם אשר עשו, וכל עמל אנוש לא יועיל להסיר מהם הנגע הזה עד אשר ירחם ה' עליהם (טאנאנצעוו, יסודי דיני משפט מות להרוסים 1—7).

ואל יחשוב הקורא כי גם אנחנו בני ישראל האמינו כי החיות בעלי שכל ודעת הנה, מפני כי גם אנו דנו לסקילה את השור או בעלי חיים אחרים שהמיתו אדם, כאשר באמת הוציאו דבתם רעה עלינו מפרשי התורה מהקראים. זאת לא זאת, כי הטעם „בהריגת הבהמה כשתהרוג אדם אין זה עונש לה, כמו הדבה שהוציאו עלינו המורדים, אבל הוא עונש לבעליה, ועל כן הוא אסור ליהנות מבשרה, כדי שיוהר בעק הבהמה בשמירתה“ וכו' (מורה נבוכים ח"ג פ"מ העתקת אלחריזי).

גם זאת לדעת, כי על פי מנהגי העמים הסדמונים אם לא יכלו למצוא את הרוצח היה החוב על קרובי הנרצח לנקום את דמו מכל משפחת הרוצח. המנהג הזה חי עוד כיום בין הערבים הברואינים, לפי ההשערה התנהגו כן גם בני ישראל בימי קדם. דין עגלה ערופה, כי כל זקני העיר הקרבים אל החלל ירחצו את ידיהם על העגלה הערופה „וענו ואמרו ידינו לא שפכה את הדם הזה ועינינו לא ראו“, הוא לפי הנראה שארית המנהג הזה, כי כל קרובי הנרצח, כל בני המשפחה, הררים יחד עם הנרצח בכפר אחד מחוייבים לנאול את דמו. ומעשה פקנש בנבעה מראה לנו את הנקמה, שנקמו בני ישראל מכל שבט בנימין, יען כי לא חפץ להוציא להם „את אנשי בני בליעל אשר בנבעה להמיתם“. כן נקמו את נקמתם ביושבי יבש גלעד, אשר לא עזו יחד עם אחיהם לנאול הדם ולקום בבני בנימין.

(סוף יבוא).

מזמור פ"ז בתהלים.

מאת

Dr. S. RUBIN.

בנר המערבי שנה ראשונה חוברת י"ב, הביא החכם י. דאוידזאן ביאורו של הפרופיסור פאול הויפט על מזמור פ"ז בתהלים, אולם לדעתי יפורש המזמור הזה באר היטב בלי שנויים והשמטות, רק בסרום שני כתובים, שהוא דבר מצוי במקרא כידוע. זה שער המזמור ותרגומו בל"א :

לכני קרח מזמור שיר,

דען זאהנען קר'ס מיין לאבנעזאנג,

יסודתו בהררי קדש.

נעדיכטעט אויף (יערוואלמ'ס) הייליגע בערנע.

אוהב ה' שערי ציון

עס ליעבט דער עוויגע דיא פפארטען ציאנס

מכל משכנות יעקב—

מעהר דען אללע וואהנונגען יעקב'ס—

נכבדות מדבר כך עיר האלהים סלה :

אין עהרען ווירד דיינער געדאכט, א גאטטליכע שטארט :

ה' יספור בכתוב עמים :

ווען דער הערר ערוואהנט בייא פאלקערבעשרייבונג :

זה ילד שם ;

דיעזער איינער בעריהמטער מאן וואורדע דארט געבארען ;

(אזכיר רהב ובבל ליודעי,

אויך וויל אנפיהרען בייאשפיעלסווייזע דיא בעקאנטען רהב אונד בבל,

הנה פלשת וצור עם כוש :

זייא אויך פלשת אונד צור נעבסט כוש :

זה ילד שם)

איממער הייסט עס : דיעזער איינער בעריהמטער מאן וואורדע דארט געבארען ;

ולציון יאמר איש ואיש ילד בה!—
פאן ציון הינגענען. הייסט עס: דיעוער אונד יענער (אלזא פיעלע בע-
ריהמטען מאננער) וואורדען דארט געבארען!—

והוא יכוננה עליון!
אונד זא מאנע ער, דער האכסטע, זיא ערהאלטען!

(ושרים כחוללים:)

קאהר דער זאנגער אונד פלאטענבלאזער:

כל מעיני בך!

אללע מיינע געדאנקען געלטען דיר אליין.

ב א ו ר :

הכתוב הראשון הוא ראש (איבערשריפט) המזמור, ומעיר כי המזמור הקטן
הזה נוסד (לשון יסד נופל על שירי הלויים בספרי עזרא ודה"י) והושר בתחלת ההרים
הקדושים שהם הר ציון והר המוריה או ירושלם אשר הרים סביב לה. — בכתוב
השני מתחיל השיר ואומר כי ה' אוהב שערי ציון יותר מכל משכנות יעקב, אעפ"י
שגם הם חביבים עליו, כמ"ש מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל. — בכתוב
השלישי מסב המשורר בחום הנינו את הדבור מהנכתר אל הנוכה אל ירושלם
עיר האלהים ואומר לה: אך לכבוד ולתפארת נזכר שמך בעולם, כי הנה בעוד
שבשאר העמים מציין הסופר בה וכה לכבוד איזו ארץ או עיר, ששם נולד ונגדל
אדם אחד מפורסם (בכתוב הששי שצ"ל הרביעי, וברביעי שצ"ל החמישי הוא מוסף
במאמר מוסגר לחביא דרך משל עמים ידועים שבהם נזכר לכל היותר רק אדם אחד הגדול
שמו בגוים) יאמר על ציון (הכתוב החמישי) כי שם נולדו ונגדלו נביאים רבים
גדולים ומפורסמים. בזה תם השבחה שק שיר התהלה על ירושלם, ומסיים
המשורר בברכה עליה: "והוא (ר"ל ה' הנזכר) אל עליון יכונן את עיר האלהים
כי תכון כל תמוט לעולם". ידענו מהרבה מזמורים בתהלים כי אצל המשורר
עמדה מקהלת (קאהר) של שרים משוררים בפה ונוגנים בכלי זמר ובחלילים
ונקראים משום זה "חוללים". ומצוין בפ' בכתוב האחרון במאמר מוסגר "שרים
בחוללים" ר"ל משוררים ומזמרים בחלילים, המשלימים את שיר המזמור בקריאתם
קול אחד: "כל מעיני בך!" — השם מעין מורה פה כמו עיון בלשון
האחרונים: הניון ומחשבה. ובזה תמה שירת המזמור.

דברים אחדים

ע"ד השתוות בין שפות שונות,

מאת

הערמאן ראזענטהאל

(המכונה צה"ר).

8

אָד. בראש' ב' ו', איוב ל"ו כ"ז. בשפת אשורית אָדוּ. מבול מים, פלוט, וואגענשוואלל, אָדיתום פרושו רי (איוב ל"ז י"א) וואססערפיללע, בזאנס-קריט אוד ud פרושו רוח בענעטצען (כמו בתהלים ס"ה י"א), אָד בערבית נהר, עין דברים אחדים פרק א', ב'

אחד. איינס; שם מספר יסודי. בכל לשונות בני שם אחד, חד, אחדו ובשפת אשורית אדו, בזנסקריט adis ראשית, אנפאנג; adima ראשון, דער ערסטע, בשפת רוסיא אדין אחד; בסלאווית העתיקה יעדען, אחד. אחדות ברוס' יעדינסטווא, אָדנו באשורית כמו יחיד בעברית, אָדִינאָקִי ברוסית, איינזאם.

אוה. וואללען, בענעהרען, תשוקה ורצון לדבר, אוה למושב לו, תהלים קל"ב י"ג; נפשו איתך ישע' כ"ו ט'; בכל אשר תאוה נפשך, דברים י"ד כ"ו. בזנסקריט משרש av המלה avami אהוב וחנון, ליעבען.

ארון. לאדע, קאסטען, תיבה המיוחדת לתשמישי קדושה. בתלמוד ארונא, באשורית ארנו, ברומית urna, באשכנזית Urna כלי למשמרת עפר מתים; אין נעשירר דיא אשע דער טאדטען אויפצובעוואהרען.

אמבר (בתלמוד) שפייכער, אוצר של תבואה, בערבית ובסורית אמברא, בתוגרמית ambar, בהונגרית hambar, ברוסית אמבאר.

בר. געטריידע, קארן, התבואה הנקיה הברורה מן התבן. מה לתבן את הבר, ירמ' כ"ג, כ"ה. בערבית בר, חטים; בשפת יון פוראס, חטים, פורנאס, לחם חטים, פורען, גרנר, קערן, שטיין דעס אבסטעס; ברומית far בר געטריידע,

farina, קמח, מעהל; באנגלאזאקסית fuers שווינדעלהאפער, טרעספע, pyr, קוועקע; בלעטית purji חטים; בשפת ליטא purai חטים של חרף; בנאטהית baris שעורים, גערסטע; באנגלית barley שעורים.

א ב ר ד. ויקראו לפניו אברך, בראשית מ"א, מ"ג. באשורית נמצא מלת אברכו abaraku שכונתה שר וגדול למלך, איין האהער ווירדענטראנער, וויצע קאניג, וכן גם תרגם אונקלס: דין א ב א ל מ ל כ א; וזה מה שכתוב (בראש' מ"ה ז') וישמני לא ב ל פ ר ע ה ר"ל לאב למלך. ויפה פירש"י: רך בלשון ארמי מלך, וכן גם בנאטהית reiks שר, מושל, בקעלמית rig מלך rige ממלכה קאניגרייך, בונסקריט rojaa, ברומית regem מלך. — ואולי גם השם א ב י מ ר ף יבואר כמו יועץ למלך, שר גדול. וכן באשכנזית מדינה Reich, ובשמות האשכנזים: פריעדריך, היינריך. וכל הפרושים של ר' יהודה בספרי, ור"י בן דורמסקית, ור"י בן גאנח והרד"ק וריב"ל (בשרשי לבנון) אין בהם ממש, וכולם ממין ההשערות התלויות על ביקמה והנקראים באנגלית בשם Guess-Philology.

א ו ל י. הוראתו ספק ואפשרות, והמלה מרכבת מן או—לא וועגן ניכט, אב ניכט, פיעללייכט. בשפת אשור אולי ulai, בשפת רוסית אילי (וגם אלי בלשון עם הארץ) מרכבת מן א ולי.

א ו ל י. הנהר היורד מהררי מדי ועובר לפני העיר שושן. בשפת אשור נאר אולאא (נהר אולאא) ובימינו נקרא קארון karun. בשפת יון אויאאס Euleus.

א ל ה. אל דיעזע. בתלמוד הלה, בשפת אשור אוללו וברבים אוללותי, בשפת יון allon, ברומית ille בצרפת il.

א ב נ ט. אזור, חנורה, נירטעל בינדע באנד, בארמית אפונדא, ברומית funda, באשכנזית באנד Band, ברוסית באנט, בפרסית באנד.

א ז נ. אהר, אבר כלי השמיעה, בארמית אודנא, בשפת אשור אונז ובשפת מצרים אַתְנַא, בשפת רומית העתיקה ובלטא auso, ברומית auris תחת ausis וקרוב לזה בשפת יון אַויס, אַויס. ברומית, audio, auscaltave שמוע הערען auditus, השמיעה דאס הערען, בנאטהית auso, באשכנזי Ohr, באנגלאזאקסית ארא, באנגלית ear, ברוסית אוחא וברבים אושי, באשכנזית בית יד לכלי לטלטלו ממקומו נקרא Oehr ונם Oehr וקרוב לזה במשנה: אזני החמת ואזני התורמיל (מקואות י', ג). האזין הטה, און לשמוע hoeren, בנאטהית haasjan כמו הערען ממלת אהר, ומוזה גם הארכען, געהארכען, ובשפת רוסית אושא.

צָנָה. אומציינען, עקרו הקפה ומגנה, אימקרייוונג, בעשיטצונג ומוזה צָנָה, שענינו מגן לאנשי מלחמה. מגן וצנה, תהלי' ל"ה, ב', בהעתקת נעזעניום : דען נאנצען קערפער דעקקענדער שילד, וכן בערבית צ נ נ כמו אומהענען, בעהיטען ; ודומה לזה באשכנזית מלת אומציינען umzaenen, נקף, ציון Zaum, נדר מחיצה, באנגלאזעקסית tun המוקף, מקום לשבת בו, עיר, ובאנגלית town עיר. צָאנע zone, מחגרת הארץ, ערדגירטעל. — וגם מלת צ נ ה בעמוס ד' ב', ונשא אתכם בציונות, שפרושו אניה קטנה, מראה על כלים עגולים חלולים, והדומה לו באשכנזית קאהן Kahn בחלוף צ' לקו"ף, ומוזה בתלמוד צנא וצנצנת במקרא שפרושם סל, קארב, ובתלמוד קנקן (במקום צנצן) שפרושי פך, קרוג ג"כ כונתו כפי עגול חלול.

א ת ה. ענינו הליכה וביאה, געהען אונד קאממען. ג"כ בארמית, דניאל ז' כ"ב, ובעזרא ה' ט"ו באל"ף א ת א. ובזנסקריט eti, בליטית eitit, בסלאווית iti, הלך, נעהען וגם ב ו א קאממען, בנאטהית iddja, הלך גינג. א ג ר. זאממעלן, קבין ואסיפת דברים, וברומית aggare אויפהייפען.

אני מאמין.

מ א ת

אבג"ד האדרעי.

רוצים אתם כי אקוב לכם חור ברלתי לבי, למען תראו את הנעשה, את הרשום שם, את הנקודה המרכזית שממנה לכל ישותי ומציאותי תוצאות. הנה הוא גלוי לפניכם, הביטו וראו : מאמין אנכי !

אני מאמין ביהודו של מעלה עם יחודו של מטה, שהם אחרותו יתברך... אני מאמין שהאור הקדמון שהיה ננו בחבלי האפס והאין סוף יתגלה בכל מכמני היצירה מעולם האצילות עד עולם העשיה ועד העיקר... אני מאמין שהעולם הזה, שחוא תולדות אדם קרמאה עד סוף כל הרורות, הוא חשבון כל המעשים ותוצאות כל התכליות שנעשו ונחשבו מלפני השמש עד תחת השמש. אני מאמין כי מותר האדם...

האדם איננו בעל ה"בשר ודם", עורקים, גידים ועצמות, איננו בעל הרמ"ח אברים ושם"ה גידין, גם איננו החי ומדבר, כי

אם החושב שבו, החושב במחשבות של מעלה מראשית ועד אחרית, אחרי שבלעדו אין חשבון ואין דעת, רק עולם סובב על צירו ותו לא.

כמדומה לי שלא די הוא הדבר!

לא די הדבר להולד ולמות ולפשפש במעשים; לא די הדבר לעסוק בישובו של עולם שמעיקרו הוא פירכא; לא די הדבר להיות שואל ומשיב כהלכה ולהתחמם לאור הטבע והחיים ושמשם; גם לא די הדבר לדרוש ולחקור במה שמופלא ומכוסה מאתנו ובכל הדברים הינעים, כי רחמנא ליבא בעי, לב יודע, לב יודע את עצמו ושעל עצמו, לב שאינו מכניס את התורות וסתרי בראשית מחוצה אל תוכו, רק ממנו, מעצמותו ללמד על עצמו יצא, לב הרואה מתוכו על גבו... זה הוא הכח שבאמונתו.

בשעה שיודע וחוקר הנני, אז כעין קיר מבדיל ביני ובין העולם שלמעלה ממני עם המון מלאכי עליון ואל עליון, אז הנני זה, זה המביט אל כל סביביו ושחודר אל מיצר אחרים; ויש שגם יסגירו את הדלת בפני ואחרי המזוזות הרני עומד נרעש ונדהם ושואל: "פתחו, פתחו לי!" והם לא יפתחו, ויש שסול ברמה נשמע: זה השער לה', בני אדם לא יבאו בו!
השומעים אתם: בני אדם לא יבאו בו!

אבל בשעה שאנכי מאמין מתבטלת המחיצה המבדלת ונופלת מאלהי, והנני עצם מעצמים ואחד הנני עם המושכלות שלי, הנני חלק אלוה ממעל ומתחת, חלק של האחדות המוחלטת שחודרת ומקפת אותי ולא ישאר בי אתר פנוי ממנה; אז הנני יושב בשיבה של מעלה, אז הנני שומע את קול אלהים מתהלף בנני... וגם בשעת "ויגרש אלהים את האדם" השכינה, כביכול, גלתה עמו אחרי שאי אפשר לה בלעדי כשם שאי אפשר לאור בלי צללים... ולא עוד אלא שאי-אפשר להבדיל בין האור ובין הצללים, אחרי שיש שאני בצל שדי אתלונן...

כמדומה לי שרב הוא הדבר!

כמדומה לי שרב הוא הדבר להיות יושב ונהנת מזיו השכינה, להתחמם לאורה ולראות על ידה מסוף העולם ועד סופו, ולא עוד אלא שלפעמים נעשה אנכי "מרכבה לשכינה" ורוכב בערבות...
והרכב רכב אלהים, לא ברעש...

אל תשמעו את קול אלהים על מים רבים, בקולות ובברקים וכל כת דילחון, לא ברעש! כ"א בדממה, בדממת הנפש וסתר פנימיותה, במנוחת עוקמים שבה תחנלם השכינה בכל הדר יפעתה ושלותה—שלות עולם...

ביום ההוא ובשעה ההיא ימח כל היקום שמחוצה לנו ובנו, הכל יעזוב את מלאכתו, הרכבתו ואת רצון קונו, הכל שב לתהו ובהו, לקדמות העולם בטרם יבוא החטא על פני האדמה, כלומר הבריאה... הכל ישבת וינפש, וכל העולם כלו מלא שבת שבתון...

היודעים אתם את השבת?

אתם יודעים אותו והנכם "עושים אותה חול"—אתם יודעים מה טיבה של ש, ה, אחת אמונה, כלומר של קורת רוח, ואתם מרעישים את עולמכם במחשבות והרהורים, בחקירות ועיונים עם כל החיל אשר ברגליהם... החקר שדי תמצאו? ואני אומר לכם: כי תצאו למצוא חקר שדי, כלומר בעת שצריכים אתם לצאת ולבקש כבודו של עולם, כי אז תבקשו ולא תמצאו ולא תוכלו למצוא אותו, לא תוכלו ותיגעו את מחכם ומחשבותיכם, תיגעו עד שתקוצו בכם ובכחכם וסופכם לכפור בעצמכם ובכשרון המחשבה שלכם.

הטרם תדעו את חללי הספק!

מה לכם לצאת ולבקש, הנה הוא יושב בכם ובעצמכם ובקרבתם תמצאו כי אתם בו והוא בכם, אתם עולים למעלה והוא יורד למטה, אתם אינכם יכולים להשיג רוב חללו והוא מצמצם את שכינתו בעלית קיר קטנה... אמנם כן בעלית קיר קטנה; הביטו אל תוך לבבי: אני מאמין....

שאלה קשה ותשובה פשוטה.

מאת ד"ר שלמה מאנדעלקערן.

כל המפרשים והמבארים אשר לא הכתפקו ולא נחה דעתם בפתרון חיל (המובא ברש"י) בענין הגבעונים ובית שאול, המסופר בשמואל ב' פרשה כ"א, וכל קורא מבין יתפלא ושאל: מה הקנאה שקנא שאול לבני ישראל ויהודה? היכן המית שאול את הגבעונים או בקש להכותם ולהשמידם? מה זאת טענת הגבעונים: אין לנו כסף וחב עם שאול ועם ביתו? ודולי חפצתי עוד להרבות בדקדוקי המקראות שבאותה פרשה כי עתה רבו הקושיות והפליאות למעלה ראש. אמנם לדעתי זה פשר דבר: התורה הזהירה את ישראל שלא ילמדו לעשות כתועבות הגוים שואלי אוב וידעני ודורשים אל המתים, שבגלל התועבות האלה ה' הורישם מפניהם (דברים י"ח, מ"ג-ד). הגבעונים שהיו מיתר האמורי וע"י תחבולת מרמה נחישכו בין בני ישראל (יהושע ט'), בלי ספק החזיקו גם על אדמת ישראל בדרך כי האמורי ויקטמו בעד בצע כסף. והנה שאול קנא לעמו והתאמץ להכותם ולהשמיד את האבות ואת הירעונים מקרב הארץ, ירד להייהם, ושפך דמיהם, כאמור בשמואל א' כ"ח ט'; ובבוא דבר האורים על שאלת שלשת שנות הרעב בתשובה: "אל שאול ואל בית הדמים" וכו' באו בשענה, ונעשה מה שנעשה.

הורדוס ואגריפוס זה לעמת זה.

מ א ת

נחמיה שמואל ליבאוויטש.

בבית אגריפוס : אגריפוס המלך כשהגיע אצל לא תוכל לתת עליך איש נכרי
זלגנו עיניו דמעות, אמרו לו לא תתיירא אגריפוס המלך אחינו
אתה אחינו אתה וכו'. תנא משמיה דרבי נתן באותה שעה נתחייבו שונאי
ישראל בלייה שהחניפו לו לאגריפוס (סוטה מ"א).

מאי קא בכית ?

מי יגלה עפר מעיניך הורדוס אשר בעוז מלך קראת חרב ! חרב ! על רבנן
ותלמידיהם, כי : "מאן דריש מקרב אהיך תשים עליך מלך רבנן, קם קטלינהו
לכלהו רבנן" (בבא בתרא ג') הנה אחד מיוצאי חלצ'ך עומד בעזרה ועיניו
זולגות דמעות כשהגיע אצל לא תוכל לתת עליך איש נכרי. ומאי קא בכית
אגריפוס ? שאל אביך ויגדך וקנתך ותאמר לך כי בת מלך היא, מרים החשמונאית!
ונכרי או עבר הבא על בת ישראל הולד כשר ומלך כשר אתה, ועל מאי זלגו
עיניך דמעות ? ובמה החניפוך באמרם אליך אחינו אתה שעל אותה שעה נתחייבו
שונאי ישראל בליה ?

על דא קא בכינא !

כל האומר כי ההורדיים היו עבדים נאמנים להרומאים אינו אלא טועה,
הורדוס הגדול זקנו של אגריפוס היה עבד המתפרץ מפני אדונו, ובאותה מדה
שמדד להחשמונאים רצה למדוד גם להרומאים. כאשר בנה את בית מקדשנו
ואח"כ שאל על זאת הרמנא ורשותא מאתם השיבו אמריהם אליו : עבדי בישא
בחר דעבדין מתמלכין, אם זיינך עלך ספרך כאן, לא רכא ולא בר רכא, הורדוס
עבדא, קלניא מתעבד" (בבא בתרא ד'). בזה נתנו לנו חז"ל נכון מהשקפת
הרומאים על הורדוס בעין השר, והמתבונן על מפעליו אשר התנה אהבים
לקרובים ולרחוקים ויבנה טירות והיכלות להגדיל את שמו בלאמים, לא יהיה ח"ו
חושד בכשרים אם יאמר עליו שרצה לרכוש לו אהבת כל העמים סביביו למען
יהיו בעזרתו בהתפרצו מפני הרומאים, כל זאת ועוד אחרת, מלכותו הרבה

והנדולה היו לצנינים בעיני מלכי רומי, וכאשר שאל הורדוס רשות מאנוסטוס להנחיל את כסא מלכותו ליורש עצר אשר תרצה נפשו בו לא השיב אחר בקשתו, אף הוסיף לו מדיליה הרשות אפילו לחלקה ליורשים רבים, מדוע נדרש ללא שאלו ממנו ולאזיה כונה נתן לו העצה טובה והיקרה זאת? דעת לנבון נקל מזימות אנוסטוס שחשב רעה על מלכות הורדוס להביעה ולנפצה לרסיסים, אף הורדוס ראה הרעה נגר פניו, אבל גורת המלך היא, והיה מוכרח על פי הדבור הזה לחלק את מלכותו (ס' מאמרים ד"ר מ. ארטשולער, וויען, 1895, עמוד 59). ואחרי מות הורדוס ומלכותו נקרעה לשלשה קרעים לא הרשה עוד אנוסטוס לבן מלך זה כי יקרא מלך, רק נשיא, ומקץ תשע שנים שלחחו לארץ גזרה, סוף מעשהו במחשבתו תחלה.

מעשי אבות ירשו בני בנים שהם כבנים, אנריפס כאשר הומת קאיוס קאליגולה ממליכו ויהי כמלך עתיד לכידור, נחה עליו רוח הורדוס זקנו, רגע פסח על שתי הסעיפים אחרי מי יעלה, אם אחרי זקני רומא, או אחרי הגבור המנצח קלודיוס, וכחכם היוודע את הנולד נלוה אל מלאכי קלודיוס, ויהי המליץ בעדו, אף ראה שכר טוב בעמלו, קלודיוס השיב אליו כל ממלכות הורדוס אבי אביו, כי כחומר ביד היוצר היתה אז מלכות ישראל ביד מלך רומי ברצותו מקצר וברצותו מרחיב. — אך כל זה איננו שוה לו לאנריפס, בידעו היטב אשר העטרה הנתונה לו מאת הרומאים כציץ חציר נבל חבל אם לא יהיה הנושא אותה חי וקיים ברשות עצמו ויקו ליום ינתק מעיני מוסרות הרומאים, ומעשיו יוכיחו:

א) פעם אחת ביקש אנריפס המלך ליתן עיניו באוכלסי ישראל אמר ליה לכהן גדול תן עיניך בפסחים ז) נטל כוליה מכל אחד ונמצא שם ששים רבוא כליות כפלים כיוצאי מצרים חוץ מטמא ושהיה בדרך רחוקה ואין לך כל פסח ופסח שלא נמנו עליו יותר מעשרה בני אדם והיו קוראין אותו פסח מעובין (פסחים ס"ד).

ידיעת מספר בני ישראל למלחמה פניה מועדות, בדכתיב: כל יוצא צבא בישראל תפקדו אותם לצבאותם (במרבר א' ג'): «כי המונה מרים הפרטים ומעלה אותם כלל אחד עליון» (רלב"ג תחלת פ' תשא). כאשר יצא שאול ללחום עם נחש העמוני, ויפקדם בבזק (שמואל א', י"ח ח'). ובמלחמתו עם עמלק, ויפקדם בטלאים (שם, ט"ו ד'). ורוד שמנה את בני ישראל ללא צורך המלחמה נענש על זה בעבור שנראה כאלו התפאר בכחו ועוצם ידו ברבת בני המון אנשי חיל

ז) המלך חחמיד הזה בחר למנות את מספר בני ישראל בפסחים למען יפסח הקב"ה ולא יהיה בהם נגף במנותו אותם.

אשר אתו שהמה עשו לו את כל עושר כבוד מלכותו, וכמו שכתב הרלב"ג: "דוד היה בשר שם זרועו, בבטחו על רוב העם" (שמואל ב' כ"ד). אף כאן שבקש אנריפס המלך לתן עיניו באוכלסי ישראל לא היתה מנמתו רק פן תקראנה מלחמה והיה צריך לו לדעת העם אישר לרגליו, חמעט הוא אם רב.—

ב) אנריפס התחיל לבנות את מצודת ירושלים ולהחזיקה כאלו בשלום שודד יבאהו פתאום, אבל שר צבא הרומים יצא לשטן לו ויצו עליו במפניע אל תבנה! (ממש כמו שצוו הרומאים להורדוס זקנו אל תבנה את בית המקדש: בבא בתרא ד')

ג) קודם מותו קרא לאסיפה כללית מלכים הרבה שהיו משועבדים תחת עול רומא אך מרם התיעצו על צפונותיהם נאסרה האספה מטעם נציב רומא.— "מכל אלה נראה למדי כי אצל משפחת הורדוס היה החפץ והרצון למצוא שעת הכושר לדחות את מלכי רומא ולבא תחתם, החפץ הזה בא בטח בירושה מאב אל בנו ואך בראותם כי לא הגיעה עוד השעה הראויה לזה, החשו מכלי עשות מאומה, וכאשר דמו כי שנת הכושר הגיעה עשו בסתר כל אשר היה ביכלתם, למען השיג את מחשבות הורדוס הגדול" (ס' מאמרים הנ"ל עמוד 60). עתה הראית לדעת, הקורא! כמה קשה היה לאנריפס להיות עבד לאיש נכרי, והוכיף מכאוב כי הנהו כנבור לא יוכל להושיע, אי לזאת ותשבר הכד על המבוע כשהגיע אצל לא תוכל לתת עליך איש נכרי וזלגו עיניו דמעות, ועל דא ודאי קא בכי!

עד שהמלך במסכו בבכי נתן קולו ולבו לפומא לא נליא על מה הוא בוכה, אבל העומדים סביבו ידעו בכיתו האמתית כי בוכה הוא על דבר לא תוכל לתת עליך איש נכרי זה מלך רומי: "אמרו לו אנריפס המלך! אחינו אתה אחינו אתה", אחים לצרה, כעם כמלך עבדים אנחנו לאיש נכרי, וע"ז תנא משמיה דרבי נתן באותה שעה נתחייבו שונאי ישראל בלייה על שהחניפו לו לאנריפס וקראו לו אנריפס המלך, ואין לך הנופה יותר מזו, אנריפס בכה יבכה ודמעתו על לחיו כי הנהו עבד להרומאים, והמה קוראים לו אנריפס המלך כאלו היה עבד חפשי מאדוניו, ועל אותה שעה נאמרה כי נתחייבו שונאי ישראל בלייה—להרומאים!

אנריפס בשיטתו המדינית לא נטה ימין או שמאל מהמסלה אשר סלך לפניו הורדוס, ושניהם בתחבולות עשו מלחמה להשתחרר מעבדות הרומאים, אבל בשיטתם המוסרית כרחוק מזרח ממערב רחקו איש מעל רעהו, וכנבוח שמים מהארץ בן נבהו דרכי אנריפס מהורדוס, וכל אחד ואחד מהם ראוי היה למעשיו מבטן אמו.

הורדוס. מצד אמו היה מזרע אדום, גם יאזעפוס החופף על כבודו. (2) מודה שאדומי הנהו, על כן הרג בחרב נוקמת את הפרושים שדרשו מקרב אחיך "ממוכר שבאחיך" וכל מפעליו מעשי איש אדומי המה. הוא הרג את הורקנוס כי: "כשיהיו שני אנשים א' נכבד וא' נבזה, ואחר כן יבאו קורות הזמן ויכבדו את הנבזה ויבזו את הנכבד, לעולם הנכבד עתה שהיה נבזה לפנים לא יכול לראות את הנכבד לפנים ולא לדברו לשלום כי הוא אמר בלבו עד עתה הוא בזה אותי כאשר היה קודם לכן וכל שכן אם יוסר האדון ויומלך העבד" (לשון קבלת ה"ר א"ב ד). ותחת עבד כי ימלוך רנזה הארץ, בהיותו מטבעו עבד המתפרץ מפני אדונו, היה מישנע ממראה עיניו על כל דבר שהיה כמחאה נגד הכתר הנזול אשר על ראשו, הוא לקח לו לאשה את מרים בת החשמונאים והיא: "היתה יפה מאד שלא ראו כמותה בעולם כי קרן עור פניה עד שהיו אומרים שלא היתה אשה כי אם צורה מן השמים כשמש וכירח" (לשון היוחסין). ובאהבה עזה כמות הסניר למימיתם חית אהובתו מפני כי רוחה זרה אליו עבד הרומאים (3); הרכה והענוגה הזאת בנאון וגובה צעדה עלי כמת ההרנה, הלא בת חשמונאים היא! בת מלכי קדם! טוב לה המות מחיים עם עבד כי ימלוך עליה, על עמה, ועל ארצה. — וכאמה, בניה אחריה ירדו באביב ימיהם שאולה, מתגרת יד אביהם העריץ אשר טרף נפשם באפו, יען כל עוד המה בחיים חיתם כמחאה היו לו נגד שרביט מלכותו אשר נתן לו מהרומאים. דבר טוב נמצא בו כי הסיר כלימות הנזים ויכניעם בחרבו הקשה, אבל דא עקא כי חרבו המתהפכת התעופפה גם על ראשי בני ישראל ותאכל נפשות נקיים. וכאשר הציקוהו רגשי הנחום על אשר כבה

(2) מטעם לא התעב אדומי כי אחיך הוא, ששניהם נשתנו ברוחם, כהורדוס כיאזעפוס

חנפו להרומאים.

(3) חז"ל המליצו על ההיא ינוקתא: "כי חזית דקא בעי למנסכה, סליקה לאיגרא, ורמא קלא, אמרה כל מאן דאתי ואמר מכית חשמונאי קאתינא עבדא הוא, דלא אישתיירה מינייהו אלא ההיא ינוקתא, וההיא ינוקתא נפלה מאיגרא לארעא" (בבא בתרא ג'). הכונה: מרים אשת הורדוס סבכה את מותה על ידי שעלתה על מדרגה גבוהה מאד על אותה המדרגה שעמדו אבותיה החשמונאים אשר לא כפו ראשם תחת עול העבדות, וקולה השמויעה ברמה כי כל אשר ימלוך על עמה מנח הרומאים עבד הוא ורוח החשמונאים אין בו, רק בקרבה יפעם עוד רוח חופש ודרור, היא ואפסה עוד! ובהלך נפשה על במותי נפלה לארץ ותמת מות גבורים. וכרה בזה קושיית התוס' על רש"י: "כיון דבני הורדוס נשאו ישראליות אמאי עבדא הוה?" ולפי דברנו אעפ"י שתותה אמם מוישראל עדיין יאה עבדות לההורדוים עבדו רומא, וק"ל.

המאורות הלא המה הפרושים טורי העם, אמרו לו להתרצות אל האלהים לבנות את בית המקדש. על דבר מלאכת שמים זאת תנינן: "בימי הורדוס שהיו עוסקין בבנין בהמ"ק והיו יורדין נשמים בליכה למחר נשבה הרוח ונתפזרו העבים וזרחה החמה ויצא העם למלאכתן וידעו שמלאכת שמים בידיהם" (תענית כ"ג). ולא נמצא שום חסרון בהבנין הזה רק כי הורדוס היה הבונה אותו. בק"ו מדוד מלך ישראל אשר היה עליו דבר ה' לאמר: "דם לרוב שפכת ומלחמות גדולות עשית לא תבנה בית לשמי כי דמים הבים שפכת ארצה לפני (דברי הימים א' כ"ב ז') אף כי איש שותה כמים עולה, הורדוס האדומי אשר ידיו דמים מלאו, וקול דמי החשמונאים, דמי מרים ובניה, דמי הפרושים הקדושים צעקו מן האדמה אל האלהים, ודם פרים ואיכים וכבשים שהיו שוחטים בביהמ"ק לא אידמו דמי נפשות נקיים אשר רצח הורדוס ועדיין היה דמם תוסס, ונברא דקטל כל הנהו נפשתא ההוא ראוי היה לבנות בית לכבוד ה' ? הורדוס טומאתו בשוליו כי התמכר אל תועבות נוראות, שם מעשה הורדוס הנהו לזעוה (עיין ערוך השלם, קאהוט, ערך הורדוס). התועבות האלו הצעידוהו לבאר שחת, עור בשרו נפל מן גדיו ועורקיו, וכאביו היו נוראים מאד, לשוא דרש ברופאים, גם האמבטי משמן המור לא הועילה לרפואתו, וימת מות נבלים.

אגריפס. היה נין למרים החשמונאית, דמי המכבים הקדושים נזלו בעורקיו באהבה עזה כמות אהב את עמו, ארצו, ומקדש אלהיו.

כאשר השתנע קאיוס קאליגולאה לעשות את עצמו לאכוה תעתעים ורצה להעמיד את פסלו בבית מקדשנו ויקח דברים אודות זה עם אנריפס וישא קאיוס את עיניו וירא: "אגריפס משנה פניו מעת אל עת, רנע חורו רנע אדמו ורנע התכרכמו פניו, נפלה חרדה גדולה עליו, כל עצמותיו ואבריו פרפרו כי עזבו כחו וימט ויהי קרוב לפול לולא סמכוהו העומדים אתו, עד אשר נפקדו לשאת אותו אל ביתו, וישאוהו בין מות לחיים כי עזבו דעתו ויהי כאיש נדהם ממצוקות נפשו, לא ידע דבר מכל אשר נעשה אתו. וקאיוס בראותו הוסיף להתמרמר עק היהודים באמרו לאמר: הן זה האיש אנריפס ראש לכל אוהבי אשר הנכרתי חסדי עליו דבקה נפשו במנהגי אבותיו עד כי נטרפה דעתו לקול השמועה אשר שמע כי בדעתי להעבירם ומה יעשו בני עמו אשר דבר אין לי אתם להטותם לחפצי ?

(סוף יבוא).

בקרת ספרים.

מ א ת

פ י נ ח ס ב נ א מ ת י .



אור מאיר. כולל רשימת ספרי ישראל, כתבי יד ונדפסים, הנמצאים בבית אוצר הספרים הגדול של החכם המהלל, השופט, ה"ר מאיר זולצבערגער בפילאדלפיא, הערות מאמרים ושירים מכתבי יד שונים, וכו', מאת א. ד. נויארק, תרנ"ז (100 עמודים) 8-

אודות הספר הזה כבר דברתי במחברתי משפטו יתן לאור ולא באתי להעיר בזה רק על דבר פלא אחד מה שכתב המחבר בעמוד 79 מספר 202 בזה"ל: „נחלת שבעה מר' שמואל ב"ר דוד הלוי כל עניני ניטין וקדושין ונוסחי שטרות וכדומה (המחבר פנה עורף לדת אבותיו כנודע) עכ"ל. כנראה מקום מצא לו המחבר להוציא דבה על רבנו שמואל תלמידו של הט"ז, באשר ראה ביודע ספר עמוד 260 מספר 1345 כתוב שמה בזה"ל: „מהפרט אשר נדפס על פתח השער „משיח בן דוד בא" נראה כי גם המחבר הזה האמין במשיח שקר שבתי צבי אשר היה בשנה הזאת והטעה את רוב העולם, עכ"ל. מה רב ההפרש בין דברי היודע ספר ובין לשונו של מחבר דגן! הראשון יאמר כי רבנו שמואל אך נתעה אז לאותה שעה לחאמין גם הוא כי שבתי צבי הנהו המשיח, כאשר טעו בו אז רוב העולם, וה' ה' מוסיף על רבנו שמואל הטא על פשע כי פנה עורף לדת אבותיו.

תא חזי מה שכתב הנאון חיד"א בספרו שם הגדולים על רבנו זה: „מהר"ר שמואל הלוי תלמיד הרב ט"ז אבדק"ק בומבורג, חיבר נחלת שבעה תיקון שטרות, וחיבר מהרורא בתרא. ועוד שו"ת נחלת שבעה ח"ב ושקיל וטרי ומתוכה עם הנאון ברכת הזבח" וכו'. וכמו כן בעל סדר הדורות מזכירו בכבוד גדול בין צדיקי וקדושי עליון אשר דבריהם יזהירו לעולמי עד. ואם כנים דברי ה' כי רבנו שמואל המיר דתו, בודאי לא הזכירוהו הנאונים האלה בספריהם בכבוד גדול בזה, וספר נחלת שבעה לא זכה להיות נדפס זה שמונה פעמים, ומדוע החשו

רושמי ספרים האחרים מלהודיענו דבר מר זה? ה' ד. הנהו בודד במועדיו בדבר הזה והוציא שם רע על גדול בישראל צדיק יסוד עולם בעל נחלת שבעה.

ב.

הַגִּינוּנִי שְׁפִינְזוּהָ. על האלהות התבל ונפש האדם, או שיטת הפילוסופיא של שפינזוה, מסודרת ומפרשת באר היטב בסגנון קל ונוח להתבונן בלימודי הפילוסוף אשר בספר "חקר אלוה" עד היסוד בס, מאת Dr. S. Rubin מקה הספר 30 kt, קראקא, בהוצאת המו"ס אהרן פויסט בקראקא, תרנ"ה, (37 עמודים, 12).

כשאני לעצמי באמת אהזיק ולא ארפה גם אם יהיה האומרה ראש האפיקורסים והכופרים, כי מה לי ולאומרה אם היא אמת עכ"פ?
(כרם חמד ח"ב עמוד 155).

מעשה שבאו החסידים לפני הרבי שלהם וספרו לו כי בבית פלוני נמצאו שדים ר"ל ואמרו לו כי הניעה עתו לקדש את השם ברבים ולגרש את השדים, אבל הרבי ענה לתומו, חלילה לי לגרש את השדים, הנה האפיקורסים מכחישים במציאותם, עתה כשבאו לכאן נניחם על מקומם ויראו המכחישים כי יש שדים ואין לנו קדוש השם גדול מזה להניחם וכהראותם לעין כל. — את המשל הזה נשאתי על הגיון שפינזוה האלוה הוא הטבע! כנודע הצדיקים והיראים הרעישו ארץ ומלאה על הפתנם זה, ואני אומר חלילה לנו לגרשו מהסתפח בנחלתנו, כי בהיותו עמנו לא יאמר עוד נבל בלבנו אין אלהים: "כח כל הכוחות הטבעיים, הוא מה שאנחנו מכנים "הטבע" שכל חקיו ומשפטיו יוצאים ממקור העצם הנשגב, כי כל מה שיש בעולם הוא שוכן בקרב האלוה ואי אפשר להיות נמצא או מדומה דבר בלעדי האלוה, הרי שהטבע הוא האלהים" (הגיוני שפינזוה עמוד 9). בהטבע יוכלו הכופרים לראות ישות אלוה, ובעל כרחם יודו אכן יש אלהים! —

מיום עמדי על דעתי נכסוף נכספתי לדעת שיטת הפילוסופיא של שפינזוה, אבל חפצי רחק ממני, וכשנדפס ספר חקראלוה אמרתי זה ינחמני; אך כאשר נתן אל ידי ראיתי כי לא ידעתי גם אותו, באשר לא נסיתי ללכת בהיקשי הנימטריא, ובמשפטים בל אדע, עמוק עמוק הוא מי ימצאנו, על כן הפעם תודתי להמחבר אשר הוציא בעת לאור ספר הגיוני שפינזוה בסגנון קל ונוח להבין גם לקורא פשוט כמוני אשר איננו רגיל בספרי פילוסופיא.

כאשר קראתי הספר הזה הרגשתי את כח המושך ובלב תמים אמרתי משכני אחרוך ארצה, וכשבאתי לסופו "שכר מצוה מצוה, בלי תקות שכר וכלי יראת עונש" נשתוממתי מדוע הרעישו את העולם על החוקר הזה, הלא זה הוא גם דברי אנטיגנוס איש סוכו: "הוי משמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס וכו'".

ג.

הַלְצָה קְדֻמְנָה. על ראשי פילוסופי היונים הקדמונים מתרגמת ומבארת מאת Dr. S. Rubin מקח הספר 30 kr, בדפוס של יוסף

פישער בסראקא, תרנ"ז, (45 עמודים, 12).

הספר הזה כבר היה לעולמים ונדפס בספר תהלת הכסילים, הנהו הלצת לוציאן במכרו הפילוסופים בשוק העבדים, אבל היה כספר החתום לפני הקורא העברי אשר לא ידע דרכי הפילוסופים האלה. בהוצאה הנוכחית הוסיף המחבר ביאורים על כל דברי חידודין של לוציאן, למען דעת על מה הטבעו אדני התוליו.

המחבר כלום להסכמה הוא צריך כי נודע הוא לכל בשכלו החרוץ, ברעיוניו המלוטשים, ובצלצלי נועם נאומיו. רק דבר אחד יקדיר חין ערך ספרו זה כי איננו נקי מטעויות הדפוס. למה הדבר דומה לאבן חן המפיק זהרי נונה והמסתכל בו יראה איזה כתמים, הלא בצדק יאמר: לולא מראות ננעים בקרבו אז היה שוה הרבה יותר ממחירו כעת, כדאי הוא זקן בית ספרותנו זה כי יודפסו דבריו בהנהגה מדויקת.

מכתבים מחכמי ישראל.

בחלק הזה יבואו כפעם בפעם מכתבים מחכמי ישראל אשר הריצו איש אל רעהו, מהם יש להם חכן מדעי, אבל גם המכתבים שתכנם הוא רק דברי שלום וריעות ראויים המה לדעתנו לקבעם ברפוס, כי גם משיחת חולין של תלמידי חכמים נוכל ללמוד דברים טובים, כי היא תתאר לפנינו לפעמים תכונת נפש הכותב באופן מאד נעלה, והדבר הזה יקר הוא בעיני הקוראים לפעמים רב יותר מתכן מדעי. וזוה נבקש מאת הקוראים והסופרים כי יואילו בטובם להניע לידנו מכתבים כאלה אם ימצאו בידם, כי יבאו בזה תועלת לא מעט לספרתנו. ותורתנו נתונה להחכם הגדול ד"ר רובין על אשר הוא היה הראשון שמלא את שאלתנו בשלחו לנו צרור מכתבים יקרים.

א.

ב"ה. יום ב' כ"ב טבת, תרמ"ג, פה לאנדאן.

ברכה וחיים על ראש ידיר החכמים ומשכילים רב החוקרים ושר הסופרים, החכם המצוין בדורנו הגדול ליהודים כ"ש רבי שלמה ראבין נ"ו.

ברב עונג ונחת קריתי ושניתו את ספרך היקר תהלת הכסילים ושעות רבות השתעשעתי בו, ואם אמר אגיד לך תהלתך בפניך הלא אז תחשדני כי גם הכס גדול כמותך בין הכסילים אהשוב! הכי קראת את ספרך בשם תהלת-הכסילים, לאמור: התהלה יאתה רק להכסילים, או הכסילים מבקשים תהלה, וחכמים אמתיים הם ושמורתם כעצמם עומדים לתהלה. ומה התהלה בפי להללך יותר במה שיש בך שכתבת ספר יקר תהלת הכסירים!

אמנם כן בחירי רצתה נפשי בך, ספרך הוא תהלתך, בו גלית הרבה דברים אמתיים (פיעלע וואהרהייטען) אשר בניסיון היומי יסודם. מספרך זה יוכלו הרבה מחברים לקחת חומר לספריהם ולספוריהם, והנהו כהקדמה וכפתח-דבר לספרות החדשה בדורנו. הדרת עמוק עמוק בלב המחברים אשר מקדישים ימיהם וטלאכתם לתורה ולחכמה ולההשכלה הצרופה, ומה הגמול אשר יוכלו לצפות מקהל הקוראים? אמנם תוך כדי דבור—נחמתי באשר אמרתי "מקהל הקוראים", הלא אם נמצא קהל קוראים, אז בזה שכרו הרבה מאוד, וזהו

הגמול אשר משלמים לו, בלעדיו אין שכר ואין גמול אין טובת הנאה גשמית כלל וכלל בכל מושבות אחינו.

צא ולמד כמה המה מהגבירים האדירים פה לונדון אשר יש להם לב להיהדות ולכבוד התורה המורשה לנו, ומהם אנשים אשר לפעמים יקנו בכסף מלא מכתב עתיק יומין כתוב עברית, מזה הנקדן או מזה הקפדן על המדקדקים על אשר פסקו לההלכה כי שלשה אותות בשורש, ואם יובא לפניהם ספר כתוב מאיש חי ורב פעלים בתוכנו, אז יאמרו נרפ"ם הם נרפ"ם הכותבים החיים אתנו, על כן יאמרו נלכה נזבחה מבחר-ימינו לתורת שפת אמנו. גם הרודים על ידי הגבירים אשר מבינים עברית יביטו בשאט נפש על ספרים מגזארים, ואף כי — חלילה מהיות כזה — המחבר חי ועומד חי ומרבר לפניהם!!

תועים הם העומדים מרחוק, החושבים כי פה ושם ישנם עוד מחבבי שפת קדש ומוקירי הכתבים והושבים ישר—אין גם אחד בכל מדינות ענגלאנד—מהגבירים—אשר יחשבו את סופר עברי לכל הפחות כאומן גלח וספר! האמן לי כי כמחט בבשר החי אני ארגיש אם אני רואה אחד מנכחרי מחברי הסופרים בערכם ובשיום הרב, שולחים הנח את מראכתם ליד מי שקנה לו שם במכתבי-עת, או אפילו להרעיוורענטים החדשים ומכל שכן בדבר חכמה, מדע או חקירה—מה אנושה מכתם של מחברים הללו.

ועוד מכה בצדה פה לונדון, הבאים הנח מארצות שונות, אשר רכס מדלת העם ומפליטי העם, אשר קאה אותם ארץ מולדתם, והנם פה מפזחים על נפשות (זעעלען-זאר-גער) ואחריות החושבים החטאים עליהם, ולוקחים להם קרנים לנגח אנשי רוח אשר שאר רוח להם בכל חכמת ישראל, ומכאשים את ריחם בעיני עמי הארץ כמותם.

גם אני סבלתי פה עניים קשים מדוברי עתק, על אשר חברתי ספר "תלדות אדם" ונתתי את לבי לגלות בתורתנו הטהורה ובדברי רבותינו אבות האמה והספרות שלנו, עקבות ידיעות הטבע ותורת הגעאלאגיע החדשה, ובחזקה ויכוחני להתכחש למלאכתי, אשר כונתי חיתה רצווה לשם החקירה והדרישה הצרופה והמוזקה לכבוד התורה ולומדיה, כמו שעשו משכבר ח"מים הנאורים המורים בעמינו, וכמו שעושים עוד היום השרידים היחידים החיים אתנו.—

ראיתי כי אך טוב לישראל לחבר ספר על הלכות ועל הפוסקים הראשונים, אשר לכל הפחות ההדיוטים הללו יחררו לגשת לספר כזה, ולהציג הלומדים יהי' ספר כזה כמורה דהם באצבע כמה הם נעורים ורוקים מדעת, ולכן הנני שוקד בספר כזה אשר קראתי בשם מטח נפתלי בצד אחד ומטח הלוי בצד השני והמחבר בתוך-אבל לא שטותי משטתי בהעמק חקור בשפת קדשינו ובהגיון ישר אפילו בדבר הלכה, ועשיתי מטעמים לחכמים ומשכילים לפי טעם הדרישה ברורנו. את ספרי זה, ברצות ה' דרכי, כי אוציאו לאור ברפוס אכבר לשלוח אליך ולהקרא מרב וחכם אמתי כמוך.

והנה ידעתי ויקירי מאז, כי מוקיר אני את דרכך, ואם בפרטים רבים אני עוד אינני

אוכל להסכים עמך אבל דעתך הצלולה (ניכטערן אורטהויל) כגולה היא לי, ואדע אני כי מעטים הם החושבים ישר בימינו, ויותר המה מהמעטים אשר ידעו להוקיר ולהכיר את המעטים החושבים וההוגים בהגיון ישר. ולו שמעני ותכבדני בספרך מורה נבוכים החדש אשר עוד לא ראיתי אז תקשרני בעבותות תודה וידידות.

קבל מידי חלף ספרך היקרים בירוסי חכשדי ותהלת הכסילים עשרה שיללינג'ס באנוויזונג או טשעק, והודיעני כטובך מהר אם קבלת לנכון מכתב זה והסך ההוא, ומה מספרך הטובים אשר הנם תחת ירך ותשלחם אלי, אז אקבלם כסבר פנים יפות.

כפי המצוה מהחכם ליפא נתתי ליד החכם הרדקטור נ"ו שבעה שיללינג'ס בעד ספרו "המזכיר" וגם הוא יכבדני לעת צאת לאור המזכיר החדש.

ואני מוקירך באמת ובתמים, מכיר רוב ערכך והוכב שפתוך ברור מללו בכל לב

נפתלי הלוי.

ראש השנה לגויי הארץ 1 Januar, 1883

ב.

פראנקפורט דמיין. לה' הישועה עי עמך ברכתך סלה, יום א' ו' ניסן הרמת"ה לפ"ג. ישאו הרים שלום לכבוד ידך נפשו ולבי, הרב החכם השלם, הבלשן המהולל, המשורר והמליץ הנעים, הד"ר שלמה מאנדעלקערן נ"ו, ולפני שמש יבון שמו.

נכבדתי היום לשלוח לך על האדרעססע של גיסך, הוא ידידי הנכבד, הר"ר אלכסנדר ראפאפארט יצ"ו, את ספרו האחרון* אשר הוצאתי, שבו חתמתי את פועל חיי בספרות ישראל. אנא ידירי! חקור דברי, בחנני ודע שרעפי וראה אם דרך עוצב בי, כי אמנם יודע אני, כי עוד מעט ואינני, וכת הרבנים הצבועים והחנפים לזהב ושיחוני למודחפות, להביא עלי דבתם רעה, כי אנכי הלילה שפינוציסט או פנטהעאיסט. ואולם אתה גואלי חי, ובך שמתי מחסי, כי אחרון על עפר תקום להורות ולהראות לעין כל, כי נאמנה בריתי את עמי ואלהי. הלא כל אבוא עור לדבר בקהל רב. משכני ואחריך ארוצה, לקשור עמך קאררעספאדעניץ, ואתה תשאלני על דבר מחשבותי, אשר הצעתים בספרי הרבים. שיתא את כל ספרותי לנגר עיניך, למען תוכל לחלק בין טופס ובין תורף דברי ואז תבחין ותשכיל את שטחי השלמה גם בקורות התכללות רוח ישראל, גם בכחירת קשורו ודבקתו לאלהים, ואנכי אשיבה לך על דברי שאלותיך, דרך פאסטקארטען, לברר את הגיון מחשבותי, ואתה תאסוף אותם, ויהיו לך ואון לזרים אתך, עד אמותה. ואם רבנים מחליקי לשון אז יספרו אחרי מטתי, המה יהיו לעדה לך לבאר ולברר דברי. היה אתה שלום וביתך שלום, ושמתח בדיעות בחג המצות. דברי ידירך **אברהם הכהן קראכמאל.**

(* הוא ס' עיון ת פ ל ה, לעמבערג תרמ"ה.)



תוצר השמות

אשר בכתבי הקודש

בספר הזה

יבואו מבוארים כל השמות אשר נמצא זכרם בספרי התורה, הנביאים והכתובים: שמות אנשים ונשים עם קורות ימי חייהם כפי המסופר אדותם בהנ"ך בתלמודים ומדרשים, שמות העמים והארצות עם הקורות שעברו עליהם, שמות הערים, הימים והנהרות וכו' חיות הארץ צמחים ופירות וכו' ולכד זאת יבואו בספר הזה תמונות שונות פתוחי עין מתארות חיי העמים הנזכרים בכה"ק.

כאת

א. ח. ראזענבערג.

עד כה יצאו לאור שלש חוברות. מחיר כל חוברת 25 סענט
להשיגן אצל המחבר 52 קאנאל סטריט, נויארק.
והחותמים של הנר המערבי ישיגון בעד 50 סענט.

No. 1.

JULY, 1897.

Vol. II.

NER HA'MAARABI

(THE WESTERN LIGHT)

A HEBREW LITERARY REVIEW

ISSUED MONTHLY BY

S. B. SCHWARZBERG.

PRICE PER ANNUM \$3.00.

All subscriptions to be sent to

S. B. Schwarzberg, 17 Avenue C, New York City.

Publication Office: 52 CANAL STREET.

Entered at the N. Y. Post Office as Second Class Mail Matter.

NEW YORK,

Printed by A. H. Roseberg, 52 Canal Street.

1897.

נר המערבי

מכתב עתי חדשי

יפיץ אור

על חיי היהודים, על היהדות וספרת ישראל

כי אתה תעיר נרי תני
(תהלים י"ח כ"ט).

בו יבואו:

- | | |
|---------------------------------------|---|
| ה) קורות מעשי הצדקה, בתי החסד והמחסה. | א) שאלות החיים, המקום והזמן בנוגע ליהודים בכלל ואמעריקא בפרט. |
| ו) תולדות אנשי המעלה והשם. | ב) שירים, ספורים, תמונות ומחזות מחיי היהודים פה ובכל ארצות פזוריהם. |
| ז) מאמרים על דבר ההנוף לבני ישראל. | ג) חקירות, בקורת וביאורים בכ"ס, בתרנומים, תלמודים ומדרשים. |
| ח) בקורת ובשורת ספרים חדשים. | ד) מאמרים ופרקים מקורות היהודים. |

יוצא לאור על ידי

ש. ב. שווארצבערג.

מחירו לשנה במוקדם

באשכנז 12 מארק, בעסטרייך ואונגארן
6 פלארין, בן-בנליה 14 שיללינג.

בארצות-הנדרים 3 דאללר, ברוסיא 6 רובל,
בצרפת וסירקיי 15 פראנק.

והמחצית לתצי השנה.

שנה שנייה.

חוברת ב.

גויארק.

בדפוס א. ח. רעזנבערג 52 קאנאל ספרים

בן הענינים.

מאת א. א. ראקאווסקי.....
 (המשך).....
 ליהודי אמרוקה.....
 ד"ר ש. מאנדלקערן.....
 א. ב. גאטלאבער.....
 (ספור).....
 (ספור).....
 יצח (ספור).....
 ההשכלה, האמונה והדת.....
 הורדוס ואגריפס.....
 מזמור לצה"ר.....
 ראווענטהאל.....
 פרחי שושנים.....
 ערו מקלט בין היהודים.....
 ד"ר ז. פרבשטיין.....
 בקרת ספרים (לוחות זכרון, השקפה).....
 נחב"י.....
 בקרת ספרים "נר המערבי" שנה א'.....
 ד"ר ש. רובין.....
 שוניו השם.....
 א. הרבני.....



בנית מסחר הספרים

של....

א. ל. ג. ע. ר. מ. א. נ. ס. ק. י

30 קאנאל סט., ניוארק.

ימצא כל איש את מבוקשו, בו ימצא כל מיני ספרי רומעל, ש"ס מכל הדפוסים, משניות, עין יעקב גדולים וקטנים, שו"ת, מפרשי התורה והתלמוד, ראשונים ואחרונים, ספרי דרוש ומחקר, ספרי השכלה יקרי המציאות, חדשים וגם ישנים, ספרים רבים בהעתקה אנגלית, ספרי מלים רבים למיניהם.

ספרי תורות, מנילות, כלי קדש, מליתים צמר ומשי, עמרות זהב וכסף, תפלין ומוזות, — הכל במקח השוה.

A. L. Germansky, 30 Canal St., N. Y.

חיינו וארך ימינו.

מ א ח

אברהם אבא ראקאווסקי.

הננו מחדרים פני זקן, ועל כל איש אשר זכה לעטרת תפארת שיבה ואורך ימים בימינו נחקר ונדרש ונעמיק שאלה, במה כחו נדול ובמה האריך ימים במלחמת החיים והני הרפתקי דעדו עליו, אם כך אמרו ביחיד, על אחת כמה וכמה עלינו לחקור לדעת ולשאל לנתיבות עולם אם רואים אנחנו נוי נדוך אשר זה אלפי שנים עצמו עצמותיו, עליו יהותחו כל היום ויבקשו את נפשו לספתה, גם עצמו לנו חלליו מחול ימים, והוא—בעפר לא ימות נזעו, לא נס ליחו, וכל כלי יוצר, גם יד העת אשר תבלה את מעשי ידיה, ותבלע את בניה בכל פה—עליו לא יצלה!

הנה זה שלשת אלפים שנה יעקב הקטן והרל, המרדף בלא חשך עומד כסלע בלב ים, בהמר ארץ לא יירא, ואם יפלו מימינו אלף ורבבה מימינו, לא יחת; כל שכניו הרעים מימי קדם, הגוים העריצים אשר נתנו חתימתם בארץ חיים תמו מן בלהות וגם עקבותיהם לא נודעו, והשבט הזה לא יסור מני ארץ, וכאז בן עתה עוד יעקב לא מת; על בן עלינו לחקר לדעת במה הוא מאריך ימים, ומה כחו ונבורתו אשר בהם יתעורר ולא יבל לנצח? חכמים בעיניהם ינידו: הוא עם לברד ישבן, לא יתערב בגוים, לא יורק מכלי אל כלי ובעמים לא יתבולל, על בן עמד כחו בו וישנב לנצח, אבל חוקרי הטבע אשר ישאו דעם על גוי ואדם, באים וסוטרים על פיהם, וכבר נפסקה הלכה בבית מדרש החכמים, הלכה שאין להרהר אחריה, כי כל אומה ולשון אשר לא תחדש נעוריה, ולא תתערב בגוים צעירים ממנה לימים אשר כחם חדש עמם, תהיה כעץ אשר בשלכת, גזעה לא יחיה ואחריתה להכרית וללכת תמס עד אשר תאבד מתוך הקהל, ודברי הימים מקיימים את התורה הזאת בהליכות עולם, ובהלכה למעשה.

נבקש נא למצא פתרונים לחידה הסתומה והחתומה הזאת בחלקת מחוקקנו, בתורתנו אשר בצדק נתישנה ונצדקה קדש, ואשר באה עליה עדותו של העד הנאמן "כי היא חיינו ואורך ימינו".



זאת התורה אשר חתם ד' בלמודנו, מורשת קהלת יעקב אשר זרחה מסיני לנו, לבד חיבתה חיבת הקדש, לבד אשר תכיל את כל הליכות האדם בקדש פנימה, בינו לבין המקום, הנה תקופתה גם על כל דרכי האדם אשר יעשה אותם וחי בהם, שם ערוכים בכל ושמורים משפטי הממלכה, הכמת דעת ודין, נימוס ודרך ארץ, כל חקי החברה ואהבת חסד, כל התורה והמצוה אשר בין אדם לחבירו. ולבד כל החמדה הננוזה הזאת אשר תישר מעגלותינו בקדש ובחול, ותאלפנו דעת למצא חן בעיני אלקים ואדם, הנה שם שם מחוקקנו לנו גם חק ומשפט בין אדם לעצמו, ותלמדהו תורת חיים כדת איך ישמר לנפשו, לבל יעבר שארו, ולבל ישל בדרכי החיים אשר נתן לו יוצר כל, ותישר דרכינו בהלכות אכילה ושתייה, בחקי שמירת הבריאות אשר ישמר האדם בקרב ביתו, ובקרב החברה אשר הוא חי בה. ועל כל צרה שלא תבוא, על כל נגעי בני האדם ושבת מוסרם, בראה התורה תבלין, ותקדים רפואה למכה — ומבלי שום פדות בין דין לדין, ובין מצוה למצוה, שמה התורה את כל חקיה בכף אחת, כלם שקולים כאחד, כלם נתנו מרועה אחד אשר לא יפליא ביניהם ולא יבדיל אפילו כמלא נימא, ואחד העושה מצוה מן החמורות שבתורה ומוסר את נפשו עליה, או שולח את הקן ועושה מעקה לנו מפני תיקון העולם, מתן שכרו בצדו, לא יעדיף המרבה, והממעט לא יחסר ובלבד שתהיה כוונתו רצויה, ולשם מצוה בלבד.

עד כמה החמירו עליהם בני ישראל בהלכות מאכלות אסורות ודקדוקיהם, מימי קדם עד הימים האלה, דור דעה של המוקדושקופים והאור הננו, עד כמה נזהרו בשמירתם ובכל דקדוקי סופרים התלויים בהם, ויקבלום בנעשה ונשמע מדור דור, היא מן המפורסמות שאין לבוא עליהן בארוכה; כל שבט נוגש, כל החקים והסיגים וצו לצו של השופטים והשוטרים, דיני העונשים והקנסות וכסף חכפורים וכל מכת מרדות, לא יוכלו לעצר בהערב-הרב, האספסוף אשר בכל אומה ולשון לבלי יתנאלו בפת-בג של לחם-מנאל ושלחן טמא, והיהודים שמרו בטהרה את כל החבילות של מצות התלויות בלחם-חקם, באין אונס, לא בחיל ולא בכח, אך כמו היה הדבר לעצם מעצמיהם ובשר מבשרם, כמו ידעה נפשם פנימה כי כל חייהם וקיומם תלויים בהם, כי בדבר הזה יאריכו ימים וכל הפורש מהם, את נפשו הוא קובע ופורש מן החיים.

בימינו אלה, בהנף העם וקטב ישור צהרים יפלס נתיב לאפו, בראות הרופאים וכל צבאות מלאכי השוטרים כי אין לעצר בטנפה, והטעינו את החולים המנוגעים הסגר, לבל יטמאו את מחניהם. ואין הכתוב מדבר אלא בחולים עניים, אבל אדם מאילי הכסף כי יחלה באהל, אליו לא תנע התקנה הזאת, ומשווא פנים

יש ברבר. אולם מה שעשתה חכמת שמירת הבריאות עטרה לראשה בשעת הסכנה, כבר עשתה תורת משה עקב לסוליתה, אפילו בשנים כתיקונם. כי תפרח באדם מכה או חבורה אשר נראה „כנגע“, כעין מחלה מתדבקת, אף על פי שעוד היחה איכותה מוטלת בספק, והאיש אשר בו דנגע, אם דל ואם עשיר, הוצא אל מחוץ למחנה הרחק מאדם העיר, עד אשר שב ורפא לו. כמה יגיעות ייגעו לריק כל נטורי קרתא בכל המקומות אשר שם תפרץ המגפה בדורנו, להביא בלב העם חכמה לבל יעלימו מן העין את דבר כל מחלה וכל תקלה, והעם. הרואה כי אך עליו נמתח גזר הדין של ההסגר וההחלט, והעשירים אשר מרומים ישכנו, אם גם עם אדם ינוגעו גם המה, אך המה מפקיעים את עצמם בכספם— מחסם, והמה נקיים לביתם, העם לא יאמין לכל האחות, יעשה במחשך מעשהו ויטתיר את כל ההולים אשר בהם הנגע למשחית בהחבא, ויש אשר יקום גם ביד חזקה וקם לצחק בעדת הרופאים ולגייני הבולשית, ומה נחזה בשולמית, בתורתנו, הקנקן הישן המלא חדש וישן? הנה בהפקד רעה מרים אחותו של משה, הנה באין פוצה פה, באין דובר דבר נסגרה מחוץ למחנה כאחת מבנות דלת העם היושבת תחת הרחיים.

התחבולת האלה הביא מרפא בכנפיהן וישערב לכך מחלה ולכל נגע, ולכל קראש למחלת העור, הצרעת הממארת, וזאת האלה הרובצת על ארץ המזרח מעולם ועד עתה, ועד כמה הועילה התורה בתקנותיה בין ישראל-סבא, נוכל לדעת אם נתבונן, כי בעיר מרובה באוכלסין, עיר ואם ומטרופלין של מלוכה, כשומרן בירת ישראל בשעתה, נמצאו בימיו של אלישע אך ארבעה אנשים מצרעים בפתח השער, מצב של בריאות, אשר אין לך עיר גדולה כשומרן, בימינו אלה אשר תוכל להתפאר בו.

גם על ננעי בתים, הכמהין והפטריאות אשר המה כנגע בבתי המושב, ומהם תוצאות לחללים רעים ונאמנים, אשר לא לבד כי יהרסו שתות הבית, אך דרכם לילך ולחזיק גם ליושבי הבית המנוגע, גם עליהם הקפידה תורה, ותשים עלינו משמר ותרים בפני הפרעניות כי נגע לא יקרב באהלנו; הכית אשר בו הנגע, ואפילו ספק נגע, כל יושביו הוצאו, כל כליו פנו, הקציעו את הטיח מבית, חלצו את האבנים המנגעות ויוציאו אל מחוץ למחנה, ויטחו את הבית מחדש, יסגרוהו חותם צר, ואם אחרי שוב הכתן שנית יראה והנה עמד הנגע בקיר הבית וארוכתו לא תצמח, אז בטרם יהי הבית הזה למקור משחת לטמא ולהדביק צרעתו ומשלחת מלאכיו הרעים בכל סביביו, ונתצו את הבית כשבר נבל יוצרים, וכתתו אותו כתות לא יחמל, והוציאו את עפר מכיתתו אל מחוץ למחנה, הרחק ממעונות בני האדם, לבל יטמא את מחניהם.

גם בננעי בגדים הרבתה התורה לנו חקים ומשפטים ותילי תילים של הלכות, ואם כי עוד אתנו יודע עד מה מטעמי המצות האלה, אבל מכיון שעיינו רואות כי התורה היא אוצר כל כלי חמדה, אוצר בלום של חכמה ודעת מכל מה שתלמוד ותיק עתיד לחדש עד סוף כל הדורות, וחכמי התלמוד אשר כל רז לא אנוס להם קשרו בתרים להחכמה העתיקה להבין ולהבחין במראות ננעים, הנה יש לנו הצדקה לקוות כי בשם שפתח לנו המיקרוסקופ שערי אורה לנלות עמוקות מני חשך ולהראות כי אין ננעי בני האדם באים אלא מן הבקצילים ושאר הברואים הקטנים דנפיישי מינן ולא נתנה רשות לעין לראותם, כי בבשרם של הברואים טמאי הנפש האסורים לבוא בקהל לנו יש סם מות וטריכיניא שמו, אשר כל אוכליו יאשמו, כך עוד יבואו הימים וראה כל בשר את המאור שבתורתנו ואת תעלומות החכמה הנמצאות בחקי ננעי בגדים אשר חתמה בלמודנו, וירע כי תורתנו חיים היא למוצאיה וכל דרכיה דרכי נתיבות אלימות.

ולא מן הנמצעות הוא כי דברים רבים מעולם הנעלם, מהעולם הקטן והבריות זעירי אנפין אשר עתה ימצאו בני האדם אפס קציהם בהיות המיקרוש-קופ עזר כנגדם, לא מן הנמנע הוא, כי לפני אלפי שנים, בהיות כח האדם חדש עמו, בימי עלומיו, ראה את הדברים הסתומים והחתומים האלה בעיני בשר. הנה אם מעבר מזה נתבונן אל עוף השמים אשר עיניהם מרחוק תצפינה, אל העמים הפראים אשר עוד לא נעתכו משדי הטבע ועודם קרובים אל שחר טל ילדותם, אל המצב הטבע של בני האדם, אם נתבונן כי המה גלוי-עינים וכח ראותם חזק מאד נגד כחנו אנו, הנה נשכיל ממוצא חדרב הזה, כי צדקו החכמים האומרים כי הפסיעה הנסה שפסעה האנושית על סלם ההשכלה, נטלה מאור עינית, ולרגלי הקריאה והכתיבה אשר פרצה למאד בין העמים הנארים חשבו הרואות בארבתיהם, ולקוי השאורת הזה הולך ומתנחל מאב לבנים, ומדור לדור. התורה הקדימה רפואה למכה, ותרבה עצה ותחבולת חכמה לבלי תת את המשחית, את כל מיני הפרעניות המתרנשת לבוא לעולם ולהדבק למשחית מאיש לאיש לבוא אד כתינו לנגף, וכשם שהזהירה להיות מחננו קדוש, לכסות על כל דבר יוצא מן האדם ומוקצה מחמת מיאוס הנראה לעינים, כך הזהירה על כל רוח הטומאה ועל כל אויר משחית לבל ירחיב מטות כנפיו לחבל ארץ. כל דבר היוצא מן הטמא, ביחו וניעו, מרכב ומושב, בגדיו וכליו אשר ישמש בהם, מנעו ומשאו והיסטו ומדרסו מטמאים את כל הזר הקרב, אדם וכלים, וגם המה נעשים לאבות הטומאה וחותרים ומדבסים את מחלתם או טומאתם באחרים, ואחרים—באחרים. הנוגע בכל טומאה הוא יתחטא (דיוינפקציה) יכנס במים, וכל איש יבוא באש, טהרתו באש, והאיש אשר טמאתו בו, וד' חפץ רכאו החלי,

הוא לא יתעלם מן העין, לא יתכסה במשאון ובחדרי חדרים להרבות המכשלה, כי מצות ד' עליו כי יכרוז על עצמו „וטמא טמא יקרא!“ וחכמי התלמוד בביתם, הוסיפו נפך משקהם, וינידו לעם כי ההכרזה הזאת היא יש בה גם משום סגולה, כי רבים יבקשו עליו רחמים וארוכתו מהרה תצמח, על כן מכסה נגעיו לא יצליח, וכך דמפרסם טפי עדיף...

התרופות אשר בהררי כתבי הקדש יסודתן לא מראש בסתר הנה הנן התרופות היותר מועילות שהחכמה משתמשת בהן בימינו האלה, נגד כל חלי ומכה המתדבקת, שלא תבוא לעולם, הלא הנה תרופת-המים (הידרופתיה). ובעת אשר העמים היושבים בחשך שאלו בתרפים, קסמו להם קסם וילחשו על המכה, הנה תורה צוה לנו משה, תורת רפואה שלמה העומדת לעד, שיטת המרפא אשר תוכל להתקיים בפני המאורת הגדולים של חכמי הרפואה עד היום הזה, והיא להתכבס ולהתרחץ במים חיים, טבילות והזאות אמבטאות ומרחצאות של מים קרים נוזלים, רפואות בדוקות ומנוסות אשר נתחדשו בבית מדרשן של גדולי המדע בדורות האחרונים. לפעמים, בשעת הדבר, צותה התורה לקטר מיני סממנים חריפים לטהר את חללו של עולם מסממנתו ומאווירו המנגע, ועל פי עדותה הנאמנה של תורתנו הסגולה הזאת היתה כתרים בפני הפרעניות, כאחת מתעלומת חכמה אשר לא ימצא האדם וחי אך בדרך פלא, „כרוז אשר נגב למשה מאחורי הפרגוד ושמסר לו מלאך המות...“

התרופה החדשה אשר עלתה על נפי מרומי עולם המדע בדורנו, ואשר עתידות גדולות צפונות לה, והיא הרכבת נסויבי דטמא בדמו של האדם, הוא הזרם (Serum) אשר הוא ימחץ וירפא, יכה במכאב וחלי את האדם הבריא ושלם, ולעמת זאת ירפא את החולה מחליו. הלא הנה הרכבותיו של פאסטער קאך, חווקין וכאלה, גם הדבר הזה רטוז באוריתא, ואם כי חלילה לנו לבלע את הקדש, ולתלות בקי סריקי בטעמי מצותיה של הפרה האדומה אשר כבודה הסתר דבר, אך רואים אנחנו כי הנסויבא דטמא „מי-נדה“ זאת אומרת, דם שנתערב בו מים, אשר הזו על הטמא, גם לו היתה התכונה הזאת לטמא טהורים ולטהר טמאים...

מקצע גדול יש לנו בתורתנו וחלכות „שחיטה ובדיקה“ שמו. האנטישימוס וצוררנו מדור דור נלחמו אל החומה הבעורה הזאת בכל מחי קבלם, בכל רכבי הברזל ובכל חציהם על יתר. גם אחינו מרשיעי ברית אשר את רמון ההשכלה מצאו תוכו זרקו וקליפתו אכלו, גם המה מונים אותנו ושואלים מה העבודה הזאת לכם, והפקחים שבהם אשר רגל על לשונם גם דברי חכמים וחידותם,

מרנלא בפומייהו המאמר הידוע של ברית-החדשה (מתיא ט"ו י"א) "כי לא הבא אל פיו של האדם, אך היוצא מפיו ומן השפה לחוץ מטמא אותו".

סיפא דקרא הזה, הטבע על אדני האמת, ורעיונו הוא כתפוחי זהב במשכיות כסף, אך לא חדש הוא, כי כבר קדמוהו רבנן, ותלמוד ערוך הוא בעירכין ט"ו ע"ב, כין אין מצורע אלא—מוציא רע, (ועיין תנחומא מצורע ומתיא ט"ו י"ח זה לעומת זה). אולם לעמת זאת, רישיה דהאי קרא אומר דרשוני, ואינו עומד בפני רוח מצויה של הבקרת. בדיקת הבהמות אשר נאכל את בשרן, ואופני הריגתן וטביחתן, היו בימינו אלה לתל שכל פיות פונים אליהם, לחכמה בפני עצמה אשר כל חכמי הדור עסוקים בה בידעם כי ממנה תוצאות חיים לגוי ואדם. החכם שבאומות, הפרופיסור בבית המדרש הנגב לרפואות הבהמות בלבוב, הד"ר א. באראנסקט, בספרו "בריסת הבהמה ובשר תאוח" (ווינא וליפסיה 1887, דף י"ג) אומר: "אם תהיינה כל המחלות והתקלות הבאות על בני האדם מכל מיני כלכלתם בכף האחת וכך מיני פרעניות המתרגשות לבוא עליהם מאכילת הבשר בכף שניה, האחרונה תכריע את כלן. בשר פגול של בהמה אחת אשר יאכל דיו להביא מנפה לעולם ולהפיק רבבות בעצומיו, וכזית בשר סמא ומננע אשר יביא האדם אל קרבו, די אונים הוא להרס אשיותיו ולהביא עליו כל חלי וכך מכה המלפפתו והולכת כל ימי חייו ותצעידנו למלך בכהות".

הפרופיסור פלונגע הזקן ויושב בשיבה של מעלה בהאוניברסיטה דברסלי, אומר בספרו "יסודי ההיגיינה" (ליפסיה 1891 דף רפ"ז) כל אופני המתת הבהמות אשר חשבתי כרובלא, זולתי השחיטה מן הצואר המקובלת בין היהודים, כגם אינם שוים לי, כי אין מיתתם מיתה יפה, הבשר אינו יוצא מידי דמו, ומתקלקל ומביא תקלה לאוכליו; וכל האומר כי הבשר שנשאר בו דם תמציתו הוא יפה לאכילה, אינו אלא טועה ועתיד ליתן את הדין כמכשיל את הרבים...

נפסח נא ונעבר מעל פני איסורי תורה כאבר מן החי, אכילת דם וטרפה שדרסה ארי או הכישה נחש, מעל פני החקים האלה העומדים וצווחים "ואנשי קדש תהיו לי" אם תנזרו טכר תועבה ולא תביאו גם "אל פיכם" כל דבר פגול, ונתבונן אל תורתם של חכמינו בעלי התלמוד, אשר הם, לכל לראש, היו כמטרה ללעג השאננים ולכל חיצי שוטנינו מבית ומחוץ.

עפ"י הכלל אשר היה בידיהם של חז"ל כי כל שאין כמוה היה י"ב חדש הרי היא טרפה, אסרו כל הבהמות אשר נמצא בהן הריאה בשני מראה הפוסל בה, (חולין מ"ז ב', י"ד ל"ט) כגון כריותא, כלובן בצה וכאלה. הדינים האלה כמו זר נחשבו למתחכמינו ולחכמים בעיניהם מחכמי העמים, אולם איך נתפלא ונשתומם אם נשמע את אשר יאמר הפרופיסור באראנסקי הנ"ל (שם דף קנ"א)

בהמה שנחלתה במחלת שחפת הריאה, ובעת החל המחלה להתפתח כהלכתה תשחט, מוצאים אנחנו את ריאתה ששנתה את חזותה, והיה אז מראה הריאה כאבן שיש, כלובן בצה, ובין קוים ירוקים ככרתי נמצאו ערוגות כהות נוטות לשחרורית. בהתרחב המחלה והתחזקה, יתעבו ויתנסו הקוים הירוקים האלה, ויגיעו לשישה או שמונה מילימטר בעבים, ובהם נשפך כקיתון ריר צהוב מבלאי בשר הריאה והבשר שהרופא נורדו...”

הרופא הצרפתי הנודע לשם זשענא-די-מוססי (Jueneau de Mussy) אומר עם הספר לאמר: „הנה הדעת המכרעת כי מחלת השחפת (טובורקולוזה) היא מחלה מתדבקת והולכת, היא חדשה מקרוב באה; הדעה כי המחלה הזאת תיבר מן הבהמה אל האדם אשר יאכל מבשרה, היא הלכה שנתחדשה בבית מדרש החכמים זה מקרוב, וגם לא הכל מודים בה, וחכמים חולקין בדבר, אך הבימו ותמהו! דתם של היהודים פסעה בפסיעה גכה ותעבר את הכנית הכמינו בדורנו חזה מחלף שלשת אלפים שנה! בתורתם של היהודים מצינו כל חקי השמירה והבריקה היפה למנע בעד המחלה המשכנת הזאת לבלי תבוא אל בתיהם לננף; כמה דקדוקי סופרים מצינו בספריהם בהלכות סרכות הריאה, ואנחנו הלא ידענו כי אעפ”י שלפעמים הריאה נסרכת לצלעות מסכות שונות, אך עפ”י רוב אין סירכא כזאת בלא נקב ובלא שחפת הריאה המביאה לידי סרכא; יש סירכא בלא נקב של טובורקולוזה, אבל אין טובורקולוזה בלא סירכא“; (הובא בספרו של של נאססיג, סוציאליהניעיניא דער יודען דף פ”ו).

החוקר הגדול לערוא-באלליעי (Leroy Beaulieu) בספרו „היהודים והאנטישימום“ (דף קמ”ח) כותב: „אימלי היו בתי המטבחים והאיטלזים של בשר אשר לנו, עומדים תחת השגחתו של „השוהט היהודי“ אז אין הדבר כיוטב בספק כי נתמעטו המחלות מקרבנו, ונחוספו שנים רבות על שנותיהם של הבריות המתות בלא עתן. תחת אשר אנחנו קוראים על היהודים תגר ומבקשים לקעקע את בירת תקנתיהם, ולבטל את הלכות שחיטה וטרפות שהם מחזיקים בהם, עלינו ללכת בעקבותם, לעשות כמתוקנים שבהם, וכסגל גם לנו את דרכיהם דרכי נועם, והלכותיהם אשר הם הליכות עולם ומביאים ברכה לעולם.....

הלכות מאכלות אסורות שהיהודים נוהרין בהם, והשגחתו של השוחט אשר לא יעשה מלאכת ד’ רמיה, המה מבארים לנו דיבאר את המראה אשר עליו נתפלא הפלא ופלא, כי בשעת המנפות, בשעה שאנדרולומוסיא ומחלה מהלכת באה לעולם, כמעט יפסח המשחית על בתי בני ישראל, בעת אשר שכניהם שאינם בני ברית יפלו כעמיר מאחרי הקצרים. היהודי השומר מצוה, לא ידע

דבר רע, וכל נגע הבא מקלקלת הכלכלה ומחאורב היושב באוכל אשר יהפך למרורת פתנים, לא תקרב אליו.

ממוצא הדברים האלה נשכיל כי אך כחנו לאלה, תורתנו אשר היתה מגן בעדנו ותאזרנו חיק לעמד כיום הזה. אם נבוא חשבון כמה רבבות בני אדם אשר לא מבני ישראל ספו תמו מתגרת המחלות והמגפות אשר התחוללו בארץ ברורות הרבים מאז ועד עתה, בעת אשר מבני ישראל נפקד אך מעט מזער, אם נחשב חשבוננו של עולם כמה מספר הנפשות אשר יולדו לזוג אחד של בני אדם ודורתם עד סוף כל הדורות במשך אלפים שנה, אז נמצא כי מן העודף אשר נשאר לפלטה משבטי ישראל משוטט ימות פתאם ומכל ננעי בני אדם בכל דור ודור, נולד גוי אשר נשאר לו שם ושארית, ובכחו הזה ישגיב חיל ועמד עד דור אחרון על עפר יקום!

תולדות הקולוניות

שנתיסדו על ידי אחינו גולי רוסיא באמירקה.

מאת

י"ד אייזענשטיין.

(המשך).

לפי הסטטיסטיק של ה' משה קליין שמביא בספרו מגדל צופים *) היו בשנת 1889 בהקולוניא אלליאנס 282 זכרים, 247 נקבות, בס"ה 529 נפשות. בהם משנות עשרים ולמטה 175, משנות עשרים עד שנות ארבעים 231, משנות ארבעים ולמעלה 123.

(* נדפס בפילדלפיא 1889 בהוצאות המחבר, והוא כעין "כל בו" הכולל בשפת אנגלית ועברית רעיוני רוחו ומה שהעתיק מאחרים, אודות שאלת היהודים ופתרונה על ידי עבודת אדמה בא"י ואמריקה, ועוד שם הקדמות לספרים שבדעת המחבר להדפיס בימים הבאים ועד עתה טרם ראו אור. בספרו הזה ידבר רק משלש הקולוניות אלליאנס, ראזענז-היינ וברמל.)

ביניהם יש 150 העובדים במכונת התפירה, 5 נגרים, 3 רצענים, 3 קצבים, 2 שוחטים, 3 מלמדים, רופא חולים וראש להבי-דואר. ויש להם שני בתי תפלות „אבן העזר“ ו„תפארת ישראל“, ובית עקד ספרים הנקרא ע"ש „כל ישראל חברים“ ובית ללמוד בלילה.

אדמת הקולוניא היא מקנת כסף הנרים עולה בערך 1400 מענית שדה, ומהם 889 שכבר עובד בה וראוי לזריעה. ויש להם 92 בתים, 63 גורנות, 39 עגלות, 32 סוסים וחמורים, 59 פרות, 3 חנויות למכור צרכי אכילה, 2 חנויות למכור בגדים, חנות אחת של חרש ומסגר, חנות של נעלים, ואיטלז של בשר. ולדוגמא על הריצת הקולוניסטים מודיע כי ד"ר וויליאם קאלמן שיש לו 16 מענית הביאו לו בשנה ההיא פרי תבואה: שלשה מינים נדנדניות אדומים אמוצים ושחורים במחיר 165 דאלאר, חמי מנית 60 דאלאר, פרי אדמה מתוקים 20 דאלאר, אפרסקין 12 דאלאר, ותשעה ושמונה הזין יזין נפן 100 דאלאר, בס"ה 357 דאלאר. ובערך הממוצע עלה לכל קולוניסט בערך 280 דאלאר מפרי תבואותיהם בשנה ההיא.

בשנה ההיא השיגו שמונים אכרים יהודים תעודות מבית המשפט בעיר סילעם (Salem) ונעשו אזרחי ארצות הברית.

הועד כבר התפטר מהקולוניסטים ועזבם לנפשם, וכאשר יצאו לרשות עצמם החלו לבנות להם בתים בני ששה שמונה ועשרה חדרים ביתר פאר ויופי, אשר קנו מהבונים המקבלים לשלם לפרקים. עבודתם בשדה רבה מאד כי האדמה היא מלאה חול ורגבי אבנים ולא תצלה כ"א לפירות וירקות אשר יצמחו במדה מועטת, כמעט לא ראיתי אדמה כמוה לרוע בכל הנבול הוא. רבים מהקולוניסטים יתעסקו במלאכת עשיית כתונות ובגדים אשר ישלחו להם המנוד פקטורים בניוארק ופילאדלפיא. פרנסתם בדוחק, אבל בכלל עולה היא על פרנסת בעלי המלאכות בערים הגדולות, ואם גם ישתוו להם יש היתרון בדירתם הרחבה בסביבות אויר צח ובריא, תחת אשר אחיהם בעלי המלאכה עומדים צפופים בדירות אפילות ובלתי נקיות.

ג.

ה קולוניא ראזענהייין.

הקולוניא ראזענהייין (Rosenhayn) בנויה על יד תחנות מסלת הברזל, באמצע הדרך העולה מווינלאנד לבריטשטאן, ורחוקה מכל אחת לערך חמשה

מיל וקרובה להקולוניא „כרמל“ בכדי שני מיל ושלושה רבעי מיל. היא נוסדה
מכבר מקולוניסטים נוצרים, ובשנת 1882 שלחה שמה החברה „תומכי נרים“ שש
משפחות מגולי רוסיא. אך לא ארכו הימים ונפש הגולים קצה בעבודתם ויעזבו
את מקומם, אף בשנת 1887 ובשנה שלאחריה קנו שמה 39 משפחות הגולים
אחוזות נחלה ע"י שטר קנין לשלם לפרקים, ועברו עבודת אדמה לעתים מזומנים,
ובינתיים עשו מלאכה בתפירת בגדים אשר נשלחו להם מהערים הנדולות סביבותיהם.
לפי הסטטיסטיק שר ה' קליין הנ"ל משנת 1889 היתה אחוזת הגולים
בהקולוניא ראזענהיין 1912 מענית שדה (מספר הכולל עולה 4000) ומהם 261
מענית זרועות בזרע נדגנניות, נפנים ועצי פרי. מספר משפחות הגולים עולה
67, ויש להם 23 בתים, 12 גורנות, 12 סוסים וחמורים, 12 עגלות, 12 פרות, שני
חניות של אוכל נפש, וחנות של נעלים.
בין הקולוניסטים יש 40 העובדים במכונת התפירה, 4 נגרים, 2 רצענים,
9 במלאכות אחרות, 15 מהם היו עובדי אדמה ברוסיא.
מספר הגולים 149 זכרים, 145 נקבות, בס"ה 294 נפשות. מהם מעשרים
שנה ולמטה 137, מעשרים עד ארבעים 110, מארבעים ולמעלה 47. ששים
ילדים לומדים בבית ספר הכללי בראזענהיין.
ערך הממוצע מפרי תבואות של הקולוניסטים בשנה ההיא עולה 150
דאכאר לכך אחר.

ד.

הקולוניא כרמל.

הקולוניא כרמל (Carmel) יושבת בין עיר מילויל וברידשטאן ורחוקה מכל
אחת לערך 6 מיל. היא נוסדה בשנת 1882 בהשתדלות הפראפ' החכם המנוח
מיכאל היילפרין, וישמה נשלחו בתחלה שבע משפחות מגולי רוסיא, אשר מהרו
לעזבה ואחרים לקחו מקומם. כל המחוז הזה אשר יכיל בשטחו 864 מענית שדה
היה מקנת כסף וו. ה. מיללער נוצרי אשכנזי והוא נסה לפניו להביא שמה
אשכנזים בני ניח, אך לא ארכו הימים ויעזבו אותו ואדמתו הלא פוריה וילכו
להם. והגרים החדשים קנו מנחלתו עד שנת 1888 בס"ה 848 מענית, ושכרו
ממנו שבעה בתים, גם בנו להם 19 בתים ע"י חברת הבונים (Building Association)
לשלם לזמנים מיועדים, ועוד 25 גורנות, ארבעה חנויות ובית ספר. כ"ז לקטתי
מספרו של ה' קליין, ולפי דבריו עלה בשנת 1889 מספר הקולוניסטים בכרמל

190 זכרים, 136 נקבות, בס"ה 286 נפשות, מהם משנות עשרים ולמטה 161, משנות עשרים עד שנות ארבעים 85, משנות ארבעים ולמעלה 40. מספר הילדים הלומדים בבית ספר הכללי 82.

בין הקולוניסטים יש 63 העובדים במכונת התפירה. לעובדי האדמה יש 10 סוסים, 10 פרות, 13 עגלות, 15 כלי מחרשה. בשנה ההיא (1889) זרעו והוציאו פירות גדגדניות וזרעונות ננה די בעד 17 משפחות במשך החורף הבא, עצי הנפנים לא יגיע עת בכורם עד כלות שני שנים.

בחדש פברואר בשנת 1889 נשלח ה' קליין לחקור ולהודיע מצב הקולוניסטים בים בכרמל להועד הנוסד בפילדלפיה ובראשם הרב ד"ר ס. מאראיס והשופט מאיר זולצבערגער וה' סיימאן מוהר, והועד חלק בין הגולים ההם סך חמשת אלפים דאלאר מכסף הפונד שהניח הבאראן הירש, הכסף הזה ניתן להם בתורת הלואה באחריות הנכסים של השדות והבתים, והתשלומין נעשו לפרקים.

הסכום הזה היה תמיכה קימת ועזר רב להקולוניסטים, ומיד אחרי כן הוסיפו לקנות עוד 1500 מענית שדה, בס"ה 2348 מענית שדה, והקרעות שהיו שוים מתחלה 12 עד 30 דאלאר כל מענית, עלה מחירם ונמכרו מן 30 עד 80 דאלאר כל מענית שדה, גם בנו להם 36 בתים נוסף על הראשונים בערך 800 דאלאר כל בית.

בשנת 1891 עלה מחיר הקרקעות למעלה ראש ורבים מהקולוניסטים עזבו את עבודתם והיו לסרסורים למכור בתים וקרקעות ואשר השיגה ידם לקנות בעצמם קנו מכל חבא בידם, ואחרי שנים מעטות כאשר ירד המחיר מטה מטה אבדו את כל הונם ורכושם בענין הרע הזה.

לעת עתה עבודת האדמה עזובה מכל וכל, ומלבד ה' ווייסמאן ועוד איזה יחידים לא ישתמשו בעבודת האדמה כל עיקר, רק עוסקים במלאכת תפירת כתונות ובנדים אשר ישיגו מבתי העבודה בערי נויארק ופילדלפיה ובשנים האחרונות עשו גם תפירת בנדי מעילי נשים (Ladies Wrappers), ויחיו את נפשם בצמצום ובדוחק גדול.

יש יתרון להקולוניא כרמל על הקולוניות אחרות כי בה נמצאו רבים מאחינו המשכילים וביניהם נחשבו ה' הערדער לעהמאן, וואסקאבוניקאף ועוד. שלשת הקולוניות אלכייאנס, ראזענהיין וכרמל, הם במדינת נודשערזי (New Jersey).

ה.

הקולוניא בקאטאפאקסי במדינת קאלארעדע.

נעזוב נא את הקולוניות בנודשערזי ונלך לבקר את הקולוניות שנוסדו בעת ההיא בארצות המערב. כבר העירתי בראשית מאמרי כי רבים מאנשי הועדים נתנו היתרון לשוב ארצות המערב, יען כי הממשלה תומכת בידי הבאים להאחז שמה, בנתנה לכל אחד 160 מענית שדה חנם אין כסף, נוסף לזה האדמה היא יותר טובה ופוריה ומוכנת לזריעה מפאת היותה נקיה מקוץ ודרדר ומכוסה בעשב השדה (Prairie land). וביחוד השתדל הרב ד"ר מ. יצחק ווייס בעיר סינסינאטי להוציא דבר הקולוניות המערביות לפועל.

לערך 12 קולוניות נתיסדו במדינת דאקאטא, קאנזאס, קאלארעדא וארעד נאו, וכלם נשא רוח, כלו ואינם, ובטרם עברה שנת 1886 לא נותר מהן אף אחת, והקולוניסטים עזבו את מקומם ונתפרדו בכל אורך ורוחב ארצות הברית איש לעבר פניו, ומלבד שלא ראו פרי בעבודתם עוד אבדו כספם וכסף הנדבות שהרימו הועדים בעדם.

ולמען תת מושג נכון ממצב הקולוניות בעת שנוסדו והצלחת איזה מהן שנים אחדות אחרי שנוסדו בטרם עבר עליהן כליון ואבדון, אעתיק פה הודעות התרים שנשלחו להתחקות על מעשי הקולוניות האלה, ואלה דברי ה' יוליוס שווארץ אודות הקולוניא בקאטאפאקסי (Cotopoxie) שכתב לערך ששה חדשים אחר שנוסדה בתשעה לחדש מאי 1882 בחמישים נפש מגולי רוסיא, שנשלחו שמה ע"י הועדים.

קאטאפאקסי בנויה במחוז פרימאנט הרחק 35 מיל מקאנאן סיטי (Canon City) עיר ואם המחוז ימה, וכ"ה מיל מסאלידא (Salida) סיטי מזרחת, והיא יושבת על אם הדרך העולה מדענווער אלעדוויל (Leadville) וכי. היא בנויה בקרבת הנהר ארקאנזאס וגם יש בתוכה תחנות מסלת הברזל וכי, לעומת קאטאפאקסי מעבר הנהר השני נמצא חבל אדמה פוריה וחמש מאות מענית יכול המשתרע בבקעה לרגלי הרים אשר מהם יחצבו מיני מתכות כסף נחשת וזופרת, ועד ההרים ימצאו יערות עצים הראויים לבנין ולהסקה, וחבל האדמה הזה מכוסה בירקק דשא ועשב כשתי רגל לגובה מן הארץ, ובארכו ישתרע כשלוש מיל ומחצה, בחבל הזה אחזו נחלתם שלשה בתי אבות משפחות מגולי רוסיא. הר נשפה המכוסה בסלעי מגור יפריד בין הקולוניסטים האלה לאחיהם היושבים בבקעת "וועט מוינטין" (Wet Mountain) או "הר הלח". בהבקעה היא אחזו ששה אבות משפחות בנחלתם, וכל אחד החזיק במאה וששים

מענית וכו'. שטח כל האדמה שהחזיקו בה הקולוניסטים יעלה לשלשת אלפים ושתי מאות ועשרים מענית שדה. ואדמת הארץ היא פוריה ושמנה, כי תביל באדמתה פספור או הומין פספור למכביר. אין רשות לאיש לקחת יותר מן ק"ס מענית מאדמת הממשלה, כי הקצוב הזה והמדה הזאת נתנה לאיש אחד או לו ולביתו ולא יותר, ומחויב כל איש המחזיק באדמת אחוזתו לעבוד בששת החדשים הראשונים לכל הפחות חמש מענית שדה מאחוזתו ולנקות מאה וחמשים וחמש הנשארות ע"י קנין חזקה כל שהיא, והיא לתקוע יתדות לנדר העתיד להקיפו, ואחר הקנין והחזקה הזאת על המחזיק לבא אל לשכת סופר המהווה ולמסור שם גלוי רצונו בחתימת ידו שרוצה להחזיק באחוזתו, וגלוי רצונו יכתב בספר ונחתם בחותם המחוז, ואחרי כן עליו לחזור ולהודיע את דעתו בבית פקודות פקיד אדמת הממשלה וכברר את הפצו אם ברעתו לשבת על אדמת נחלתו או רק לאחוז בה בדין דבר מצרי, אם "האמסטעד" (Homestead) או "פריעמפשאן" (Pre-emption), ואז ינתנו לידו כתבי זכויותו וקנינו ושטרי חזקה, ואם אמר שחפצו בהאמסטעד עליו לשבת ולגור על אדמת נחלתו, ואם אמר שרוצה לזכות בנחלתו רק ע"י פריעמפשאן מותר לו לגור באשר יבחר רק עליו לבנות על נחלתו בית דירה כל שהיא.

ע"פ פקודת הועד נבנו י"ב בתים בעד הקולוניא, אורך כל בית עשרים רגל ויש עשרה רחבן, וגובהם י"ב רגל. קירות הבתים הם מקרשים כפולים ומחיצת נייר טבול ומשוה בעטרן בין הקרשים בתוך, גני הבתים משופעים, אמה מתלקטת בשלשה במדרון, בכל בית שלשה חדרים ובית מבשלה, ובכל בית מבשלה תנור וכירים וכלי תשמישיהם. בטרם נבנו הבתים ישבו הגולים בבית אוסף לאורחים גדול בקאטאהאקסי, הבית הזה הוא חמשים אמה ארכו ושמונה ועשרים רחבו, נחלק לשלשה חדרים מרוחים, ומלבד בית האוסף הזה היה להם עוד שני בתים קטנים בנויים ממשוטי עצי יער (Log houses).

האקלים של קאלאראדא בכלל, ובפרט המקום שהגולים נאחזו בו הוא הטוב והיפה לבריאות הגוף מכל האיקלים של ארצות הברית, האויר הנעים והצח הוא חיי נפשות, ולכן הגולים כולם בריאי אולם ויש להם תאוה גדולה לאכילה. הקולוניסטים יעשו את מלאכתם ועבודתם בחריצות ובזריזות וכו' אין בתוכם לא עצלים ולא נרפים.

ההבדל שבין עבודת אדמה בשארי ארצות ובין עבודת אדמה בקאלאראדא יאמר ה' שווארץ בספר הודעתו, היא: בקאלאראדא לא יוכל העובד אדמתו לסמוך רק על גשמים ומטר שמים לבר, ועליו לבקש תחבולות להשקות את שדהו במימי נהרים ומעינות, אבל תחת זה יוכל לשער בידו ולהשקות כשיעור. בשדה בינונית

תוציא כל מענית עד חמשים מדות (Bushel) חטי מנית, ולירקות אין שיעור וסצב, בשנה העברה הביאו תשע מענית גן ירק 150 אלפים לטרות ירק, וכן מצויה הברכה מפרי העץ, כן תוציא הארץ למכביר כל מיני קטניות חרעונים.

על דבר קציר הגולים יאמר ה' שווארץ: „כאשר באו אל הארץ כבר עבר מועד הזרע לחטים ושבלת שועל, ולכן נטעו הגולים רק נרעיני גנה וירקות, ואחרי שחלקתי לכל אחד את חלקו ק"ם מענית, צייתי עליהם לזרוע ולטעת בשותפות ארבעים מענית פרי אדמה ונרעונים ומיני ירק ומיני קטניות אשר יהיה בשותפות לכולם לאכזה ולא לסחורה, וזרעו י"ד אלפים לטרות פרי אדמה ולמרות כל המניעות שהיה לנו בתחלה וגם ההיזקות ע"י שלא נגדרו השדות והיו למרמס ולבער, בכל זאת אספנו די אכלם עד הקציר הבא וגם די זרע לשנה הבאה, וכמה אלפים לטרות ישארו למכרה. הירקות נפסדו הרבה ע"י רגל וישן בהמות, אבל בכל זאת אספו די צרכם לביתם" וכו'.

הועד הוציא על הקולוניסטים האלה עד עתה לערך עשרת אלפים דאלאר. על בנין הבתים לבד 3360 ד', על מזון וכלכלה חמשה חדשים 1555 ד' והשאר הוציאו על פתילי ברזל לגדרים ומשיכות לשדות וגנים, על שתים עשר פרות מיניקות ובניהם, עגלות מחרשות וצמד פרדים וכלי תשמישהם ותשמישי עבודת האדמה, זרע לזרוע, כלי בית וכו', עב"ל הריפורט.

ואחרי כן תמכם הועד עוד כמה פעמים ובס"ח הוציאו על הקולוניא הזאת לערך עשרים אלפים דאלאר.

ג.

הקולוניא בפאנטעד וואוד בדאקאטא.

אודות הקולוניא בפאנדעט (Pointed Wood) במדינת דאקאטא הצפונית בקרבת העיר ביסמארק, אעתיק דברי הריפורט ששלח ה' וועכסלער רב ודרשן בעיר סט. פויל מיום א' נובמבר 1882: אנחנו יסדנו את הקולוניא בחמש עשרה משפחות, ועתה יעלה מספרם לשלשים משפחות או מאה ועשרים נפשות וכו'. אשמחה להודיע שהגולים הצליחו יותר מאשר קייתי, הם בנו להם בתים, וכבר אספו משדותיהם את פרי אדמתם די צרכם ויותר מארבעים טאן חציר לבהמתם (הטאן מושקלו שני אלפים לטרות). גם יש להם פרות חלב המספיקות להם די חלב לאכלם, ובקרוב ירביון פרותיהם וכו', אדמת נחלתם פוריה מאד וכו', כלם אוהבים את המלאכה ושונאים את הבטלה וכו', שכניהם מסכיבי ויושבי ביסמארק

מספרים בשבחם וכו'. עוד יש ויש הרבה מיליונים מענית אדמה טובה ופריה בדאקאטא ובשאר טעריטוריום המערביים, ומה טוב ויפה היה אם נאחזו בתוכם אלה מאחבי המתפרנסים בדוחק בהערים הגדולות, ובטרם יעברו עליהם שנות מספר יהיו פארמערס עומדים ברשות עצמם באין מחסור כל דבר המתעננים על רב טוב, ואז יאמר ישראל כי טוב לי עתה כאז בשנות קדם עת ישב ישראל על אדמתו, עב"ל.

י

הקולוניה באר שבע בקאנזאס, ועוד אחרות.

הקולוניה „באר שבע“ נוסדה בתשעה באב 1882 במדינת קאנזאס ע"י הועד מסינסיאטי, פרטי הקולוניה הזאת לא נודע לי. אודותה מודיע ה' מ. יהלמשיטין בהמליץ (גליון 35 שנת 1884) לאמר: „הגיעני בימים האלה מכתב מלא תאניה ואניה מהשו"ב של הקולוניה ושמו משה יצחק עדעלהערץ וכו', ואלה דבריו בקיצור: אתמול ביום א' אפריל שדר האנענט של הקומיטי מסינסיאטי מ' ברזין את הקולוניה ולא ידע רחם, ברזין זה בא עלינו כשואה בלוית השעריף ועם איש אחד בעל מקנה בקר ושמו טיילאר, ושלשת האזורים שדרו ובזו את כל אשר לנו לא השאירו עוללות“.

בגליון 60 בהמליץ מודיע הנ"ל עוד בדבר הקולוניה „באר שבע“: „הועד מסינסיאטי מסר ביד ה' ביום אלף דאלאר והרכיבוהו אלוף וסופריטנדיט הקר לויא. בראשונה עלה מספר הקולוניה עד שלשים ויותר ואחרי כן ע"י מחלוקות עם הסופריטנדינט (אם מקוצר רוח בעבודה שלא הורגלו בה או יען כי מאנו להכנע תחת יד המנהל ביום, וזאת היתה הסבה הראשית לחורבנה של הקולוניה) נתמעטו עד אחד עשר נפש כפי הרפורט של ה' דייוויס“.

קולוניה אחת בשם „אדעסא החדשה“ נוסדה בשנת 1883 במדינת ארענאן סמיך לעיר פארטקאנד ע"י גולי רוסיא ובראשם ה' ראזענבליט, הקולוניסטים האלה נחשבו לכת „פרייא“ קומוניסטים.

ומלבד הקולוניה באר שבע נוסדו עוד ארבע קולוניות במדינת דאקאטא בשנות 1882-1888 אחת בשם „קרעמיע“ ואחת מקומוניסטים בדאקאטא הדרומית; אחת בראמסיי ואחת בדעווילס לייק (Devil's Lake) בקרבת עיר ביסמארק בדאקאטא הצפונית, זאת האחרונה נוסדה ע"י ה' ראזענטהאל, גרינבערנ, פפליכט ועוד 70 משפחות. סיבת עזבם את הקולוניות במקום אחד היה מעוט

גשמים וחוסר מים לשתות, במקום אחר לא השיגה ידם לשלם הקפותיהם לצרכי בנין וזריעה, ובעלי החובות העמיסו עליהם רבית בכרי 4 פרוצינט לחדש, והועדים לא תמכו בדיחם ברב או במעט.

יתר הפרטים לא נודע לי וצריך לחקור אודותם.

(סוף יבוא).

ה ע ר ה :

במאמרי "תולדות אנדת הקהלות", נר המערבי שנה ראשונה חוברת י"ב, העתקתי את המודעה אודות השו"ב משה אליהו קעמילהאר. הקורא יבין כי כונתי היתה רק להראות בעליל את שני ההפכים מהסתירות בשתי המודעות שנדפסו במ"ע בצד אח זה לעומת זה, ולא להכריע את מי האמת והצדק. והנה זה בא אלי השו"ב הנ"ל והראה לי חבילת מכתבים תעודות והסכמות מנדולי הרבנים והנאוונים ברוסיא ומהרבנים בנויארק וכולם מפארים ומהללים אותו באופן מאד נעלה, ובתוכם הרב הכולל בעצמו הכותב בזה הלשון: "גם אנו מכיר השו"ב המופלג הרב מו"ה משה אלי' מוויפ' מסלאבאטקי הסמוך לקאוונא, ובע"ה יום ועש"ק נצבים תרנ"ה, נאם יעקב יוסף הרב הכולל". גם שמעתי מפי אנשים נאמנים כי השו"ב הנ"ל הוא איש מהימן ומומחה. ומזה ראייה כי אין סומכין על מודעות מכ"ע כל עיקר, כי אין בהן אפילו קורטב של אמת, וכלל גדול בהלכות מודעות "כל המרבה לשכם הרי זה משובח".

י"ד איזוענשטיין.



וואשינגטאן ביחוסו ליהודי אמריקה.

מ א ה

מרדכי זאב רייזין.

לא לספר תולדות וואשינגטאן באתי הפעם, לא לכתוב את דברי ימי אבי הארץ הזאת, קורות חייו ופעולותיו בעד החברה האנושית בכלל וארצות הברית בפרט אני מקדיש את פרקי זה, כי אם יחוסו אל אחינו באמעריקא הנני לתאר בזה לפני הקוראים. כעת נותן אני את משפט הבכורה להנושא הנקוב בראש המאמר, ואקוה כי יבא יום ואכתוב גם את תולדות וואשינגטאן אם לא יקדמני אחר.

אינני מוצא לנחון לדבר בשבחו של דשארדש וואשינגטאן בתור הקדמה למאמרי זה. השם "וואשינגטאן" יעמוד לעד בדברי ימי עולם, הרוח הכביר והנמרץ של האיש הזה אשר למען בוא למטרתו לא הביט אל כל עמל וישקד את נפשו מנגד בעד חרות עמו וארצו, ישאר לנש עד דור אחרון, ויעורר בלבבות אחרים המלאים רוח נבורה ועוז—את החפץ לעבוד ולפעול נדולות ונצורות. וואשינגטאן בתור לוחם בעד החפש, וואשינגטאן בתור מיסד את הריפובליק הגדולה והנאורה הזאת, אשר בחוקיה הצדיקים והישרים הנתונים לכל אזרחיה בני אמונות שונות ובחפש הדת השורר בקרבה היא למופת להארצות היותר נאורות באירופה, וואשינגטאן בתור נבור מהולל אשר לשמע נבורותיו הנפלאות שהראה בשדה קטל ישתוממו כל אמיצי לב, כל המפעלים הנעלים האלה מדברים בעצמם ואינם נזקקים לשבחיו של איש פרטי. אי לזאת צמצמתי את מאמרי זה לדבר בו אך על יחוסו של האדם הגדול הזה אלינו, דבר יקר לנו היהודים במאד. והנה לוא היתה בידי היכולת לעיין בדיוק בחייו הפרטים של וואשינגטאן כי אז אולי מצאתי חמר רב למאמרי זה, אולם לדאבון נפשי לא תספיק לי העת לחפש בבתי עקד הספרים אחרי החמר הזה ומוכרח הנני להסתפק כעת אך בהמכתבים השונים שהריץ קהלות ישראל בערים שונות בארצות הברית, ובהמשך הזמן אשתדל למלא את החסרון הזה. המכתבים האלה נכתבו בעת עלותו

על כסא הנשיאות בתור תשובות על הברכות שקבל אז מקהלות ישראל והם לקוחים מהספר *The American Jew as a Patriot, Citizen and Soldier* להסופר המהולל סיימאן וואלף שחזר אחריהם ומצאם בהעתון *United States Gazette* משנת 1790, והנני נותנים אותם בזה בהעתקה עברית.

מכתב הברכה מאת בני הקהלה העברית מהעיר סאוואננאה, דשררשא, לדשארדש וואשינגטאן הנשיא הראשון בארצות הברית באמריקה. הונש לו על ידי האדון דשעקסאן, נבחר הקונגרעס ממדינת דשארדשא.

«אדוני. זה כמה כלתה נפשנו לברכך ליום המנוחך פה אחד למשרה הכבודה של נשיאות הארץ הזאת ולהביע לך נגדה לכל את גדל אמונתנו בך ובפעליך, כי בכל רוב ויקרת ערך המדרגה שאתה עומד עליה כעת, לא תדמה ולא תשוה בכל זאת לגדל ערך פעליך שהראית במלחמה הקשה ומלאתי חתחתי מות הזאת, פעלים לא יסלאו בכתם אופיר ואשר על ידם רחשת לך אהבה נצחת וכבוד אין קץ בלבבות אזרחי הארץ הזאת.

מצבנו המוזר בעמדנו על פרשת הדרכים מבלי לדעת לפנות הנה או הנה ביחד עם אי האמון אשר מצא לו מסלות בלבותינו אז, בטרם עוד ידענו להוקיר אותך, הם הם המעצורים והמכשולים שמונחים היו על דרכנו ואשר גרמו כי תתמהמה ברכתנו זאת עד עתה, ואולם במשך העת הזאת למדנו להכיר אותך והראינו לדעת את הברכה ששולחה לנו לרגלך מעת ישבת על הכסא לשפוט את הארץ הזאת בצדק ובמשפט. דעותיך החפשיות ביחד עם משפטיך הצודקים עזרו הרבה להפיץ את ענני החשך והבערות אשר כסו את פני האמונה מאות הרבה בשנים, הם הם שפתחו את האזיקים מעל היושר והצדק וחלקו לנו השווי הזכיות לכלל אזרחי הארץ, והם הם שעזרו לתת לנו מקום בתוך החלק הגדול מחברה האנושית אשר ממשלת עם נפלה לו כנחלה. המשל שהראית אתה בעצמך לנו הוסיף לנו כח ועוז לשאת ולסבול את כל תלאות המלחמה, והנני מתענגים כעת על נעימות השלום בברכה בלבותינו לאל השמים וברגשות אהבה וכבוד לכל בני תמותה.

יואיל בורא כל היקום להעניק לך די שמחות וענג, בריאות בלתי מפסקה והוספת ימים לימך למען תנין על החפשי ושווי הזכיות אשר בחכמתך וכח ידיך ובעזרת אלהים נתת לנו».

לעווי שעפטאלל ראש הקהלה,

בשם קהלה העברית בסאוואננאה דשארדשא.

וזאת היא תשובתו של וואשינגטאן על מכתב הברכה הזו :

„להקלה העברית בסאוואננאה דשארדשא.

אדוני. הנני משיב לכם תודה רבה בעד הברכה שהואלתם לברכני להמנותי להמשרה אשר אתכבד לשאת עלי על פי חפץ אחי אזרחי הארץ הזאת, וביחוד אודה לכם בעד דבריכם הנעימים שכם הבעתם את האמונה והבטחון שכל בני עדתכם מאמינים ובוטחים בי.

באשר כי איחור בוא ברכתכם אלי זמן מה אחרי יום הכתרי המציאה לי שעת הכשר להכיר את ערך הממשלה הפדרעראלית וללמוד לדעת את דעותיכם בדבר הנהגת הממשלה, הנה תחת להתרעם עליכם אשמח מאד במקרה הזה אשר הוכיח לי בעליל שבגדל דבקותכם בהנהגה העבריה כן תגדל אהבתכם להממשלה החדשה.

אשמח מאד לשמוע שרוח חפש וצדק ישורר עתה בארץ יותר מאשר אצל העמים הנאורים האחרים אשר אופני הנהגת ממשלתם קודמים לנו וכי אחיכם יוכלו מעתה ליהנות מכך זכויות הארץ חלק כחלק. אזרחי ארצות הברית כבר הראו לכל מפעלים נכבדים הראויים להחקות בעט ברזל ועופרת יותר ממפלי אזרחי הארצות הנאורות האחרות ואשר בלי תפונה עוד ירבו ויתפשטו יותר ויותר תחת מעטה שמש הצדקה והשלום אשר עלה לנו בעזרת אלהים במלחמה הכבדה הזאת. המפעלים האלה תכלית אחת ומטרה אחת להם : להיות תמים עם ה' אלהינו ולא הוב את רעינו כמונו.

יואיך האל עושה פלא אשר הוציא את אבותיכם מארץ מצרים ויטעם שורק בארץ אשר הבטיח לאבותיהם, ואשר הואיל עתה ליסד את ארץ ארצות הברית בתור ארץ הפשית—להמטיר עליכם מטל שמים ולברך את תושבי הארץ הזאת מכל המפלגות והאמונות השונות בברכה המשלשת אשר נתברך בה העם המתימר בשם Jehovah“.

דש. וואשינגטאן.

(סוף יבוא).

דְּמְעוֹת אִם.

(תרגום).

מאת ד"ר שלמה מאנדעלקערן.

בְּשׁוֹרוֹת דְּעוֹת מְשֻׁדָּה קָרַב כְּדֵי יֵאָתֶינִי,
כִּי אֶקְרָא שְׁמוֹת הַחֲלָלִים שִׁיְדָדוּ שְׁחַת
לֹא עַל־בַּע וְאַלְמָנָה מְעִי יִתְחַיֶּי
אִף לֹא עַל־גְּבוּר שְׁדוּד נִפְשֵׁי נְאֻנְחַת.

בְּרִבּוֹת הַיָּמִים תִּתְנַחֵם הָאֲלֻמָּנָה
וַיִּדִד גְּאֻמָּן אֶת־יְדִידוֹ יִשְׁבַּח שְׁכוֹחַ,
אִךְ יֵשׁ גִּפְשׁ אַחַת, יִדְעֵתִי גְאֻמָּנָה,
לָהּ אֵין כָּל־נַחֵם, הִיא לֹא תִמְצָא כְּנוּחַ.

זֶה דוֹר דוֹר־שְׁוֹא, דוֹר תָּפַל וּמָמָא שְׁפָתַיִם
דוֹר תְּנַף וּמִתְחַפֵּשׂ, דוֹר כְּרוּחוֹ רְמִיחָ...
לֹא אֶאֱמִין לְבַבָּהּ, שִׁפְדֵי דְּמְעוֹת כְּמִיִּם,
כִּי אִם לְדְמְעוֹת־אִם עַל־בַּר־בְּטָנָה בּוֹכִיחָ.

הִיא לֹא תוּכַל לְשִׁכַּח כָּל־יָמֵי תַיִתָּךְ
זְכָרוֹן חֲבֵן שְׁנַפֵּל שָׁם בְּמַעֲרָבָה
בְּאֲשֶׁר לֹא תוּכַל לְחַרֵּם עַל הַלְיוּתֶיךָ
עֲרָבָה שְׁפֵלַת הָעֵנָפִים בְּעֵמֶק הַבְּבָא!

שִׁיר הַפְּעֻלוֹת.

לכבוד ידידי הרב החכם השלם, המלוין המפואר והנשגב
דאקטאר שלמה מאנדרעלקערן הי"ו.

בֶּן שְׁמֹנִים שָׁנָה הִנֵּה בָּר אֲנֹכִי
הֵן כְּהוּ עֵינַי, אֵךְ לֹא כָּשַׁל כְּחוּ
בְּשִׁירָה וְזִמְרָה עוֹד שְׁחַר אָעִירָה,
עוֹד אֶתְפַּשׁ עִט סוּפְרִים בֵּין אֲצִבְעוֹתַי,
מִי יִתֵּן וְיִהְיֶה בֵּן גַּם יִתֵּר שְׁנוֹתַי
וְעַד קֵץ יָמַי מִי תִּלְוֵנִי מִשִּׁירָה;
עוֹד כָּל יָמַי מִי אָעִירָה בְּנוֹרֵי
הַשִּׁירָה מְשׁוּשׁ לְבִי הִיא יִשְׁעֵי וְאוֹרֵי.

וְאַתָּה יְדִיד נַפְשִׁי עַל בֶּן לִי יִקְרָתִי
כִּי בְּמִקְבֹּשׁ הַשִּׁיר בְּקִרְשׁ גְּאֻדְרָתִי,
כָּל קִרְאֵי שִׁירֶיךָ נַחַת יִשְׁפְּעוּ;
כִּי בְּחֻבָּה וּבְמִדַּע תִּיל עֲשִׂיתָ
אֶת אוֹר תְּדַעַת בְּשִׁלְמָה עֲמוּתָ
וְשִׁמְעֵי חֻבְמָתְךָ גַּם שִׁירֶיךָ יִשְׁמְעוּ.
מַה נְחַמְד מִפְּרָאָה! אֲזוּנֵי שִׁמְעַת
"כִּי רָאוּ פִּה תְּאֻמִּים יִתְּרוּ שִׁירָה וְדַעַת!"

וְתָהִי לְךָ לְעֵדָה זֹאת שִׁירֵתִי
כִּי לְעוֹלָם לֹא אֶסִיר מִמֶּךָ אֶהְבֵּתִי;
הֵן מֵאֵז יִדְעִיתִךְ כֶּד הַתְּעַנְנֹתַי
גַּם הַתְּהַלְּקֹתַי עִמָּךְ כָּאֵח וְכָרֵע;
מִי כְמוֹנִי אֵת תָּם לְכָד יוֹרֵע
עַל כֵּן כְּבוֹד וְתִהְיֶה לְךָ חֲלָקֹתַי
וְעֵתָה הִנֵּה נָא וְקִנֵּיתִי שְׁבֵתִי
קָחָה שִׁירֵי כְּעִינִים כְּהוֹת כְּתָבֹתַי!

אוהבך ומכבדך כעירך הרם
אברהם בער הכהן גאטטלאבער.

ביאלאטשאק, ב' דר' ח אדר ראשון, תרנ"א.

הבתולה הזקנה.

ציור

מאת

ו. יעקבזאהן.

(ירחמיאל שקסניוק).

(המשך).

הפרידה הזאת בלי אמר ודברים הציקה למלכה ימים רבים. הרבר הזה
הראה לה עין בעין, כי בתחלכותיה את ישראל הרחיקה אותו ממנה ביד חזקה;
כי בגאותה ונאוונה ובהביטה עליו מנבוה כפעם בפעם הביאה יראה ופחד בלבו,
לכלי ירחיב עז בנפשו להתהלך אתה כאת אהובתו. אז התעורר הנחם בלבה

ליסר אותה על המכות, אשר הכתה את לב ישראל, בהסתירה פנים ממנו לעתים לא רחוקות, ותחפוץ בכל לב לתקן המעות. אך מה לה לעשות? עליה לחכות עד בוא לידה מכתב ישראל הראשון. מלכה חשבה למשפט, כי ישראל יתאונן במכתבו אליה על תהלוכותיה עמו, ואז תמצא לה פתחון פה לגלות לו את כל אהבתה, ותנחם את נפשה במחשבה הזאת. אולם מחשבתה לא באה, בעבור שני שבועות קבלה ממנו את מכתבו הראשון. שבו קרא לה „גברת נכבדה“ וישמיענה פרטים אחדים בדבר מצבו בכפר ויחלה את פניה לשלוח לו ספרים למקרא, בלי דברי ידידות ובלי רמז של חן ואהבה, כמו אין כל קשר אהבה ביניהם, ויהי לה הדבר הזה לאות ומופת, כי רחוק לב ישראל ממנה, ותכעם ותקצוף על עצמה, על כי האמינה באהבת ישראל, בטרם שמעה את דבר אהבתו מפיו בשפה ברורה, ותנמור בנפשה לבלי השיב לו על מכתבו ולהתרחק ממנו כלה. אולם ישראל לא נתן לה מנוח במכתביו ויכתוב לה פעם ושתים ושליש, עד חמש פעמים, ואז לא יכלה להקשיח לבה ממנו ותכתוב לו גם היא ותתמרמר אליו על קראו לה „גברת נכבדה“, ותקרא לו „ידיד נפשי“. ישראל מהר לענות לה על מכתבה, ואם כי לא גלה את אהבתו בשפה ברורה גם בפעם היא, בכל זאת הוכיחה לדעת, כי יקרה נפשה בעיניו מאד, ותנמור בלבה לבלי להסתיר עוד פנים ממנו ולמשכהו חסד כל הימים ותחכה בעינים כלות ליום שובו העירה.

V.

אמנם לא לארץ ימים התהלכה את ישראל באהבה ומאור פנים. בשובו העירה על חג האביב, בימים הראשונים היתה מלאה שמחת אהבה על כל גדותיה ותאר לו פנים ותמשכהו חסד ותלבבהו בעיניה. ישראל היה לאיש אחר במשך הירחים האחדים שישב בכפר ויגדל וייקר בעיניה פי שבע מאשר בתחלה; גם מראהו, גם תהלוכותיו שנו לטובה בעיניה. בימים ההם לא לבש עוד את בגדי החסידים הארוכים, אשר שרטו שרטת בנפשה, וילבש מחלצות לפי טעם משכילי אירופא ויעשה בטוב טעם את שערו ואת זקנו, אשר החל לצמוח, והדבר הזה היה לה לענג עד מאד. מלכה התאוננה לפניו על בדידותה ותתן לו דין וחשבון מחייה ומעשיה ולמודיה במשך כל ירחי חתורה, רק את אהבתה אליו כחדה תחת לשונה; אולם בתהלוכותיה וביחוסה אליו הראתה לו על כל צעד, כי קרובה היא לו בלב ונפש, ויוסיפו לקרוא ולהגות יחד בספרים ולא ידעו דאגה. אולם בעבור שני ירחים היתה רוח אחרת את מלכה ותנמור בלבה להרחיקו ממנה. ובפעם היא הצליח חפצה בידה ותרחיק ממנה את ישראל ותפרד מאתו לנצח.

הדבר היה באחד מימי הקיץ לפנות ערב, שניהם ישבו בחדרה הקטן אצל השלחן, אשר עמד על יד החלון, והיא קראה בקול מעל הספר, וישראל האזין ויקשב לכל הנה היוצא מפה, ויבאר לה את דברי הספר באר היטב. פתאם הפסיק ישראל את קריאתה ויחלה את פניה לתת לו מים לשתות ועצי שרפה להבעיר אש להקטיר את מקטרתו ולהעלות עשן, הדבר הזה הפליא את לב מלכה מאד, כי זאת היתה לו הפעם הראשונה להטריחה לעשות דבר ולעבוד עבודה קלה למענו, ותמצא בזה אות ומופת; כי עזה אהבתו אליה מאד, ותמהר למלאות את שאלתו, ותשב ותוסף לקרוא בקול מעל הספר. פתאם הרגישה, כי יד ישראל אוחזת בידה ולוחצת אותה בחזקה, וינעם לה הדבר הזה, ותענהו בלחיצה קטנה וקלה. הרגעים ההם היו לה לרגעי אשר, ותקותה דברה על לבה, כי עוד מעט, בעוד רגעים מספר, יגלה לה ישראל את כל לבו ואת כל אהבתו, ואז לא תכחד גם היא את אהבתה תחת לשונה, והיו מאשרים, ותוסף ללחוץ את ישראל בחזקה. ואולם עד ארגיעה נוחלה, אבדה תקותה, ישראל ישב דומם ולא הוציא הנה מפיו. לשוא נשאה את עיניה ותבט בעיניו, הן היו סגורות כמעט ונטויות ארצה, אז הוציאה את ידה בחזקה ותעזוב את מקום מושבה ותלך אל חדר האכל ותחליט בנפשה להרחיקהו בלה מפניה ולתת נקמתה בו.

אז החלו ימי הנקמה. בבוא ישראל ביום המחרת לא דברה עמו דבר ולא ענתהו גם על ברכתו, ובחפצו לשבת על ידה להגות עמה בספר כדרכם יום יום, אמרה לו בשפה רפה, כי ראשה יכאב עליה ולבה איננו הולף אחרי הקריאה. אולם בעבור שעה אחת, וצעירי המשכילים התאספו לבית אביה להתוכח ולדבר בעניני ספרות, שנתה מלכה את טעמה ואת רוחה ותצהל פנים ותרבה לדבר ולשחוק בכל כחה, למען הציק לישראל, אשר ישב דומם באחת הפנות ולא לקח חלק בשיחות הערב ההוא. ביום המחרת קדמה לעזוב את הבית, בטרם בא ישראל, למען לא ימצאנה בבואו. ובבואו ובמצאו אותה בבית, בעבור שני ימים ישבה עמו שעות אחדות בחברה ולא פנתה אליו בדברים, אז ראתה מלכה עין בעין, כי פניו נופלים מיום ליום ורוחו אין אתו, וישמח לבה בנצחונה ותוסף להכות אותו מכות נמרצת ותעזבוהו כפעם בפעם לשבת בית והיא הלכה לה לשוח בחברת אחיה ואחותה ואותו לא קראה. קעתים נכמרו רחמיה עליו, בראותה את צרות נפשו, אף על נקלה הרגיעה את רוחה ותצדק את נפשה ואת תהלוכותיה בעיניה. הן הוא שם אותה למשחק לו, ואהבתה וחבתה כאפס נחישבו בעיניו, ועל כן לא גלה לה את לבו, גם בהראותה לו לדעת, כי לבה ירחש לו אהבה אין קץ.

אחרי בן החלה להראות פנים מאירים לשמעון ה"חדיוט", אשר היתה גם



הוא מבאי בית אביה, ויהי למישחק תמיד גם לה, גם לישראל באולתו וסכלותו ולבו הטפש כחכב. בדבר הזה חשבה מלכה להכריע את ישראל פעם אחת, אולם הפצה לא הצליח בידה, ישראל הדל לבקרה בבית אביה דבר יום ביומו ויבוא לראות פניה רק פעם ופעמים בשבוע; אחרי כן לא בקרה בבית ולא ראה את פניה חדש ימים, ובהפגושם במקרה בבית אחד ממכיריהם, לא דבר אליה לשלום ולא בא בדברים עמה, אז נתק הקשר ויפרדו לנצח.

פעמים רבות נפגשו אחרי כן בבית המשחק ובגן העיר, אך הוא לא קרב אליה ולא הביט בה ולא שם את לבו אליה.

אז נשבר לבה שבר גדול, נחם ומכאוב, קצף וכעס ונענועים על ישראל, אשר הרחיקה ממנה, מלאו את חדרי לבה על כל נדויותיהם, מנוחתה אברה ממנה, ולבה היה לברות לזכרון אהבתה הנכובה, אשר עשה בו שמות. גם הספרים והדעות, אשר מלאו את טחה ואת לבה בעוד ישראל על ידה, חדלו לפעול עליה בחזקה ולמשכה אחריהם בחבלי קסם, ותהי שוממה ובודדה ועצובה רוח ימים רבים.

אלה תולדות אהבת מלכה הראשונה.

VI.

עברו שלש שנים.

לאה, אחות מלכה הבכירה, היתה לאיש ותעזוב את העיר טבובה ותלך לעיר מגורי אישה; גם יוסף אחיה הגדול הלך באשר הלך, והיא נשארה בודדה ונלמודה, כי גם צעירי המשכילים ממכיריה, שבקרו לפנים בבית אביה, עזבו את העיר וילכו להם זה בכה וזה בכה. בבית שמה ושממון ועני ומחסור, כי התונת אחותה אכלה את שארית הפליטה, ומשרת אביה הזקן בבית הנביר לא נתנה גם לחם לשבעה לרגלי צוק העתים. גם בקרבה ונפשה שררו שמה ושממון ולא מצאה לה נחם בכל אשר פנתה. משפטיה והשקפותיה על החיים שנו מן הקצה אל הקצה ויורידה משמים ארצה ויוסיפו לה מכאוב ומצוקה. בימים ההם החלה לראות עולם ברור לפניו ולהבין דברים רבים כמו שהם בחיים, בלי דמיון לב וחזיון רוח. התונת אחותה הפינה את יינה ואת שכרונה, אשר נסכו עליה הספרים. עד הימים ההם חשבה לתומה, כי רק על פי האהבה ונמיות הלב לוקחים לחם המשכילים נשים, ותקוה בסתר לבבה, כי השכלתה והכמטתה תתנה אותה לחן בעיני איש משכיל ונאור, אשר גם לבה ילך אחריו, ואז תהיה מאשרת; אולם עתה נוכחה רדעת משונתה ותדע ותבין, כי רב כח הכסף במאד מאד, וגם

המשכילים והנאורים טבכרים את הכסף על פני ההשכלה. אחותה היפה והמשכלת נתנה את ידה לאיש מן השוק, לרנלי עניה הנורא, והוא גם הוא בחר בה רק בעבור שלש מאות השקלים, אשר נתנו לו לנדה, ומה תקותה היא? האמנם לא אבדה עוד תוחלתה לראות ימים טובים, למצוא לה איש כלבבה, משכיל ויודע דעת, אשר יבוא בברית עמה על פי האהבה ורנשי הלב, בלי כסף ובלי נדה, בלי מחיר? השאלה הזאת לא נתנה לה מנוחה בימים ההם, ותכעס ותקצוף ותתמרמר מאד ותחפוץ בכל לב לתת נקמתה בהנברים, אשר כנבלים ואנשי רשע, סרי סוררים ובני בליעל היו בעיניה. לעתים לא יכלה למשול ברוחה ולהסתיר את כעסה בלבה, וברברה לפעמים את מכיריה בדבר שאלת הנשים, יסרה אותם בשבט לשונה ותדבר עמם משפטים. אולם הם שחקו, לענו לה, ויחר אפה מאד וחמתה בערה בה עד להשחית.

בימים ההם החלו השדכנים לדפוק על דלתות בית אביה, ומשולם השדכן הגדיל ויבוא מדי יום ביומו לדבר בה נכבדות. מלכה ראתה עין בעין. כי הוריה מאירים לו פנים, בתקותם להבנות ממנו. אז נולדו בלבה שאלות חדשות: מה לעשות לה, במצוא לה משולם השדכן איש, אשר יבחר בה לא על פי האהבה ורנשי הלב? האמנם עליה לתת ידה לו וללכת אחריו? האמנם אין לה דרך אחרת, בלתי אם להתכחש לדעותיה ומשאות נפשה, אשר גדלו ויפתחו בקרבה במשך שנים רבות ויהיו לעצם מעצמה ובשר מבשרה? האם לא נבלה היא לעשות כדבר הזה? האם ישמע גם לבה קול משולם השדכן לאהוב את אשר יבחר למענה? אז החלה להמיל ספק בכח לבה ורנשותיו, ושאלה אחת חדשה, מרה וארורה, התעוררה בכח בסתר ללבה: היש עוד כח בלבה לאהוב אהבה עזה כאהבתה את ישראל? השאלות האלה לא נתנו לה מנוחה, וגם פעם אחת לא עלתה מחשבה על לבה לנסות כחה במלחמת החיים, לבחור בעבודה ומעשה וקהיות את נפשה בעמל כפיה ולעמוד ברשות עצמה. ומשולם השדכן עושה את מלאכתו באמונה, ומציע לפניה חתנים שונים, אשר לא יכלה לשום להם כב. האחד עשיר וכסיל, השני, השלישי והרביעי, היו גם הם אנשים פשוטים, סוחרים, אנשים מן השוק. התוכל להתכחש לדעותיה ולתת ידה לאיש זר לה מתמול שלשום, אשר לא תאהבהו ולא תכבדהו, בעד הלחם אשר תאכל על שלחנו? האם לא חטא ופשע הוא, תועבה ונבלה, לעשות כדבר הזה? לו יכלה לשרש מלכה פעם אחת את כל אשר התפתח בו במשך שנים רבות, אז אולי הטתה און קשבת להצעות משולם! אך מלכה היתה סמוכה ובטוחה, כי לבה לא יהיה לאחר עד מהרה, כי עוד לא כבתה שלהבתו כליל, והקרה הנורא טרם ישכון בתוכו, ולא יתננה לכזב לדעותיה ולעשות שקר בנפשה.

אולם עברה עוד שנה, ורוח חדש היה את מלכה. היא נסעה לבקר את אחותה בעיר מושבה וחשב בביתה כשני ירחים, ובמשך הימים ההם היתה לאחרת. אז נוכחה לדעת, כי לבה ריק ומקור רגשותיה יבש ואינה נוחה עוד להתפעל ולעשות דרכה בחיים על פי רגשי הלב. דמי לבה החלו לשטוף ולעשות דרכם בשובה ונחת, והשכל הקר והחשבון היבש הבא בעקבותיו, התנברו על הרגשות החמים והבוערים. אהבתה את ישראל היתה לה כחלום חזיון לילה, אשר ישאיר אחריו זכרונות נעימים ומעציבים, ותכיר ותדע, כי כבוד לה הדבר לאהוב אהבה עזה ולהמשך אחרי איש בכל לבה ונפשה. אמנם בתחלה הכתה ההכרה הזאת את לבה מכה רבה מאד ותרב מצוקות נפשה, ומנוחתה נדרה ממנה; אולם לאט לאט הסכינה בה וחשוב מחשבות חדשות, כי האהבה בכלל היא מעשה נערוה, פרי הדמיון, אשר יוליך שוכל את בני הנעורים שדעת החיים והנסיון נעלמה מהם. האם לא מאשרה היא אחותה, אם גם היתה לאיש לא על פי האהבה? היא יושבת בביתה ואוכלת על שלחנה ובתה הקטנה משמחת את לבה וממלאה אותה דאנות אין קץ, עד אפס מקום למחשבות של מה בכך ולרעיוני רוח; ומה לה עוד? לאט לאט החלה לקנא באחותה ובכל אלה החיים חיי משפחה ומשתעשעים בבניהם, אשר נולדו להם על ברכיהם, ותחפוץ בכל לב לצאת מרשות הוריה ולעמוד ברשות עצמה, להנשא לאיש וללדת בנים, אשר ימלאו את חייה הריקים מכל ענג ונעם ואת לבה הריק מכל רגש. אז היתה נכונה לתת ידה לאיש, אשר יבחר בה, אם גם רק כבוד ירחש אליו לבה, כבוד בלי אהבה, אך איה איפה הוא האיש הזה? משולם הישרדן סבקר בבית אביה יום יום, אבל בין כל החתנים שהציע לפניה לא מצאה אף אחד השוה בעיניה לכברו בכבוד אדם, ומה יתן ומה יוסיף לה במצוא לה משולם איש אשר כזה, אם כסף לנדה אין לה?...

VII.

אמנם גם ימי בדידותה וענות נפשה בשאלות ארורות על דבר עתידותיה חלפו הלכו להם, ותחתם באו לה ימים חדשים וחיים חדשים. אחיה הנדול שב העירה וישא אשה ויעש לו בית, והדבר הזה שנה לטוב גם את חיי מלכה. שרה אשת אחיה היתה פשוטה, אך יפת תאר וטובת לב, ותמשוך אחריה ביפי פניה וטוב לבה את כל מכירי בעלה, אשר בקרו בביתו כפעם בפעם. מלכה בחרה לה גם היא לשבת בבית אחיה כל הימים, למען נרש את השממון מלבה ולהמלט ממשא השאלות הארורות, אשר מררו את חייה. כבוד שרה לא היה גדול בעיני

מלכה, ובימים הראשונים היתה עינה צרה בה ותקנא בה קנאה גדולה, על כי אחיה המשכיל והנאור נפל בגורלה, אולם במשך הימים דבקה בה נפשה לאהבה אותה על מאור פניה ושמחת לבה, וכמו להשיב נמול לאחיה על הפעולה הרבה שפעל על השכלתה, נמרה בנפשה לאצול מרוחה עני שרה ולהשפיע עליה מדעתה וחכמתה ולמשוך לבה אחרי ההשכלה, למען תדע איך להתהלך בחברת אנשים משכילים ולקחת חלק בשיחותיהם ולחנך את ילדיה אשר יולדו לה. העבודה הזאת לקחה את כל לבה, וכפעם בפעם נשאה את מדברותיה באזני שרה ותקרא ותהנה עמה בספרים. אולם עד מהרה נוכחה מלכה לדעת, כי גדולה היא פעולת שרה עליה למשוך את לבה אל החיים. מלכה ראתה עין בעין את התהום המבדיל בין אשה צעירה לימים ובין בתולה זקנה, ותתאוה תאוה עזה לשוב לימי נעוריה ותנסה לחקות את שרה בתנועותיה ותהלכותיה, ללבוש ילדות ונער ולשחוק בקול נדוך ולמשוך אחריה את לב הצעירים באי בית אחיה, אשר הלכו שבי לפני נברת הבית ויחמדו את יפיה. מלכה ידעה עד מאד להבדיל בין תהלכות הצעירים עמה ובין תהלכותיהם עם שרה, ותרא ותבן, כי בתולה זקנה היא בעיניהם, וידאב לבה ואפה חרה מאד ותאזור את כל כחה ללכוד את אחד הצעירים ברשתה ולתת נקמתה בו. היא ראתה עין בעין, כי הצעירים מתהלכים עמה בכבוד ומדברים ומשחחים עמה בעיני ספרות ושאלות החברה, אולם בכל אלה ראתה כי נכבדה היא בעיניהם רק בתור איש יודע ומשכיל, לא בתור עלמה לוקחת לב. הצעירים לא האירו לה פנים ולא חמדו לצון להם ולא מכאו שחוק פיהם בדברם אתה, כאשר בדברם את שרה. אז החלה לדאוג לבגדיה ולעשות שצרה מדוי רגע ולשבת שעות תמימות לפני הראי ללמוד לדעת את רשמי פניה לכל פרטיהם, למען דעת לתת להם תאר ותמונה למשוך את הצעירים אחריה, ותלבש את מועקת-החזה דבר יום ביומו, לבל תהיה עסמימות גבה בולטת יותר מדי, ועבודתה עשתה פרי, ושמואל הלבן נפל ברשתה.

(המשך יבוא).

גבר לא יצלה.

ציור מחיי היהודים בפולין.

מ א ת

ע. נ. פ ר ע נ ק.



בבית התפלה השלך הם, דממה מסכיב, אף כי הנאספים מלאו אותו מפה אל פה, כי אז כלו להתפלל את "התפלה בלחש", ויחכו בדומיה אל החזן לבוש הברדים אשר עמד לפני העמוד וראשו נשען על שתי ארבות ידיו מבלי הוציא אף הנה מפיו.

את הדומיה הפריעו רק קול השעול, אשר התאמצו רבים להוציא מנרונם לפני השמע שירת התפלה, קול תקיעת האפים וקול נהמת "המשוררים" עוזרי החזן, אשר רוחם קצרה מחכות עד צעד החזן שלשה צעדים לאחוריו כדת, וישימו את בהונות ידיהם תחת סנטוריהם, וינהמו בדממה את שברי המנינות אשר הוכנו מאתמול לכבד מהן את ה' השומע אל הרנה ואל התפלה.

פתאם הכה השמש בידו בחזקה על "המחזור" הגדול אשר לפניו למען הסות את העם, ואחד הזקנים, אשר עטרת הכסף הרחבה שעל טליתו שתה לוית הוד להדר השיבה החופפת על פניו ננש בנאון אל ארון הקדש ויפתח את דלתיו, ואז החל החזן לשורר בקול דממה את תפלת "שמונה עשרה" במנינות "הימים הנוראים" ועוזריו ענו אחריו בקול, וכל העם קם על רגליו בחרדת קדש, כי קדש היום לה'—יום ראשון של פסח וקדשה היא התפלה—"תפלת מל".

בני ישראל יתפללו אל הטל—מדוע?... למה?... מי יודע!

נתבונן נא אל "המתפללים", ואם למראה עינינו נשפוט, אז ננזור אומר כי יותר מכלם יפציר בתפלה ישעיה העומד על יד הפתח בביאה; הוא לא ירים עין ולא יניד עפעף, הכרת פניו תענה בו כי לבו הומה לו עתה מאד ונפשו עליו תשתפף, את קול השירה, אשר עליו יתענגו רבים לא ישמע ולא יאזין אליו—ובכל זאת אין הטל כל מזמותיו... כי אמנם מה לו ולטג? לפני שנים אחדות

הרבה להתפלג כי יעצר הטל, יען כי בימים ההם היה רובל המחזיר בכפרים ובככתו בבקר השכם לדרכו השקה הטל את נעליו, והוא יצמועה שמעו, כי טל לעור הוא כעשן לעינים... אך עתה אם ירד הטל יום יום ורסיסיו יגדלו מאה מונים מרסיסי הדמע היורדים כעת מעיניו—מה טמנו יהלוך? ואם יעצר—גם אז כל שבר לא יהיה לו... עתה יראנו לו הרוכלים אנשי מצותו לפניו אשר התחרו אתו וגם יכלו לו, כי הוגו אותו מן המסלה — והוא מה כי יתפלל אליו?...

ואולם גם התורה נמשלה לטל ואליה אמנם ינשא עתה ישעיה את נפשו. ואמנם לא נפלאה היא, כי בהנינו בה יהמה לבו, לא יחריש ונפשו תתעטף בקרבו, כי הגה זה ימים רבים לא הגה בה ומי יודע אם לא ישבח כבר את תורת רבו, ועתה עליו לשוב אליה ולמצוא בה מחיתו...

עד אשר ארש לו אביו ע"ה את מלכה בת אברהם האופה ישב בחדרי מלמדיו, ויקח מפיהם תורה, מאז ועד יום התונתו ישב בבית המדרש וילמד נמרא ומפרשיה, וגם שנתיים ימים אחרי התונתו, אשר נתנה לו בהן ארוחתו מאת חותנו לא חדל מהנות בתורה, אך למן העת ההיא כבר עברו שתיים עשרה שנה, אשר בהן ראה עני ודאבון נפש, עמל ותלאה מרבה להכיל, ולא יכול גם לשום עין על הנמרא — ועתה עליו להיות למלמד...

יהיו במלמדים כל הרשעים! ישעיה יודע את גורל המלמדים, יודע הוא מה קשה הוא לרכוש תלמידים, להפיק רצון מאבותיהם, לנהלם ולהדריכם, ללמדם ולסובב מדי שבת בשבתו בעיר ולסור אל אבות התלמידים או אל סרוביהם ומיודעיהם למען אשר ינסו אותם וראו אם המלמד לא עשה מלאכתו רמיה... יודע הוא את הבז ודאבון הנפש אשר ישבע בימים אשר ימי מנוחה וענג הם לכל בני עמו, ואחרי כל אלה יהיה אך מחסור מנת חלקו תמיד. אפס מה לו לעשות ולא עשה עוד? לולא הפץ ה' דכאו ולולא נגזר עליו במרומים, כי יהיה כאחד מבני "שבט שמעון", כי עתה כבר עשה חיל ויהי לעשיר גדול כאחד אילי הכסף אשר בארץ, כפרוועס בווארשא, או כראטשילר אשר במדינות הים. אך יוכל עשה והוא הנהו גבר לא יצלה, וגם הזהב יהפך בירו ויהי לעפר!

כמה פעמים הנקל היה לו לעשות עושר לו אך הצליח! כמה עסקים טובים היו לו והוא פנה מהם וידין על ראשו! אחרי כלותו לאכול את ארוחתו על שכחן חותנו היה סחר הרגז משלח ידו. במסחר הזה כבר העשירו רבים: משה "פרעה" היה עני תמיד ובני ביתו רעבו ללחם כל ימיהם. כי חית ידו מצא רק בגנבות קטנות אשר נזדמנו לו לקנות אחת לשנה, ויחל לעסוק בסחר הרגז—ויעש עושר. מרדכי "המון", אריה "כלב", חיים "מלאך המות", דוד "גליות", אברהם "תרח", יעקב "עשו"—כל אלה הם סוחריו דגן ועשיריו. אמנם הם היו בעלי הון

גם לפני החילום לעסוק במסחר. את יעקב „עשו“ הנחילה חותנתו העשירה מלבד כסף רב, גם ברכה, אשר בורכה מאת ה„משעבענאווי ז“ל. מרדכי „המן“ השכיב לקנות מאת אחד זקני החסידים במחיר חמשה ועשרים מטבע אחת אשר זכה להשיג מאת „היהודי“ הקדש ז“ל. פתח „החוקר“ שחק עליו אז, באמרו, כי אם המטבע הזאת לא הועילה לחסיד ההוא להנחילהו עשר איננה שוה יותר מערך הנחשת, אף מרדכי לא שם לבו אל דבריו, ועתה ישחק הוא לפינחס, אשר יכתוב לו את מכתביו בפרוטות אחרות...

לו אנה ה' גם לידו מטבע כזאת!... ואולם לו לא יעשה נס כזה... הן אז במשלח ידו הראשון ראה עין בעין, כי נבר לא יעלה הנחו ולכן היה לו גם סחר הדגן אשר העשירים החזיקו בו למכשול ולפוקה... השנה ההיא היחה באמת שנה מארה לכל סוחרי הדגן. „עולם הפוך“ היה אז, אחרי תקציר עלה שער הדגן ואחרי כן ירד. הסוחרים האחרים לא מהרו למכור את ערובתם עד לפני בא הקציר בשנה הישנית, ויראו שכר רב, אך הוא בראותה כי מאה וחמשים רוב"כ — חצי הונן — אבדו ממנו, ותבחל נפשו בעסק הזה ויהי לבעל חנות.

גם בחניות עשו רבים עשר, אם אף ברך ה' את מעשה ידיהם, אף כי מתחכמים רבים יזרו אומר, כי מספר החניות אשר בעיר גדול הוא ממספר המעינות, ולכן אין כל תקוה לבעליהן מהן. אך הוא בהיותו נבר לא יעלה, לא הצליח גם בחנותו ולא הועילו לו כל תחבולותיו למשוך אליה „קונים“ רבים. לשוא הרביק פרסת ברזל אל המפתן, לשוא נסע אל ה„דרשיצי“ „המפליא לעשות בעניני הפרנסה“, ויפה ממנו מטבע וישם אותה בתבת הכסף עם „אנוז האומים“ יחרו. „הקונים“ לא השיגוהו אל הדברים האלה ולא שמו אליהם לב, כמו לא ידעו מאומה מכל פעולותיו אלה... ותסצר נפשו בעמלו, ויהי לרוכל המחזיר בכפרים.

רע הוא אמנם מצב הרוכלים: תמיד ישאו על שכמם משאות כבדים, סחורות מסחורות ישונות; כל כלב יחרץ אליהם לשוננו, וגם יש אשר יאחו בבגדיהם ויקרעם לקרעים, או ישוך את בשרם: נשם, או שלג כי יתך ארצה וירד עליהם; בחורף יאככם הקרה והחורב—בקיץ; בכל ששת ימי המעשה יישנו על הארץ וכל תכשיל חם לא יבא אל פיהם; לא יתפללו בצבור ולא יענו „אמן“, „קדושה“ ו„ברכו“. ואולם לא אחת קרה, כי גם רוכב היה לעשיר. למשל נח „החתול“, אשר כעת הנהו ראש עדת ישראל היה רוכל ככך הרוכלים. אף ה' הקרה לפניו אכר' אחד, אשר מכר לו סירות רבים מלאים דיגרי זהב ושקלי כסף: כל דיגרי במחיר חמש עשרה וכל שקל במחיר חמש אנורות, כי מעיפשים היו והאכר חשב כי מטבעות נחשת הם. אך הוא הגבר לא יעלה היה רוכל חצי

שנה: עשרים וששה שבועות ובכל הימים הרבים ההם נודמנו לו לקנות אך עורות שפנים, ארנבות ועגלים ולעתים רחוקות מאד, גם מעט דגן מאת אחת נשי האכרים בלי דעת אישה... ומשכרתו לא השפיקה לו גם לשבור את רעבון אנשי ביתו אשר מספרם הלך הלך ונדול. הכזה יהיה עסק, האישי אשר יחפוץ לעשות עשר? ימים רבים חשב מחשבות, ולילות רבים נדרה שנתו בשכבו על מצע תבן בבית אחד האכרים, ויעמק חקר בעסקים שונים ובתחבולות להעשיר. אך לשוא היה כל עמלו, כי לא יוכל למצוא מוצא לעושר.

כבר אמר ישעיה נואש, וירמה כי עד עולם אנוס יהיה לנפוח שכמו לסבול את משא הסחורות ועול הרוכלים, אך פתאם סרהו מקרה אחד אשר שבר עולו זה מעל צוארו: הימים היו ימי הסתו והדרכים התקלקלו, ובכל זאת לא יכול שבת בביתו, כי עליו היה להביא טרף לביתו. רע ומר היה לו אז: דרך יום אחד הלך ארבעה ימים, כי בהציגו את רגלו על הארץ, ותשסע בבוץ, ועד שלא השפיק להוציאה ותשקע רגלו השנית. כל ימי השבוע שבע עמל וניעת בשר הרבה מאד, אך כל אלה היו כאין וכאפס לעמת התלאה הנדולה אשר מצאתהו ביום הששי: בבקר היה רחוק מביתו ומעירו דרך שתי פרסאות, וישנס את מתניו ויהנור עז למחר ללכת למען באו אל ביתו בעוד יומם. וגם נדר נדר, כי אף אם יקרה ה' לפניו "מציאה" לקנות לא יעמוד מלכת עד באו אל עירו. ואולם אך הניעה עת הצהרונים, והנה ממרות עז ירדו משמים ארצה; עבים כבדים אשר עינם כעין העופרת כסו את פני כל השמים, והם נתנו אותותם אותות, כי לא מהר יחלפו. לשוא הגר ישעיה שארית אונים להוסיף ללכת הלאה, כי כמעט כרע רבץ תחת נטל הסחורות אשר על שכמו ואשר הלך הלוך וכבד ברדת הגשם עליו. בכבדות וברי עמל הגיע ישעיה עד הכפר נורובקא, שמשם ועד עירו עוד היה דרך פרסה לפניו, ובלא חמדה סר אל בית עוזר בעל הכפר להנפש שם מעט וקהחליף כה, למען אשר יוכל אחרי כן ללכת הלאה לדרכו. ואולם בהיותו עיף ויגע מאד לא יכול זמן רב למוש ממקומו, וישב לו כבול עץ בחדר הטבשלת מבלי יכולת להגיע יד או רגל. לבו התחמץ בקרבו ונפשו מרה לו, על כי לא יוכל לבא אל ביתו ליום השבת, אך עוזר ואשתו וכל בני ביתו הרגיעוהו וידברו על לבו דברים טובים ונחומים, ויאות להם לשבות שם את שבתו.

ויהי בערב, בשבתו אל השלחן לאכול ארוחת ליל שבת את כל בני הבית יחדו, וישאלהו עוזר על אברהם מי זהב טיושבי עירו ועל אדות בנו. לא ירבו כמותו בישראל! חפץ ישעיה לענות, אך התאפק בראותו, כי בדבר בעד הבית את דבריו העיף עין אל בתו, נערה כבת שש עשרה שנה, אשר ישבה ממולו ואשר פניה אדמו בשמעה את דברי אביה.

רבי אברהם מי זהב! הערים ישעיה לקרוא בקול ממושך, ר' אברהם מי זהב! רבי אברהם! העליו תשאלני? דרך פרסה מזה לעירנו ואתה לא תדעהו כמוני? הלא בקצוי ארץ נודע שמו לתהלה, כי אין כמוהו הולך תמים ופועל צדק! האמנם, שאל עוזר, ואנכי אחרת שמעת...

יסכר פי כל דוברי שקר, קרא ישעיה בהניעו בידו בחזקה, קנא יקנאו בו רבים על רב עשרו ותפארת כבודו, לכן ידברו עליו סרה, אך מי כמוני יודע כי אין כמוהו אשר שש לעשות צדק. כל יושבי עירי הם כאנשי סדום רעים וחטאים, ואם גם יגוע איש לעיניהם ברעב לא ישימו לב. מלבד ר' אברהם מי זהב העושה צדקה בכל עת והמלוה לכל עני בשעת דחקו, וגם אנכי בצר לי, אליו אפנה ואושע.

יהי כן ה' עמו, חשב אז ישעיה בלבבו, כאשר ילוה אף פרוטה אחת לעני כמוני. אך למה זה אתחר במרעים? יקה אופל את אברהם ואת עוזר, ואת כל העשירים ובניהם ובנותיהם יחרו!

ובנו מה הוא? שאלה בעלת הבית בהנישה קערת מרק ופולים אל האורח. עיר פרא! שתי המלים האלה היו על לשון ישעיה, אך נזהר ברוחו ולא בטא אותן.

מי יתן והיו כל ילדי בני ישראל כמוהו! ענה בקול רם, האיש אשר יתן לו ה' אושר, אשרהו גם בבנים טובים ונחמדים.

ישעיה התבונן כי בחללו את אברהם ואת בנו ינהרו פני כל בני הבית, וישמור את הדבר בלבו, ויוחל עד מוצאי השבת אחר "ההבדלה", ואז הטח את עוזר אל אחת הפנות וילחש באזניו לאמר:

על דעתי טוב וישר היה לאיש נדיב כמוך להתחתן את ר' אברהם מי זהב. להתחתן? קרא עוזר אחרי היותו נבוך רגעים אחדים, בתי עוד צעירה היא לימים.

אושר כזה בא לידך, פרש ישעיה את ידיו, ואתה לא תמהר לאספהו אל ביתך?

אם מה' יצא הדבר, לא יקרמני אחר, ענה עוזר בנחת.

אם כן הלא תאמר לדבק הזה טוב?

עוזר לא ענהו מאומה ויפן להפרד ממנו, אך הוא אחז בזרועו, ויפער בו מאד, כי יגלה לו את כל לבו, ואז הגיד לו, כי אמנם כבר הציעו אחרים לפניו את השידוך הזה.

מה לי וכאחרים? התאנף ישעיה, הלא אנכי לא שמעתי מהם דבר ורוח מבינתי הורני כי יבשר לשניכם להתחתן איש באחיו. ומלבד זאת בלעדי לא

ירים איש את ידו ואת רגלו בבית ר' אברהם, כי כאחד מבני ביתו נחשבתי לו, ואם אנכי לא אבא ומלאתי אחרי דברי השדכנים לא יקום דבר הנכבדות האלה ולא יהיה.

האם תאמר לדבר עלי רע באזני אברהם? ! גער בו עוזר, הכזה יהיה נמולי, חלף...

חלילה לי משלם רעה תחת טובה לנריב כמוך! שסע אותו ישעיה בדברו, אך מה ממך יהלוך אם גם אנכי אלוה אל השדכנים? הלא דברי יכנסו יותר בלב ר' אברהם מדברי השדכנים, אשר יכזבו וישקרו תמיד.

הרף ממני! קרא עוזר, עשה כחפצך, הן לא אתן בעפר פיך...

ואמנם בבא ישעיה ביום המחרת העירה, הציע את דבר „הנכבדות“ לפני אברהם מי זהב, ויהלל לפניו את עוזר ואת בתו, וגם הגיד לו, כי בכל בית עוזר נאמן הוא ובלעדיו לא יעשה שם דבר. ואחרי כן, כאשר הצליח ביד השדכנים חפצם, ודברי „התנאים“ בין עוזר ואברהם נכתבו, נלחצו השדכנים לתת לישעיה חמשה עשר רז"ב מכסף משכרתם.

אז נשא ישעיה קל וחומר בעצמו: ומה בהיותו רוכל, ואך במקרה נלוה אל השדכנים, ראה שכר רב כזה, אם יחדל מחזור על הכפרים, ושם כל מעיניו, אך לזוג זוגנים, על אחת כמה וכמה שישתכר כסף רב, ואולי עוד יעשה עושר, וחדל מהיות שדכן והיה לסוחר גדול.

ואולם ימים רבים עברו וביד הגבר לא יצלח הוזה לא הצליח החפץ לזוג גם זוג אחד. לשוא הפיח כזבים ושקר הרבה, לשוא כתת את רגליו וילך מבית אבות נערים אל בית אבות נערות, לשוא ענה בדרך כחו בלכתו גם לערים אחרות לבקש כלות לנערים וחתנים לבלות, מאומה לא נשא בעמלו, כמו לו הסתיר „המלאך המכריז“ את פניו ממנו ולא אבה לגלות את סודו לו.

אז עזב את עסק השדכנות וילמד אומנות נקיה וקלה:

בנסעו אל אחת הערים לרגל שדוך אחד, התודע בבית המדרש, אשר לן בו אל אחד האנשים, והוא למדהו בשכר חמשה רז"ב לעשות יין מצמוקים.

לו אך חפץ ה', כי עתה ראה שכר רב במלאכתו זאת. כי הן כל היהודים יושבי עירו יקדשו מדי שבת בשבתו על מים דלוחים, אשר שרו בהם צמוקים שלשה ימים ושלשה לילות, ואם הוא יתן להם יין, אשר גם במראהו, גם בטעמו דומה הוא ליין „הגרי“ ממש—ובזול, מדוע זה ימנעו מקנות מאתו? ואולם בהיותו גבר לא יצלת, לא עשה גם עסקו זה פרי, כי אף העשירים קנו מאתו איש איש רביעית הלוג מדי שבוע בשבוע ובני ההמון לא אבו ולא שמעו לו לקדש על יינו.

(המשך יבוא).

ההשכלה, האמונה והדת.

מאת

יוסף ליב זאסניץ.

יצר אור ובורא השך וגו'
אני ה' עשה כל אלה.
(ישעי' מ"ח).

(סוף).

תכונת האמונה היא, התרוממות הנפש אל הנשגב מחמר, ודומה היא בזה אל השיר והמליצה, גם תשמש בהם על הרוב. לפני הנביאים היו תפ וחליל, ומליצותיהם ושירי תהלות יה נודעים למשגב. אמנם אם נשגבות רבים ורמים בחביון האדם, אין קדוש כה', רם ונשא הוא, ומי כמהו באלים ומי בשחק יערך לו. אל הנשגבות ההם צריך האדם לאמצעים הצונים להשיגם, ולה' תרומם נפשו בקרבו מעצמה; האמצעים להשגת הנשגבות זולתו קשה לפעמים להשיגם, ולנשגב זה אל כל אשר ישא עיניו יראה פעלו והדרו, ולא עוד אלא שיחסה לה' כל הנשגבות ההוד וההדר להי' עולמים, והם כלולים בקצור נמרץ אבל די באר, בשיר „האדרת והאמונה“, אשר הוסיפה לו עוז ביחסה אותו לשיר המלאכים, כנודע, לאמר, כי אין כח באנוש להכיל את הנשגבות כלם ולכללם יחד בה'. ה' זה הוא האלהים והוא האל האדיר במרום הטבע; לא תחסום האמונה את הדרך מחקור בתהלוכות הטבע, בקשור הסבות עם פעולותיהן, והמענה לשואל: מהו סבת הרעם? לאמר: הנה ה' עושה חזיונים! אחת היא עם המענה: הנה יש לזה סבה נעלמה ממנו, כלומר: לא אדע סבתה, אף השומע טעה לחשוב, אומר כי ה' נתן ברנו קונו, ומטעות זו נהיתה השערוריה במוכן האמונה. אבל האמונה לא תחדל מיחס גם הפעולות, אשר סבותיהן הטבעיות נגלות לעין, אך ה', בעת למרום תמריא, להתבונן על הדר הטבע ועוזו גבורותיו. האל האדיר הזה לא נולד לה מסכום הנעלמות ואי-דעת, כ"א מן הידועות והנגלות לעינינו, המשטר הנשגב והמערכה הנפלאה בכלל העולם ובפרטיו תעתיק בהכרח הנה מפיה: אדיר במרום ה'! בהתבונן המשורר על מקבת בורו נקר קרא: הוא כחלב תתיכני וכנבינה תקפיאני! (איוב י') היפון איש, כי לא ידע, שהטבע עושה מלאכתו על האבנים ביצירת

הולך ברחם האדם והבהמה? אבל העצים את מפלאותיו בעצם עושה פלא. וכן היו השמות האלהיים תארים לכל אדיר ונשגב, יפה ונעים, כמו ארזי אל, שלהבתיה, כאהלים נמט ה' וכדומה. ולהיות החקים והמשפטים בין אדם לחברו, המונעים חמס ושר ומכביאים שלום בחיי החברה, נשגבים ונעלים המה עד מאד, לכן יקראו גם הם חקי האלהים ותורותיה (שמות י"ח) אע"פ שלא צוה ה' את משה דבר קודם מ"ת, והוא כענין שנא' באברהם: עקב אשר שמע כו' וישמר כו' חקותי ותורת, אשר יצוה כו' ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט, (בר' כ"י, י"ח) שפרשו חז"ל בערך: שומן הקב"ה לא"א שני כליותיו בשני חכמים כו' ומלמדות אותו חכמה כל הלילה (אדר"ג פל"ג), והוא הוא קול ה' אשר שמע אברהם בו; והחקים בזה יובנו כמו יסודות (פרינציפן) המשפט, אשר למדם מ"ר לעם בבואו לפניו למשפט, שהטעים דבר המשפט לבעלי הדין ע"פ החק אשר למדם בכל פעם, לא כאשר יבינו רבי המפרשים בהבדל שבין חוק למשפט. הרגש הנשגב וההודר התפארת וההדר איננו דמיון והויה וכוזב, כ"א רגש נפשי הוא, הכולל לכל חי ונשתלם יותר באדם. הרגיון וההויה הן תולדות השכל וצלו, ומכורתם בשכל בלתי בשל כל צרכו, ולכן ידמה אדם שהוא יודע, מבין או רואה דבר שאינו כן, מקור שניהם מן החושים; אבל רגש ההוד והנשגב הוא כח נפשי מיוחד, שבידו לעורר גם את השכל גם את הרמיון, וע"כ יאמר עליו, כי הוא למעלה מן השכל, או גם להדכוו החתיו אשר לא ישמע קולו ולעשות הפכו. וזהו מקור האשמה אשר תשית עליו ההשכלה, ואם היא צודקת בזה, הלבבעבור זאת ימחה זכרו מקרב האדם? וכי בשביל שוטים שקלקלו נאבד עולם כליל יופי והדר תפארתו? מוטב שאהיה שוטה שעה אחת, תאמר האמונה כנואשת, ואל אהיה רשע בפני עצמי כל ימי! אבל החכמה תעוז לה, לבלתי היות שוטה ולא רשע; צדיק אוכל לשבע נפשו בחזות את האלהים ולא יקיאנו. הרגש נפשי זה הוא הרגש הדתי (רעליגיאזעס נעפיחל), המשותף לכל העמים ויין המשמח לבב האדם, הנותן בכוס עינו כעין הכלי אשר תכילנו, וזהו סבת האמונות והדתות השונות לעם ועם. אמנם אשמת שוא היא, שקר וכזב, כי צוררת היא האמונה לחכמה מעולם, לא היתה כזאת כ"א בהעזו ההשכלה לשלוח יד במקדשה ולחללכבודה, או אז חלקה לה האמונה מרוט-לחי אחת אפים, למען תדע את הכביר לימים ולא תויד עוד. כן אולת היא לדרוש ולהרהר אחרי ה' ולשאל: מי הוא? ומאד השכילו חז"ל ליחס ספר איוב למרע"ה, כי בספר ההוא יתלונן איוב על דרכי ה' אשר לא יתכנו בעיניו, בחוקר אחרי מדותיו ותאריו, ומה ענהו ה'? תחת ענות על שאלתו הוסיף להפליאו בשאלותיו הוא הפלא ופלא ממפלאות הבריאה ויצוריה, והיא המענה היותר נכונה לשאלות כאלה, ונאותה למרע"ה,

אשר ידע את ה' מבילתי שאול לשמו כ"א בעבור העם (כאשר בארנו במ"א);
ובכן סרה גם הטענה אשר טענה עליה ההשכלה בהתמרמרה, איך היו תארים
סותרים לאחדים בידה? התארים ההם אינם כ"א תארים בפעולות ומיוחסים
לפועל; לכן נקיה היא האמונה המטהורה מהשנת שוא ותפל.

מושג האל האדיר הזה נהיה באדם אך ורק ממחוזות הטבע האדיר, וכל
אשר יוסיף דעת חקות הטבע, קשוריהם ורתוקותיהם, פרטי הבריאה וכללותם
יחד, כהתאימם ביצורים מאוברים (ארגאנישע וועזען) וכיוצאים מן הכלל בנדמים
(מיססנעבורטען). כן יוסף להתפלא על מפלאות המכונה וגאון כוננה. שטת
היצירה הטבעית היתה — אם תזכה להשלים מלאכתה — כמשלמת המכונה הנפלאה
ההיא, ותעיד על חכמת תכונתה, והחכמה הלא היא נשואה בעצם. כל בעלי
בינה שואלים זל"ז: איה מקום כבודו? ורעש גדול אדיר והזק נשמע באופנים,
הפלוסופיא תחנה פשרה באופן זה ויפיהו נשמת שדי באף הטבע, והקבלה — באופן
אחר, לאמר: הטבע כלול באל ומתאחד בו כמציאות האור במאור, ומבין כולם
הכל נשמע: ברוך כבוד ה' ממקומו! — בצדק תתימר האמונה בה', כי רק הדת
הנוסדת עליה לה כח ועוז היותר אפשרי לשקוט על תאוות האדם, יען כי כחה
בנפש האדם רם ונשא מכה השכל המרובה בהנין וקשורי משפטים, שאינם
ברורים לכל האדם, ויצה"ר של אדם עשיר בתשובות ונוח לו להשתמש מתפישת
השכח, ולא עוד אלא שהדת הבלתי קימת, אשר תאמר ההשכלה לתת בשבתה
לכסא, לא תשיג לעולם את האויטאריטאט אשר לדת קבועה אלהית; ואם
התירה הריפורם לשנות דברים בדת התורה, אסור לה לשלוח יד בקדושת התורה
ובעקריה הנכבדים, אם לא ירצו להמיטה כולה בזדון ולפרוע עם; ועל כן חטאה
גדולה חטאה ההשכלה בשנאתה לדת ובתתה יד לפושעיה, כי חמסה בזאת נפשם
ואנושתם ומאומה לא נתנה למו תחתיהן. אושר האמונה והרבקות בה' זו חיש
ויעף, מנוחת שבת וחגיגת הרגל עוד אינו, ואבדה זו אינה שוה במחיר הלעג אשר
הנחילתם ההשכלה ליראי ה', והאמונה תאמר: הנה עבדי ירונו מטוב לב ואתם
תלעגו מכאב רב! על כן קראה ההשכלה חשך לאמר, כי החשיכה עיניהם של
הנצים את האמונה. בקרת תחתית (אפטער קריטיק) אשר תבקר ההשכלה את
מצות התורה הנשגבות הנחונות לעם כלו, כמו: ואהבת לרעך כמוך, קדושים
תהיו, הנה לא הבינה, בזעמה את הדת, חכמת המחוקק, כי התוהה תו לנפש
כי תנבה ללכת בדרכי ה', למען שאת העם את לבו אליו ולטהרו עד מקום שידו
מגעת; והלא הן כולם אך טהרת הנפש והזדככות הלב, ואינן דומות כלל
לגזירות, שהיא מעשה אשר לא צוה ה', ולדת חכם א' תלמודי נקרא עליה חוטא,
והתורה צותה עליו לבל יטמא לטת ולגדל פרע, זה לבלתי חלל את הקדש, כי

בתתו הוראה חצונית לקדושה, הנה לא יתכן קדושה וטומאה או קדושה והתיפות יחד, כי גלוח השער נאה היה בימי קדם, ורק בימים אחרונים התיר יחזקאל (מ"ד כ') לכסום את ראש ההננים הקדושים לבל יתנוולו לעיני העם, כאשר צוה לבלתי יצאו בבגדי עבודה, אשר קלטו ריה הזבחים, לבין העם כבל יקדשו את העם.

אחרי אשר הבין הקורא את תכונות הרוחות המשתערות אשה מול רעותה ושמע תעצומותיהן, ישכיל לדעת, כי לשתיהן נמצא קן בראשו של אדם, לשתיהן מקור נאמן בנפש, לא תצר אשה צעדי רעותה בכל גבר חכם, ושתיהן יחד תמתקנה חייו ותארכנה ימיו, כל עוד אשר לא יתן לאחת למשול ברעותה, אשר לזאת תשאפנה כל היום, כמשפט הרוח הנשמי אשר יתפשט לאין קץ אם לא ינבילנו אחר. אם אמנם כי לא תתמוזנה יחד באור וחשך, והרוצה ליהנות מאורם צריך להבדילם, לא מפני שהאחת אור והשניה חשך, רק מפני שהם שני נווני אור המשלימים ז"א לאור בהיר והיא החכמה, ורק בני האדם הם השונים בעיני הרגשותיהם, יש פקחים לגון זה ועורים לגון אחר (פארבענ-בלינדע), וביותר יקרה זה לאשר הרגילו עיניהם בגון אחד או באור חזק, הם יקראו לגון המשלימו (קאמפלימענט פארבע) חשך, ועליהם אמר קרא: יוצר אור ובורא חשך ונו' אני ה' עושה כל אלה, וקורא אני עליהם: יעמדו יחדו!

נ ו י א ר ק , פ"ו סיון, תרנ"ז.

הורדום ואגריפס זה לעמת זה.

מ א ת

נחמיה שמואל ליבאוויטש.

(סו ר).

רוח אגריפס שב אליו וימהר כהפיל תחנה לפני קאיוס: „אל תביאני בנחשתים כבדים מהראשונים (כי בעבורו בא בנחשתים) הנחשתים הראשונים העיקר רס את אברי נותי, והחדשים אשר התעתדו ישימו מועקה גם בנפשי וישברו רוחי בקרבי... הנני נמצא בטוב לבב לותר את נחלת הצבי אשר אך זה

רנע עלתה בגורלי מחסרך, ולהמיר את כל טובי בדבר האחד הזה לבדו. קחה את כל אשר לי ואת חקי אבותינו אל תחלל".

וינע לבב קאיוס הקשה מפני צדקת הדבר המבוקש ומפני המענה הרך המושב לו מטעם אנריפס, ויצדיקהו על דבר אשר כלכל ברוח נדיבה כמשפט איש ררור ולא כחד מעלת רוחו תחת לשונו, ויכבד את אנריפס בתשובה המפיקה חסד ויתן לו את כל הפצו אשר בקש להחזיק את קדושת בית המקדש על מכונו. (ה מ ל א כ ו ת הוצאת רש"ב שווארצבערג עמוד 55, 66, 67, 68).

נפלאתה אהבת אנריפס לבית המקדש, תמן תנינן: "גביני כרוז מה הוא אומר עמדו כהנים לעבודתכם ולוים לדוכנם וישראל למעמדכם והיה קולו נשמע בשלש פרסאות; מעשה באנריפס המלך שהיה בא בדרך ושמע קולו בג' פרסאות וכשבא לביתו שיגר לו מתנות" (יומא ב').

"מעשה במלך ומלכה שאמרו לעבדיהם צאו ושחטו עלינו את הפסח ויצאו ושחטו עליהן שני פסחים באו ושאלו את המלך אמר להם לכו ושאלו את המלכה באו ושאלו את המלכה אמרה להם לכו ושאלו את רבן גמליאל באו ושאלו את ר"ג אמר להם מלכה ומלך דדעתן קלה (עיין רש"י) יאכלו מן הראשון, אכן רא נאכל לא מן הראשון ולא מן השני; ושוב פעם אחת נמצאת הלמאה בבית המטבחים ובקשו לטמא כל הסעודה כולה באו ושאלו את המלך אמר להם לכו ושאלו את המלכה באו ושאלו את המלכה אמרה להם לכו ושאלו את ר"ג באו ושאלו אותו אמר להם בית המטבחים רותח או צונן אמרו לו רותח אמר להם לכו והטילו עליה כוס של צונן הלכו והטילו עליה כוס של צונן וריחשה וטהר ר"ג כל הסעודה כולה, נמצא מלך תלוי במלכה ונמצאת מלכה תלויה בר"ג נמצאת כל הסעודה תלויה בר"ג" (פסחים פ"ח). אחרית המאמר "נמצא מקר" וכו' הוא כעין פזמון. — ואומר אני מה שהיה מרגלא בפומא דאנריפס "לכו ושאלו את המלכה" היתה כונתו לידע ולהודיע כי בעניני סעודה (4) "המלך תלוי במלכה" ומבית חשמונאי קא אתא.

אבל גם החשמונאים לא בצדק מלכו, כי באמת רק לבית דוד יאתה

(4) "בני ירושלים אנשו שחץ היו, אדם אומר לחברו במה סעדת היום (שבת ס"ב) ובני העליה דברו בלשון נקיה: ו א כ ל ת מן ה ל ח ס ז ו ל ח מ ה ש ל מ ל כ ו ת (רות רבה פ' ח'). ושלא להרבות בבקאות אומר: עיין שרשים לרד"ק שרש אכל, ערוך השלם, קאחוט. ערבי: אכל, בשל, יין, סעד, קדר, תבשיל. בהשרשום האלה יש בהם די סעודה שלמה, וכולם נתנו בהשאלה על עניני אשות.

האב"ן קראכמאל הגה ברוחו הקשה והוציא דבתו רעה על אנריפס שהיה מלך

המלוכה, ובמה קיימו לא יסור שבט מיהודה? בהניחם לבית דוד לרדות בעיני דת ודין. (5) ורבן גמליאל שהיה עומד בראש הכנסיה הדתית היה נכדו של הלל הזקן: „ואמר ר' לוי מגלגלת יוחסין מצאו בירושלם וכתוב בה הלל מן דוד“, (ירושלמי תענית פ"ד ה"ב). על כן לא התנאה אנריפס במלכותו המדינית נגד מלכות ר"ג הדתית, ותיקר בעיניו מעלת הדת מהשררה על בני אדם כפי מעלת האלהים על יצוריו, „נמצאת המלכה תלויה בר"ג, נמצאת כל הסעודה תלויה בר"ג“, כלומר: המלך הולך אחר החשמונאים, והחשמונאים הולכים אחרי הלשכת הגזית אשר היושב ראש הנהו מבית דוד.

חותם תכנית זה לקחו הז"ל לדוגמא: „אפילו אנריפס המלך שהוא רגיל לאכול בתשע שעות אותו היום לא יאכל עד שתחשך“ (פסחים ק"ז).

„אנריפס המלך ביקש להקריב ביום אחד אלף עולות שלח ואמר לכהן גדול אל יקריב אדם היום חוץ ממני, בא עני אחד ובידו שתי תורים אמר לכהן הקרב את אלו, אמר לו המלך צוני ואמר לי אל יקריב אדם חוץ ממני היום, א"ל אדוני כהן גדול! ארבע אני צד בכל יום ואני מקריב שנים ומתפרנס משנים אם אי אתה מקריב, אתה חותך פרנסתי, נטלן והקריבן, נראה לו לאנריפס בחלום קרבן של עני קרמך, שלח ואמר לכהן גדול לא כן צויתוך אל יקריב אדם חוץ ממני היום? אמר לו אדוני המלך! בא עני אחד ובידו שתי תורים אמר לי הקרב אלי את אלו, אמרתי לו המלך צוני ואמר לי אל יקריב אדם חוץ ממני היום, אמר ארבעה אני צד בכל יום ואני מקריב שנים ומתפרנס משנים אם אי אתה מקריב אתה חותך את פרנסתי, לא הוה לי להקריבן? אמר לו יפה עשית כל מה שעשית“ (מ"ד ויקרא פ"ג). המעשה הזה יעיד כי אנריפס היה מושל מקשיב על דבר צדק, כי האלהים לא בזה ולא שקץ ענות עני.

„אמרו עליו על אנריפס המלך שעבר מלפני הכלה ושב חוהו חכמים

לסעודה נעבד. באשר לב מלכים לא חקר על מה ולמה אמר אנריפס לכו ושאלו את המלכה, נמצא המלך תלוי במלכה. עיין ספרו פירושים והארות עמוד 17.

(5) „גם בזמן בית שני עם חיות החשמונאים מולכים ללחום מלחמות ה' תמיד היה בירושלים נגיד מיהודה והוא היה ראש לכנהדרין לקיום מה שנאמר לא יסור שבט מיהודה, וכמ"ש יוסף בן גוריון. ולזה ג"כ נאמר בדברי רבי משה הדרשן לא יסור שבט מיהודה זו לשכת הגזית שנהגה בחלקו של יהודה ומחוקק מבין רגליו אלו וישבו יעבץ שמורים הוראות בישראל כסנהדרין גדולה היושבת בלשכת הגזית בחלק יהודה שנאמר ומשפחות סופרים וישבו יעבץ וגו' שהנה כוון בזה שגם אלה יוכללו בלא יסור שבט מיהודה ותהיה הכונה ההיא שלא יסור שבט ההנהגה מלשכת הגזית“ (אברבנאל בראשית מ"ט א').

ע"ז, ופרשת דרכים הואי לולא זאת לא היה כבודו מחול (6) (כתובות י"ז).
"אמרו לו מה ראית? אמר להם אני נוטל כתר בכל יום וזאת תטול כתרה שעה
אחת" (7) (שמחות פ' י"א). תכונתו היקרה זאת ראויה היא שתכתב באותיות
זהב על ספר הישר.

נפשו דרכה עזו בהתעטפה שית מורא לפני יושב הכרובים: "אגריפס
המלך עמד וקיבל וקרא עומד" (סוטא מ"א). ושבוהו חכמים.
משרה כבודה מאד נחשבה אצלו לשאת סל הבכורים על כתפו: "אפילו
אגריפס המלך נוטל הסל על כתפו" (בכורים פ"ג). וישה וישפל נאותו לפני
גבוה מעל גבוה ובזאת גבה לכו בדרכי ה', וכמו שפייט הראב"ע:

במח אני אשכון, בפחדתי
ממך, ואלבש כמעיל אימה.
רמתי, ביום שחתי לפניך,
אשפיל, אבל קרני בד רמה.

מופת הדור היה אגריפס במדותיו הישרות, לרוחו המהור לא היה להתעצב
על כי לא כן עשה, רגשי נוחם לא ידע, כי מכל מעלליו נשארו לו אך זכרונות
טובים, רק דבר אחד הקדיר את שמי חייו "לא תוכל לתת עליך איש נכרי"
זה מלך רומי! — ומה היתה אחרית אגריפס? פתאום לפתע מת בקסרי... יד
נעלמה כבה אור נוגה זה.

(6) מקושיית הגמרא: "שבחוהו חכמים מכלל דשפיר עבד והא מלך שמחל על
כבודו אין כבודו מחול?" נראה ברור כי חז"ל השבחוהו למלך כשר ואין לה ראייה נצחת
ותר מזו שיפה פירש רש"י אחינו אתה שאמו מישראל (סוטא מ"א). והיטב דק
הרשב"ם במה שכתב: "אגריפס המלך כשר היה ממלכי חשמונאי" (פסחים
ק"ז). ותוס' שאמרו עליו שלא דק כשבאו לכאן תרצו על מנת להקשות, עיין זה. —
(7) "אפשר גם אגריפס באמרו אני נוטל כתר בכל יום כוון לאמר: הכתר איננו
בירושה לי רק בכל יום אני נוטל אותו על ידי הרוטמים ובידם ליטלו כמני בכל יום, וע"כ
לא יפה כבוד כתרי מכבוד הכלה, ולה משפט הבכורה על שעה אחת" (ר' שלמה
פראנקעל. כוכבי יצחק מחברת כ"ב, עמוד 30). וזו פרפרת נאה.

כתבתי המאמר הזה לכבוד האי צנא מלא ספרא, המזכיר הנפלא, הרב
החוקר החכם הכולל מוה"ר שלמה זלמן חיים האלברשטאם נ"י
למלאת לו חמש שנים וששים שנה הי"ו.

ל כ ב ו ד

הד"ר מ. הירצל וחבריו העוסקים בענין ישוב א"י באמונה.

מזמור לצח"ר.

הוֹי, אֶרֶץ, צִלְצַל הַשְּׁמֵעַת, צִלְצַל תְּרוּעָה, פִּתְקַע שׁוֹפָר.
עוֹרֵי עוֹרֵי, בַּת צִיּוֹן, לְבָשִׁי עֲזוּד הַעִירִי כְבוֹדֶךָ כְּבִימֵי קֶדֶם.
רַחֵשׁ לִבְכֶם דְּבָר טוֹב, לְהַרְוִים גַּם עִם עוֹלָם, הַגָּל מַחֲנֶה יְהוּדָה.
כֹּה גָּאוּ מוֹיִנָּא מְבַשְּׂרֵי שְׁלוֹם, מִשְׁמֹעֵי יִשְׁעָה, מְאַסְפֵי רָאשֵׁי
עַם, שְׂאֵרִית יִשְׂרָאֵל, גְּפוּצוֹת יְהוּדָה, לְמָקוֹם מְנוּחַ.
אֶמְרוּ הַצְּבוּעִים וְהַפְּרוֹשִׁים וְהַמְּתַדְּשִׁים: אֵין עִם אֱלֹהִים! בְּמָה
תִּשְׁעוּ וּבְמָה תִּשׁוּבוּ? יִבְשׁוּ וַיִּפְלְמוּ נְבִיאֵי שְׁקֵר אֱלֹהִים.
נִחַלַת צְבִי צְבָאוֹת, הַנְּהַפְּכָה לְזָרִים, עָתָה לֹא עוֹד תִּגְבַּע.
רוּחַ גְּבוּהָה תִּשְׁאַנֵּנִי, רוּחַ הַלְּאִם, לִפְאַת קִדְמָה מְזַרְחָה.
אֵיכָכָה נֹכַח וְרֵאיוֹנוֹ רִגְשֵׁת גִּזְיֵי הָאֲרָצוֹת, אֲשֶׁר סָבִיב שְׁתוֹ עֲלֵינוּ
וּכְבוֹד בְּנֵי שָׁם לְעַפְרַיִשׁ יִשְׁבִּינוּ.
זָרִים בְּזוּז אֲרָצֵנוּ, מַחֲטָאֵת נְגִידֵינוּ, עוֹנוֹת בְּתַנְיֵנוּ.
עָתָה צְדִיקֵי עַמִּים יוֹדוּנוּ, הִמָּה יְבִיאוּנוּ אֶל מְקוֹמֵנוּ, נִתְרַשָּׁה
אֲדַמְתֵּנוּ וְטוֹב הָאֶרֶץ נֹאכַל.
נִגְהַ פְּאוֹר תִּהְיֶה לְבְנֵי צִיּוֹן וְנָסוּ יְגוֹן וּבִאֲנָחָה.
טַל יִלְדַת יִרְעֵפוֹ שְׁמִינֵו, וְעַבְדֵי אֲדַמְתֵּנוּ יִשְׁבְּעוּ לְחֶם.
הוֹי, אֶרֶץ, צִלְצַל הַשְּׁמֵעַת, צִלְצַל תְּרוּעָה, פִּתְקַע שׁוֹפָר.
אֶסְפוּ לִי בְּחִירֵי אֲשֶׁר בְּגוֹלָה חֲרָפָה נָשְׂאוּ, וַיְהִי מִנּוֹד רֹאשׁ לְשִׁבְנֵימוּ.
לְכוּ מִלְּאֵבֵי גוֹלִים לְמָקוֹם יְעֻדְתֶּם, כִּי מִשָּׁם לְצִיּוֹן תִּבְּאוּ גְּאֻלָּה.

פּרְחֵי שׁוֹשְׁנִים.

הַגִּיוֹנִים הַדְּשִׁים וְגַם יִשְׁנִים.

מֵאֵת צַה"ר.

1.

מְדִינַת הַיְהוּדִים.

א.

שְׁנִים יַחֲלְפוּ וְדוֹר הוֹלֵךְ! — זֶה יוֹתֵר מִשְׁלָשִׁים שָׁנָה חֲלָפוּ הַלְכוּ, מֵעַתָּה אֲשֶׁר נִדְפְּסוּ בִּ"הַמְּלִיץ" אִיזָה מִמְּשָׁלִי, לְשֵׁאלוֹת הַיְהוּדִים וְהוֹמָן, בְּשֵׁם "פְּרְחֵי שׁוֹשְׁנִים". תִּכְבֵּף לָזֶה, רוּחַ מִשְׁנֵה הַעֲתִים נִשְׁאַנִי וְיִקְחֵנִי הַלֵּאָה מִקַּהֲל "הַמְּשִׁבִּילִים" לְלַחֵם מִלְחַמַת הָאִידֵעָה עַל שְׂדֵה אַחַר, אֲשֶׁר עַל הַפְּרָטִים אֵין פֶּה הַמְּקוֹם לְהֶאֱרִיךְ. — אַחֲרֵי כֵן עִסְקֵתִי בְּאִמּוֹנָה בְּהַקּוֹלוֹנִיזָאצִיָּא בְּאַמְרִיקָא, בְּהִיוֹתִי מֵאֲמִין שֶׁהַנְּאוּלָה תְּבוֹא עִי נְלַגּוֹל בְּאַרְץ הַחֲדָשָׁה, וְאַקְדִישׁ עֵתִי וְעַמִּי לְסִפְרוֹת הָאֲשִׁכְנִזִּית וּבִשְׁפַת עֵבֶר לֹא הִרְבִּיתִי לְכַתּוֹב עוֹד. וְעַתָּה לְפָנֹת עֵרֶב חַיִּי, בִּימֵים הָאַחֲרוֹנִים לְתַקּוּפַת הַמָּאָה הַתְּשַׁע עֶשְׂרֵה, הַעִירֵנִי רוּחַ כְּבִימֵי נְעוּרֵי וּנְפִשֵׁי נִכְסְפָה לְשׁוֹב אֶל אֶהְבֵּתִי הָרֵאשׁוֹנָה, אֶל שְׁפַת קִדְשֵׁנוּ, הִיקְרָה לִי מֵאֵז. וְהוֹמָן סוֹעֵר וְעַת לְדַבֵּר!

ב.

שְׁנִים יַחֲלְפוּ וְדוֹר הוֹלֵךְ! ... נוֹי הָאַרְצוֹת, אֲשֶׁר בְּשֵׁם הַעֲמִים הַנְּאוּרִים יִכְנּוּ, יִשְׁלִימוּ חִשְׁבוֹנוֹתֵיהֶם, וַיִּסּוּ קוֹ הַסֶּךְ-הַכֹּל לְהַתְּקוּפָה הָאַחֲרוֹנָה וַיִּשְׁתַּכְּחוּ וַיִּתְּפָאֲרוּ עַל סְכוּם מַפְעָלוֹתֵיהֶם וַיּוֹדוּ וַיְהַלְלוּ אֶת טִיבָהּ שֶׁל הַמָּאָה הַזֹּאת, אֲשֶׁר לֹא הִיְתָה כְּמוֹהָ בְּתַבֵּל מִיּוֹם הוֹסְרָה, כִּי הַצְּלִיחוּ וְגַם עָשׂוּ חֵיל בְּהַמְּצָאוֹת חֲדָשׁוֹת וּנְפִלְאוֹת עַל שְׂדֵמוֹת הַחֲקִירוֹת וְהַמְּדַעִים הַשְּׁוֹנִים, אֲשֶׁר לֹא יִסְפְּרוּ מֵרַב. רוּחַם נִבֵּה וְלִבָּם חָם מְאוֹד, כִּי שָׂרוּ אֶת הַטֶּבַע וַיּוֹכְלוּ, וַיַּגְּלוּ מוֹסְדוֹת תֵּבֵל וַיִּכְנַעוּ כַּחוֹתֵיהָ תַּחַת יָדָם.

ג.

אֵךְ מָה הַיּוֹצֵא לָנוּ מִכֹּל אֵלֶּה? אִם עוֹד לֹא הַמְּצִיאֵנוּ אֶת הַהַמְּצָאָה הַיּוֹתֵר

גדולה וחשובה, להוציא את האדם מעבדות לחרות... עוד המשטמה הרבה, שנאת עולם, תעמוד כחומה בצורה בין עם ועם, בין שבט לשבט, בין משפחה למשפחה, בין איש לרעהו. עוד לא מצאו את הכח הגדול והנפלא לאשר ולהצליח את כל המין האנושי, למען יחיו בטח, בשלום ובשלוה על הארץ. עוד נראה עם אחד מפזר ומפרד בין העמים כבימי קדם, עם שנוא ומרדף בלי הפנות...

ד.

ואם נשים עין בקרת על אחרית (ענדרעזולטאט) מלחמות האידעאלים הגבוהים של חכמי הדור לטובת המין האנושי מסוף המאה הי"ח ועד עתה, עלינו להודות כי הגדילו לעשות, אך בכל זה הדור האחרון דור תהפוכות הוא, אשר הוליד פלוסופיא משוגעת של איש הרוח נ י ט צ ש ע, החפיץ לבטל את כל חוקי המוסר והמדות אשר עליהם אדני הקולטור האנושית הטבעו, ויטבע לנו מטבע חדשה (דיא אומווערטהינג אללער ווערטהע) בעמדו מעבר מ ש מ, אשר אין שם לפי דעתו לא טוב ולא רע, (יענזייטס פאן גוט אונד באזע), ותחת תורת משה נביאנו אשר לא קם כמוהו: „ואהבת לרעך“, ילמדנו תורת אהבת עצמנו, רצון כביר כה (וויללען צור מאכט) והאדם העליון (איבערמענש). ואם חזיונות והרהורים רעים כאלה ינטעו בלבבות בני נעורים וגם יעשו פרי והמון העם יאמין במעשי תעתועים כאלה, מה יתרון לנו מכל עמלנו על ארץ נוד?...?

ה.

דור הולך ודור בא! ושאלת היהודים לעולם עומדת... בכל התנועה הגדולה, המעירה והמאירה, מימי בן-מנחם ועד הנה, יפקד סדר נכון והתכלית נעדרת. יש רצון ועצה ומחשבה, אך על יתרון המעשה אין להתפאר ואין שכר לפעולתנו, כולנו כצאן תועים, כצאן ואין מקבץ.

ו.

ואיה הרפואה ובמה נושע? היינע האשכנזי, אשר אע"פ שחטא יהודי היה, אמר נואש בדברו על גורל היהודים והיהדות:

היילען קאנן מיך נור דער טאד,
אבער אך, איך בין אונשטערבליך!

ז.

האניה תשבר גלי הים בקול שצף קצף! והים הולך וזועף לקוק הרוח החזק, רוח האומי!... לקוק רעש הגלגלים ירגזו התגרים והרוכלים וחיל ילדה תאחו את הרבנים המחדשים, היראים והמפחדים אל סיר הבשר. הוי

אולת המתנודים (דיא אנטיס) אשר יתאמצו לעצור בעד מרוצת האופנים,
אשר ממר יצאו, ורשעת הגוים המתנודים לבני שם!

ח.

שם האניה: מברשת ציון! המלחים יעמדו על המשמר שאננים
בצדקתם ושקטים באמונתם. השטים יעמדו על המצפה ועל התרן פרשו נס:
דנל מחנה יהודה! לבם בטוח ותקותם חזקה כי יביאوه למחוז הפצה, כי הרוח
רוח הקדים, רוח הלאומי.

ט.

אך מי המה רבי החובל? ומי המה המנהלים? אם כי הלבבי (הירצל)
והצפוני (נארדאוי) נכונים לעשות את מלאכתם, מלאכת תחית האומה ברעת
ובאמונה, אך הידעתם מה קשה העבודה לנהל אני תרשיש (האנדעלס שיף)
למחוז הפצו? האם שמתם לבכם אל גודל הסכנה? את שני הסלעים מעבר מזה
וחנוי הסלע מעבר מזה? בדקו היטב בכל ירכתי הספינה לארכה ולרחבה, בכל
התאים והמחלקות, תחתים, שנים ושלישים. רחצו הזכו! — ואני תפלה להנותן
ביום דרך והעושה מלאכיו רוחות, שיצילכם מסער ביום סופה.

(המשך יבוא).

ערי מקלט בין היהודים.

מאת

דוד צבי פרבשטיין,

דוקטור לתורת המשפטים.

(צוירך בשווייץ המדינה).

(סוף).

לקיחת „כפר לנפש רצח אשר הוא רשע למות“ התנהגה ביון עוד בימי
הוטרום, ואח"כ במשך התפתחות הזמן נתבטל מנהג זה. לקיחת כפר לנפש רוצח
מגואלי הדם נעשה לעון וחטא, אצל הגרמנים והסלבים, אולם אצל הערבים
שורר עוד היום מנהג לקיחת כפר נפש: מאה גמלים כפר לנפשו יתן הרוצח

למשפחת הנרצה בשבטי הערבים והבדואינים. תורת משה אסרה לקיחת כפר, „ולא תקחו כפר לנפש רצה אישר הוא רשע למות, כי מות יומת, ולא תקחו כפר לנזם אל עיר מקלטו“ (במדבר שם). מכלל לאו זה בתורה אתה שומע הן, כי לפנים בישראל לקחו כפר לנפש, ושארית מנהג זה רואים אנו בדין אשה הרה: „כי יצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה ולא יהיה אסון, ענוש יענש כאשר ישית עליו בעל האשה“ (שמות כ"א).

חובת גאולת הדם היא פרי הדעה השוררת אצל כל העמים, כי הקרוב, השאר בשר מחוייב לקום דם קרובו הנרצה בין במזיד בין בשוגג. ומוזה גם אצל היהודים כי „אם יצא רצח את גבול עיר מקלטו אשר ינוס שמה ומצא אתו גואל הדם מחוץ לגבול עיר מקלטו ורצה גואל הדם את הרצח אין לו דם“ (במדבר שם).

עתה נשוב אל תכלית מאמרנו, כבר רמזנו למעלה כי אצל העמים מקומות המקלט קלטו את כל החוטאים והפושעים ורוצחי נפש באין הבדל אם עשו מעשה הרצח בשנגה או בזדון, ולבד זאת קלטו גם את הלויים שלא היה בידם לשלם את נשים, והעבדים אשר נסו מחמת אדונייהם אשר רדו בהם בפרך. מקומות המקלט היו ביחוד היכלי האלילים ומגרשיהם, ובגלל הדבר הזה רבו המרצחים במקומות האלה ונפל פחדם על יושביהם, כי היושבים על כסא דין ומשפט לא יכלו עשות מאומה להגן ולסוכך עליהם באברת המשפטים. ולזאת נמצא כי רבים ממלכי רומי השתדלו לבטל הזכות הזו אשר תפשו הכהנים בידם להעמיד הדבר על בסיס המשפט (עיין טאציטוס 68, Annals III). הקיסר טיבעריוס יעץ מוזימות איך לשלול זכות מקלט מערים רבות והיכלים רבים בארץ יון, ולזאת דרש מהם לברר בראיות ברורות את היסוד אשר עליו נוסדו הזכויות ההן ומי נתן להם את אלה. הקיסר אנוסטוס ביטל זכות מקלט מהיכל עפעס, מפני כי העיר עפעס שבה עמד היכל הנזכר נהיתה בימים ההם מערת פריצים לעצרת בוגדים ורוצחים. אבל גם קיסרי רומא ויד ממשלתם החזקה היו חלשים נגד אולת וסכלות העם, אשר בגלל אמונתם הספלה באליליהם הגינו על הפושעים שטצאו להם מקלט בהיכלי אלהיהם, אף אם הדבר הזה היה לרעתם, יתאונן טאציטוס (שם 6). ולא רק היכלי אליליהם ומגרשיהם והערים אשר בה עמדו ההיכלים האלה קלטו את הנסים אל תוכם, כי גם הכהנים והנשים הצובאות פתחי היכליהם הגינו על הפושעים שלא יגמלו להם כרשתם. גם אחרי אשר נגמר דין הפושע למשפט, והוציאוהו למקום ההרגה, אם פגע בו כהן יופיטער (flamen dialis) או אחת מהנשים הצובאות פתח היכל האלילה וסטא, יצא לחפשי ונסלח לו על הטאתו אשר חטא. בדרך הזה הלכו גם כהני הנוצרים כאשר

נחיתה אמונתם לאמונה שלטת. ולזאת דרשו הקיסרים טהעאדאזוס, ארקאדי והאנארי בשנת 392 מאת הבישופים להרחיק מבתי תפלותיהם האנשים אשר נסו שמה מפני שלא אבו לשלם לאוצר הממשלה את המסים שנוטלו עליהם. אבל הכהנים ויתרו על זכותם אך לזמן קצר כי בשנת 511 חדשה אספת הכהנים (Concilium Aurelianense) את החק הישן והחליטו כי בתי תפלותיהם יקלטו וינינו על כל הרוצחים, הנואפים, והגנבים אשר ינוסו שמה מחמת רודפיהם (בולמערינק אזילרעכט 67). ואף כי הקיסר יוסטיניאן בספר החקים שלו צוה ככרוכיא על העול הזה, כי מצד היושר והמשפט החוב על העומדים בראש האמונה להגן אך על הנרדפים ולא על הרודפים, על נקיי וחפי פשע ולא על אלה אשר נמצא בכנפיהם דם נקיים, אבל הכהנים ביטלו את החק הזה באסיפתם בשנות 626, 630 (Concilium Remense), ופטרו מעונש את הנסים להיכליהם אם אך יעשו תשובה ויקבלו עליהם איזה סינוף קל, והדבר הזה היה די לפטור מעונש גם אם דבר הרצח נעשה בבית התפלה שלהם. גם הפגישה בתהלוכה קדושה בהמון חונג וכל קדושי הנוצרים עמו (פייערליכער צונג) פטרו את היוצא ליהרג מעונש, כאשר היה הדבר בין הרומאים עובדי האלילים כאשר הבאנו למעקה, כן עשו לחק כהני הנוצרים בוורמיזע. והחקים הלא צודקים האלה עמדו בתקפם ימים רבים, ואך זה לא כבר נתבטלו: באנגליה בשנת 1624, בצרפת 13 אקטאבר 1789, במדינת זאכסען 19 פעברואר 1827 (קאלב חלק שני 579).

לא כן היה הדבר בין היהודים. המשפט, הצדק והיושר עמדו בראש כל מושגי המוסר. אברהם בהתפללו על אנשי סדום בקש מלפני ה' אך לעשות מ ש פ ט (בראשית י"ח); על הר עיבל קללו את השופט אשר יטה מ ש פ ט גר יתום ואלמנה (דברים כ"ז 19). לפי מושג הנביא גם ה' לא יעניש את החוטא בלא דין ומשפט, אם כי לפניו נגלו כל תעלומות, ולזאת אמר ישעיה (ג' 14): ה' ב מ ש פ ט יבוא עם זקני עמו ושריו, ויכבש בגדי נקם כאשר ראה כי אין מ ש פ ט (שם נ"ט 15-17). בעיני הנביא ירמיהו כל כך גדול מושג המשפט עד כי אמר שה' יסלה לחטאת יושבי ירושלים אם ימצאו בה איש עושה מ ש פ ט (ירמיהו ה' 1), ויעיר עליהם כל חמתו לנקום נקמתו מהם על אשר לא דנו דין יתום, ו מ ש פ ט אביונים לא שפטו (שם 28-28), והבטיח להם לשכן אותם בארץ אבותיהם אם עשו יעשו מ ש פ ט בין איש לרעהו (שם ז' 7-5); המשורר יראה בדמינו איך לא רק יושבי תבל כי גם כל הברואה כלה, השמים והארץ, שדי תבואות ועצי יער כלם יעלוזו וירננו כאשר יבוא ה' ל ש פ ט הארץ (תהלים צ"ו 10-13); בעלי התלמוד הפליגו עוד יותר בשבח המשפט ואמרו כי הקב"ה ויתר גם על העבירות היותר המורות כעבודה זרה

גלוי עריות ואינו מוותר על עוות הדין והמשפט; ולדעתם מרומז זאת בדברי הנביא ירמיהו (ט"ז): „אותי עזבו ואת תורתִי לא שמרו“, הלואי אותי עזבו ואת תורתִי (שהמה הדברים שבין איש לרעהו, והוא המשפט) שמרו, (פתחתא דאיכח רבתי וירושלמי חגיגה פ"א).

ולעומת זה המקדש עמד במדרגה פחותה מהמשפט אצל היהודים, כי קיומו והתמדתו היה תלוי בעשות משפט, כאמור: „אם שוב תשובון מאחרי... ולא תשמרו מצותי וחקותי... ואת הבית אשר הקדשתי לשמי אשלה מעל פני (מ"א ט' 6-7); ובעלי התלמוד מזכירים לגנאי את אלה המפוזרים כסף רב להקמת בתי כנסיות ברוב הדר ותפארת, ואומרים כי זה מרומז בדברי הנביא (הושע ח') „וישכח ישראל את עושהו ויבן היכלות“, כן מסופר בירושלמי שקלים פ"ה: ר' חמא בר חנינה ורבי הושעיה הוו מטיילין באילין כנישתא דלוד; אמר ר' חמא בר חנינה לר' הושעיה כמה ממון שיקעו אבותי כאן; אמר ליה כמה נפשות שיקעו אבותיך כאן; לא הוו אית בני נש דילעון באורייתא? ובמקום אחר (ילקוט מלכים א' קפ"ו) אמרו כי הקב"ה כעס על דוד שצבר כסף וזחב לבנון בית המקדש תחת שהיה לו להוציא הכסף והזחב הזה להחיות נפשות העניים הרעבים. אחרי כל אלה האם נוכל לשער כי המקדש יקלוט החוטאים והפושעים בודון ויגן עליהם נגד החק והמשפט?

ואם ישאל השואל: מדוע לא קלטו ערי המקלט של היהודים את העבדים שנסו מחמת אדוניהם? על זאת נשיב כי מצב העבדים בין היהודים היה מעולם טוב מאד, כי לפי החק לא היה האדון רשאי לעבוד בעברו עבודת פרך, ולזאת לא היה מן הצורך לתקן בעדם מקומות טקט. על פי החק אסור היה לו להאדון להעמיס על העבד לא רק מלאכות המפרכות את הגוף כי אם גם מלאכות קלות אבל בזויות, כמו לחלוץ מנעליו, להביא אחריו הבגדים לבית המרחץ, ודומיהן (נדה ט"ו). נוסף על זה לא היה האדון רשאי להבדילו ממנו ומבני ביתו במאכל ומשתה, להאכילו לחם מסובין והוא בעצמו יאכל לחם מקמח סלת, להשקותו יין חדש והוא ישתה יין ישן, וזאת אמרו כל הקונה עבד קונה אדון כעצמו (עיינ רמב"ם הלכות עבדים). לעומת החקים האלה נעריך איזה מחקי העמים הקדמונים בנוגע לעבדים. בשפרטא היה החק להכות בשבט פעם בשנה את כל העבדים אין נקי, וגם אלה אשר הצטיינו בהכנתם תחת עול אדוניהם, ובחשיבם לקוליהם לכל אשר יצוו. העבדים היפים והבריאים צוה החק להרג, ואם עבר האדון על החק הזה היה נענש בפלילים. אם נהרג האדון ולא נודע מי הרגו, המיתו את כל העבדים של האדון הזה כי כלם היו חשודים במעשה הרצח. אם חפץ האדון להכות את עבדו על לחי היה מחוייב העבד לגשת אל אדונו

בהכנעה ולתת את גוו למכים ולחיייו למורטים. מקרה לא זר היה כי אציל רומא יחתוף לגורים בנרזן או בקדרום לעיני כל עובר ילד או נער של עברו אשר בערה חמתו בו, כאלו הוא חוטב עצים. עוד בימי הבינים התיר החק בצרפת לחתוך אזני העבד או אחד מראשי אבריו האחרים (עמיל דע זשירארדען). באשכנז חסמו את פי העבדים הדשים את התבואה או הטוחנים בריחים בגלמי עץ למען לא יגישו אל פיהם מעט קמח, ומשה אמר לא תחכום שור בדישו (קארל מארקס קאפיטאל, צד 328). הנך רואה קורא יקר, כי אך להעבדים של העמים נחויץ היה לתקן מקומות מקלט, יען מצבם ביניהם היה רע מאד, אבל לא בין היהודים, הגינו עליהם יותר מכל מקומות המקלט של העמים האחרים. ובגלל הדבר הזה לא היה מן הצורך ליהודים לתקן מקום מפלט להלויים שלא השיגה ידם לשלם את הובותיהם, כאשר נמצא בין העמים האחרים, כי בעוד אשר ברומא התיר החק להמלוה לקחת את הלוה לו לעבד או להמיתו אם לא שלם לו חובו, ובצרפת היה המנהג כי הלוה שלא היה בידו לשלם את נשיו היה מחוייב לעמוד יהף ובגלוי ראש לפני פתח בית התפלה ביום הראשון לשבוע שהוא יום שבת קודש שלהם, לתת את גוו למכים, הם המה המלוים והבעלי חובות שלו, אשר הכוהו בלי חמלה, אחרי יצאו מבית התפלה הכה ופצוע, והוא הלוה היה נאלץ לאמר להם: "הכו אל תחמלו, ככה יעשה לאיש אשר לא ישלם חובותיו". צוה תורתנו להתנהג עם הלוה במדת החסד והרחמים: לבלי קחת ממנו בעבוס דברים הנחוצים לו להחיות נפשו, כמו ריחים ורכב, ואם לקח ממנו בעבוס איזה שמטה ובגד מחוייב המלוה להחזיר לו בעת שהוא נצרך לו, ואם הניעה שנת השמטה ולא עלתה בידי הלוה לשלם את נשיו לא היה יכול המלוה לדרוש את חובו לעולם, ובכל זאת אסור היה לאיש אמיר לקפוץ את ידו מאחיו האביון לבלי הלוות לו כסף בעת שהיה נצרך לזה בידוע כל זה לכל איש יהודי, וחז"ל צוו על המלוה להשתדל שרא יפגוש בהלוה למען לא יזכיר אותו בזה כי הוא חייב לו (ב"מ ע"ה: ומכילתא משפטים).

מהנאמר למעלה מבואר מדוע לא קלט המקדש בין היהודים גם את הרוצח שהרג נפש בשנגה, כמבואר בתורה: מעם מזבחי תקחנו למות (שמות ב"א, 14) ואם נראה כי עוד בימי שלמה נסו אדוניה ויואב אל המקדש להנצל מעונש מות הוא מפני כי עד העת ההיא לא היו עוד ערי המקלט קולטות, כמבואר בספרי פ' מסעי: שלש ערים הפריש משה בעבר הירדן, וכשבאו לארץ הפרישו עוד שלש, ואעפ"כ לא היו כל אלו ואלו קולטות עד שכבשו וחלקו, משכבשו וחלקו נתחייבה הארץ במעשר ובשביעית, היו אלו ואלו קולטות; וידוע כי זמן

הכיבוש נתמשך עד ימי דוד ושלמה. ובאמת אך בימים ההם החלה תורת משה וחקותיה ומשפטיה להכות שרשים עמוק בלב העם, ותקנות רבות נתקנו אז כמבואר בתלמוד בכמה מקומות ששלמה עשה תקנות הרבה להנהיג את העם בדרך הישר והטוב, וסמכו בזה על הכתוב: ואזן וחקר תקן משלים הרבה (קהלת י"ב).

ברשות המחבר הוספנו באיזה מקומות מאשר מצאנו בספרים אחרים וביחוד בספרו של ה' גאלובאוו המדבר בענין הזה. ואם ימצא הקורא איזה משגה במאמר הזה יתלה החסרון בבית המערכת, והמחבר וחכמתו נקיים מזה.

בְּקֵרַת סְפָרִים.

מאת נחב"י.

א.

לוחות זכרון. כולל העתקות אבני המצבות בשרה הקברות בעיר קראקא הנוסד בשנת שי"א, עם תולדות והערות, חדשות ונצורות, בלוייה מחלקה פליטת ספרים הכוללת הערות והארות מחוקרי דורנו הנדולים, מאת חיים דובעריש פריעדבערג מקראקא. דראהביטש, תרנ"ז. בדפוס ובהוצאות א. ה. זופניק. (95 עמודים, 8).

אם יהנה וירחש לבנו אהבה ותודח למחבר אשר יגע ועמל לתור ולדרוש איזה ענין בספרים שונים וחפץ ה' בידו צלח להוציא דבר מתוקן הראוי לבוא בקהל הקוראים; הלא תגדל תודתנו הפעם למחבר דגן אשר הביא את ספרו בידו בעד החיים טן המתים. כמה יגיעות יגע המחבר בספרו זה תעיד לנו חתימת ספרו: „נערתי הצני לחפש חפשי מחופש אחרי המצבות העתיקות כאחרי מטמונים, ותתור חתרתי אותן ממעבי האדמה בכשיל וכילפות, חקרתי על כל אות מהן בשבע חקירות ובדיקות וגם שאלתי וחקרתי מפי חוצבי אבן אשר בצור יחצבון שמות האנשים, ואמנם פנקסאות ישנים מפה הנחוני אל מחוז חפצי ובכ"ז טפחתי ורביתי מלאכתי זאת כשנתים ימים". נוסף על העבודה הקשה

הזאת עוד העמיק הרחיב המחבר לדבר בטוב מעם ודעת על תולדות קדושי עליון אשר עפרות זהב גויתם טמונים באדמת עיר סראקא. סופרי דברי הימים אסירי תודה יהיו להמחבר עבור ספרו זה כי רב ברכה בו. — בסופו הערות והארות מאת חוקרי זמננו אלה: ד"ר א. א. הרכבי, דוד קויפמאן, יוסף כהן צדק, יוסף לעווינשטיין, ד"ר מ. בראנק, פ. ה. וועטשטיין.

ב.

השקפה (מאנאגראפיע) על דור הג"ט אברהם ברודא וקורותיו ותולדותיו מאת חיים דובעריש פריעדבערג בקראקא, הוצאה ממכ"ע ציון היו"ל בדראהביטש. דרהאביטש, תרנ"ז, בדפוס א. ה. זופניק, (12 עמודים, 8).

עוד זה מדבר וזה בא! (שנים נולדו בכרם אחד) אני טרם כליתי לקרות ספר לוחות זכרון והנה זה יצא אחיו הצעיר ממנו ס' השקפה וידו אוחזת בעקב לוחות זכרון כי מה שכתוב בראשון אודות ר' אברהם בראדי בקצרה כתוב בשני ברחבה, ההוספות יקרות מאד, והאחרון הכביד כי בא בסופו מכתב מאת החוקר הגדול ד"ר שלמה ראבין, דבריו מעטים וענינם מרובה. נכבדות מדובר שם אודות הר"י קארו ור"י אייבשיטין.

ג.

בקרת הירחון "נר המערבי" שנה ראשונה.

Krokaw, 15. 4. 97.

ידידי נכבדי הרב החכם נחמיה שמואל ליבאוויטש יצ"ו.
אשלם תודות לך על אשר הטיבות לשלוח לי עוד ד' חוברות מהמאסף היקר "נר המערבי" ובעברי על פניהן ראה זה מצאתי להעיר:
חוברת ד"ה במאמר רמ"ל ראדקינסאהן רואה אנכי דרך אחרת (I) הוא רוצה למחוק (כמעשה הצענזור) בתלמוד את כל הענינים שאינם נאותים (לדעת

(I) חוץ מאותו הדרך המתעקס היוצא מקונטרסו של הרב מא"ש שאין התלמוד יכול להתרגם כל צרכו, דבר אמתי בפ"ע אבל כדבי לקצר התלמוד בעבור זה, והושב הוכיח הח' איזענשטיין את ראדקינסאהן כי המקצר התלמוד מקצין בנטיעותיו וחובל בו בחבורות, והעיקר חסר מן הספר.

יחידים) אל ארצותינו ועתותינו באמור אליהם שהם מזויפים מירי פושעים בישראל (מתי? איככה?) פטפוטי מלים שאין להם יסוד כל עיקר ורוח הבקרה נשבה בהם ואינם. — נבחין כמעט את הרוגמאות שהביא רמל"ר: במשנת שור שר ישראל וכו' לא דריש רע הו כי אם פוסק דין לפי חוקי הרומאים שאין אחריות שורים מננחים וא"ן על בעליהם, וכ"ש שלא חלקו בין תם למועד, ותורתנו לא נתנה אלא לישראל, והכל הולך אחרי הניזק ולא אחר המזיק, ע"כ "שור של ישראל שננח שור של נכרי פטור" לפי חוקי הרומאים, "ושל נכרי שננח שור ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם" לפי דין תורתנו, אבל בלי חילוק בין תם למועד שלא ידעו הרומאים מזה, ואין במשנה לא שנאה ולא תחרות, כי אם יקוב הדין את התר. — "שר העולם" המכונה "נער" אשר ביקש ראדקינסאהן ולא מצא, הוא אורח נודע בשערי האגדה והקבלה, ובשלת המקומות (סנהדרין צ"ד חולין ס', יבמות ט"ז) שנזכר שר העולם הכונה על מטרון הנקרא לא לבד נער כי גם "הקטן" הלא הוא בספר הנוך שאמר השית"ב על מטטרון "סראחיו בשמי הויה הקטן" — 2) הוכפת כתוב ויהי בנסוע שלא במקומו (שבת ט"ו) היא דעת גם חכמי האומות (ראה Mayer קורות שירי העברים) ולחז"ל רמו ההפסק הזה לקיים איזו מסורה שנחלקה התורה לשבעה חלקים, אולי נגד ימי השבוע, כעין שחלקו האחרונים את חמשת חומשי ספר תהלים לשבעה ספרים למספר ימי השבוע. — באמרם על מזמור בתהלים שפתח באשרי וסיים באשרי ידענו שהכוונה על דעת האומר כי אשרי האיש ולמה רגשו חדא פרשה היא. — מדוע לא ידבר התלמוד מיום הדין הגדול אחרי אשר הנביאים האחרונים הרבו לדבר עליו? מה זה יתנעש "המקצר" על האומר בשם אליהו כי משיח נולד בבית

2) הוא שר העולם, הוא שר הפנים, הוא מטטרון, הוא הנער. ומה שנאמר בס' הנוך על מטטרון כובא בסנהדרין ל"ח "מטטרון ששמו כשם רבו". ובבית המדרש ועללינעק ח"ב עמוד 115 אמר מטטרון לזרובבל: אני הוא ששמי כשם רבו ושמו בקרבו. שם, ח"א עמוד 61 בס' מעין החכמה נזכר מטטרון שר הפנים. שם, ח"ג עמוד 33 באלפא ביתא דר' עקיבא: קורא חקב"ה למטטרון שר הפנים. ובמד"ר פ' י"ב: והוא משכן הגער ששמו מטרון. בבית"ד הג' ח' ה': אר"י שאלתי את מטטרון מלאך שר הפנים אמרתי לו מה שמך?... מלכי קורא אותי נער... מפני מה קורין אותך בשמי מרומים נער?... עוז"א ועז"ל היו עלי משמי מרומים... ומתוך שאני קטן בתוכם ונער ביניהם בימים ובחדשים ובשנים לפיכך קורין אותי נער (ספר היכלות). ויתר פרשת גדולת שר העולם, שר הפנים, מטטרון ומשפט הגער ומעשהו הלא כמה כתובים בשערי האגדה ובמצאים לכל דורשיהם, וראדקינסאהן כיון שלא יגע לא מצא. נ. ש. ל.

לחם, אחרי שמקרא מלא דבר הכתוב כמוהו? הנם החרוז בשיר לכה דודי „על יד בן ישי בית הלחמי“ ספיה הוא מיד איזה מומר להכעיס? אלה הן הדוגמאות שהציג לנו רמ"ל ראדקינסאהי למופת על נחיצת הצענזר שלו להיות התלמוד בין המספרים שלו בחומר ביד היוצר ברצותו מרחיב וברצותו מקצר. אם כל מי שאינו מביין איזה ענין במשנה ונמרא יגזור עליו שהוא מזויף ומחקה, אז ישאר התלמוד האמלל קרח וגבח מכף רגל ועד ראש אין בו מתום.

במאמר החכם צה"ר על השתוות הלשונות במלת „גלה“ אצל השם הסאנסקריט „gal“ יש להוסיף הכתוב בשח"ש „גל נעול מעין חתום“ שנרדף גל עם מעין ואינו תחת נן דלעיל כד"ק.

בחוברת ח"ט ראיתי שקלא ומריא בעדת חכמים בלשנים על מקור השם תרנגול. לפי דעתי יש לבקש מקור השם הזה באיזה מלשונות הפרסים הקדמונים (צענד או פעהלווי כי בלשון הפרתים או הפרסית החדשה לא נמצא השם הזה) מטעם שאמור: במקרא לא נזכר העוף הזה כלל, מפני שלא היה שביח בבתי בני ישראל, שאולי האסור לגדל תרנגולים בירושלים באמרם ברכות כ"ב שהתרנגולים בערו זמה, 3) (והם במסורת המחמדים הנוול אשר בתר אברהם ברמז על שחימת יצה"ר של זנות) היה נהוג בישראל מקדם קדמתה, ולא נקרב תרנגול על המזבח (שע"כ אסר ענן אבי הקראים את התרנגול לאכילה) וכ"ז להתנגד אל חוקות הגוים ההודים הסוריים והיונים שקבעו לכבוד התרנגולים חנים גדולים והקריבום לאלילי התולדה ופריה ורביה כידוע, וכזה היה נרגל אלהי הכותים לרחז"ל, ובאמת היה נרגל בצורת אריה (אליך מאדים הוא מארס המכונה בלשון האכדיים ניר-גיל שר"ל ברנל גדולה ומהם קבכו האשורים את השם הזה) אך הכבש היערי והתרנגול היו קדושים לו, האחרון ברמז שר מלחמה (כשם אחד שרי מלך בבל בירמיה ל"ט) כי התרנגול כשם שהוא בעל זמה הוא נ"ב בעל מלחמה (שמשום זה נקרא במשנה גבר ע"ד גבור ונס ע"ד כאיש גבורתו וגבורת אנשים). — אמנם אח"כ בשבת אבותינו בארץ פרס ראו איך הפרסים (בעלי דת הפו"ר) מכבדים מאד את התרנגול (אריסטופנוס בשיר העופות מזכיר כי התרנגול משל ממשל רב בארץ פרס ומכונה עש"ז העוף הפרסי) שהיה להם סמל נבואה והזמן, ומהם למדו קדמוננו לכבד את התרנגול (שהיה באמת אז כעין מורה שעות בעלות השחר להקיץ משנתם) ובקשו למצוא זכרו גם

3) בכבא קמא פ"ב אמרו עשרה דברים נאמרו בירושלים וכו' אין מגדלים בה תרנגולים, משום קדשים, ופ"י רש"י שתרגולין מנקרין באשפה ומביאין בשר שרצים פניהם ומטמאין את הקדשים. ג. ש. ל.

בכתבי הקדש בשם „סכת“ ובשם „שכוי“ (מלשון סוכה וצופה) ומצאו בו ב י נ ה לעתים באסמכתא על הכתוב באיוב (שאינו באמת לפי פשוטו של מקרא) וקבעו ע"ז ברכת הנותן לשכוי בינה שאנחנו מברכים בשחרית עד היום הזה, ואז נשמע השם תרנגול שהוא בל"ם ממקור לשון פרסית קדומה.

שם מבאר הח' הרכבי מלות בשפת יהודית כמעט כולן מלשון הסלאוויים אעפ"י שהרבה מהן שגורות גם בפי יהודי גרמניא. בשם גאלאך אין ספק שהוא עברי ג' ל ח ע"ש הנילוח (Tonsur) באמצע ראשם, ושגור השם הזה גם בספרי הספרדים.

באני מכתבך היקר ואומר כך בפה מלא כי יושר לבבך בחקירותיך גלוי וידוע לי, ואדע נאמנה כי בתם לבבך ובנקיון דעתך אתה בוחן ובודק בספרי חכמנו בלי משא פנים ובלי משפט קדום. — דעתך במאמרך „רבתי בגוים רבתי בדעות“ (נר המערבי ב') על שיח ושיג יקירי ירושלים עם אנשי אתונא, היא יפה וקרובה לאמת. המדרש איכה ודוע שהוא עולה בסנגון חידות ודברי חידודין על כל המדרשים האחרים, מחברו וזמנו עוד לא נדע אל נכון.

שלחתי לך היום את ספרי „ילקוט שלמה“ ואומר שלום לך שלום לתורתך ושלום לחכמתך, אוהבך המוקירך

Dr. S. RUBIN.

שְׁנוֹי הַשֵּׁם.

מאת

אלכסנדר הארקאוו.

לא מגוססים אני מדבר, לא מאנשים הנוטים למות, כי אם מבני-אדם בריאים ושלמים שאינם צריכים כלל לשנוי השם... אך לא להתל באתי רק לדבר באמת ובתמים ממנהג שנוי השם המקובל בין אחינו באמריקה, שהוא מנהג של רמאים ובורחים...

אין במחשבתי חליכה לרמוז, כי אחינו אשר שנו את שמותיהם בארץ הזאת עוברים ופושעים הם — ידעתי נם ידעתי כי אנשים כשרים הם כשאר אחינו — אך באתי להעיר כי מנהג כזה לא לכבוד הוא לאדם כשר וכי אין צדקה לאיש לשנות את שמו אלא אם הוא חוטא ומסתתר מן הפרענות. אם תשאל, קורא יקר, את אחד ממחליפי השם מדוע שנה את שמו, אז יענה ויגיד לך, כי עשה זאת משני טעמים: הא' כי היה מנונה, והב' כי היה קשה לפי עם הארץ... שני הטעמים האלה, ובנוסחא חדא, יתנו כל משני השם באמריקה.

נרדה נא לעמק הענין ונראה אם יש טעם לטעמיהם... מה הוא שם מנונה לפי דעתם? — בלי ספק שם המורה על דבר פשוט ושפל, כמו קאטשקע (בראזא), באנדער (עושה חביות), בולבע (תפוח-אדמה), בולקע (חלת-לחם) והדומים להם. הנה על יופי השמות או על גנותם לא נוכל לשפוט אלא כפי המקובל בעולם. העולם בכללו (כלומר רוב בני אדם) לא יחשוב שם למלה ולא יביט אל הוראתו; העולם אומר: "אין השם מכבד את האדם אלא האדם מכבד את השם"... הלא נמצא שמות "מנונים" כמו אלה שזכרנו גם בין המשפחות היותר מפורסמות; יש גרמנים מפורסמים הנקראים בשם שווייניץ (מן שווייץ חזיר) ואמריקנים מפורסמים בשם Hogg (מן hog חזיר) ובכל זאת לא יעלה על דעתם לשנות את שמותיהם. הביטו נא בספרי-השמות אשר לכל עיר ועיר

באמיריקה וראו אם לא תמצאו בהם נחשים, זבובים, כלבים, רמשים ושאר מיני יצורים משפל המדרגה...

ואם אחינו הנרים ישנו את שמותיהם לא להתיפות בעיני בני-מדינתם כי אם בעיני עם הארץ, אשר באו לגור בה, הלא הוא בודאי אוכת אשר לא תכפר, כי העם הזה לא ידע הוראות שמותיהם, ואחת היא לו אם יהיה שם אדם פליעג (זבוב) או העלפאנד (פיל), די ענער (עבד) או האר (אדון). ועוד יתכן כי על ידי ננותם יכאו הנרים לידי שבה, למשל, אם יהיה שם אחד מאחינו הונט (כלב) והוא כותבו באותיות אנגלית Hunt הלא יחשבהו האמיריקאני לשם מכובד, כי ענין המלה הזאת בלשונו "צוד ציד" והצידים הם מן האנשים המכובדים במדינה זו!... אמנם לכתחילה לא נאה לאדם לבחור לו שם כזה, אך בדיעבד טוב לו לשאת אותו מלשנותו, כי תעורת השם היא לצינו משאר בני אדם, ואם ישנה את שמו הלא יסתיר את עצמו מכמה מיודעיו ורפעמים גם ימשוך עליו קו של חשד.

וכן הוא מעשה בערות לשנות את השם מראה פן לא יוכל האמיריקני לבטא אותו, כי שמותיו באמת אינם קשים להם; "פאטאשינסקי" איננו קשה להם יען כי יש להם בלשונם ההברות po-tash-in-sky; גם "סאלאווייטשיק" לא נפלא מהם, כי יש בלשונם ההברות so-lo-wei-chick; גם "פלאטניקאף" לא זר לרוחם, כי בלשונם ההברות plot-nick-of ועוד. הקול האחד אשר האמיריקנים אינם יכולים להוציא בדיוק הוא קול החי"ת, אשר ישמיעו כקו"ף, ומה החרדה?! אחינו משנים את שמותיהם על ארבעה אופנים: א' על ידי סירוס, כמו ר א ב י נ ז א ה — ראבינס (Robins); ב' על ידי שמות דומים מעט בצורה ושונים בענין, כמו ר א ב י נ ז א ה — ראבינסאן (Robinson); ג' על ידי העתקה מלשון אל לשון, כמו צוק ערמאן — שונארמאן (Sugarman); וד' על ידי שמות אחרים השכיחים בין היהודים, כמו א ס ט ר א ו ס קי — ראזענטהאל, ד ע מ בי צ ע ר — קאהען, ז א ב ל ו ד א ו ע — ליוואי, (רבים יקחו להם השמות בהן, לוי גם אם לא יתחשבו על משפחות הכהנים והלוים). האופן הרביעי — שנוי שמות יהודיים לשמות יהודיים — מוזר מאד; אם יגמור אדם בדעתו לשנות את שמו במדינה זו יקח לו לכל הפחות שם אמיריקני, כמו Richards, Smith, Jones, Jackson ועוד.

מקוצר הזמן לא אוכל להאריך בענין זה, אך ארטה כי המעט אשר נתתי בזה יספיק להוכיח למשני השם כי לא מחכמה ישליכו את שמותיהם האמתיים מאחרי גויהם.



WEAR

McCann's Hats,

Correct Styles.

Money Saved.

210 BOWERY,

Near Spring Street,

NEW YORK.

STAR WATCH CO.,

206 BOWERY, NEW YORK.

WATCHES A SPECIALTY.

CHEAPEST STORE IN THE CITY.

פינחס פרידמאן

מזכר ספרים

חדשים וגם ישנים, טליתים עם עטרות, תפילין, מזוזות, ספרי תורות וכו' וכו',
במקח הזול מאד.

172 ריווינגטאן סטריט, ניוארק.

ישראל מייזעל כורך ספרים

ליחידים ולמדפיסים, בכריכה טובה ויפה מאד, ובמקח השוה.

9½ עסעקס סט. ניוארק.

פאטגראפער ה' מאנדעלקערן,

45 קאנאל סטריט, ניוארק,

עושה תמונות יפות מרהיבי עין על פי ההמצאות החדשות, במקח השוה.

No. 2.

AUGUST, 1897.

Vol. II.



NER HA'MAARABI

(THE WESTERN LIGHT)

A HEBREW LITERARY REVIEW

ISSUED MONTHLY BY

S. B. SCHWARZBERG.

PRICE PER ANNUM \$3.00.

All subscriptions to be sent to

S. B. Schwarzberg, 17 Avenue C, New York City.

Publication Office: 52 CANAL STREET.

Entered at the N. Y. Post Office as Second Class Mail Matter.

NEW YORK,

Printed by A. H. Roseberg, 52 Canal Street.

1897.



נר המערבי

מכתב עתי חדשי

יפין אור

על חיי היהודים, על היהדות וספרת ישראל

כי אתה תאיר נרי וגו'
(תהלים י"ח כ"ט).

בו יבואו:

- | | |
|---------------------------------------|---|
| ה) קורות מעשי הצדקה, בתי החסד והמחסה. | א) שאלות החיים, המקום והזמן בנוגע ליהודים בכלל ואמריקא בפרט. |
| ו) תולדות אנשי המעלה והשם. | ב) שירים, ספורים, תמונות ומחזות מחיי היהודים פה ובכל ארצות פזוריהם. |
| ז) מאמרים על דבר התנוף לבני ישראל. | ג) חקירות, בקורת וביאורים בכ"ס, בתרגומים, תלמודים ומדרשים. |
| ח) בקורת ובשורת ספרים חדשים. | ד) מאמרים ופרקים מקורות היהודים. |

יוצא לאור על ידי

ש. ב. שווארצבערג,

מחירו לשנה במקדם

באשכנז 12 מארק, בעכסרייך ואונגארן
6 פלארין, בניגליה 14 שיללינג.

בארצות חברות 3 דאללאר, ברוסא 6 רובל,
בצרפת וטורקיי 15 פראנק,

והמחצית לחצי השנה.

שנה שניה.

חוברת ג.

נויארק.

בדפוס א. ה. ראזענבערג 52 קאנאל סטריט

תבן הענינים.

א. בארמזקי
 א. רובינאו (שיר)
 מאיר אויש שלום
 י"ד אייזענשטיין (המשך)
 מ. ז. ריוזין
 צה"ר

עת אקוץ בחיים (שיר) מ. מ. הורוויץ
 הכתולה הזקנה (ספור) שקאפניוק
 גבר לא יצלה (ספור) ע. נ. פרענק
 משה אמת? וואהרמאן
 מכתבים מהכמוי ישראל (חלל כהנא, יל"ג)
 מלחמת הנגלה והנסתר וכו' ד"ר ש. רובין
 הודיעות



בניית מסחר הספרים

....של....

א. ל. ג. ע. ר. מ. א. נ. ס. ק. י

30 קאנאל סט., ניוארק,

ימצא כל איש את מבוקשו, בו ימצא כל מיני ספרי רומעל, ש"ס מכל הדפוסים, משניות, עין יעקב גדולים וקטנים, שו"ת, מפרשי התורה והתלמוד, ראשונים ואחרונים, ספרי דרוש ומחקר, ספרי השכלה וקרי המציאות, חדשים וגם ישנים, ספרים רבים בהעתקה אנגלית, ספרי מלים רבים למיניהם.

ספרי תורות, מנילות, כלי קדש, טליתים צמר ומשי, עטרות זהב וכסף, תפלין ומוזוות, — הכל במקח השוה.

A. L. Germansky, 30 Canal St., N. Y.

עם החמר.

מאת

אברהם בארסוצקי.

אם נפתח את דברי הימים לעם ישראל מראשית היותו לגוי נראה, כי היסוד הראשון, אשר עליו נבנה בית ישראל, היה—הרוח. תורתנו הקדושה, בבואה ללמד להאדם הפראי דעת, בבואה להאיר את מחשבי תבל, מסרה לנו את עשרת הדברים אשר כל מלה ומלה מהם היא מחאה נגד החק, אשר שרר עד הנה ממשלה בלתי מוגבלת—נגד החמר. תורתנו הישמיעה להאדם הקדמוני דבר חדש, דבר, אשר מלבד כי לא הבין את מושגו אך הוא גם לא שמע מישותו.

האדם ידע כי אהבת עצמו אל העצמות היא היסוד הראשי והעיקרי בחיים ובתבל ומאהבת חברו מאהבת הכלל לא אבה ולא חפץ לדעת; והידיעה הזאת הולידה את המושג, כי כל דאלים נבר. תורתנו לא הכירה את החקים האלה ונחפז הוא: היא העמידה את אהבת הכלל על המדרגה הראשונה ואת המושג כל דאלים נבר החליפה באחר בי־ואהבת לרעך כמוך.

בכלל סללה תורתנו מסלה חדשה בחיים: את החמר הנס הכריתה והסירה מממשלה ותחתיו העמידה את הרוח. מקבלי התורה קבלו את הדעה החדשה הזאת; היא הכתה שרש עמוק, עמוק בלבותיהם ונכנסה בכל רמ"ח אבריהם ושם"ה נידחים. עם ישראל נעשה מאז ל"עם הרוח" בטלא מובן המלה הזאת. עפ"י הרוח היה, עפ"י הרוח לחם את מלחמותיו, "רוח ישראל" עמד בו ביצאו בגולה, הרוח הזה נתן לו עוז למסור את נפשו על קדושת תורתו, הוא בא באש ובמים, במסירת נפש לחם עם עריצי יון ורומא, והארצות האלה אם כי כבשו את בני ישראל והרגו ורצחו בהם רבים, אך הכבוש הזה היה רק כבוש חמרי, אבל רוח ישראל נשאר חפשי. את המחזה הזה נראה בכל ימי גלותנו המר: בכל הארצות ובכל הגוים שדרו, הרגו, שרפו את ישראל ועם ישראל נפל בחמר מטה, מטה, אבל רוח ישראל התגבר והתחזק לשעלה, למעלה; ומאז רכש לו עם ישראל שם חדש "עם הרוח" והשם הזה היה לשם נדרף עם "ישראל".

„עם הרוח! עם הרוח!“ נשמע מכל עברים, השם הזה היה אצל רב הסופרים לאמת מוחלטת, אשר אין להרהר אחריה ואין להטיל ספק באמתתה. אל חיי אחי אתבונן, בעינים פקוחות אראה את כל מעשיהם, את כל פעולותיהם; אדע ואכיר את כל מחשבותיהם, את כל תקותיהם, ומה אנכי רואה?...?

רואה אנכי, כי עם ישראל עם החמר הוא במלא מובן המלה הזאת כלנו מקטון ועד גדור משועבדים הננו להחמר זה הוא העגל אשר אותו נעבוד ואחריו נלך בנערינו ובקנינו. העם, אשר עד הנה היה אך ברוח והודות להרוח יצא כמנצח מכל הצרות והמצוקות, אשר עברו על ראשו, העם הזה נשתנה עתה מן הקצה אל הקצה; העם, אשר הורה לעמי תכל אידעאלים רמים ונשגבים, נלכד בחבלי החמר הנס וגם לא ינסה את כחו להתמלט מהתהום הנורא, אשר נפל בו...

אדוני הקוראים, סלחו לי על המשפט הזה, אשר הוצאתי על עמי, אל תתנני לבן בליעל, לאנטיסעמיט ולשונא ישראל; האמינו לי, כי למורת רוח ולמנת לב היה לי להוציא את המשפט הזה, אבל מה אעשה אם המעשים באים ומטפחים על פני, אם אל כל עבר אשר אני פונה אראה, כי צדקתי במשפטי. אמרו נא לי, אדוני הקוראים, מדוע כה נתמעטו הכנסות הועד לישא"י בשנה הזאת? מדוע מן ארבעת מיליאן העברים הנמצאים ברוססיה החישו לעזרת הועד אך כחמשה אלפים? מדוע? מדוע? הנידו לי פשר דבר? האם לא אות נאמן הוא, כי אחינו טבעו עד כה ביון החמר, עד כי לא ידעו להוקיר את ערף הרעיון הנשגב הזה! האם לא אות נאמן הוא, כי אהבת עצמו מצאה לה קן בלב כל איש יהודי ומאהבת, מהשתתפות הכלל לא יאבו ולא יחפצו לדעת! האם לא אות נאמן הוא, כי תחאי נבר, כי החמר נבר על הרוח...

פעמים רבות שמעתי מיהודים רבים מ„עם הרוח“ כדברים האלה:
„מדוע כה יחזור פכ"פ להפיץ את רעיון הישוב בין עם ישראל? מדוע יתאמץ כה לטובת הועד? איזה תועלת יצא לו מזה? אין זאת כ"א פניה צדדית יש לו בזה ודברים בנו“.

כדברים האלה שמעתי לא אחת; ומה ילמדנו זאת? כי אחינו לא יבינו מה זאת היא עבודת הכלל ועל העובר למען הכלל יביטו כעל איש, אשר יש לפקפק בישרת לבבו.

בואו אתי אל אחת הערים מתחום המושב וראיתם אנשים יהודים המוסרים את נפשם על אהבת הכלל, זה יעזוב את כל עסקיו וישים את כל מעיניו בהתלמוד תורה אשר בעירו והשני יעבוד בכל כחותיו לטובת בית החולים;

האנשים האלה ראויים, כי בני עירם וכבודם ויוקירום, אך מלבד, כי לא יעשו כזאת עוד יבזום ויוציאו עליהם עלילות וכזבים אשר לא היו ולא נבראו. את המחזה הזה תראו בכל ערי ישראל וסבת המחזה הזה היא הדעה, אשר הכתה שרש בלבבות בני ישראל, כי כל אחד יעבוד לטובתו ולעצמו ואם אחד יעבוד גם לטובת הכלל אות הוא, כי גם בכפיו ידבק מאום... וא"כ כל אשר יוסיף האיש ביותר לעבוד למען הכלל—הוא גם יוסיף לנגוב ולגזול...

ידעתי, כי רבים יאמרו לי: "לחנם הוצאת לעז על עם ישראל, להנם הכנם בשם "עם החמר", לא כן הדבר באמת; אמנם נמצאו בנו בעלי חמר רבים והם האורתודוקסים והדור הישן, אבל משבילינו וצעירינו הם בודאי "אנשי רוח", הבה ונראה.

בראשית צמיחת רעיון הישוב הרעישו צעירי בני ישראל תבל ומלואה, מכל עברים נשמע אך קול אחד: שאו נס ציונה וציון היתה הניגם כל היום. קוה סוינו, כי הצעירים האלה יעשו גדולות ונפלאות ואמנם טבע הענין מחייב, כי אם צעירים לימים יחזיקו באיזה רעיון רם, באיזה אידעאל נשגב אז בטוחים אנחנו כי הצעירים לא ייעפו ולא יגעו עד יגיעו אל מטרתם, כזאת ראינו בין כל העמים הנאורים, כי הצעירים הוציאו מכח אל הפועל את כל הדעות הרמות, אבל... בצעירי בני ישראל אנחנו מדברים וצעירינו שונים הם מכל צעירי עמים אחרים. צעירי עמים אחרים, למשל צעירי צרפת, מסרו את נפשם בעד רעיונם; על המזבח הזה הורגו, שרפו וכל קרבן לא היה יקר בעיניהם. המטרה, אשר הציבו להם היתה קדושה ויקרה בעיניהם והם היו נכונים בכל רגע למות בתרף נפש בעד רעיונם, ורעיון הישוב האם נופל הוא מרעיונות שונים? האם לא רעיון רם ונשגב הוא, אשר לא היה עוד כמוהו בכל דברי ימינו? ומה עשו צעירינו? הם התפלספו, והתפלפלו, התוכחו, קראו אספות, כתבו מאמרים, הציגו הצעות ומה היתה אחרית הדברים האלה? אפס מוחלטת...

כראות צעירינו, כי הדרך המובילה אל מטרתם איננה סוגה בשושנים וכי מעצורים ומכשולים רבים מונחים על הדרך הזאת—בראותם כזאת נפלו ברוחם ולא מצאו את ידיהם ואת רגליהם. רבים מהחור"צ הנלחבים מזכירים עתה בבזו ובשאט בנפש את אולתם ואת משונתם להטיף לציון... הם מודים ומתודים, כי אך רוח שטות נכנסה אז בם, כי אולת מאין כמות היתה חבתם לציון... מה זאת? האם באמת רעיון הישוב רעיון הבל הוא, אשר אין כדאי להטפל בו? לא! רעיון הישוב רעיון רם ונשגב הוא, אבל דא היא עקא, כי הרעיון הזה יסודו ברוח הוא וצעירינו בעלי חמר גם הם; הם התכנסו והתקבצו בחוג צר, בחוג החמר הנם ולא יחפצו ולא יאבו לצאת ממנו.

מובטחנו, כי לו היה עם אחר במצב נורא כמונו ולו התעורר בקרבנו רעיון תחית הלאום אז עזבו צעירים לאלפים את ביתם והקריבו את נפשם, את חיתם בעד רעיונם ובעד עמם ואין כל תפונה, כי הניעו אל מטרדם. צעירי עם אחר לא נפלו ברוחם, לא השליכו את דגלם מידם לו פנשו איזה מעצור, איזה מכשול על דרכם ולצעירנו די מקרה קל, מקרה כל שהיא לעשותם מחובבי ציון נלהבים לשונאי ציון נלהבים. בהלת היציאה לא"י ותוצאותיה, סגירת החוף, נפילת הועד ביפו הולידו שונאי ציון רבים.

„אבל המקרים האלה נכבדים הם במאד מאד“.

נקלים וקטנים הם מאד מאד בעיני האידעליסט האמתי אענה אני חלקי. האידעאליסט האמתי ישחק, ילעג לכל המעצורים ולכל המכשולים, אשר יפגוש על דרכו; הוא לא ידרוש, כי אדמת ארץ ישראל תוציא דוקא גלוסקאות וכלי מילת בעינא. טובה הארץ, אם גם מכוסה היא כלה בחומר וטיט ואם לא יוכל לפלח ולשרד את האדמה הזאת אז יקה את מקלו בידו, ילקוטו על שכמו ויצא ויבוא לסיביריען ויאסוף בילקוטו אדמה שחורה ויביאה לארץ ישראל וכן יהפוך אותה לאט לאט לאדמה פוריה. האידעאליסט לא יתאונן על ה„פאיאש“ כי כבד הוא, הוא לא ימצא חפץ בה„פאיאש“ כי הנקל בעיניו לעבוד את אדמת הקדש בצפרניו. זאת היא תורת האידעאליזמוס!

„אבל אנשי רוח כאלה אך בעולם הדמיון יסודם ולא בעולם המעשה“,

יענוני.

בואו אתי אל שוק החיים, נלכה נא לשוח בין עמי אירופא ונפגוש אנשי רוח כאלה על כל פסיעה ופסיעה. אנשי רוח כאלה היו גם בקרבנו במדה מרובה אולי רב יתר מאשר אצל כל העמים. ספר דברי הימים לעם ישראל הוא ספור גדול המספר איך „עם הרוח“ באיש אחד הקריב את נפשו במישך שלשת אלפים שנה על מזבח רעיוני; עק כל דף ודף נמצא מסירת נפש מאין כמוה. אך מסבת הגלות המר או אולי מסבות אחרות ירדנו ברוחנו, נפלנו מטה, מטה; רוח ישראל ירד, נפל, את עמדתו לקח החמר וימשול עתה בנו ממשלה בלתי מונבלת. וזה הוא כל אסוננו ובעבור זאת יגעו בלא עתם כל התחלה טובה, כל רעיון טוב, יען אין מי יחזיק בם, אין מי יתמוך אותם.

איה הן האגודות „שפה ברורה? מדוע נתבטלו ביוזן באבן? מדוע? יען כי זאת היא אידעע רמה וצעירינו בעלי חמר הם וע"כ לא יכלו לדור בכפיפה אחת, שתי הקצוות האלה לא יכלו להתאחד. מדוע כה ירדה פלאים ספרותנו העברית? איך לא נבוש, איך לא נכלם, אם ארבעת מילליאן העברים הנמצאים בארצנו יסתפקו אך בשני מה"ע עברים ומספר חותמיהם ביחד לא יגיע עד

החצי ממספר חותמי מה"ע רוססי? צאו וראו בין עמים אחרים, בואו נא אל סרביא הקטנה, אל בולגאריען הצעירה ותראו כמה נמצאו אצלם מה"ע יומים, מה"ע ירחים, מה"ע שנתים. אתם תאמרו, כי בני ישראל אינם נזקקים לשפת עבר, אבל דא היא עקא!

כמעט כל אחינו ברוססיא יבינו את השפה הרוססית ומדוע לא החזיקו במה"ע העברים-הרוססים? מדוע מת "הראזסוועט"? מדוע גוע "הרוססקי" יעורוי"? מדועי חותמי ה"וואסחאד" מעטים הם? מדוע אין לנו סופרים ספע-ציאלים? סופרים אשר יחיו על הספרות וכל סופר וסופר אצלנו הוא חצי סופר, חצי סוחר, חצי מלמד ואביון גדול... מדוע יגועו סופרינו ברעב? מדוע?... מדוע?...

בראותנו כזאת איך לא יעלה על לבנו השאלה המרה והאיזומה: האמנם עם אנחנו? העם אנחנו ככל העמים, אשר יכבד ויוקיר את חכמיו, את סופריו, את שפתו, את ארצו את רעיוניו או אולי חבר צוענים אנחנו, אגודת ריקים ופוחזים, אשר כל אחד פונה רק לבצעו ואין חולה, אין דואג לעמו?...!

על כל השאלות האלה נמצא אך תשובה אחת קטנה, והיא: כי בעלי חמר אנחנו; החמר היה בעוכרינו, בחבלי החמר נלכדנו ולא נוכל לצאת ממנו וכל עוד החמר ימשול בנו לא נעשה מאומה, זה הוא השאור שבעיסה המעכב את כל הדברים הטובים. הבה לנו "רוח" אנשי רוח צריכים לנו ואם לא אבדנו, אבדנו...

צעירי בני ישראל! אליכם אשים דברתי הפעם אם באמת ובתמים תדרשו את טובת עמכם, אם תחפצו, כי עמכם האמלל יעשה לעם במלא מובן המלה הזאת, — אם תחפצו כל זאת — אז השליכו מעליכם את עבותות החמר, החלצו מהכבלים הארורים האלה, הסירו את החמר הנס מעל נפשכם, תנו נט פטורין להעצמית, להקנאה, להשנאה, אם תחזיקו באיזה רעיון — החזיקו בו כאנשי רוח באמת, בעד רעיונכם, היו נכונים בכל עת ובכל רגע למסור את נפשכם; באחת אם תלכו בדרכי אנשי הרוח מעמים אחרים תעשו ותצליחו בכל מעשיכם ואם לא אז מר לנו מר...

עוד רבות, רבות לי לדבר בענין הזה, אך אחשוך את דברי לעת אחרת.

תְּלוּנַת הָרַב פְּנִים.

מאת אשר רובינאוו.

א.

מָה לְסוֹפְרֵי עֵבֶר כִּי הָיוּ מְנַאֲצִינוּ
וַיִּקְדְּשׁוּ מִלְחָמָה בְּמִכְתָּבֵי הַעֲתִים?
— שָׁמַעְתִּי מִתְּלוּנָנִים רַבֵּי אֶרְצֵינוּ
בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר הֵם נֹחֲתִים—
וַיְמָה מִבְּקָשִׁים אֵלֶּה הַנְּבוֹנִים?
בְּבֵית אֶפְלַיִשָׁאֵל יִשְׂרָאֵל לְקַרְוֵעַ חֲלוּנִים!

ב.

כִּי יֵצֵא הַפָּעַם מִבֵּית הַמַּטְבָּחִים
מִד' אֲמוֹת שָׁל הַלְכוֹת הַזְּבָחִים,
וְלִהְמִיר אוֹתָם בְּהַלְכוֹת חַמִּים,
כִּי גַעְמוֹד עַל אִם הַדְּרָכִים,
וְלִרְאוֹת כָּל גִּנְעוֹ, כָּל צְרַעַת
פְּרֻחָה בְּעַמִּינוּ מִכְּלֵי דַעַת.

ג.

וּבְגִדֵינוּ הַמְּלַכְלוֹכוֹת בְּשִׁפּוּר וְשִׁלְיָא
נִקְחָ רֶסֶן הָעַם, לְאֲשֶׁר נִחְפוּיִן נַפְסָם,
לְכָלֵי יִחְעוּ בַּמְדָּבָר, בְּנִבְכֵי שְׂאֵחָ,

וְלַמְּהַר הַמְּהֻדָּוֹת, חֲלָאֲתָהּ תַתָּם;
מֵאַבְקַּת הַזְּמַן כְּסֵה מְרֹב יָמִים
מִיּוֹם הַגְּלִיגוֹ לְבֵין הָעַמִּים.

ד.

וְכֵה יוֹם יוֹם מֵאַתְּנֵי דוֹרָשִׁים
כִּי הָעַם בָּלוּ יַחֲבֵם מִקְהֵלֶת,
וּסְפָר כְּרִיתוֹת, כִּלְכֵּל הַנְּשִׁים,
גַּתָּן גַּם לְהַאֲרוּרָה הָאֲוֵלֶת,
שֶׁתְּצַר לְחֻכְמָה רַבּוֹת בְּשָׁנִים
וְלִכְלֵ אֲשֶׁר לְדַגְלָהּ חוֹנִים.

ה.

לְבַקֵּר הַרְעִים שְׁבֵת בְּתֵדֵר
מַה נִּקְל לָכֶם, כּוֹתְבֵי בִקְרָת!
אֵד מְרֹאֵשׁ לוֹ תִפְנְתֶם רוּחַ הַעֲדָר
אִז דְּבַרְתֶּם בְּשִׁפְהַת אַחֲרֵת,
כִּי הַרְבַּנִּים חֲפִים מִפְּשַׁע,
וְלַחֲבוֹתֶם בְּלִשׁוֹן כֶּסֶל וְרִשָּׁע.

ו.

מִתְהַפֵּךְ בְּצִירֵי שֵׁם בְּפֹאת עָרֶשׁ,
וְלִכְלֵ גִטָּף צָרִי, סְמִי מְרַקְמַת;
יִקַּשׁ בְּגִדּוֹן, נוֹתֵן כְּתָף סוֹבְרֵת,
יִשְׁפּוֹד אֶרְצָה, וַיִּמָּאן קַחַת.

הַיְאֵשִׁים הַרֹפֵא ? הַנְּגִישׁ עָלָיו תְּלוּנָה ?
אִם הַחֹלֶה עֵקֶל לֵב, וְחֹדֶל תְּבוּנָה ?

ז.

עַמְנוּ יְדוּעַ חֲלִי, וּמְרַפְאוֹת בְּנֵרְתִי,
הוּא יוֹרֵה הַלָּאָה כָּל תַּחֲבֹשֶׁת,
וְלִגְהוֹת מְזוּרוֹ מִי יַעֲצֵר בִּחַ ?
קַל לְאִישׁ הַרְדָּךְ בְּרוֹזַל וּנְחֹשֶׁת,
וְאֵל קִשֵׁי הָעַם לָעַת וְקִנּוּתוֹ,
כִּבְּל יְמֵי נֹדוֹ, מִשְׁךְ בְּלוּתוֹ.

ח.

כָּל עוֹד לִבּוֹ צָפוֹן מִבְּעַת
מָה ה' שׁוֹאֵל, מַה דָּתוֹ שׁוֹאֵלֶת,
וְעֵינָיו טָחוּ מִרְאוֹת כָּל מִגְּבַעַת
שְׁנוֹלְדָה עַל בְּרַפֵּי הָאֵלֶת ;
שׁוֹאֵל עַט סוֹפְרִים, עֵמֶל גְּבוּנִים,
וְלִחְנָם תְּלוּנַתְּכֶם עַל הַרְפָּנִים !

מה המה היהודים ?

מ א ת

מ א י ר א י ש ש ל ו ם .

בתחלת ההשקפה תראה השאלה הזאת שאינה לא מדברי חכמה ולא מדברי הלכה רק מדברי בורות. ולא כן היא, כי השאלה הזאת נשאלה בימינו ונתוכחו בה גדולם ורבים, והרבה ניירות נתקלקלו והרבה דיו נשתפך בגללה. טופס השאלה היא, האם יקראו היהודים כהיום עוד עם או לא, כי מעת שהם מפוזרים ומפורדים בין אומות וממלכות שונות אולי חדלו להיות עם לנפשם. בלשון אחרת היא, אם יפול על פזורי היהודים השם „נאטיאנאליטאט“ או לא. גם תקיף השאלה הזאת עוד אחרת עמה, והיא, אם היהודים כהיום עודם בני ישראל סבא והם מבני בניו של שם, או כבר חדלו להיות זרעו של שם, כי הגדילו עליהם בני התערובות, שהתערבו בתוכם בהתהלכם מנוי אל נוי ומממלכה אל עם אחר. ותורף השאלה של זה הטופס הוא על היהדות. אם היהדות היא דת לאמית, לאמר „איינע נאטיאנלע רעליגיאן“, או הודאית ואמונית, שכת אנשים הם שנתאחדו בהודאת דת מיוחדת להאמין בה, לאמר „איינע קאנפעססיאנעללע רעליגיאן“, ואין היהודים רק בני קאנפעססיאן אחת, וכדרך שהנוצרים מתחלקים בחילוף אמונתם למפלגות שונות.

ותשובת אלה השאלות היא יוצאת לדון על אשר יהיה באחרית הימים, כי אם נשבת זרע ישראל ולא נשאר בו רק השם לבר, אשר נחלוהו מימי קדם, והם באמת אינם עוד בני אברהם יצחק ויעקב, א"כ היהדות אף שמיוסדת בתורה אשר צוה משה איננה טורשת קהלת יעקב, באשר הקהלה הזאת כבר חדלה. והיהודים המחזיקים בה כהיום ענינם כענין הכותים שהחזיקו בתורת ישראל, וכשם שבטלה ירושה זו כף בטלה ירושת הארץ, התלויה בקבלת התורה שהובטחו בה יוצאי מצרים, כמ"ש והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה לאברהם יצחק ויעקב ונתתי אותה לכם מורשה אני ה'. ושתי המורשות חלפו ואזלו בטאורעות ימות עולם ובשנות דור ודור. ומה היא התקוה שיקוו היהודים בתפלותיהם ובקשותיהם על פי הבטחת הנביאים בשיבת ציון והחזרת

השכינה לירושלים. כל זה היא משל ומליצה למה שיגיע לכלל מין האדם באחרית הימים, שתמלא כל הארץ דעה ויעברו כל הגוים את ה' שכם אחד, ולא תעבר עוד חרב על פני האדמה כי הרשעה כעשן תכלה ויתוקן העולם במלכות שדי, וזה אשר מכנים ציון וירושלים הוא לאמר, „איין אידעאללעס ציון אונד יערוואלעם“.

גם תסתעף מזאת התשובה השקפה מיוחדת בענין פזורי היהודים, אשר באמת הם שונים כהיום בהחזקת דתם, כמו החסידים ומתנגדיהם, בני אשכנז ובני ספרד, והכתות שנתהוו בימינו החדשים מחדשי צורת הדת — רעפרמער — והמחזיקים בנושנות — ארטאדאקסען —. שאם היהדות היא לאמית אין בכח כל אלה החילופים והשינוים להפריד ולהבדיל בין יהודי ליהודי והפרדם היא כמאמר אברהם ללוט, אל נא תהי מריבה ביני ובינך ובין רעי ובין רעיך. — ר"ל הרבנים — כי אנשים אחים אנחנו, הפרד נא מעלי, אבל לא יהיה הפירוד הזה פירוד גמור ופירוד עולמית, ונאמר באברהם וישמע אברם כי נשבה אחיו וגו' ונלחם בעדו והצילו, ואת לוט אחיו ורכושו השיב. אבל אם היהדות היא הודאית כהודאת כתות הנוצרים הנה מעשים בכל יום מוכיחים כי בטבע אלה המפלגות להלחם אלה באלה להמעט ולהאביר מהארץ המתנגדת לה.

מעשה אין דברי השאלה הזאת דברי בורות, אמנם חכמה יש כאן והלכה יש כאן בהווה ובעתיד, ורק למי שנתנדק בתמימותו על התורה ועל הילודה ולא נפקחו עיניו לראות את השמות במחנה העברים, ואזניו לא שמעו הדעות השונות בדבר הזה, ולא קרא מכתביהם וספריהם, לו תראה השאלה הזאת כדברי בורות. ועל כל פנים אי אפשר לאחד מבעלי הדעות השונות להכחיש דברי התורה והנביאים, כי כולם יודו בפיהם שמחזיקים בהם, ולא באו לאמר כי תורה חדשה מאתם תצא, תהיה א"כ התשובה הנכונה לשמוע אל התורה והנבואה, ולהבין את דבריהם על בורים ואמתתם, וזה הוא שאכונן במאמרי זה :

(א) לפי דעת התורה כל טהלכי שמים בקומה זקופה ומיוחדים בדיבור הם זרע איש אחד ואשתו, אשר בראם אלהים וקרא את שמם אדם, ועל כן נקראו כולם בני האדם, ככתוב בתורה זה ספר תולדת אדם וגו', ועל כן בשאמר ר"ע בתו"כ שטאמר ואהבת לרעך כמוך הוא כלל גדול בתורה, השיבו בן עזאי שהכתוב הנזכר הוא כלל גדול מזה, שהמקרא הזה מלמד, שכל בני האדם הם אחים ושכולם בדמות אלהים. ומזה המקרא יוצאים דברי מלאכי הנביא הלא אב אחד לכולנו הלא אל אחד בראנו וגו'. ואח"כ הודיעה אותנו התורה שהפירוד הזה במין האדם אשר אנחנו רואים, מה' יצא, שנאמר זכר ימות עולם וגו', בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם וגו'. וספרה התורה איככה נהיית זאת,

כי השחית כל בשר את דרכו, והובא עליהם מבול מים לשחתם מהארץ, ולא נשארו רק נח ושלשת בניו שם חם ויפת, וספרה אח"כ ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים, כלו' לא לבד ששפה אחת היתה להם כי אם גם כל דבריהם, מנהניהם ויניניהם היו אחדים. וספרה איך יבנו להם מגדל לעשות להם יד ושם, אשר לא יפוצו משם על פני הארץ ואמר השי"ת, הן עם אחד ושפה אחת לכולם וגו', הבה נרדה, ונבלה שם שפתם וגו'. והודי'ה לנו איך אירע שנבלה השפה הראשונה אשר היתה לבני האדם, ונעשתה ללשונות שונות, ונפוצו כולם לאומות שונות, כי שם בלל' ה' וגו'. ולפי שאין מוקדם ומאוחר בתורה, לא הקפידה מלספר קודם זה מפירוד הגוים לשלשת בני נח, והזכירה תחלה בני יפת ואמרה, מאלה נפרדו איי הגוים בארצתם איש ללשונו למשפחתם בנייהם. ואח"כ אמרה על בני חם, אלה בני חם למשפחתם ללשונתם בארצותם בנייהם. ובסוף הזכירה בני שם ואמרה, אלה בני שם למשפחתם ללשונתם בארצותם לגויהם. והמסתכל באלו הכתובים ימצא כי ז' בני יפת ח' בני בניו מנומר ויון לא נשארו על מנינם זה, רק מאלה הארבעה עשר נפרדו איי הגוים בארצותם, ובכל אי ואי היתה לשון מיוחדת להם כמ"ש איש ללשונו, ושם הרבו משפחות כמ"ש למשפחתם בנייהם. ואין להכריע מזה הכתוב, אם נודע לכולם עוד שהם מבני יפת, או כבר נשכח מהם. לא כן בבני חם ושם, אשר לא היו ישבי איים כי אם ישבי הארץ, בהם נאמר תחלה למשפחתם, שידעו שהם משפחות חם ושם, ואח"כ נאמר שהיו ללשונתם בארצותם, שג"י שהיו בארצות שונות נשתנתה לשונם. ונאמר בבני חם בנייהם, כלו' כמו שהם עתה, שבעת נתינת התורה עדיין היו הגוים כאשר היו בהחלה. אבל בבני שם שנשתנו גויהם עד ימי נתינת התורה, רק שידעו כולם שהם בני-שם ונשארו בלשונתם מתחלה נאמר לגויהם, כלו' לגוים ישנולדו מהם.

למדנו מזה הספור ב' דברים, א) שכללה התורה קיבוץ כל מין האדם בשם עם, כנאמר הן עם אחד, ואח"כ היה העם האחד לגוים, כמ"ש אח"כ על כלל מין האדם, אלה משפחות בני נח לתולדתם בנייהם ומאלה נפרדו הגוים בארץ אחר המבול, שמקרא זה הוא כעין הקדמה למה שתספר על ידי איזה סבה נפרדו. והנה יפול שם "עם" על הקיבוץ המתאחד בטבעו ומנהגו, כמ"ש ודברים אחדים, ומורה על ענין פנימי ונפשי בהקיבוץ, ושם גוי יורה על ענין חיצוני בהקיבוץ בהתנגלותו. ולהכן אבאר יותר את נדרן. ואזכיר כאן דברי רש"י בפ' ויגש, מצאתי בויקרא רבה, עשו מ"ז נפשות היו לו והכתוב קורא אותן נפשות ביתו לשון רבים, לפי שהיו עובדין לאלוהות הרבה, יעקב שבעים היו לו והכתוב קורא אותן נפש. לפי שהיו עובדים לאל אחד. מונתם בזה כי קיבוצו של עשו הוא מגדר הגוי, שהוא

התאחדות חיצוניי ע"י ביתו, וקיבוצו של יעקב הוא מנדר עם, שהוא התאחדות פנימי. (ב) עוד נלמוד מזה הסיפור שכל קיבוץ נוי הוא מצטיין בג' דברים משפחה לשון וארץ. אמנם משפחות אינו דבר מיוחד לנוי, שאף לעם משפחות אבל לשון וארץ הם מנדר הגוי.

ונמצא עוד שם אחר מונח לקיבוץ מין האדם והוא השם "אום" או "אומה" ברח"ל ובריבוי אמות, אמים, או לאם לאמים. והנה כתוב שני גוים בבטנך ושני לאמים ממעיר יפרדו ולאם מלאם יאמין, למדנו מזה שאלה הב' שמות נוי ולאם יפלו על קיבוץ אחד בעצמו. והח"ל בריש ע"ז למדונו ההבדל שביניהם, אמרו שם, ואין לאם אלא מלכות שנאמר ולאם מלאם יאמין. נמצאת אומר כל לאם הוא נוי ואין כל נוי הוא לאם, וכבר אפשר שהקיבוץ הוא נוי מצוין בהתגלותו והוא משועבד לממלכה אחרת, כאמרם ויהי שם לנוי גדול עצום ורב מלמד שהיו מצוינים שם. ולא היו בני ישראל ללאם עד שנברה מלכותו של דוד ואז התאמץ על אדום.

והנה אין להוסיף על גדר לאם, אבל יש לנו להוסיף ולבאר בנדר עם וגוי. השם "עם" יאמר גם על קבוץ קטן, שהרי יעקב היה מתי מספר, כט"ש ואני מתי מספר ונאספו עלי וגו' ואעפ"כ נאמר ויהי את העם אשר אתו, וכן היו עם עשו ד' מאות אנשים ואמר אציגה נא עמך מן העם אשר אתי. וכן בסיפור על מאה בני הנביאים נאמר, צק לעם ויאכלו, תן לעם ויאכלו. ויראה שזה השם הוא מענין מלת עם והשם עמית, ויורה על האחזה וקורבה הפנימית שבין האישים. וע"כ יתכן שימראו אחים, כמ"ש ויאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים, וכן נאמר בהרבה מצות, כמו ואת אחיך לא תשיף, וכיוצא בו. וברד"י מסופר, שאמר דוד אל העם, ישמעוני אחי ועמי, וכן נמצא דיבורים, לעיני בני עמי, שבר בת עמי, חללי בת עמי, אני נאסף אל עמי, ונכרת מעמיו, לא יחלל זרעו בעמיו, לנפש לא יטמא בעמיו, כי אם בתולה מעמיו יקח אישה. כל אלה הדיבורים מורים על הקרובה, ולא יתכן בכל אלה הדיבורים להשתמש בשם נוי. וכבר אפשר שע"י חיתון רחוקים נעשים קרובים, והמור אבי שכם אמר, והיינו לעם אחד. ורות שדבקה אחר נעמי אמרה, עמך עמי ואלהיך אלהי, כל"י שע"י שעמך עמי יהיה אלהיך אלהי. ולפי שישראל אלהים קרובים אליו, והם עם קרובו נקראו עם ה'. והסתכל בדיבורו של משה, בסור ה' מהם בחטא העגל, שאמר, וראה כי עמך הגוי הזה. ואף בשעבודם לא חדלו מהיות עם, שכן אמר פרעה, הן עם בני רב ועצום ממנו, ובכל סיפורי יציאת מצרים הם נזכרים בשם עם וביחוס אל השי"ת שהם עמו. וכן בקק אומר, הנה עם יצא ממצרים. ומה שנאמר, היום הזה נהיית לעם לה' אלהיך, לא שמהיום זכו להיות עם, אמנם

מהיום וכו' להיות עם ה'. ואף בנלוּחם ובפזורם לא יחדלו מהיות עם. והמן הרשע עד דבבר, שאמר, ישנו עם אחד מפורד ומפורד. ואף שנשבתו מהיות נוי לא חדלו מלהיות עם. ויחזקאל הנביא הוא אומר על ישראל במלחמת נוג, עם מאוסף מגוים. ומה שנמצא בנבואתו של ירמיה על מואב, ונשבת מואב מעם, פירושו על ידי עם, או פירושו שישבת עד שלא ישאר בו עם, כי אם אנשים יחידים מפורדים. ועל ישראל לעתיד אמר משה, הרנינו גוים עמו, כי שארית עם קדוש וים אחד לא יושבת.

ולפי שהשם "עם" מורה על הקרובה בתולדה ישתמשו בו הכתובים גם בשאר בעלי חיים. נאמר במשלי שלמה, הנמלים עם לא עז, שפנים עם לא עצום. והנה יהיה השם עם כענין נאטיאן, נאטיאנאליטעט, במובנם הטבעי (אין נאטירליכעם זיננע).

השם "נוי", אף שהוא יוצא משרש נוה-קוה שענינם קיבוץ ואסיפה, לא השתמשו בו הכתובים רק על קיבוץ מצוין ונפרד מקיבוצים אחרים, ורוב ההצטיינות היא היצונית בסדר וחכמים הממשלה וחוקים ומשפטים, וכשהבטיח השי"ת לאברהם אבינו, ואעישך לגוי גדול, וכן כאמרו למשה בקצפו על ישראל, ואעשה אותך לגוי גדול, ענינם כמאמרו, כי מי נוי גדול אשר לו אלהים קרבים אליו וגו' ומי נוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים וגו'. ומענין זה הוא ג"כ מה שנאמר על ישראל בהיותם במצרים ויהי שם נוי גדול, וכן אמרו הנסה אלהים לבוא לקחת לו נוי מקרב נוי, ובענין שנאמר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים ונוי קדוש, וכאשר אמרו חז"ל מלמד שהיו מצוינים שם. אמנם ההצטיינות הזו היא ההצטיינות פנימית הנשקפת גם מבחוץ, או נאמר עקרו מבפנים ונפו מבחוץ, ולא בהצטיינות שאר הגוים, שעיקר ההצטיינותם היא היצונית, והיא הפועלת גם על פנימיותם. ולא השתמשו הכתובים בשם נוי על ישראל כי אם על המעט ולכונה מיוחדת, רק בספר יהושע הוא מזכיר את ישראל תמיד בשם נוי, לפי שעל ידי מלחמותם וביבושם את הארץ היו ככל הגוים בהצטיינות היצונית, ולא נמצא השם נוי בסמיכות אל ה' כעין עם ה'. וכבר הזכרתי כי פרעה, בלך ובלעם לא קראום רק עם, ולא חשבום לגוי, ובלעם אמר בפירושו, הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב. וכן נאמר במכת כרד של מצרים. לא היה כמוהו בכל ארץ מצרים מאז היתה לגוי, כלו שהצטיינו למעלה וממשלה מיוחדת. ונמצא שדוד אומר להנדיק תפארת ישראל, ומי כעמך ישראל נוי אחד בארץ. וכשנאמר ליעקב בנבואה על העתיד, נוי וקהל גוים יהיה ממך ומלכים ממך יצאו נרמז לו שיחיו בתחלה נוי אחד, זה היה מימות יהושע עד מות שלמה, ואח"כ יחצו ויהיו לקהל גוים, כלו לשתי ממלכות מלכות אפרים ויהודה. ומצינו יחזקאל

נבא על העתיד, ועשיתי אותם לגוי אחד בארץ. בהרי ישראל ומלך אחד יהיה לכלם למלך ולא יהיו עוד לשני גוים ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד. וכשחזר יעקב והזכיר הנבואה הזו ליוסף באמרו, אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי שינה בלשונה להעלים הענין, ואמר, ויאמר אלי הנני מפרך והרביתיך ונתתיך לקהל עמים. שלא גילה ליוסף רק מה שאמר בלבו שהוא יכול ורשאי נגידות לו. כי על השבטים יאמר עמים בלשון רבים, כי כל שבט ושבט נקרא עם לעצמו, לפי הקורבה היתירה של אישי השבט בשבטים, וכבר פירשתי במקום אחר, דן ידן עמו כאחד שבטי ישראל, שידן את שבטו אעפ"י שנחלק כשבט אחד, לא כמנשה שנקראו תמיד חצי מטה מנשה. וכן נמצא מי שפירשו, יצב נבולות עמים, וכן אף חובב עמים, על השבטים, וישראל כולו נקרא עם אחד. ובקינה בספר התהלות, אמרו לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד, ענינו שחושבים להשמיד כללות ישראל, שלא ישארו רק שארית שבטים. אמנם מחשבת שונאי ישראל לא תקום ולא תהיה, כמו שהבטיח ירמיהו הנביא, כה אמר ה' נתן שמש לאור יומם וגו' אם ימוש החקים האלה מלפני נאם ה' גם זרע ישראל ישבתו מהיות גוי לפני כל הימים. אמר גוי לפני, כי בעיני חעמים וגויי הארץ לא יתחשבו עוד לגוי, אמנם לפני ה' ישאר ישראל גוי מצוין כל הימים.

והנה השם גוי יתכן ג"כ על קיבוץ עמים שונים, אם נחאחדו ונצטיינו בנימוסם ובמאורעותיהם. והכתובים ישימשו בזה השם על הרוב בקיבוצי אומות העולם. ונתגלגל זה השם בשימושי בדחול לכל בן נכר יחיד זכר ונקבה, ויאמרו גוי וגויה.

ואמר גוינום שישתמש בזה השם גם בשאר בעלי חיים. וראיותיו הן מהארבה דיואל, כי גוי עלה על ארצי עצום ואין מספר, ומנבואת צפניה ורבצו בתוכה עדרים כל חיתו גוי גם קאת גם קפד בכפתריה ילינו. אמנם לפי מה שגדרנו השם גוי לא יתכן שימושו בבעלי חיים, המכרחים בטבים במה שהם משתנים ומצטיינים אלה מאלה. ובאמת שראיות הבלשן הזה בטלות, כי דברי יואל הם משל ומליצה, בדמתו את הארבה לגוי ערוך למלחמה, וכמ"ש, כגבורים ירוצו כאנשי מלחמה יעלו חומה, וענין כי גוי עלה וגו' היא, כי כגוי עלה על ארצי, ולצחות הלשון השמים הכ"ף במלת גוי אחר מלת כי. ובצפניה אם נפרש המקרא כמו שהבינו הוא אין לו שום טעם. אמנם כל חיתו גוי נמשך על עדרים, ופירשו שהעדרים יהיו של כל חית גוי, כלו' עדרי בקר צאן גמלים סוסים וחמורים, ואח"כ הוסיף גם קאת וגו' שאינם טחית גוי כי אם חית קנה ובצה. והנה עפ"י דרכנו השם גוי כענין נאטיאנאליטאט בסדר תכסים וממשלה

— אין פאליטישעם זינגע —. ונמצא שהדרגת אלו השמות הם, עם נוי ולאם, כי העם יהיה לנוי והנוי יהיה ללאם. ומאמר הכתוב בארצותם לרשנתם, מיוסד, כי אין נוי בלא ארץ מושבו, ובפיזורו ונלותו חדל מהיות נוי עוד, והנוי המסודר בתכסיסו יוכרח שתהא לשון שוררת בתוכו, אשר ישמעו איש שפת רעהו, ואי אפשר להיות נוי אחד בלשונות שונות אשר לא ישמעו זה את זה. לא כן במדרגת עם שאף אם הוא מפורד ומפורד לא חדל מהיות עם, וכונן שכן אפשר שקצתו ידבר בלשון אחת וקצתו בלשון אחרת, כי אין מגדר עם שתהא לו לשון מיוחדת, ולכך חלקום מסדרי התפלות ואמרו, מכל עם ולשון, וכן אתה בחרתנו מכל העמים ורוממתנו מכל הלשונות.

(ב) מעתה נבא אל צור שחוצבו ממנו היהודים. כשנפרדו בני דור הפלגה ונעשו לגוים שכחו את בוראם ועשו להם אלהים רבים, נוי נוי אלהיו, וגם שכחו כי כולם בני אדם וחווה המה, אשר נהיו למשפחות רבות על האדמה, שכחו כי אל אחד בראם ואב אחד לכולם. וכיון שבאו למדה זו לא מצאו בדבר שום עון להיות נוי שונא נוי ולשלוט עליו לרע לו ברצה נבב וחמס, כי את אלהיו הוא ירא ולא את אלהי נוי אחר, והאמות השונות היו לסוגים נפרדים, כסוגי החיות המשונים אלה מאלה, הארי יטרף את הזאב והזאב יטרף את השה, אם שלא יטרף הארי את הארי ולא הזאב את הזאב.

כיון שעמד הנביא הראשון הוא אברהם, קרא בשם ה' הלך ונסוע וטרא ולימד את בני האדם כדברי הנביא האחרון, כי אל אחד בראנו ואב אחד לכולנו. וע"כ נאמר לו ונברכו בך כל משפחות האדמה, שעל ידו יודע לכל בני האדמה שהם משפחות משפחות בני אל אחד ואב אחד, וע"כ נקרא אברהם אב המון גוים, שענין אב כאן הוא כענין וישימני לאב לפרעה, וכענין אבי אבי רכב ישראל, שהוא היה מלמדם ומורם.

נכפלו אלו הדברים ליעקב במראות הלילה בחזיון הסלם, שנאמר לו, ונברכו בך כל משפחות האדמה ובזרעך, ולדעת חז"ל הראה השם ית' ליעקב אשר יקרה את זרעו באחרית הימים, שימשלו כעפר לדוש, ופיזורם ונלותם ושובם אל אדמתם. ובאמת מי שאינו קורא בתורה כמי שקורא בדברי הדיוטות, ישקיף בעומק הכתובים אמת דבריהם, שאמרו, והיה זרעך כעפר הארץ, הוא משל ודמיון באיכות, דוגמת ונפשי כעפר לכל תהיה, ואנכי עפר ואפר, וכשנשתמש בו הכתוב בדמיון הכמות הוכרח לפרשו, אשר אם יוכל איש למנות את עפר הארץ ונ'ו. ואמרו, ופרצת ימה ונ'ו ונברכו בך כל משפחות האדמה, מורה על הפיזור על כל האדמה, ולא על הריבוי בארץ קטנה מהלך ד' מאות פרסה. ואמרו,

ושמרתיד בכל אשר תלך, היא כאמרו והפיץ וגו' אשר ינהג ה' אתכם שמה, ואומר והבאתי אותם בארץ אויביהם, וכללו חז"ל הבטחה זו במאמר נפלא והיא, כ"מ שגלו ישראל גלתה שכינה עמהם. ואמרו, והשבתיד אל הארמה הזאת, הוא מסכים עם מה שנאמר אם יהיה נדחך וגו' והביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וגו'. ואשר יוכיח על פירושם בב"ר, וכמו שבארתי, הוא אמרו, כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך, והדיבור היה לו ולזרעו, ויותר נאמר לו על זרעו ממה שנאמר לו על עצמו, והוא יוכיח שאמרו, כי לא אעזבך, הוא הבטחה באחרית הימים. אמנם יעקב בתפלתו על עצמו התפלל, ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הילך וגו' ושבתי בשלום אל בית אבי. ורואה אני להעיר כאן, כי מה שנאמר לאברהם, והתברכו בזרעך כל נוי הארץ עקב אשר שמעת בקולי, ונכפל ליצחק, והתברכו בזרעך כל נוי הארץ עקב אשר שמע אברהם בקולי, שזה הוא מענין אחר, שענינו כמו בך יברך ישראל לאמר ישימך אלהים וגו' ולכך נשתנה הסגנון והלשון.

וזכה אברהם וזרעו לכך כמ"ש השי"ת, למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט. ואין ענין הצואה הזאת ללכת בדרך ה' לבר, כי אם על שמירת דרך ה' שזרעו יהיו כהני ה' ומשרתי אלהים לשמור דרכו, שבני ישראל מוסרים את נפשם למיתה בשמירת התורה שלא תאבד. וכבר הפליג יוספון בויכוהו נגד אפיון בשבח זה של ישראל, שאם הישראלי וס"ת עמו בסכנת אבדון יקדים הצלת הס"ת מהצלת עצמו, והיא היא שאמר, ושמרו דרך ה' שזה יקיימו אף בשעה שיחיו סרים ולא יהיו הולכים בדרך ה' וכטו שאמרה התורה ענין זה בפירושו, שבעת שנאמר עליהם, ואכל ושבע ודשן ופנה אל אלהים אחרים ונאצוני והפר את בריתי, אף באותה השעה, וענתה השירה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח מפי זרעו, והיא היא השמירה, כי לא תשתכח מפי זרעו. ובאמת המסתכל בקורות חכמי ישראל ומחבריהם ימצא דבר מפליא, מה שלא נמצא בשום אומה ולישון, שהגדילו בחכמתם ותורתם וכתבו חיבוריהם במצור ובמצוק וסכנת מות מרחפת עליהם. ומי יתן תכתב זאת לדור אחרון בספר כל הקדושים אשר בארץ, המה ודבריהם חיים וקיימים, אשר כתבום בחסר כל ובמצוקה ובחיים תלואים מנגדם.

(סוף יבוא).

תולדות הקולוניות

שנתיסדו על ידי אחינו גולי רוסיא באמירקה.

מאת

י"ד אייזענשטיין.

(המשך).

ח.

הקולוניא טשעסטרפילד במדינת קאנעקטיקוט.

שמיטת שנים שבתו המושיבות משנת 1883 עד שנת 1890, קולוניות חדשות לא נתחדשו והישנות נתישנו, אבדו כח עלומיהן ולא עשו פרי. הסבה העיקרית היתה שבר המסחר (Panic) בתחלת שנת 1884 אשר הסב זלוול גדול בערך מחיר הבתים והקרקעות בכל ארצות הברית, ורבים מבתי מלאכת מחשבת נסגרו דלתותיהם מאין עבודה, וע"י זה לקו הקולוניסטים בכפלים, אחת כי הקרקעות שקנו בכסף מלא ירד מחיר שוין, ושנית כי העבודה אשר נשלחה להם לפנים למושבותיהם הניחו הבעלים בעד פועליהם בעיר ובבית מסחריהם, ולא שלחו החוצה.

גלגל המסחר קבוע ומזלות השנים חוזרים, ומזלה של שנת 1890 גרם שהמסחר אחרי נפלו קם על מעמדו, ולאט לאט עלה למעלה, והוא הסב גם ביקרת השער של הקרקעות, וזאת הניעה רבים מהגולים ובפרט במדינת המזרח להחל עוד הפעם לשלוח ידם בעבודת העבודה, או יותר נכון במסחר הקרקעות, והניחו כל כספם בקנין נכסים מכל אשר מצאו, ועוד העלו על צוארם חובות באחריות הנכסים שקנו שלא הספיקו לשלם.

בעת ההיא נדב הברון הירש קרן קימת בעד גולי רוסיא באמירקה ושתי מאות אלפים דאלאר הרים ממנו לתכלית הקולוניות, והועד הנפקד להוציא הדבר לפועל, תחת אשר ראוי היה לו לקנות בכסף מלא שדות פוריית ושמנות להקל עבודת הקולוניסטים אשר לא הורגלו בה, ולמען יראו פרי תבואה בעבודתם כדי

שיתחזקו בה, מה עשה הועד? ראה את המציאה ונפל עליה, ולקח שדות רזות ודלות אשר עזבו אותן בעליהן, כי לא ראו כל שכר בפעולתם, והפקירו אותן לכל עובר ושב (Abandoned farms), עם הבנינים אשר בנו עליהן, המציאה הזאת מצא הועד במדינת סאנקטטיקוט ושמה נוסדה בשנת 1890 הקולוניא טש כטרפילד (Chesterfield) הסמוכה לעיר מאנטוויל, ורחוקה בצד דרומית מערבית שמונה מיכ מעיר נארוויטץ ומצר צפון ששה מיל מעיר סילעם (Salem).

בעלי הועד עזרו את הגולים ותמכו בידם לקנות את שדות העזובות האלה והגולים הניחו בהן את כל כספם שהיה בידם, וכאשר יודיע ה' מ"ג לאנדסבערג בספרו "תולדות רדיפות היהודים ברוסיה" * קנו שמה ששים אנשים ראשי משפחות של 512 נפשות בס"ה 7936 מענית שדה (acres) במחיר 93,600 דאלאר, וע"ז שלמו 37,970 דאלאר והשאר זקפו בעליהם עליהם בכלוה באחריות הנכסים. כנראה לא הוציאו שדותיהם פרי למחיתם, והתפרנסו בדרך אחרת כי עשו חמאה וחריצו חלב (Creamery) אשר מכרו בשוקי נארוויטץ וגולונדן, גם סחרו בעופות ובעצים, וגם באלה לא הספיקו לכלכל נפשם, והוכרחו לעבוד במלאכת עשיית בגדים כובעים וכיסים למעות (Pocketbooks). והנה אף כי מוסיף ה' לאנדסבערג להודיע כי בעוד שתי שנים בנו בית הכנסת במחיר שני אלפים דאלאר, מסופק אני אם איזה מהם כבר שלמו את חובות הנכסים (ובכללם חובת בנין בית הכנסת), כי שבר המסחר בשנת 1893 שבר גם את מחיר הקרקעות האלה לשנים, והשליש שפרעו עליהן ירד לטמיון, והשדות חזרו לבעליהן הראשונים.

ט.

הקולוניא "וואודביין" במדינת נודווערסי.

הקולוניא וואודביין (Woodbine) חשובה יותר וערכה גדול מכל הקולוניות שנתסדו ע"י גולי רוסיה באמעריקה עד עתה. הקולוניא הזאת נוסדה בכסף

*) History of the Persecution of the Jews in Russin Edited and compiled by M. G. Landsberg, אין בו מקום הרפוס אך ממודעותיו אשר כנס בחוכו נכר שנדפס בעיר באסטאן בשנת 1892, וכולל ידיעות מקומעות אודות הרדיפות, חוקות רוסיה נגד היהודים, תמונות אנשים בעלי צורה אשר עסקו ודברו אודות השאלה הזאת.

הפונד של הברון הירש, ובשנה הראשונה כבר הוציאו עליה מאה וארבעים אלף דאלאר.

בחדש ספטמבר בשנת 1891 קנה הועד מה' דואהן מור (John Moore) חמשת אלפים מענית שדה במחיר ארבעה דאלאר ושמונים סנטים האקער, ויש אומרים שהמחיר היה ששה דאלאר האקער, במכ"ע אחד ראיתי שהמחיר עלה לשבעה ורבע דאלאר. מקום הקולוניא הוא על דרך מסלת הברזל העוכה מפילדלפיה לקייפ מאי (Cape May) ורחוקה מהראשונה ששים מיל ומהאחרונה עשרים מיל.

מראש שמו להם בעלי הועד למטרה ולחוק מוסד לחתוך את כל עיני הקולוניא על פי מסחר וקנין ולא בדרך צדקה וחסד, ולמען לא יהיו בעלי הועד המפוסדים על הפונד משועבדים לאיזה אחריות בנוגע להקולוניא או להקולוניסטים, לכן הפקיעו את עצמם בתור יחידים ויסדו לצורך הזה ע"פ חוקי מדינת נודזערזי חברה (Corporation) שהיא כנוף בלא נשמה, ר"ל שאחריותה קצוב לפי סכום כספה שהניחה בעסק מסחרה, ואין לבעלי החברה בתור יחידים אחריות כל שהוא, זולת מה שהתחייב כל אחד ואחד להניח במסחר הזה. חברה כזאת דומה למה שאמרו חז"ל על "חרש שוטח וקטן שפגיעתן רעה, הן שחבלו באחרים פטורים, ואחרים שחבלו בהן חייבין", וזו איננה פטורה לגמרי רק לפי הכסף הקצוב באוצרה ולא יותר.

בן משק הקולוניא הזאת ופקיד עליה הוא הפרופיסר ה"ל סאבסאווויטץ אחד מהגולים ומומחה לאותו דבר אשר נמר חוק למודו בבית ספר לחינוך עבודת האדמה בעיר אדעסא ברוסיא, ועד עתה עורנו משתמש בכהונתו בהקולוניא, ועוזר על ידו היה לפנים נוצרי אשכנזי ושמו שמידט.

מר. הערמאן ראזענטהאל (המכונה צוה"ר) היה בהשנים הראשונות האגענט של הקולוניא בניוארק, והפצים לבוא בדברים עם החברה ולהסתפח אל הקולוניא פנו אליו, והוא שלחם שמה אחרי אשר הסכימו לתנאי החברה לעשות המוטל עליהם. לחכלית הזאת ולמען הודיע בפומבי כל פרטי הקולוניא וחובת הקולוניסטים הוציא ה' ראזענטהאל מכ"ע חדשי בלשון יהודית "דער יידישער פארמער" * בשנת 1892 עזב את פקודתו ונסע ליאפאן ואחרי כן שב לניוארק, ומאז לא התערב עוד בעיני הקולוניות.

(* הערה—בגליון הראשון מודיע כי הקולוניסטים מגולי רוסיא המפוזרים בכל ארצות הברית בשנה ההיא (1891) הם כסדר הזה: במדינת נודזערזי 800, דאקאטא הצפונית 45, דאקאטא הדרומית 30, קאנעטיקוט 80, טעקסאס 20, אייווא 15, נעבראסקא 20, קאלפארניא 10, לואיזיאנא 10, וניוארק 15. בס"ה 1045 קולוניסטים.

החברה נתנה לכל משפחה "פארם" אשר יביל 30 אקער, ועשרה מהם נקיים מקיץ ודירדר וחלק קטן מהם עובד במחרשה, ובנו שם בית 18 רגל רחבו ועשרים רגל ארכו בעל שתי קומות ועלייה, ובהבית חמשה חדרים, וסמוך לו גורן 12 על 14 רגל, מעיץ מים, כלי מחרשה לנגה, זרע בעד מענית אחת לזריעת ירקות, וזרע של עצי פרי ונדנניות בעד ארבע מענית ומחצית, גם פרה אחת ועשרים וחמשה תרנגולים. בס"ה עלה לפי חשבונם כל פארם עם כל מכשיריו בערך 1200 דאלאר, ואת הפארם הזה לא מכרו להקולוניסט לצמיתות בטרם שלם ארבע מאות דאלאר על החשבון, ואז מכרוהו לו והכסף הנשאר זקפו עליו בהלוואה באחריות הנכסים עם רבית חמשה למאה.

כל קולוניסט הוכרח לכהיף לשלם על יד מאה או שתי מאות דאלאר ונתנו לו הפארם בתורת שכירות (Lease) ובמשך חמש שנים עליו היה להשלים עד ארבע מאות דאלאר, ואם לא הספיק לעשות כן אבד את כל כספו ששלם והפארם שב להחברה, והקולוניסט יצא נקי מנכסיו, כן כתוב בשטר התנאי שבין החברה ובין הקולוניסטים. והנה אף כי החברה לא הוציאה את התנאי הזה לפועל ולא אמרה יקוב הדין את ההר, בכל זאת הסבו דברי התנאים האלה תערומות הקולוניסטים נגד מנהלי הקולוניא, ורבות פעמים התקוממו נגדם, ופעם אחת מנו הקולוניסטים ועד שנשכה לניוארק להתאונן על פעולת הפקידים ועל תנאי המקח וממכר. גם קשה להם להבין מדוע תבקש החברה 1200 דאלאר בעד הפארם עם מכשיריו, אשר לפי חשבונם לא יעלה לחצי המחיר. אף בראותם כי שומע לא היה להם מבעלי הועד בניוארק שבו להקולוניא ולאט לאט שככה חמתם ושקטו במעונם. גם מנהגי החברה התאמצו בכל מה דאפשר להבריה משם את המתקוטטים ומחררי הריבות ביניהם, ומאז לא נשמע עוד קול ענות במחניהם.

המנהלים הרימו 275 מענית באמצע הקולוניא לצורך מקומות בנין בתים, ונמכרים כל מקום 50 על 150 רגל במחיר חמשים עד מאה דאלאר ועוד. המקומות האלה נמכרים לאנשים אחרים שאינם קולוניסטים. בתוך המקומות האלה בנו בנין גדול לבית עבודה ומלאכה והכינו שם מכונות תפירה אשר יסובו בכח הקיטור. בבית הזה עבדו שם עבודתם בשנים הראשונות החיטים העושים בנדי תפארה לנישים (Cloaks) לבית מסחר הגדול של "מאיר יאנאסאן עט קאמפאניא". כנראה לא הפיקה פעולת הפועלים ההם רצון מחסוחרים האלה וימנעו לשלוח להם מערובתם, ולעתים רחוקות השיגו עבודה מבית מסחרים אחרים בניוארק ופילדלפיה. לעת עתה יעבדו שמה לערך 125 תופרים מכנסים

קטנים (Knee Pants) בעד סחורי פילרלפיה „דניאל עט בלומענטהאל“, ואחדים מהם יעשו מלאכת עשיית סלים, אבני חמר, חרש ומסגר.

בשנה הראשונה להוסד הקולוניא עלה מספר המשפחות שנתיאחו שמה 87 וקרוב לשלש מאות נפשות, ובשנה הזאת (1897) נמצאים בה 240 משפחות או בערך 1200 נפשות, ומצבם איננו ברע, ויעשו עבודתם בזריזות ולא בעצלות בין בשדה ובין בבתי העבודה.

אולם היש חקוה טובה להקולוניא הזאת?—ימים ידברו, ואנכי אפונה אם יצליחו הקולוניסטים בעבודת הארמה שמה, כי כבר קלקלו אנשי הועד לבחור במקום המלא חול ורנבי אבנים ומכוסה בקוץ ודרדר, ותחת פנית המשת אלפים אקער במחיר חמשה או ששה דאלאר האקער, לוא קנו רק חמש מאות אקער בעד חמישים דאלאר האקער, אז לא היתה הוצאותיהם מרובה כל כך ועבודת הקולוניסטים לא היתה קשה מנשוא, ויכלו לקנות לראות פרי תבואה בשנה הראשונה, ומה גם עתה אחרי עבור שמיטת שנים מעת הוסדה.

ומדוע זה ישבו בעלי ועד הפונד בטל ולא יפעלו עוד לטובת קולוניסטים אחרים? האם בהקולוניא האחת כבר יצאו ידי חובתם, בעוד אשר הקרן קיימת של כסף הברון מונח בידיהם מבלי עשות פרי?

הקולוניות שנוסדו לצורך בתי חרשת המעשה והפועלים העוסקים בהם.

למען הטיב מצב אחינו החייטים והעובדים בבתי העבודה בערים הגדולות ע"י העתקתם משם חוצה לעיר בכפרים וערים קטנות, להחליף המבואות המטונפות שיושבים שם צפופים במקום רחבת ידים בדירות רחבות ואויר צח, עוד בטרם נראו אותות התנועה של גולי יהודי רוסיא, עלה על לב הפרופיסר פעליקס אדלער העומד בראש „החברה הדורשת דרך מוסר השכל“ (Society for Ethical Culture) והוא כאיש הבינים בין היהודים והנוצרים ודורש לפניהם ביום הראשון בשבוע בבית הזמרה „קארנעניא האלק“ בנויאק דברים הנוגעים למין האנושי בכלל, ולבו טוב ליהודי רוסיא, ויעיר את בני חברתו בשנת 1880 לקנות בעדם חבל אדמה בסביבות העיר העמפסטעד (Hempstead) בלאנג איילאנד במדינת ניויאק, והחברה בנו שם 12 בתים וסביב לכל בית זרעו גן קטן של ירקות, ושכרו הבתים להחייטים והתופרים האלה בשכר מצער פחות הרבה

מאשר ישלמו בעד דירתם במורד העיר נויארק המלאה אויר מעופש ואשר ישתמשו בה שימוש כפול לבית מלון ואכילה ולצורך עבודתם. הפר' אדלער ובני חברתו ידעו מראש כי לא יעלה בידם להפוך את החייטים ועושי המלאכה לאכרים עובדי אדמה בפעם אחת, אבל חשבו כי לכל הפחות ישבו בדירות נקיות ומרוחות וישאפו אויר צח בעשותם עבודתם העקרית שהיא תפירת בגדים, וכדרך אנב ילמדו גם זריעת גנה ונידול עופות ועוד דברים קלים כאלה שהם כפרוודור לפני הטרקלין של עבודת הפארם בשדי תבואות, ואם לא המה בעצמם אולי ירגילו את בניהם לעבודת האדמה.

דירתם זאת אשר כנן עדן מול שאול תפתה נחשבת לעומת דירתם הסרוחה והנמכזה ברחובות בייערד, לורלאוו, עסקס והעסטער בנויארק, לא הפיקה רצון מהגולים, ולא הועילו גם ההבטחות שהבטיחה להם החברה להוריד יותר שכר האיגרא, ולהעביר מלאכתם מבית העבודה בנויארק למקומם והחזרתם חנם אין כסף, כי מצאו את עצמם מורחקים מבני גילם חבריהם ומכיריהם, ובפרט מחאו בידם נשי הגולים האלה ולא הסכימו על פרידתן ויציאתן מן העיר. בעלי החברה נוכחו לדעת בטרם עברה שנה תמימה, כי הנסיון לא הצליח בידם, והקולוניסטים השמיטו אחד אחד וישבו להרחובות הרחוקים ובלתי נקיים בנויארק כבראשונה.



הקולוניות שנוסדו ע"י יחידים לראות שכר.

הרעיון הזה ליסד מושבות בעד בתי החרשת והפועלים (Industrial Colonies) מחוץ לעיר, אשר יש בזה טעמים רבים לטובתם כאשר בארתי למעלה, טוב הוא להנשארים בעיר אשר צר להם לשבת יחד עם הגולים המתרבים ובאים, ועוד יש שכר טוב להאדונים בעלי המושבות אשר שם יתישבו הגולים ויבנו להם בתים, כי עי"ז ירבה מחיר המקומות ויתיקרו הקרקעות והשדות אשר סביבותיהם. רבים מאחינו העשירים ראו תקוה טובה וברכה רבה הכרוכה בעקב הרעיון הזה ויאמרו ליסד מושבות כאלה בעצמם מבלי עזר הועד, ושלא על מנת חסד וצדקה רק בדרך משא ומתן, למען ראות שכר בעמלם. ומה גם בשנת 1891 כאשר החל לעלות שער הבתים והקרקעות, אז ראו שעת הכושר להם לקנות מקומות כאלה במחיר מצער אשר קוו ליסד שם קולוניות בעד הגולים ולכנות בתי מלאכה ולהמציא להם עבודה מהערים הגדולות, ותחת זה התחייבו הקולוניסטים החפצים להתישב שם לקנות בית ואיזה מענית שדה במחיר אשר הושת עליהם. מובן

מאילו כי בעלי המלאכה קנו רק בתנאי (אף כי לא היה מפורש) שישונו עבודה במושבותיהם אשר תהיה למקור מחיתם, וממנה ישלמו גם חובותיהם שהעלו על נחתם שרכשו להם, ובאין עבודה מה יעשו שמה? הכי יחיו נפשותם בעבודת האדמה? הן לא מעפר תצמח פרנסתם בפעם אחת, ולא בשביל זה באו שמה. גם הספקולנטים שקנו הקרקעות ויסדו הקולוניות טעו טעות גדולה בחשבם כי אם אך יושיבו בהקולוניות מספר מועט מבעלי המלאכה וישונו בעדם עבודה לחיות נפשם ע"ז תמצא ידם למכור כל המקומות בהקולוניא בזמן קצר במחיר רב וימשכו ידם מהקולוניא, אבל שכחו כי הקונים כולם הם בעלי מלאכה ואנשים אחרים לא ימצאו בהם הפין, וקניית המקומות לבעלי המלאכה תלויה רק בתנאי שישונו עבודה, והשגת העבודה איננה דבר קל, כי מדוע ישלחו הסוחרים ובעלי בתי החרושת עבודתם לאנשי הכפרים בעת שהפועלים בעיר הולכים בטל, אם לא בשעת חירום (Strikes), בעת שאגודת הפועלים תצוה עליהם לשבות ממלאכתם בכדי להוסיף על שכרם ולמעט בשעות היום, או אם יעשו הקולוניסטים עבודתם בשכר מצער, ולדבר הזה לא הסכימו בעלי העבודה. סוף דבר, כי הקולוניות האלה היו כהררים התלויים באויר שאין להם על מה שיסמוכו, וכאשר מנעו בעלי הקרקעות להכין עבודה די צורך הקולוניסטים עזבו את מקומם ושבו לערים הנדולות כבראשונה ואבדו כספם וכסף האדונים בהקולוניות האלה.

גם הסוחרים בעלי בתי העבודה נסו לשלוח ידם במסחר הקולוניות והתחייבו לשלוח עבודתם למושבותיהם ואף הם טעו בחשבונם, כי הכסף המעט שהרויחו במכירת המקומות לא היה די לשלם הוצאותיהם המרובות שנתוספו ע"י התחייבם להמציא עבודה להקולוניסטים בריחוק המקום, והפועלים לא עשו מלאכתם בשלימות ובזריזות כאשר היה עושים לפנים, באמרם כי זוכת זה הלא ירויחו אדוני הקולוניות בהקרקעות שקנו. ואחרית הדבר היתה כי כל הסוחרים במסחר הקולוניות הניחו מעותיהם על קרן הצבי, ומלבד שלא ראו כל שכר אבדו אלפים ורבבות דאלאר במסחר הזה.

יב.

הקולוניא „מונטיפיורי“ ועוד אחרות במדינת נודוערוי.

כמעט כל הקולוניות ע"י יחידים נוסדו בזמן אחד במדינת נודוערוי.
הקולוניא מונטיפיורי קנה החלפן לעאן לייט שעמד בראש

חברת Cumberland Industriat Co. בחדש יולי 1891 במחוז קומבערלאנד במדינת נודוערוזי, ע"י מסלת הברזל העולה לקייפ מאי, המקום הזה יכיל 3200 מענית שדה והוא סמוך להקולוניה וואודביין, בעד הקרקע שלם על יד סכום מועט והשאר זקף במלוה, והושיב שם לערך 25 משפחות אשר קנו ממנו חבלי אדמה של עשרה עד עשרים אקער, במחיר 20 ד' האקער, וסמוך למסילת הברזל מכר למקומות בנינים במדת 50x150 רגל במחיר 25 עד 50 דאלאר. ובנה שמה בית מלאכת מעשה לתפירת בגדים, והקולוניסטים בנו י"ח בתים במקצת כספם והשאר במלוה מחברת הבונים. לא אוכה להרכות דברים בהתפתחות והתגלגלות עיני הקולוניה הזאת. סוף דבר כי ה' לייט פשט רגל לנושיו ויברת. הבתים והקרקעות קנה אחרי כן העורך דין אדאלף כהן ושותפו ה' אינסקי סוחר עושה מלאכת כתונות, זה האחרון שלח שם עבודה בעד הקולוניסטים, אך הוכרח לפסוק מלשלוח מהטעמים שזכרתי למעלה. ובוה תמה הקולוניה, והבתים עודם עומדים שם שוממים ורקים מתושבים, כי לא נותר מהקולוניסטים עד אחר. שם הקולוניה נקראת במפת בעלי מסלת הברזל "האלבערטאן".

הקולוניה רינא. הקולוניה היא יסרו סוחרים יהודים מעיר פילדלפיה על יד מסלת הברזל W. J. R. R. העולה משם לעיר אטלאנטיק סיטי וסמוכה לה, וגם הם בנו שמה בתים ובית חרשת מעשה, והוציאו לערך שלשים אלף דאלאר, ואחריתה כאחרית הקולוניה מונטיפיורי. לאחרונה נסו להושיב שם נוצרים איטליאנים ולא עלתה בידם.

הקולוניה עיר ציון. (Ziontown) אותה יסד מר בן ציון אלטער ונקראת על שמו, ורחוקה ממסלת הברזל ומעיר מאלאנא במדינת נודוערוזי בכרי ארבעה מיל. מר' אלטער היה סוחר ועושה במלאכת כתונות לנשים (Shirt Waists) ושלה שמה עבודתו, אך מהרה התפרצה מריבה בינו ובין הפועלים ולא נותר שמה איש מהקולוניסטים והבתים נשאר ריקם, ומר' אלטער אבד כספו ונתרושש מאד ע"י הקולוניה הזאת.

מכל הקולוניות שנתיסרו ע"י יחידים לא נותר זולת אחת, הקולוניה "מצפה" וגם היא בשפל המדרגה, ואודותיה אדבר ביחוד.

(סוף יבוא).

וואשינגטאן ביחוסו ליהודי אמריקה.

מ א ת

מ ר ד כ י ז א ב ר י י ז י ין.

(ס ו פ).

מכתב הברכה ששלחה הקהלה העברית מנופארט, רהאר אוילאנד לנשיא ארצות

הברית :

„אדוני. הרשה נא ליוצאי ירף אברהם העברי להביע לפניך את רנשי השמחה והתודה המתרוצצים בלבותיהם לזכרך ולזכר פעליך הנשאים, וביחד עם יתר אחינו האזרחים נקדם את פניך ונברך את ביאתך לניופארט.

בשמחה ורב ענג הננו מביטים בעת לאחור על הימים הרעים, מלאי צרה ומצוקה, בעת אשר ד' אלהי ישראל אשר הציל את דוד עבדו מחרב רעה, סכך לראשך ביום נשק, כמו כן נגיל לראות שאותו הרוח אשר צרר את דניאל בכנפיו וירימיהו למעלה רמה ונשאה בתור גדל היועצים למלך בבל—יתנוסס גם כך והוא הוא שהרימך אל על לעמוד בראש ארצות הברית.

אנחנו אשר משוללי משפט היינו עד עתה והזכיות הנתונות לכל אזרח הפשי לוקחו ממנו, מביטים בעת בשמחה וברב תודה בלבותינו לאל השמים על הממשלה הנהדרה הזאת הנוסדה מהעם. ממשלה אשר לא תפן אק רהבים ושטי כוב, אשר לא תתן מקום להבערות והסכלות כי אם תתן לכל איש מבלי הבדל רת, לאום ושפה משפט אזרח הפשי והזכות לקחת חלק בהנהגת המדינה. הממשלה הפדרלית האדירה הזאת אשר יסודה הוא : צדק, יושר ואשר העם היא מעשה האל הגדול המושל בצבא השמים ויושבי הארץ ואשר כל אשר הוא עושה, טוב הוא.

בעד כל הטוב אשר השפיע עלינו החפש המדיני והדתי תחת הנהגה טובה ומצוינה שלך, הננו שולחים את תודתינו מעומק לבותינו ליוצר החבל, ובתפילה היוצאת מקרב ולב עמוק נבקשהו שאותו המלאך שהולך את אבותינו דרך ארץ ציה ומלחה להארץ אשר צוה ה' לתת להם יעביר גם אותך בשלום למרות כל המכשולים ואבני הנגף המונחים על דרכך, ובעת אשר כיהושע, זמן

ושבע ימים, מלא כבוד ואהבה תאסף אל אבותיך, יפתחו לפניך שערי גן העדן ליהנות מעץ החיים הנצחיים".

נכתב ונחתם בשם העדה העברית בניופארט. רואד איילאנד.

מאזעם סיקסעס, פרנס.

ניופארט. אוגוסט 17, שנת 1790.

תשוכתו של וואשינגטאן לבני הקהלה העברית בניופארט.
"אדוני. בכל שמחתי ששמחתי על אותות האהבה והרצון אשר הראיתם לי, עוד תגדל שמחתי להבטיחכם שלעולם לא תסור מזכרוני רגשי אהבה וכבוד שהראו לי האזרחים, בני האמונות והחברות השונות בבואי לניופארט.

מאד ינעם לנו זכרון הימים הרעים בידענו שהימים שבאו אחריהם הטיבו לנו את הרעות בהביאם לנו בכנפיהם אשר ושלום. ואם אך נשכיל ונבין להשתמש בהאמצעים היקרים אשר בדינו אז בלי תפונה נצליח במעשינו והיינו, בקרב הימים, לעם אדיר ומאושר תחת הנהגה ישרה של הממשלה הנאורה. אזרחי ארצות הברית יכולים להתברך בלבם שרבות וגדולות עשו בהראותם לתבל דוגמאות הראויות להחקות מכל העמים הנאורים. כלם נהנים מזיו החפש הנחמד, חפש הרוח וחפש הגויה. לא עוד תראה בארץ הזאת עבדות של חלק אחד מהעם בעת שהחלק השני חי על חשבון האמללים ההם ושולל מהם את הזכויות הראויות להם, כי תודה לאל, ממשלת ארצות הברית "לא תפן אל רהבים ושטי כזב, ולא תתן מקום להבערות והאולת". וטה דורשת ממשלה נאורה כזאת מאת אזרחיה אם לא להתהכך במישרים ולרדוף צדק ומשפט?
לא מן הצדק והישר הוא להעלים מכם את שמחתי והכרת תולדתי בעד אותות החבה והרצון אשר תראו להנהנתי בממשלה וברכותיכם אשר אצלתם לי להוספת אשרי והצלחתי.

ואני תפלה לאל חי שיוצאי ירך אברהם היושבים בארץ הזאת יוסיפו להתענג ביחד עם יתר האזרחים על הברכות שאצל לנו ממרומים וישבו איש תחת גפנו ותחת תאנתו ורביצו בשלום ואין מחריד. יואל אב הרחמים להפיץ על דרכינו אור ולא חשך והיינו כלנו מוצלחים בכל מעשינו ונתענג על רוב שלום".
דשארש וואשינגטאן.

מכתב הברכה מאת הקהלות העבריות בהערים פידלפיה, ניוארק, ריטשנברד וטשארלס-

טאן לנשיא ארצות הברית באמריקה:

"אדוני. רוחך הכביר והנמרץ ופעליך הנפלאים הם שרכשו לך לבות

כל אזרחי ארצות הברית לאהבה אותך אהבה נצחת. כל הכתות והחברות השונות, המדיניות והדתיות מנישים לך כעת את ברכותיהם היוצאים מקירות לבם וביניהם ימנו גם בני הקהלות העבריות הנזכרות למעלה.

מפני סבות שונות שאינן זוליות בנו נתאחרו ברכותינו עד עתה ולא יכולנו לכא ביחד עם יתר אחינו האזרחים לטהח חלק בשמחתך ביום עלותך על כסא נשיאות הממשלה הפדרלית. קבל נא, אדון נעלה, עתה את ברכתנו זאת היוצאת מעומק לבותינו.

הפלאות אשר הראה אלהי הצבאות לאבותינו בימים מקדם, הם שהורונו להתבונן אל גדל חכמתו ונבורתו שהראה במקרי המלחמה הנוראה האחרונה, ובעת שנכרע ונשתחוה להדרום רגליו בתודה ותפלה על הישועות אשר הראה לנו, לא נשכח בכל זאת שאתה, מפקד צבא אמריקה, הנך בחירו ועברו הנאמן. אבל לא לחרבך לבד נתונות כל התודות והשמחות המתרוצצות בנו. החרב הזאת היתה הראשונה אשר סללה את המסילה ליסוד ממשלת שלום הזאת, אבל לוקא השתדלותך ליסוד את הקונסטיטוציאן הפדרלית, מי יודע אם עמדה הממשלה על מוסדות חזקים ומוצקים כמו שהיא כעת.

לאל שדי, עורך ומפלטך ביום צרה, הננו מתפללים בעד חייך היקרים, ובעת אשר זקן ושבע ימים תאסף אל אבותיך בשלום, צדקך לפניך יהלך, ותתלונן בצל שדי בעת אשר שמך וזכרך ישארו לעד בזכרונותינו.

מאנועל דשאסעפסאהן.

נכתב ונחתם בשם הקהלות העבריות הנ"ל.

פילדלפיה, דיצמבר 13, 1790.

תשובתו של וואשינגטאן להקלות העבריות בהערים פילדלפיה, ריטשמאנד, טשארלס-

טאן ונווארק.

„אדוני. אחדות הלבבות ושווי הדעות בין מפלגות שונות, מדיניות ודתיות כמו שנראה בארץ הזאת לא נראו ולא נשמעו מעולם למיום הוסד ארץ ועד עתה. אהבת עם כזה אשר האחדות היא מסלתו בחיים היא אוצר נחמד אשר לא רבים ישיגוהו. לא יפלא איפוא אם למראה כל אותות האהבה והרצון אשר הראו לי אחי האזרחים זה כמה פעמים ואשר במ הוכיחו לי את גדל דבקותם בי ואמונתם בכל פעלי—נרעשתי וכל חושי ורגשותי בי התלהבו והתחממו. לא אשקר אם אומר שכל אלה היו הנסיבה ליסוד אשרי. ואולם מכתב הברכה שלכם ודבריכם הנעימים עוד הוסיפו על שמחותי אלה.

הגבורות והטובות אשר הראה לנו אלהי השמים במקרי המרידה האחרונה

הם שגרמו ביסוד הממשלה הנאורה הזאת, אלהים הוא אשר נתן את החרב בידנו ואשר נפח בנו רוח נבורה ועצמה בעת מלחמה והוא גם שהופיע אור על דרכינו וינהל אותנו במסילת השלום. פעולותי ועבודותי אני בכל אלה היו אך על פי חפצו הרם והנשא, ואך חובותי לעמי וארצי מלאתי.

ואם פעולותי עד כה היו רצוים ונתקבלו מאת אחי האזרחים בשמחה הנה גם לעתיד אתאמץ לישר את פעמי ומעשי ולרכוש לי אהבת בני הארץ הזאת. יואיל ד' והברכות אשר ברכתם אותי תחולנה גם על ראשיכם אתם בני הקהלות העבריות.

דשאדש וואשינגטאן.

פרחי שושנים.

הגיונים חדשים וגם ישנים.

מאת צה"ר.

(המשך).

2.

מדינת היהודים.

אסירי התקוה שבו לבצרן! חובבי ציון שלחו צירים לבזיל, לסוד בחירי הלאום להתייעץ ע"ד פרטי מדינת היהודים. אך מה רבו הקמים עליהם, מקרב אחיהם. ושם יהודי מינבען, אשר לא שמרו מצות הכנסת אורחים, יהיה לחרפה לדראון עולם. ימים יבאו ובושה תכסה את פני כל ראשי יעקב וקציני ישראל, אשר אטמו אזנם משמוע לקול הקורא.

יא.

ותקות חובבי ציון חזקה, כי בשיבת ציון, במדינת היהודים על אדמת אבותינו ישחנה אופן חיי היהודים במהרה לטוב, כי יחליפו כח ועוד ינובון

בשיבה ויהיו לאות ולמופת לעמים רבים. הלא זה גורל עמנו מימות אברהם העברי וזאת תעודתנו ופקודתנו עד סוף כל הדורות. כי אמנם חוב קדוש הוא על ממשלות הארצות המאמינים בה' להשיב לנו את נחלתנו ולערוב לנו כי משפטנו לא יגרע, למען נשב בטח בארץ ישראל, ארץ מגורי אבותינו.

יב.

זהו פתרון השאלה הקשה הזאת מצד המוסרי, הרוחני! תוכו רצוף הרעיון הלאומי, האהבה אל עם ישראל, הבזוז והשסוי, החבה היתרה, אשר תכסה על כל פשעים!... אך יש דבר—והפוכו! בל נהיה כעברים עורים, המנששים באפלה! נחקרה כל הצדדים ונחפשה. נראה נא, מה תאמר חכמת הנהגת המדינות (דיפלאמאטיע) בענין זה. נשקט ונכיט אם מוכנים היהודים להנאל ואם יחפצו להנאל. תהיינה נא עינינו פתוחות ונתבונן עד רחבי ארץ...

יג.

השמחים ללא דבר, (אפטימיסטען) אשר נפשם בטוב תלין, יעלו בכבוד ומספרים כל היום תהלת הקולטור האירפאית הנוצרית, כי הנדיכה לעשות. אך חכמי אומות העולם חקרוה היטב ויראו פעלה ומכירים ומודים שלא תקום במשפט; כי עוד תכלל בקרבה מרות זרות ותהפוכות הנשארות מימות עבודת אלילים וכוכבים ומולות, וכמה מדות מגונות ורעות תוצאות החיים הנשמים בסוף המאה (fin de siecle) ועל כן עמודי בנין החברה האנושית ירופפו, שאלות הכתות והמפלגות תרבנה ותעצמנה מדי יום ביומו וסוף סוף כל הקולטור היתה כבנד אכלו עש וקרקב בעצמות יהודה.

יד.

כי אחב"י גם המה לא יאבו להזניה את מדות מגונות רבות ומנהגים זרים והבלי שוא, אשר העלו עמם מבבל ומפרס ומכל המקומות אשר הגלו שמה. ואלה מזרע יעקב, ממפקנת הסוחרים והבנקירים, אשר נגה עליהם אור הקולטור האירופאית אך למחצה, כאשר יתערבו מעט בלאומים ויארחו לחברת אזרחי הארץ בעסקי מקנה וקנין ובעניני מדינה, ידמו בלבם כי כבר אשכנזים, אנגלים, רוסים אמריקנים נמורים המה וישתדלו בכל מאמצי כהם להעלים מקור מצבתם שממי יהודה מצאו. שתי המחלקות האלה מעוררות צחוק וקלסח גם בעיני הנאורים אשר באומות העולם. ובפרט כאשר זרחו עליהם קוי שמש החרות בארצות הנאורות כאמריקא ואנגליא, וישמנו ויבעטו ולא הבינו להכיר ולהוקיר את מדות הגוים הטובות וכבר את התבן מן הבר. ואם כי סכום כל הסרונותיהם איננו גדול מסכום הסרונות יתר העמים, אך מומיהם גלויים יותר לעיני כל, ועל כן היו למשל וללעג הרבה אין קץ. ויותר מזה לא התבוננו אל

צרף הגדול להפריד את הכהונה מהמשלה ולהבדיל בהנהגת עניני האומה בין קודש לחול ולשמור את חקות הסבלנות באמונות ודעות, כאשר דבר פריערדיך הגדול מלך פרוסיה בשנת 1740: „אין מיינעם שטאאמע קאנן יעדער נאך זיינער פאסאן זעליג ווערדען“. בדרכיהם הזרות האלה נתנו מקום למלשיננו המפחדים תמיד מפני כשרונתנו הנפלאים, נהלת מורשה מימי קדם, להתגולל ולהתנפל עלינו: שאנחנו איננו מזכירים כי אם מהטיאיים את הרבים. זאת תורת ננע הצרעת: האנטישמיטיזמוס!

טו.

האנטישמיטיזמוס הנוכחי (דער מאדערנע) הנה זה חדש הוא בתוארו ובדמותו, אך כבר היה בתמונות שונות בשכבר הימים. גם סבות המחלה משתנות עם חליפות הזמנים: לפנים היו יותר דתית לאומיות והיום הנן על הרוב לאומיות איקונומיות. אך עיקר הסבות כאמור למעלה...

טז.

ימים יבאו ובושה תכסה את פני העמים והממשלות טרדיפת היהודים בתקופה הנאורה הזאת. בלימתם תהיה בלימת עולם אשר לא תמחה, כי מידי היהודים קבלו אבותיהם את ראשית כל הקולטור כולה, דעה כמים לים מכסים. ומה עשו עם המטמון אשר לקחו מאתנו למשמרת?...

יז.

החוקרים בחכמת הנהגת המדינות והמתבוננים בקורות העתים ינבאו, כי בתקופת המאה העשרים, כאשר יצר המקום לעמי ארצות הקולטור, יעבר שוט השטף הגדול, אשר ישנה כלה דרך הליכות העולם המדיני (דער צוג דער גראס-סען פאליטיק) ואשר יעשה כלה בממשלות עמים רבים אשר לא מנזע האריים יצאו.

בימים ההמה יקוו כל צויי אירופא לשבטיהם ולמשפחותיהם והדבקים בגזעם ימצאו מחסה בצלו. ולא יקראו עוד בשם: אשכנזים, אנגלים, הונגרים, שכנדינוים, כי אם בשם הכללי: אנגל-גרמנים, אשר אולי יכלכל בקרבם גם את האמריקנים. הפולנים, הביהמים, הבולגרים, הסרבים, הסלונים והרוסים יתאחדו ויהיו לעם אחד: הסלאוים. והצרפתים, הספרדים, האיטלקים והפורטוגזים יהיו לגויי הרמנים. בעת ההיא, על פי חוקת „כל דאליס נבר“, עמי אירופא הנאחדים יערכו מלחמה כבדה את עמי המזרח ואת נהלתם יחלקו ביניהם.

יח.

אם לא טחזה שוא יחזו הרואים, ואם נתבונן היטב אל נבורת הממשלות

הגדולות, (גראסמאכטע) המאספים כחול חיל ואשר כלי מלחמתם, כל חרשי משחית, כלילי חכמת מוהשבת ועוזו מלחמה, בים וביבשה, אשר לא היו כמוהם עוד על הארץ, אז הלא מוכרחים אנחנו להודות כי אין מעצור בעד רוח התנועה הגדולה הקרובה לבוא.

יט.

הלא בעינינו ראינו, איך היפנים, עם לא עז, כמעט עשו בלה את חיל הסינים, אשר מספרם רב מהם עשרת מונים, יען כי למדו טכסיסי מלחמה מעמי אורופא ואת כלי זיינם ואניות מלחמתם חרשו חכמי חרשים באירופא ובאמריקא, ובעלי המחלפות בממלכת התוך (דיא בעצאפפטען זאהנע דעס רייכעס דער מיטטע) עמדו על מקום אחד אלפים שנה ולא זז ממנו ולא ידעו ולא יבינו את אשר הזמן שואל מעמהם! ובהשלמת מסלת הברזל הסיבירית, מי איפו יציקם מכף הדוב השוקק: הרוסי?

ב.

אורח החיים המדינים של התורקים, אף כי לא ידמה לאורח חיי הסינים, אך גם המה זר מעשיהם ומתננדים לרוח הזמן החדש ועל כן היו למשל ולשנינה בכל ארצות המערב, ארצות הנוצרים. לולא המדון וחסר האחדות בין הממשלות הגדולות בפתרון שאלת המזרח, (אריענטאלישע פראגע) אז הלא כבר שברו בריחי השער הגבוה (דיא האהע פפארטע) והרסו ממלכת השולטן באירופא, אשר היתה חזקה על מבואות ים התיכון מתחלת המאה הארבע עשרה, כאשר בא אתמן לאזיא הקטנה ועשה בלה לממשלת ביצאני.

כא.

אך האחדות בין הממשלות קרובה לבוא; כי גם היום, אחרי אשר נצחו הטורקים את בני היונים, לא יראו פרי מכל עמלם ואוצר המלוכה ריק אין בו כסף. ואם אמת ידבר העתון הלונדוני Quarterly Review (לחודש יולי ש"ז), הנודע בישרתו ובוהירתו הרבה בנוגע לידעות כאלה, הנה ממשלות רוסיא ואוסטריא כבר קשרו קשר על השולטן לחלק את נחלתו באירופא ולגרשהו לאזיא. וזאת אולי תהיה שעת הכושר לבוא בברית רעות ומסחר עם מלוכת האתמנים ולבקש דין ומשפט ותמיכה מהממשלות, לפדות את נחלתנו, אחוזת אבותינו!

כב.

הצירים הנאמנים, הנועדים בבזיל מארבע כנפות הארץ להתייעץ ולהתוכח על גורל היהודים ומדינתם, המתיקו סוד ישרים יחדיו, בסדר נפלא ובאהבה רבא לקיום הדבר; ויחדיו עברו, מלאים רוח כביר לעבודתם הקדושה, אחרי אשר סלו המסלה ותקנו תוכן הענינים לשיבת ציון!

ישמח ישראל, יגלו הלאומיים, יסכר פי המכשינים וחובבי ציון ינביהו עוף ויעלו אבר כנשרים, עוד ישמע זעיר שם זעיר שם קול דממה דקה, כקול עלי שם נדפים, אשר רעדה אחזתם כנעת במ רוח הקדים! אך שאון מתלחשים בחשך ידום, כי מה יתרון לבעלי הלשון אלה?

כנ.

מקור משחת היהודים בגולה מאז היה ריב איש באחיו על דברים קטנים, אשר אין בהם ממש בפתרון שאלות כל היקום. בלי כל סדר ותכונה ילך העם הזה, עדר עדר לברו, מתלוצצים ומתעוללים והאחדות נעדרת. ועל כן אין איפו להתפלא כי פעמים רבות היו לבז ולמשסה לרדפיהם. לו חכמו! יתבוננו ברום ערך הפתגם האמרקני: באחדות נקומה, נפרדים נפולֵה *United we stand, divided we fall.* לו חכמו! יתאחדו עתה שבטי יהודה, יתקרבו כל המפלגות והמחלקות אחד אל אחד ויסדו ויערכו אגודות אגודות קטנות, מספרם אנשים חמשים לאגודה, להפיץ אור האידעה הציונית, ללמוד וללמד ע"פ סדר נכון שפת עבר וספרות היהודים, לזרוע דעת קורות היהודים ותורת התפתחות דתם והשכלתם. כל האגודות יתנהלו ע"פ חוקים ודועים על אופן סדר הנהגת הלשכות בחברת הבונים החרים (פריימורער), אך מבלי ללכת בדרכיהם בהנוגע לנסתרות, כי כל מעשנו ופעולתו יהיו פתוחים וגלויים לעיני כל הקהל מבלי הסתר דבר, כי באמת ובתמים נוציא משפטנו. וצירים יישלחו הלשכות לאהל המועד הכללי, שומר משמרת האגודות, והוא יהיה מליציהם מול החברה הגדולה הציונית אשר מקום משכנה עתה בויענא.

וכן יהיו כל בית ישראל כאיש אחד חברים במלאכת עבדת הקדש וקא יחצו ולא יתפררו ולא יתפוצצו—ויהיו לעם אחד, בהתאסף ראשי עם עוד כמועדה לשנה הבאה בירושלים.

(עוד יבוא).

עַת אָקוּיַן בַּחַיִּים.

מאת מ. מ. הורוויץ.

עַת אָקוּיַן בַּחַיִּים, עַת נַפְשִׁי אֲבָלָה,
אֵין נַחַם מִמְּכַיִב, אֵךְ חַשְׁדַּן וְאַפְלָה...
עַת אֲזַכֵּר אֶת עַמִּי, צְרוּתִי, עֲנוּתִי,
אֶת שְׁכָרִי הַגָּדוֹל, מִפְּלִתִי, שְׁפִלוּתִי, —
אֵךְ מֵאַרְצֵי מוֹלַדְתּוֹ גֵּרֵשׁ גֵּרֵשׁוּהוּ,
וַיִּגְזְלוּ חַפְּצוֹתָיו וְלַעֲבָד שְׂמוּהוּ;
עַת אֲזַכֵּר אֶרְצוֹנוֹ זֶה עַרְשׁ אֲשֶׁרֵנוּ,
עַלֶּיךָ גִּלְחַמְנוּ, שְׁפַכְנוּ דְּמִינוּ, —
אֵךְ הַיּוֹשֵׁתָהּ לְבִתָּהּ וּבְאַלְמָנָה הִתְּתָהּ,
אֵךְ יָרִים בְּעֵלוּיָהּ וַיִּגְבְּלוּ קְדוֹשְׁתָּהּ, —
עַת אֲזַכֵּרָה כָּל אֱלֹהִים וַיִּמַר אֲתֵינִיחַ,
גַּם מִלֵּב מְאֹד כּוֹאֵב וְהָרוּחַ תְּשׁוּמַת —
אֵז אֶת עַמִּי בְּרִי אֲנִכִי לֹקֵחַ,
בְּמֵת נַפְשִׁי, מִצּוֹקוֹתַי לְשִׁפְךְ וְגַל לֹחַם:
אֲדַבְּרָה, אֲשַׁתְּפָכָה, אֶת צַעֲרֵי אֶפְיָנָה —
וַיִּמְעַט אֵז לִי יְרוּחַ וַיִּמְעַט אֵז אֲבָלִיגָה!...

הבתולה הזקנה.

ציור

מאת

ו. יעקבזאהן.

(ורחמיאל שקפניוק).

(המשך).

שמואל היה אחד המורים הנודעים לשם בעיר מבוכה ובימים ההם הכין את עצמו להבחן על כל למודי הנימונים ולקבל תעודת בגרות. הוא היה אז כבן עשרים ושרש, גדל קומה ודל בשר, חוטמו היה קצר ורחב מאד, ולא התאים לפניו הארוכים ועיניו הגדולות שהיו מלאות תכלת. מלכה הכירה בו, כי איש רגש הוא, הוזה ובעל דמיון ושר בשירים, ותבחר בו לנסות את כחה עליו ותבקש קרבתו ותחמוד צלו לשבת על ידו ולשוחח אתו לבדו, בבואו לבית אחיה, ותקראהו לבקרה גם בבית אביה, והוא נמשך אחריה לאט לאט. שמואל לא ידע עברית ודברי ימי ישראל כמו זר נחשבו לו, ועל כן מצאה מלכה לטוב לה, להביא את הרעיון הלאומי בלבו, ותדבר אליו יום יום בחם והתלהבות על דבר תחית ישראל בארצו ותפליא את לבבו מאד ותמשכהו אחריה. שמואל לא יכל לעצור ברוחו וישמיע את מהללה באזניה, כי כאחת מגבורות ישראל בימי קדם היא בעיניו. אז נבה לב מלכה, והתקוה שבה לדבר אליה טובות, כי עוד לא נכרתה אחריתה, וכחה אתה למשוך לב נבר אחריה, ותחל להאמין כי ימי נעוריה לא עברו עוד, ותחזה לה חיונות טובים בעתיד.

אמנם לעתים הרגישה מלכה מיסר כליות, על קחתה לב שמואל בערמה, בעת אשר לא אהבתהו ולא כבדתהו, אולם הענג והנעם ושמחת הנצחון אשר מלאו את לבה, בראותה, כי בידה הוא לעשות בו כטוב בעיניה, השיבחו את מוסר כליותיה, ותתענג לראות בכלות נפש שמואל אליה ובבקשו את קרבתה על כל צעד.

בצאת שמואל מעיר מבוכה וילך לעיר אלישבע לעמוד על המבחן, כתב

לה מכתבים כפעם בפעם ויהללה וישבחה וישימה לראש לכל בנות ישראל, אשר ידע ואשר התהלך עמהן מעודו, והיא, מלכה, ענתהו על מכתביו ותתן לו פתחון פה להוסיף לשבח ולהלל אותה על פניה.

כן התהלכה מלכה את שמואל ירחים אחדים, עד צאתו מהבחינה וידיו על ראשו וישב בלב נשבר ותוחלת נכזבה לעיר מבוכה. אז החלה מלכה להתנכר לו ולהסתיר פנים ממנו. לשוא בקש קרבתה ויבקרה בבית אביה יום יום; לשוא דבר אתה טובות ויחמוד צלה; מלכה התרחקה ממנו בכל אשר יכלה ותפליא את מכותיו בקרת רוחה ובמרום עיניה. אז דרש שמואל ממנה להשיב לו את מכתביו, ותכעס ותקצוף ותענהו קשות ותחליט ותנסור לבלי להשיבם לו, עד השיבו לה את מכתביה היא; אולם גם אחרי בוא מכתביה לידה לא השיבה לו את מכתביו ותכזב לו ותאמר, כי כבר העבירתם באש. אז נתפרדה החבילה, ושמואל חדל לבקרה בבית אביה ואחיה.

VIII.

עוד ימים רבים אחרי הדברים האלה אכל הנחם כעש בלבה על תהלוכותיה הרעות את שמואל. אחרי אשר שקטה רוחה, ותאותה לנצח את בני הנעורים נחה גם היא כמעט קט, חשבה מלכה ותמצא, כי הרעה לעשות מאד בהרחיקה אותו ממנה, הלא אז היה לאל ידה לכונן את אשרה ואת מצבת. שמואל נואש בימים ההם מבית מדרש המדעים ויהי נכון לקחת לו אשה ולבנות לו בית, ומה מאשר היה בתתה לו את ידה ללכת אחריו! והיא? האם לא מאשרה היתה גם היא? היש ביד משוגם השדכן למצוא לה איש כשמואל הלבן?

המחשבות האלה הרגיוזו את רוחה ימים רבים, ודוד לוח-אבן, אחד ממכיריה שבקר בבית אביה ואחיה לעתים רחוקות, הוסיף להרגיז מנוחתה באהבת שמואל, גם אחרי אשר שבה אל המנוחה כמעט קט, וזכרון שמואל ואהבתו היה הולך הקוך והשכח מלבה.

הדבר היה בערב באחד מימי החורף, דומיה שררה בחדר מלכה, והיא ישבה אל השלחן בחברת אחיה ורעיתו ותתענג על החם הצח שהפיץ התנור הקטן ועל אור המנורה ותאחו בידה את הספור "אתות הזמן", אשר קראתהו בימים האחרונים שבע פעמים זה אחרי זה. תמצית הספור החביב עליה מאד ודעות נבוריו החדשות והנעלות בעיניה עברו אז במחשבתה וימלאו את לבה גאון פנימי; היא שמחה מאד, על כי רכשה לה גם היא את הדעות האלה, שבאו כשמן הטוב בקרבה ויהיו לעצם מעצמה ובשר מבשרה וירימהו על, למעלה

מכל האנשים הסובבים אותה, שקצרה רוחם ללכת בנדולות ונפלאות מהם. בשנה האחרונה, לרגלי הנותה בספרים את אשת אחיה, שבה למצוא ענג בקריאתה ולהמשך אחרי הספרים בכל לבה, ובשבתה כה וכה, נפתחה הדלת, וקול דוד לוח-אבן, בדרשו לשלומה ושלוה אחיה ורעותו, נשמע לאזניה, ויעוררה ממחשבותיה הנעימות ויגרש את כל הענג והנעם, שחמדו לשבת בקרבה בערב ההוא. כמו למרות חפצה קמה ממקומה ותגש כסא לדוד, כי ישב גם הוא אר השלחן, ותרניש עד מהרה, כי מנוחתה הולכת הלוך וחסור, כמו לבה ינבא לה רעות.

דוד היה מודע ומכיר לה זה שנים אחרות, ולא לענג היה לה להפגש עמו. כפעם בפעם נוכחה לדעת מתהלוכותיו עמה, כי כאפס נחשבה בעיניו בכל חכמתה והשכלתה, וביחוד בהשכלתה העברית. מלכה לא יכלה לסלוח לו את חטאתו, על כי לא למד עברית בימי ילדותו, והוא מלא שחוק פיו וילעג למשכילי ישראל וספרותו מבלי דעת אותם, כמו חפץ להראות לה, כי ערכה איננו רב בעיניו. בפגישה את מבטו, ראתה כפעם בפעם, כי בעין חודרת יביט בה ושחוק של לעג קל על שפתיו ואתות אירצון על פניו, ואז הרגישה, כי אמץ לבה עזבה ברגעים ההם וכמו אסורים הושמו על מחשבותיה לבל תחשוב כחפצה. גם בהתוכחה עמו לפעמים בדברי ספרות ושאלות החיים, לא שם דוד את לבו לבטל את משפטיה והשקפותיה באתות וטופתים וימצא די לו למלא שחוק פיו, עד כי נאלמה דום ומלים נעתקו מפיה. ובכל אשר הוסיף דוד להתהלך עמה בקרת רוח ולבלי שום אליה את לבו, הוסיפה מלכה לכבדו, ותאותה למצוא חן בעיניו חזקה גם היא, כי למרות חפצה הכירה לדעת את יפי תארו ואת כשרונו הנמרץ במלאכת הדבר ודעתו הרחבה בספרות ומדעים. בימים האחרונים נוספה גם חקנאה להעלות חמת מלכה על דוד, כי האיר פנים לאשת אחיה ויבקש קרבתה, ובערב ההוא נלוה לכל אלה הרגשות גם פחד פתאם, אשר לא ידעה שחרו, כי על כן החליטה לשבת בדממה, לבלי לבוא עמו בדברים ולבלתי תת לו פתחון פה ללעוג ולשחוק לה. אולם דוד לקח מידה את הספור „אתות הזמן” ויפנה אליה וישאל מפיה פשר תמצית הספור, ואז לא יכלה לעצור ברוחה ותשמיעהו בחם הרגש והתלהבות נמרצה את תמצית הספור ודעות נבוריו בשאלות החכמה, ותשתומם מאד בראותה. כי בשום לב ובאזן קשבת שמע את דבריה, וזיק תקוה האיר לה ברגע ההוא, כי מהערב ההוא ישתנה היחס שבינו וביניה. אולם עד מהרה חשכו פניה ואת עיניה הורידה ארצה ותבוש מאד להביט בפניו, כדברו אליה כדבר מורה אל תלמידו וישחרהו מוסר, על כי עברו עליו רב שנותיו בהבל ורעות רוח ועמלו לא נשא לו פרי להביא לכב חכמה ודעת מה טוב.

— הנה הרבית לקרוא ולהגות בספרים — השמיע דוד בשפה ברורה בשפת הארץ, וכל דבר ודבר מדבריו היה לה כמחט בבשר החי, ועוד לא הכאת לבב חכמה לדעת ולהבין, כי לא מפי ספורים הננו לוקחים לנו תורה ודעת החיים, החברה והמוסר; הנך אוהזת בשתי ידיך בהשקפת המקרים משנות הששים על ערך הספרות היפה ותעודתה ועוד לא למדת לדעת ולהבין, כי הספרות היפה בכלל לא נבראה להורות לנו דעה בתורת החברה ולהשפיע עלינו דעות וכללים, אשר על פיהם עלינו להתהלך בחיים מבלי סור מהם ימין ושמאל. הלא לא ילדה צעירה לימים את, כי לבך ילך שבי לפני כל גבור, אשר תמצאי בספורי קריאתך, ותאחזי בדעותיו ותאמרי טוב לכל אשר יאמר הוא טוב, מה נתנה ומה הוסיפה לך השכלתך העברית, אשר תתפארי בה תמיד, אם לא באת עוד לכלל דעה, כי חכמה, בינה ודעת עלינו לבקש בספרות הכבדה, בספרי החכמים והחוקרים הכתובים בכבר ראש, והספרות היפה, תולדת הרגש והרמיון, נבראה בעצם וראשונה כהרהיב את עינינו בתמונות וציורים מהחיים ולהלהיב את רגשתינו? זאת איפוא היא כל חכמתך, אשר אספת לך במשך ימים רבים: להתפעל ולהתרגש מכל דבר, אשר ברמיון יסודו ואין לו אף מעמד כל שהוא בחיים, ולבלי לסגל לעצמך גם את המושגים היסודיים על דבר הספרות היפה, אשר כל תלמיד דלא חבים ולא טפש יודע אותם לאשורם. חי נפשך, כי עליך להחל מחדש חנוכה ואת השכלתך.

כאלה וכאלה דבר דוד באזניה, והיא הרגישה, כי צדקו דבריו, ויכאב לה ובשת כסתה פניה, בהוכחה לדעת, כי ערומה היא מדעת גם לעיניה גם לעיני דוד; כי ברוח פיו הסיר את הקסם מעיניה, ואמונתה בעצמה ובכה לבה וחכמתה היתה לשמה ברנע אחד. אולם בטרם שבה אל המנוחה ותחליף כה, הוסיף דוד להכותה עוד מכה אחת גדולה ועצומה.

דוד שאל את פיה על אדות שמואל הלבן, אם מבקר הוא בבית אביה בימים האחרונים, ותתאדם ותענהו בכבודות ובלו רצון, כי זה שבועות מספר לא ראתה את פניו, ותאמר בלבה לבלי דבר עוד בשמואל בערב ההוא, כי כבוד היה לה הדבר לשמוע גם את שמו, אולם דוד לא טצא די לו במענה פיה ויוסף לדבר ולהרבות שאלות על אדותו, ופניה האדימו יותר מאשר בתחלה, וקולה חרד בדברה ובהשיבה לו על שאלותיו, כי לבה נבא לה, כי תחלוקותיה את שמואל לא נסתרו מעיני דוד, ותפחד מאד ותחי כנדהמת, ובין כה וכה נשמע לאזניה קול דוד בדברו:

הטיבות לעשות מאד, בתוך ידים לשמואל הלבן לצאת מן הפה אשר נלכד בו, עתה לא יארכו הימים וישוב אל המנוחה אשר גזלת ממנו בערמתך.

אולם שימי נא ירך על לבך והגירי לי קשט אמרי אמה : האם על פי הצדק והישר וחובת האדם לעצמו ולהחברה התהלכת את שמואל הלבן ללכוד את לבו ולהכאיב לו, למען השביע את התאוה הבזויה והנשחתה, אשר בלב כל בנות חוה : ללכוד את הגברים בעצמת כשפיהן ולשמוע חלקות ואהבה מפיחם ? ובכל זאת רבה דאנתך למצב החברה, להטיבו ולהרימו משפל המדרגה, ואל מצבך את, להבליג ולהתגבר על קטנות נפשך ולהטיב את דרכך עם האנשים הקרובים אליך, לא תדאגי ולא תשיתי לב.

עוד דברים רבים דבר דוד באזניה בערב ההוא, ואחיה הוסיף נופך משלו ויוכיחה גם הוא על פניה בעד תהלוכותיה את שמואל, אולם היא לא שמעה את כל הדברים ההם מהחל ועד כלה. ראשית דברי דוד עוררה אותה לדעת ולהכיר את אולתה ואת חטאתה, אשר נואלה ואשר חטאה למשוך את לב שמואל לאהבה אותה, ולבה נשבר בקרבה ותבו לעצמה רגע אחד על קטנות נפשה ; אולם עד מהרה התעוררה חמתה ותקצוף קצף גדול על דוד ותחשוב לו לעזות נטרצה את דבר התערבו בדבר לא לו, ותאמר להתנפל עליו ולהשמיעהו בדברים ברורים, כי אין לו כל משפט וצדקה להשמיע את משפטו באזניה על תהלוכותיה ולגלות למוסר אזנה ולהוכיחה על פניה, וכי רק לרגלי עזות מצחו ורוע לבבו הוא מתערב בדבר אשר לא לו, אולם אמיץ לבה עזבה וכחה לא היה אתה לפתוח פה ולדבר דבר. פניה הלבינו טאד ולא יכח גם להרים ראש ולהביט בפני דוד ובעמל רב קמה ממקום מושבה ותצא בברכים כושלות מחדרה ותסתר בחדר אמה, לבל תראה עוד את פניו בערב ההוא.

(סוף יבוא).

גבר לא יצלה.

ציור מחיי היהודים בפולין.

ט א ת

ע. נ. פרענק.

(המשך).

פעם אחת דמה כי כבר באה עתו לעשות עשר, אך גם אז חשב ומעה. מעשה שהיה כך היה: אותו היום אחר הפורים היה, ואשתו הציקה לו אז מאד, באמרה, כי עוד מעט וקרבו ימי הפסח לבא, ואם לא ישתדל, כי כל בני העיר יקנו מאתו את יינו לפסח, אז „גם חמץ לא יהיה בימי החג...“ מה עשה? התיצב בין מנחה למעריב בבית המדרש לפני התנור, ויחל לדרוש לפני המון אנשים בשבת יינו.

לו טעמתם ממנו, קרא בקול תחנה, כי עתה ראיתם מה הוא! מעמו כמעט „יין המשומר“, על דברתי! „יין הגרי“ ממש לא ישוה אליו, שוה הוא לקנות אותו ולהתבונן אל הפלא הגדול, כי מצמוקים יעשה יין אשר כזה... פלאי פלאים! שמע פתאם ישעיה קול מאחריו, וכהפנותו שכמו, וירא לנגדו איש זר לבוש קרעים, אשר הכרת פניו ענתה בו, כי הוא אחד העניים המחזרים על הפתחים.

פקאי פלאים! הוסיף האיש הזר בלעג, לעשות מצמוקים יין! מי ראה כזאת? מי שמע כאכה?! הלא צמוקים הם ענבים יבשים, ומדוע לא יהפך מיצם ל״ין כאשר ירטבו?

ישעיה הביט בתמהון אל פני הדובר, אך הוא הוסיף:

אנכי אראכם נפלאות: בשומי מעט אבק בבקבוק מים טהורים, אז יהפכו המים והיה לחומץ, ולקחתי אבק אחר ושמתו בבקבוק מים אחרים—והיו ל״יש. כל השומעים שחקו לדברי האיש הזר, כי לא נתנו בהם אמון, אך ישעיה לא פתי הוא, כי לא יאמין, האם לא ידע, כי יש גם אבק אשר אם יוקח ממנו מעט ושפכו עליו מים או נוזלים אחרים, והיה מראהם כמראה הכסף, או הזהב? משה הצייר בעצמו הגיד לו כזאת ומדוע איפוא לא ימצא אבק, אשר יהפוך את

המים לחומץ, או ל"ש? מי שאמר לאבק והיה זהב או כסף הוא יאמר לו, ויהיה חומץ, או י"ש.

ובכן אסף את האורח אל ביתו, ויבקשהו לנלות לו סוד מיני האבק ההוא. ואולם ישעיה, בהיותו נבר לא יצלה, נכשל בנן אדם שאינו הנוק... האורח לקח ממנו את שלשה שקליו האחרונים, אשר היו נכונים בידו לקנות צמוקים, ויצוהו ללכת אל בית המרקחת ולקנות במהיר שלש אנורות אבק "חומץ-אבן-היין". את האבק הזה שם בתוך בקבוק מלא מים ושהה בהם שעה תמימה. המים אמנם נחמצו, אך כל טעם חומץ לא היה להם. אחרי כן נוכח דעתו, כי הונה אותו האיש, וכי "חומץ-אבן-היין" הוא המוצק הנודע בשם "מלח הציתרון". את השם אשר קרא הנוכל ההוא לאבק ההופך את המים ל"ש כבר שכח. אך למה לו לזכור את זאת? הן למים ההם לא היה כל טעם י"ש רק נשכו את הלוע...

אז החלה אשתו לריב בו בחזקה וביתו היה לבית מדנים, ואף כי אחרי כן הוטב לו מעט, כי כמעט כל בני העיר קנו את יינו ל"ארבע כוסות, בכל זאת התקוטטה בו אשתו תמיד, ותאלצהו בדבריה מאד, בהתאוננה תמיד באזניו, כי גם לה, גם לילדיה אין בנדי חג, וכי אחרי אכלם בימי החג את כל הכסף אשר ישתכר עתה, לא ישאר להם מאומה להחיות את נפשם.

ומה אוכל עשה? הצטרק לפניה ישעיה, כל אשר אני עושה, ה' איננו מצליח!

היה למלמד! יעצתהו אשתו, האם חנם פזר אבי ע"ה הון רב, למען תת את בתו ליודע תורה? האם לשוא נהל אותך בלחם שנתיים ימים?

ישעיה בוש להודות בפני אשתו, כי מעולם לא גדלה דעתו בתורה, וכי גם את אשר ידע כבר שכח, ולכן החל כלעוג לה ולדבריה:
למלמד אחיה! טובה עצתך ונכחה!...

ומדוע לא? התקפצה אשתו, מיוחס גדול! מדוע לא? האין זה לפי כבודך?
כן, כן! התקפץ גם הוא, אעבוד בפרך ואמות ברעב ככ המלמדים!

המלמדים ימותו ברעב! קראה בלעג מר, ואתה הנך עשיר! לו ראית את הפאה הנכרית אשר קנתה לה לאה אשת פייבוש המלמד! שערותיה יוכלו להשפיק עשר פאות, ואני ובני הננו ערומים ויהפים, והוא עוד ימאן להיות למלמד!...

לא אחיה מלמד! נזר ישעיה אומר, לא אחיה ויהי מה!
רשע, רוצח! קראה אשתו בקול בכי בשלבה את ידיה על לבה, ידעתי את

זדונך : בחרת לך לשבת תמיד בחבוק ידים, ואם גם אנוע אני ובני לעיניך, לא תשית לב !

ויהי בדברה אליו כזאת יום יום, ובבכותה באזניו תמיד על עצלותו ונאותו, ויאות לה לאחרונה לנסות גם את העסק הזה.

ב.

„ברעתו אבי-עה חידות !“ סלסל בין כה וכה החזן בקול.

חידות, חידות ! חשב אז ישעיה בלבבו, אמנם חידות לי הדברים : אנה אפנה ואנה אלך ? מי הוא האיש, אשר למצער לא ישחק עלי בשמעו כי חפץ אנכי להיות מלמד ?

אז עלה על לבבו, כי לאברהם מייזהב יש עוד בן צעיר, מלבד בנו בכורו, חתן עוזר בעל האחוזה גורובקא. אברהם איננו מן „הלומדים“ ולא ידקדק איפוא הרבה עמו. גם מאז התחתן את עוזר וכירהו לטוב ובלי שפק לא ימנע מתת את בנו על ידו, ובכן יש לו תלמיד אחד... כן, את בן אברהם יוכל מעתה לחשב לתלמידו.

„וכל נאות דשא לו נכספים !“ שאג החזן.

אפס שמעון בן אברהם הנהו פרא אדם כאחיו הבכור, השיב ישעיה אל לבבו, ולא ישב בתוך החדר גם רגע אחד, אך בשדות ובגנים, בנאות דשא יתהולל כל ימי הקיץ ובחורף—על הקרח.

ואולם אדבר אל לבו : רכות קשות, גם אכהו מכות נמרצות, אולי יצלח בידי לאכוף עליו לשבת בהדר.

אך מי זה יתן את בנו על ידי להספח אל שמעון בן אברהם ? הלא לזעוה הוא לכל אבות הבנים !

זמן רב עמד על עמדו ויחשוב מחשבות ; לפני עיני רוחו עברו כבני מרון כל האבות וכל הבנים אשר בעיר, והוא בכלם מצא דופי : האחד הוא נאה, השני שפק אנשים, השלישי עני, אשר ידו לא תשיג לשלם למלמד את משכרתו וכן כלם לא ישרו בעיניו.

מלאכה נמכזה !

„לשובע ורא לרזון !“ קרא החזן בקול והמשוררים ענו אחריו במגינה

כמגנינת אנשי הצבא בשובם מן המערכת.

אך מה אעשה. חשב ישעיה בלבבו, ועלי לשבור רעבון אנשי ביתי, אשר כבר בא רזון בעצמותיהם מעוני ומחוסר כל ? ויתפש עוד הפעם בהמון מחשבותיו,

ויחשב על אודות עסקים רבים ושונים, אשר אולי יקרה ה' לפניו, על אדות יינו, אשר אולי יתן ה' בלב אחד השרים הגדולים לקנות מאתו ולהעשירו עשר גדול, על אשר יפיקא לעשות יין טוב כמוהו ועל דבר "מציאה", אשר אולי יזמין לו ה'.

חג טוב, חג טוב! שמע ישעיה פתאם קול העם ברעה ואז התעורר כאיש אשר יעור משנתו, ויסר מעליו את טליתו, ויצא מבית התפלה.

שמש האביב הופיעה אז בכל הודה והדרה, אך כל איש מיוצאי בית התפלה לא שם אליה לב, כי כלם חשו, אצו לבא אל בתיהם לסעד את לבם אחרי ענותם את נפשותיהם עד הצהרים. גם לישעיה הציק הרעב, ורגליו כמו משכו אותו אל עבר ביתו, שבו כבר ערוך השלחן ועליו י"ש, בצלים ובצים ועוד מאכלי תאוה, אך הבלגי על תאותו בדעתו, כי אם יבא עתה אל ביתו, אז תשביעהו אשתו ממרורים, תרוהו לענה וכל מאכל אשר יאכל יהפך למרורות פתנים בקרבו.

הנשים דעתן קלות, אמר בלבו, הן לא תוכלנה לבטוח כה' להשליך עליו יחבן ולחכות לישעו ולכן תרדפנה אותנו באף ובחמה לעבוד בפרך, להיות לבז בעד ככר לחם נקודים... ואם תחת העטות קלון על כבודי ולהרעיב את נפשי אבא הביתה ולכבוד החג אשב עם אשתי ובני לאכול ארוחתי, ככל היהודים, ואליה אומר: ה' הן ומפרנס מקרני ראמים ועד ביצי כנים, הוא יטריף גם אותנו לחם חקנו ולא יתן אותנו לגוע ברעב, אז אהיה בעיניה כמתעתע ותמרר את חיי בתכונות, באלות ובקללות...

כן, אין דרך אחרת לפני! קרא לנפשו בהתיצבו ברחוב, עלי עתה לשים את פני חזק מצור וללכת לבקש תלמידים. אך אל מי אפנה ראשונה?

מרחוק נראה לו בית ר' יעקב "איש לאה", לו נער בן עשר שנים. אמנם ר' יעקב ישקוד על התורה תמיד ולא יתערב בעסקי אשתו, אשר תעשה מקנה וקנין לברה, ולא כל מלמד יישר איפוא בעיניו. אך מה ירע לו אם גם לא יאות לתת את בנו על ידו? הן לא יכה אותו לחי... ואם יתן ה' את חנו בעיניו ובעיני אשתו, אשר יחליק אליה בלשונו, הלא על נקלה ישיג יאחרי כן תלמידים רבים ושכר רב יקח.

בצעדי און מחר ללכת אל הבית ההוא, אך בהגיעו אל הפתח נצב, ויחלק את זקנו ואת פאותיו, ויחגור עז, וישם את ידו על כפות המנעול, אך כרגע השיב אותה ולא נועז לפתוח את הדלת.

גבר לא יצלח! קרא לנפשו, הדוב הוא כי אירא מפניו?

ובכל זאת התנהגה ידו בכבודות אל כפות המנעול, ויעמוד נבוך ומשמים רגעים אחדים, אף אחרי כן התאושש ויפתח את הדלת.

ברוך הבא, ישעיה! צהל אליו יעקב בקולו בלב ולב בטרם עוד השפיק ישעיה לברכו בברכת החג, מה לידידי בבית?

ולעת כזאת, הוסיפה לאה אשתו, אשר עמדה על יד אישה לבושה בנדיה החמודות, אשר לא פשטה אותם עוד מעת שובה מבית התפלה.

לשון ישעיה דבקה לחכו ולא יכול פצות פה, ויעקב בראותו את מבוכתו, קרא בנחת:

לפני דברך את דבריך, קדש על היין, כי הלא חג היום, וכאשר אחזה לי, לא אכלת עוד היום, כי טליתך עודנה תחת אצילי ידך, ובדברו מסך לו כוס יין ובעיניו הירוקות רום לאשתו, כי תבוא מעשה מרחשת והגישה אל האורה.

שב נא אתנו, הוסיף יעקב בהורותו באצבעו על הכסא אשר בינו ובין בנו הנער לבן־הפנים, אשר אך עיניו השחורות והמפוצות זיקים העידו בו, כי חי הוא, ואולם בהביא לאה קיורת תופינים ובהציגה אותה לפני ישעיה, שלח הנער את ידו הרקה והדקה למקום הקערה.

נער שובב! קרא אליו אביו ברוגז.

אל נא תנער בו, ר' יעקב! הרהיב ישעיה בנפשו עז להניד בהעבירו את ידו על לחיי הנער, ילד יפה ונחמד הוא, חי נפשי! ופניו יענו בו, כי חוטר הוא מנוע ר' יעקב, וכי כמוהו גדול יהיה בתורה.

לאה, אשר ישבה לה מנגד, כמו שמנה עבתה למשמע הדברים האלה, ופניה הירוקים אדמו מעט, ותנע בראשה בנאון, עד כי הנזמים הגדולים והמשבצים אבני הפין, אשר היו באזניה נעו ויכו על עצמות לחייה ששפו, ויעקב הוריד את ראשו בענות נאון, ויחלק את זקנו הארוך והשחור ובקול דממה דקה נהם אחת המנגינות.

קה, בני, ואכול! קרא ישעיה בפנותו אל הנער ובאחזו בשתי אצבעות בלחיו האחת.

גם אנחנו, הוסיף בשומו אל יעקב פניו, גם אנחנו בהיותנו ילדים כמוהו התאונו תאוה.

פני לאה נעוו בשמעה את המלה „אנחנו” יוצאת מפורש מפי ישעיה, אך יעקב, אשר עפעפיו בחנו אותו בחפצו לדעת על מה זה ולמה בא אליו, קרא:

קדש נא, קדש נא!

(סוף יבוא).

משה אמת?

מ א ח

א. וואהרמאן.

לא על בן עמרם תסוב שאלתי זאת, הכל יודעים כי משה אמת!
ולא בבן מיימון אפונה הפעם אם משה אמת? כי ה' עד בינו ובין
משיגו כי האמת היתה נר לרגליו: „בורא עולם יודע כי אפילו השיב עלינו
הקטן שבתלמידיו או חבר או מתקומם היינו שמחים בזה אם השיב תשובה
אמתית ונשמח בה שיעוררנו עליו במה שנתעלם ממנו“ (תשובות הרשב"ם
עמוד ל"ג). ועל מי אני שואל משה אמת? על החכם המפואר ר' משה
שטיינשניידער הי"ו, אשר: „מעשהו כמעשה מורה ילדים אשר רוחו זרה להם
ומדקדק עמם כחוט השערה, ואם לא נעשה דבר אחד כחפצו אזי יכה בעברה
עד שפך דם, כל דבריו כקרח הנורא יורדים אל לב הקורא פנימה וממלאים
כסליו נקלה ובוז נגר כל הליטעראטור העברית החדשה אשר ישימנה לעינינו
כסחי ומאוס, משחת מראה ולא תואר ולא הדר לה“ (בכורים שנה שניה
עמוד 197). הטפה המרה התלויה בעטו נגד הספרה החדשה ירדה הפעם ונפלה
על ספר חדש מקרוב בא והוא ס' ר' יהודה אריה מודינא הלא כה דבריו:

Leon Modena—der kürzlich eine der Wirklichkeit nicht
entsprechende Charakteristik in hebräischer Sprache erlitten hat,—
war bekanntlich ein Spieler und kein glücklicher, etc. (Monats-
schrift für Geschichte und Wissenschaft des Judenthums, April,
1897).

מרברי בוז ולעג אלה נוכל לראות מה נאמנים דברי רנ"ק אודות רמ"ש,
אך הפעם הזאת לא הצפור רק הצייד הנהו המבוקר ורמ"ש לא נמלט מידו,
בספרו זה הוציא המבוקר לאור צדקת האריאל די מודינא, והביא את גרעטין
במשפט על הרשיעו צדיק כביר הוי"א"ם ז"ל, ואעפ"י שרמ"ש הסכים בזה את
גרעטין בכ"ז המחבר לא שת לבו אל זאת, כי לפי דעתו: „כראי היא האמת
שיאבדו על ידה משפטי שוא ומשפטים כל ידעו נכוחה, והאמת לא תכחד“

(ר' א"מ עמוד 118). נוסף על זאת עוד העיר כה וכה נגד טעותי רמ"ש (ראה לדוגמא עמוד 99, ועוד בש"מ). על כן כשבא רמ"ש לכתוב עוד הפעם אודות ריא"ם אמר כאן מצא בעל חוב לגבות את חובו מבעל משיגו וכתב מה שכתב, ומהראוי שיתן טעם לפנים זה מדוע ועל מה הכה את המחבר במכת בסורת זו? הלא כל קורא מבין לא יקבל זאת לתישבה נכונה על ההשגות שנכתבו שם נגדו. — וכנראה לא כוון המחבר להקניטו בדברים רק כך היא דרכה של תורה שלא תכיר פנים בחקירה, וכמו שכתב על המבוקר ד"ר ש. ראבין: "יושר לבבך בחקירותיך נלוי וידוע לי ואדע נאמנה כי בתם לבבך ובנקיון דעתך אתה בוחן ובודק בספרי חכמנו בלי משוא פנים ובלי משפט קדום" (נר המערבי שנה שניה עמוד 110). ויודע ומכיר אני כבודו של הארם הגדול רמ"ש, ועם הרבי אומר: "בעולם החכמה האמתית אין שנאה ואין איבה אין קנאה ואין תחרות רק מחלוקת לשם שמים שסופה שלום נצח ואהבה ורעות ואת זהב בסופה". — (תהלה למשה חלק העברי עמוד 9).

מכתבים מחכמי ישראל.

ג.

בשם ה', יום ד' ד' לעשירי, תרמ"ד באמושאן.

חיים ברכה אשר ושיבה טובה ונעימה אל כבוד ידידי היקר הרב החכם החוקר

המפואר בישרון תש"כ מו"ה ד"ר שלמה רובין חי"ו לאיו"ש!

מכתבך היקר לי מיום 9-11 בעתו קבלתי. שמחתי לראות מתוכו, כי בני יחודי יהושע

חי"ו מצא חן בעיניך, והנני נותן לך את תודתי על זה וגם על ברכתך הנאמנה שיצאה

מטהר לבך, כן יברך האל הטוב גם אותך: כי חשבע רב שמחות בכל בניך ונכדיך שיגדלו

בתורה בחכמה בעושר ובגדולה ועיניך רואות!

עתה יקרוי הנכבד אישאלך להגיד לי פשר דבר על הנסחאות שונות מהפסקים ביהושע

ח' מ'; ח', י"ב שנשתמשו בתלמוד ובפירוש הרד"ק וגם בהמסורה בערבוביא. וזה: במס'

עירובין ס"ג נאמר... מיד וילך יהושע כלילת החוה בתוך העמק, ואמר ר' יונתן מלמד

שהלך בעומקו של הלכה, עיין תוספות שם. ובמס' מגלה ג' ובסנהדרין מ"ד נאמר...

מיד וילך יהושע כלילת החוה בתוך העמק אמר ר' יונתן מלמד שלן בעומקא של הלכה

עין תוספות במגלה שם ד"ה וילן. מזה נראה כי בעירובין הנוסחא נכונה כמו שהיא נמצאת

עתה בהכתוב ביהושע, אולם במגלה ובסנהדרין הנוסחא גם בפסוק ח', י"ב, וילן כמו בפסוק ח', ט'; עתה ראה נא את הרד"ק בפירושו ליהושע ה', ד': ואומר לו וכו' וכו' ועוד כי כותב הררש הזה טעה בפסוק וילן, כי שני פסוקים הם וילן יהושע סופו בתוך העם והפסוק האחר וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק. ופלא הוא ואך טעה גם הוא בפסוק השני וחשב כי כתוב וילן יהושע ובאמת כתוב שם וילך יהושע. שוב נא וראה ותתמה עוד יותר בהמסורה הגדולה מהמקראות שנדפס בווארשו כתוב יהושע ח' ט' סמן קרמא וילך יהושע בתוך העם, תנינא וילך יהושע בלילה ההוא בתוך העמק ופא"ם אר עם עמקי, ר"ל בפסוק הראשון סופו העם ובהשני סופו העמק. הרי לבעלי המסורה היתה הנוסחא בשני הפסוקים וילך לא וילן. אולי נפל טעות הדפוס בהמקראות מווארשו, אבל אין אתי פה המקראות שנדפסו באמשטרדם וביעסנסטיץ לעין בהם ויען לא אפונה כי נמצאים הם שם בבהמ"ד יהי נא הסדך לעין בהם ולהודיעני בטובך פתרון דבר זה.

אמול קבלתי מאחד מידידי בלבוב מכתב בו מודיע אותי לדאבון נפשי מהפרעות והשערורות השוררות עתה בין אחינו מהמפלגות המתנגדות זא"ז בארץ מולדתנו גאליצא. הרב המטיף מחו' ר"י לעווינשטיין הי"ו עם התכרה "שומר ישראל" חפצו ליסד בלבוב בית מדרש להיום קרן התורה והחכמה לשם ולכבוד השר הצדיק ר' משה מונטיפוריי הי"ו לאווי"ש וקמו כת "מהזיקי הרת" נגדם לסכל מושבתם ולשטנם בפעולתם. אהה ד' אלקים! המעט לנו מאויבינו חוץ המתועצים על צפונותם לרדוף את בית ישראל בכל מקומות מושבותם לעולל עלינו עלילות ברשע לתת אותנו לשמעה, כי יקומו עוד מקרבנו אנשים תועים ומתעים לעמם יפעת התנו לשלח ריב בין אחים להוריד כבוד לאומיותנו, וישראל לשלל! זאת היא פרי חטאת אספת הרבנים אשר אספו לפני שנתים בעיר לבוב להכות העם בסגורים ולאסרם בחבלי תעתועיהם, ולרצוע אותם להיות להם לעבדים לעולם. כאשר שמעתי אז מהתקנות (מהשחתות) אשר רצו אז ליסדן כתבתי לי הרברים האלה לזכרון, והעתקתי אותם בדף השני. דבר משפט לי עם הארון ר"פ סמאלענסקין הי"ו, כאשר הדפסתי את ספרי בבוקארעסט וחפצתי למהר הדפסתו שאלתי אז אותו אם יתרצה להדפיס לי שני באגנן הראשונים והשיב לי כי ידפיסם אותם לי במחיר 40c. מכל באגנן מסך 2500 עקסע. אנכי שלהתי לו הכסף סך 85c. בעד 2 באגנן שהדפיס אבל כאשר קבלתי אותם מוצאתי כי נחסר מאה באגנן מהמספר. טהרתי להודיע אותו וכתב לי כי המדפיס טעה בהמספר והדפיס פחות מאה באגנן אבל הכטיח אותי — כפי המכתב שת"י — כי ישלום לי אחרי כן את החסרון. כל עוד שלא היו נדרשים לי המאה באגנן לא אצתי עליו להשלימם לי, אולם כהורף העבר כתבתי אליו ובקשתי אותו להשלים לי החסרון כפי הבטחתו כי נחוצים לי להמאה עקסעמפ. מספרי הנחסר בהם הבאגנן הזה והוא שם א"ע כמחריש. בשנה הזאת כאשר נסע בני לוולגא כתבתי לי שנית מדבר הזה וגם שלחתי לו הכסף בעד השחר אשר כבדני בו, וגם

על מכתבי השני, נגד מרת המוסר, לא ענה אותי דבר, ע"כ יקורו הנכבד אם הדבר איננו נגד כבודך, הנה לא אפון כי הוא יבקרך, רצה נא בטובך להוכיחו על זה כי ימלא חובתו אלי, אולי ינחם ממעשהו אשר אין תפארתו על דרך כזה, וישלים לי החסרון.

מ כ ת ב.

עולם הפוך, לפנים והיום.

א.

לפנים עת נתן האל המאורות בשמים,
המאור הגדול לממשלת היום פקדהו;
והרן דין אמת, אם בהלכה האיר עינים,
הלא לשותף למעשה בראשית חשבהו.

ב.

היום רבנים העוו דרכם, והאמת נעדרת,
כסאם בשחד (o) יקנו, וטליתם למרדעת נמשלה;
וישלחו חשך להחשיך תבל בעצה נבערת,
והמאור-הגדול היום (*) לממשלת-הלילה!
(* כל בר פי רב דחד יומא יקרא היום בשם המאור הגדול.)

אם יש את נפשך לכבדני בספרך היקר בירוסי הכשרי אשר לא ראיתי אותו עוד,
וחברכה נפשי.

חיה שלום ומבורך מהאל הטוב באושר ובשיבה טובה נעימה ויחזקך ויאמצך להיות
תמיד בריא אולם לעשות עבודתך בקדש להעשיר ספרותנו בפרי רעיונך הנשגבים לשמחת
לב כל אוהבך אשר בתוכם אמנה גם אני הדורש שלום תורתך וחכמתך וישרך וטובתך,
מוקירך ומכבדך בכל לבו.

הלל כהנא.

(o) לוא חיתה יד ישראל תקיפה היה ראוי המחבר למכת מרדות על הוציאו שם רע
על רבנינו. (בית המערכת).

ד.

כבוד הרב הסופר החוקר לכל תכלית הרר"ש רובין בווען נ"י.
כמדומה לי שפעם אחת כתבנו איש אל אחיו וא"כ לא אנשים זרים אנחנו ואולי גם
שמעת את שמעני זולת זה כאשר שמעתי אני שמעך, ועל כן שמע לי את אשר אשים
לסניך היום.

מראשית השנה הזאת החל „המליץ“ לצאת פעמים בשבוע ואני נקראתי מאת המוציאו להיות בעזרו. כשקבלתי עליו את העבודה הזאת שמתי אל לבי להרים קרן מה"ע שהוא בכבוד עד שלא יבשו ולא יכלמו כל המשפלים בו ותנאי התניהו עם המו"ל שכל הסופרים הטובים אשר יבואו לעשות מלאכה אתנו יבואו על שכרם, מה שלא נעשה כן בכל מכ"ע עברי עד היום. והנה במ"ע הנ"ל פתחתי מדור בפני עצמו למאמרי מדע ומאשר ידעתוך לאיש חי רב פעלים במקצועי שבתורה זה, על כן עשה אתנו ברכה ושלה לנו מן הני מילי מעליתא המוכנים אתך או אשר עתיד אתה לכתוב. שבר עבודתך תקבל, וזולת זה אם תחפוץ אצוה להכין לך מכל מאמר ומאמר מספר עקועמפלארן בחוכרות מיוחדות.

בהמאמרים שתשלח תשתדל: א) שיהיה תוכן המאמר וענינו עוסק בדבר שאיננו נשגב ומופלא מהבנת קהל הקוראים שרובם אינם מלומדים מיוחדי סגולה, ושלא יהיה נוגע לרעה בעקריו הדת הקדושים בעיני העם, אע"פ שבחקירתך תוכל להלך לרוח החפש וחירות הדעות כנפשך שבעך. ב) שיהיו גם תמונת המאמרים וסגנונם נוח וקל לקוראיו, כל' שלא תערבב בו מלות זרות ושמות זרים יותר מדאי. ג) שלא תהיה כמות המאמרים ארוכה יותר מדאי, כדי שיוכלו לבוא לקצם בהמשכים אחרים ולא תקוץ בהם נפש הקורא. — סוף דבר, מאמרים מעין ספרך „בגדי העברים“, ומעין ספרך „בירווח הכשדו" ירצו לנו, אבל הקירות נוקבות ויורדות עד שרשי האמונה כמו, כמדומה לי, הנמצאות בספרך „מעשה בראשית" והדומים לו, עוד לא הגיע העת לשומם לפני קהל קוראינו, אשר גם אתה בלי ספק ידעתו ותכנת את רוחו אם מעט ואם הרבה.

אבקשך לכבדני במוקדם בתשובתך אם תדרש לנו ולמתי נוכל לקבל ממך איזה מאמר.

אם שמעת את שמעי ידעת כי אני מבעלי אומנות עושי-החרוזים אנכי, וחרוזים הרבה כתבתי בימי חיי. לבני עמי וארצי נאוו החרוזים ההם וימצאו חן בעיניהם והנה נאספו מתי מספר מן המשכילים יודעי שפת עבר ואוהביה אשר בעירנו ונעשו כלם אגדה אחת להוציא את כל שירי אשר כתבתי היום באגדה אחת. זה כשבועים ימים מלאכת הדפוס החלה; בכללם יהיו ארבעה כרכים וכמספר הזה יהיה בערך מספר ירחי הדפסתם. ואף כי לא אנכי המוציא את הספרים והמביא את כסף פרוינס אל ביתו, בכל זאת אקוה כי יהיו לי מספר ספרים להלקם בין הסופרים ובעתם אחישם גם לך אע"פ שידעתי שאינך מאלה שיוציאים בשיר ונמשכים בשיר.

והיה זה שלום מאת המכבדך ומיקירך

י"ל גארדאן.

ס"ט פ"ב, יועש"ק ב' אד"ר, תרמ"ג.

מלחמת

הנגלה והנסתר בספרותנו מימות עולם ושנות דור ודור עד
היום הזה.

מ א ת

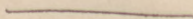
Dr. S. RUBIN.

(נדפס ב"גר המערבי" שנה שניה, הנערך ע"י ש. ב. שווארצבערג).



נויארק,

שנת — תרנ"ח — לפ"ק.



בדפוס א. ח. ראזענבערג, 52 קאנאל סטריט, ניוארק.

תורת משה נכתבה, לפי השקפה פשוטה כמשמעה, במובן גלוי וידוע לכל ההוגה בה, כעם ככהן כמלומד כהמוני, ואין בה סודות ורוזים ורמזים, כאלו רצה הכותב להעיר ע"ז באמרו „לא בשמים היא“ — „הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו...“ בהרבה מצות ראשיות הנוגעות ביסודות האמונה נתנה התורה מעמים גלויים ופשוטים בתכלית הפשיטות: מצות המנוחה ביום השבת „למען ינוח עבדך ואמתך“ ובמ"א זכר למעשה בראשית בששת ימים וביום השביעי שבת וינפש. מצות אכילת מצה ואיסור חמץ בפסח לזכרון יציאת בני ישראל מארץ מצרים בחפזן „שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ“. העניו ביום הכפורים מטעם „כי ביום הזה יכפר (הכהן*) עליכם לטהר אתכם מכל חטאותיכם“. וכן במצות הג' השבועות וסכות ולקחת ארבעת המינים ודומיהן, בכלל טעמים המוניים לעם העוסק בישובו של עולם לעבוד את האדמה וליהנות מצאצאיה בבכורים בקציר ובאסיף, וחי בהם והיה אך שמח. — ולמצות אחרות שלא נתנה התורה טעמן בצדן יגע הרמב"ם (שונא לכל נסתר) והבאים אחריו, לתת להן טעמים פשוטים וכמעט המוניים, לידע ולהודיע ולהודע שאין כל נסתר בתורה שהיא אך נגלה בלבד, שע"כ החליטו באמת גם חכמי בקרת בישראל ובאומות שאין שום נסתר בתורתנו, כדבר החכם Bähr בספרו Symbolik des Mosaismus ח"א צד 32 וח"ב צד 29 לאמר: Jede Geheimlehre ist dem Mosaismus fremd: וכמוהו העיר החכם הצרפתי Brunet בספרו הגדול Parallele des religions שכמעט לכל דתות העמים היו סתרי תורתם וסודות אמונתם, מלבד בתורת בני ישראל שאי ידעו שום נסתר ולא הכירו סודות בדתם, (ע"ש ח"ג צד 16 סי' 12) וכן אמר המבאר הגדול Bunsen בספרו (B. 5, S. 150) Biblia (B. 5, S. 150) לאמר: die Bibel ist kein Buch, welches Hellsehende geschrieben, Sondern ihre Helden sind Männer des wahren hadelnden Geistes.

ב.

אף גם זאת עלינו להודות כי עיון יותר עמוק בתורתנו מכריחנו להאמין

(* לפי נוסחאות הפלתינו נראה כאלו הבינו כי מלת „יכפר“ מוסב על הש"ת, מה שאינו לא לפי מובן השרש כ פ ר בלשון ולא לפי ענין כל הפרשה שם.

שנם איזה צד נסתר מציץ מחרכי כתובים רבים בתורה, ואיזה טעם נעלם נשקף מבעד משפטי מצותיה, נסתר וסוד במהות האלהות הכמוסה במעטה מליצות נשנבות, נעלם ורמז בטעמי המצות העיקריות. ככה ד"מ השם „אהיה אשר אהיה“, או „אהיה“ בלבד, שנתגלה למשה מתוך הסנה (ולא בא עוד זכרו בכל תנ"ך ובכל ספרותנו עד המקובלים אשר נסו לעשות על השם הזה צירופים שונים ומשונים על פי דרכם) וכן הכתובים בבקשת משה „הראני נא את כבודך“ ותשובת השם „וראית את אחורי ופני לא יראו“. וכן שלש עשרה המדות והכתובים „פני ילכו“ ודומיהם, מי זה יכחיש שאין בכ"ו איזה מובן נסתר בכונת הכותב? וככה גם בטעמי המצות: אם חוק השביחה ביום השביעי הוא רק לתכלית מנוחת אדם ובהמה להחליף כחם ואונם, או לזכרון בעלמא על מעשה היצירה, איך ידין המחוקק כל עושה מלאכה ביום השבת במשפט רשע למות כרוצח נפש אדם, ואפילו במלאכה קלה כמו מקושש עצים שנתקשה עליה בענשה עד אשר פורש לו מגבוה כי אחת דתו להמית? אם איסור חמץ בפסח הוא רק מפני שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ, איך יחמיר המחוקק להזהיר על כל יראה ובל ימצא בעונש כרת? אם הענוי ביום הכפורים הוא רק סניף מעבודת הקרבנות במקדש, איך תשפט הנפש אשר לא תעונה בעונש כרת? ובכלל מה לענוי נפש עם קרבן הטאת של צבור? ומה טעם „מערב עד ערב“? ומה הוא הגורל לעוזאל בשעיר המשתלח? גם טעמי המצות להרמב"ם וסיעתו, אף אם יש איזה ממש בהם, מ"מ אינם מספיקים ואפילו דעת בעלי נגלה אינה נוחה מהם, ע"ד שכתב הר"י ש"ט בפירושו להמורה ח"ג פרק ט"ז „אין אני גוזר שהטעמים שנתן הרב הם אמת, כי אפשר שיהיו להם טעמים נפלאים יותר“. כל זה מורה לנו כאמור שיש בתורה גם צד הנגלה נם איזה צד נסתר. את הנגלה שם המחוקק לפני המון בית ישראל, ודברה התורה כלשון בני אדם לשבר את האוזן (שע"כ לא הזכיר להם מאומה מרעיונים רוחניים כמו עוה"ב והשארת הנפש) ואת הנסתר הניח להבנת שרידים ובחירי האומה, שכן נהגו המחוקקים והחכמים בימי קדם לפרסם רעיוניהם בנגלה (exoterisch) ובנסתר (esoterisch). ובזה הניחה התורה מקום לבא עד תכונתה בשני דרכים שונים, לפי השנות טיב ומוגז מבאריה, אם בהגיון ואם בדמיון, בעלי נגלה ובעלי נסתר, אשר התפרדו אלה מאלה ביחוד בבחינת המצות, בעלי הנגלה בהרגישם טעמים מכוסים למצות לא העמיקו בסתריהם, כי אם הרחיבו בדקדוקים את המצות ביראת התרוממות לגודל קדושתן וגזרו בפרטיהן גזרה לגזרה, אולם בעלי הנסתר לא הרחיבו (ולרוב עוד קצרו וקטצו אותן) את המצות, כי אם העמיקו בסודותיהן שזה הוא העיקר.

ג.

בימי בית ראשון שלא נתפשטה אז התורה בכל נבול ישראל, כנראה מספר התורה שנמצא בבית המקדש, לא נמצא לה דורשים, לא מצד הנגלה ולא מצד הנסתר, מלבד מעט מעט בקרב שלשת ראשי הנביאים ישעיה ירמיה ויחזקאל, אשר עם רעיוניהם בהתנלות האלהות ובמהות הנהגתו והשנחתו בדרך הנסתר במעשה מרכבה, דרשו כמעט גם ביסודי המצות בדרך הנגלה, שככה המעיטו כבוד הקרבנות באשר לא ראו בהן נסתרות, וכבעלי הלכה (שנזכיר להלן) הרחיבו פרטי קצת מצות עיקריות והחמירו בתולדותיהן יותר על התורה, כמו במצות שבת, שאחר שאמר הנביא ישעיהו בנימוקי יום השבת „וקראת לשבת עונג“ (להוציא מלב האומות שחשבו אז כי יום השבת הוא כעין יום צום) הוסיף באזהרת השביתה ואסר בשבת לא בלבד עסק ומלאכה „עשות הפצ׳“ ולא בלבד הליכה בדרך „מעשות דרכיך“ כי גם היציאה מבית „תשיב משבת רגליך“ (כמ״ש אל יצא איש ממקומו) ואף הרבור מאיזה עסק אסור „ודבר דבר“ בשבת, חומרא יתירה שלא נמצא אף בתלמוד ופוסקים אלא באחרונים, וירמיהו אסר הוצאת משא ביום השבת, ואולי רק עבודת המשא ולא הוצאה וכ״ש היציאה בלבד. ויחזקאל השתמש בהמכוסה שביסודי המצות לעשות בהן שנוים ותקונים אשר לא נדע שהרם עתה.

ד.

אמנם בימי בית שני אחרי אשר ע״י עזרא ועולי בבל ואנשי כנסת הגדולה נפרץ חזון התורה בכל העם, וחכמיו ודורשיו שקדו עליה ויגעו ועמלו לבא עד תכונתה, לפרשה ולבארה ולגלות את המסך הלוט על פניה בהרבה פנים לפי מסת הדרישה והחקירה ברוח כ״א מהם, ובמזמור תמניא אפי בתהלים, ששם נקראות מצות התורה בהרבה כנוים כמו עדות פקודים חוקים ואמרות התפלל חסיד אחד „גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך“ — אז התחילו להוציא את המקרא ממשמעו הפשוט ולבקש בו מובנים סתומים וחתומים, עד שהמנומים האחרונים העלו מספרם עד ששים רבוא (כמ״ש בילקוט חדש קנ״ו: כללות הנשמות הם ששים רבוא והתורה הוא שרש כל הנשמות בישראל ויש ששים רבוא פירושים לכל פסוק שבתורה) והממוצעים בין הראשונים העמידו אותם על „שבעים פנים לתורה“ — והמוצמזמים המעיטו אותם על ארבעה, כי בסדור כל הפרטים למיניהם יצאו להם ארבעה מינים בפירושי התורה המסוטנים אצלם במלת פרד״ס

ר"ת "פשט" רמז "דרוש" סוד, ולפי ארבעת המינים האלה נחלקו אז דורשי התורה לארבע מפקגות או כתות: בעלי הפשט היו הצדוקים, בעלי הרמז היו האלכסנדרונים, בעלי הדרש היו הפרושים, ובעלי הסוד היו האיסיים. בכלל התחלכו בעלי הפשט והרש בדרך הנגלה, ובעלי הרמז והסוד בדרך הנסתה, ואז התחילה המחלוקת הקשה בין הנגלה ובין הנסתה, מלחמה ארוכה בשנות דור ודור עד היום הזה.

ה.

הצדוקים בעלי הפשט לא חשו לבקש בתורה שום רעיון נעלם ונסתר לא העמקו ולא הרחיבו מצותיה, שהיו להם פקודים ישירים פשוטים גלויים וידועים לכל, והיה להם פשט הכתוב כמשמעו בנגלה לקו ולמשקולת בשמירת התורה, ולמלאן באמונות בתחית המתים לגופות ובעוה"ב ובמשיח וכדומה במנהגים ובנימוסים שלא נזכרו בתורה בפירוש, והבינו עין תחת עין ממש, וכן ממחרת השבת בהבאת העומר וכן הכתובים ופרשו את השמלה, וירקה בפניו וכו' כמשמעם, וכן בעדים זוממים ובחוקים אחרים בכל כאשר לכל כפשוטו הגלוי במשמעות המקרא, כמו שפירש"י (סנהדרין נ"ב) ב"ד של צדוקים היו שדורשין מקרא ככתבו, והשיטה הזו התנחלה אל הקראים.

הפרושים בעלי הדרש אבות המסורה בתורה שבע"פ וראשוני התנאים הריחו בתורה איזה נסתר והרגישו ביסודות מצותיה טעמים כמוסים, אבל לא העמיקו לחדור בסוד מסתריה ומצותיה בעיון באמרם שאין לגלות מה שהתורה מכסה, ובחזקת סכנה היא לתת טעמים אל המצות (ר' יצחק בסנהדרין) כי אם דרכו בעקבות הנביאים הנ"ל (כאלו קבלו את הרברים מפייהם וזהו מקור וראשית הגדתם על קבלת מסורת תורה שבע"פ על פי הנביאים) והרחיבו את מעשי המצות (הרמות והנשנבות בסתרי יסודותיהן) בדקדוקיהן ובפרטיהן, להגדיל ולהאדיר אותן בסינים ובגדרים, בהוציאם כפעם בפעם את הכתובים ממשמעם הפשוט בדרך דרש הגיוני (לא אנדי כמו באגדות ובמדרשים) ע"י שלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן לפי ר' ישמעאל ול"ב נתיבות של ר"א בר"י הגלילי, כאשר התחיל כבר עזרא "לדרוש את תורת ה' ולהשכיל אל דברי התורה" (נחמיה ח' י"ג).

בויכוחי שתי הכתות האלה בדת ודין* מצוינו איך הצדוקים קראו אל

* הסכה הראשית למחלוקת הצדוקים והפרושים היה הכרעם בפירוש התורה לדעת צונץ בספרו ע"ד הדרשות פרק עשירי, לא כן דעת גייגער בשו"תו הידועה בספרו אושריפס.

הפרושים „עד מתי אתם מעותים עלינו את הכתובים“ והפרושים קראו אל הצדוקים מחזיקי הפשט בשם „שוטים“ ותורתם בשם „שיחה בטלה“ וכי הפשט בלבד הוא המוני ודרדקי „זיל קרי בי רב“ (סנהדרין ל"ג) וכדומה, ע"ד שהשיב ר' אבוהו אל צדוקי המתקשה נגד סדר אכנה"ג „אתון דלא דרשי תוון סמוכין קשיא לכו אנן דדרשי תוון סמוכין לא קשיא“. אכן שתי הכתות האלה גם שתיהן חקרו בתורה רק בנגלה ולא חתרו בנסתר, לא כן היו שתי הכתות האחרות.

ו.

ההעללעניסמים („אליניסתיין“ בירושלמי סוטה) בעלי הרמז באלכסנדריא של מצרים כמו פילון ובית מדרשו בקשו למצוא את הנסתר שבתורה דרך רמז על השכליות, ובזאת העמיקו את המצות ולא הרחיבו אותן, ונהפוך הוא כי הקלו במצות המעשיות, והיה להם רק חרמו הנסתר בעיון להעיקר והמעשה לטפל. חכמי אלכסנדריא שלפני פילון לא היו בעלי נסתר בפירושם על התורה כי אם בעלי הרש פילוסופי, שכן הכהן אריסטובול נמשך אחר אריסטו, כמו הרמב"ם, וזה האחרון היה כידוע שונא לכל מין נסתר, גם בעל „אגרת אריסטיאס“ שייך יותר אל בעלי דרש פילוספי, אכן פילון בהתהלכו בדמויות אפלטון, לפי השיטה החדשה הננים בתורה רמזים יוניים בספרו „מעשה בראשית“ (De mundi opificio) ובשאר ספריו לבאר שכל ספורי התורה ומעשה המשכן ומצות אחרות אינן אלא רמזים על ענינים שכליים, והוא מוציא כתובים ממשמעם למצא בהם רמזים שדופי קדים לפעמים ע"ד המקובלים האחרונים ותורות צדיקי החסידים ברורותינו. „ובסודותיו יש לו דמיון רב עם ח"ן הקבלה כמו בשיטתו ביצירה כי האינן שם התגלה ע"י ספירת החכמה או המאמר (Logos) אם או אבי העולם השכלי הנקרא בן בכור שממנו נאצל העולם המוחש המכונה בנו הנשמי וכו' וכן בסודות אחרים שכולם יוניים, כי גם בבקשו למצא רמזים כאלה בתורה הלך בדרך היונים האחרונים המנסים לפתור חידות אבותיהם מני קדם ע"י סוד ורמו, כמו היוני Theagenes מעיר Thegium בשנת 520 לפני ספירתם אשר הואיל לבאר ולפרש את שירי הומערום והעיוור עפ"י סוד ורמו (*).

(* גם מפרשי האלקורן תורת מוחמד נביא הישמעאלים נפלגו לשני ראשים כאלה :
חברי כת המעחזלה (Mutaziliti) בעלי נסתר הואילו לבאר את תורתם בדרך רמז וכוד, נגד
כת המג'סימים (Mugassimah) שהיו דבקה בעלי נגלה מפרשים את הקורן כפשומו.

וכבר בימי פילון התנגדו הרבה יהודים בעלי נגלה שונאי רמזים וסודות אל דרשות כמוסיות של בית מדרשו של פילון (Gfroerer בספרו Philo ח"ב צד 179), כנראה מדברי פילון בהרבה מקומות מספריו שהוא מתאונן וחולק ומשיג על דבקי הנגלה בתורה, ע"ד שנזכיר להלן בסגנון הזוהר.

ז.

האיסיים (Essaer, Essener) בגליל בארץ יהודה * והתרופיים (Therapeuten) בארץ מצרים היו שתי כתות כמוסיות בישראל, כן בשרש גזעם החבו וכן בשיטתם הנסתרת, שתיהן נחשבו כמעט לכת אחת בעצם שיטתם במסתריהם, ונבדלו אלה מאלה רק בקצת מנהגי חייהם, והם המה שהתחילו להכניס בתורה, לא רמזים בלבד ע"ד האלכסנדרונים, כי גם סודות כמוסים ורזי עולם האצילות. האיסיים התעסקו ביחוד בסודות השם המפורש, כמו שנראה מירושלמי יומא פ"ג ה"ז בשם "הד אסי בצפורן", תכלית חקירותיהם בעיון היתה לבקש סוד פנימי ונסתר בתורה, ובשיטתם נכר יסוד ושרש חכמת הקבלה (הר"ש מונק בספרו על הפילוסופיא היהודית), ולפי תמו מחליט הצרפתי Basnage בספרו על קורות היהודים כי האיסיים היו מקובלים. כמו האיסיים היו גם התרופיים בעלי סוד ורמז גם בעיון (Gfroerer בספרו הנ"ל ח"א צד 101) לדעת פילון ויוסיפוס מקור התרופיים והאיסיים מתלמידי פתגורס (שם צד 102). פילון בספרו De vita contemplativa מזכיר שהיו להתרופיים ספרי סודות ורזי נסתרות, והוא מיחס להאיסיים גלוי נסתרות בתורה ע"י רוח ממרום ששרתה עליהם (שם ח"א 65 ח"ב 280). ולדעת Richter בספרו על הדתות הקדמוניות (צד 246 גם 250) היה פילון בכבודו ובעצמו אחד מחברי התרופיים.

סודות האיסיים והתרופיים עם רמזי האלכסנדרונים בשיטת פתגורס ואפלטון השתלשלו דרך הגנוסטיקים למיניהם וחברי הנחש (Ophiti) במחלקותיהם להרבה כתות כמוסיות והגיעו עד בעלי הזוהר והמקובלים, אשר קראו לח"ן שלהם בשם קבלה, בהחליטם שזה הוא הנסתר המכוסה בתורה, ואשר המחוקק האלוהי מסרו עפ"י יהושע והזקנים אל הנביאים ומהם קבלוהו ומצאו התגלות

* בארץ הזאת שמשם יצאה הדת החדשה, נכנסו בעלי אגדה לפרד"ס, ואחד מהם היה ר"י הגלילי אשר אהב גם דרש סוד ורמז, וגער בר"ע לאמר: עד מתי אתה עושה שכונה חול! (חגיגה י"ד) והוא אבי בעל ל"ב נתיבות החכמה בד"ר ש ולעומתם ל"ב נתיבות פליאות חכמה ברמז וסוד הנזכרות בספר יצירה,

עלית אליהו

האפים 320 בראדוויי, 333 גרענד סטריט,

נ ו י א ר ק.

בפרע פרעות בישראל וסערת תימן התחוללה בכל עז על יהודי רוסיא להכחידם מגוי, אז גם אנשי חיל לא מצאו את ידיהם, כל ברכים בשלו כל לב דוי, וכבוד יעקב על עפר נחת.

במחשבי יגון ואפלה מנודח זה, הופיעו בעמוד אשדת בני ציון היקרים! המה זנחו את טוב ארצם זו ילדתם, ויצאו חלוצים ראשונה. המה בחרו לחרף נפשם לתת בים דרך ובמים עזים נתיבה—מבוא במי נדה, מים הזירונים... ובזה שמו מסלול ודרך להעביר גאולים הנה, ולהיות למופת לאחיהם בשריהם.

בין בני הנעורים והנאורים האלה, הורם אז נזיר אחיו האברך המשביל חטר מגוע היחס ה' אליהו ראזענטהאל, הוא היה הראש והראשון אשר פרש בידו האחת לשחות ובשניה הרים נס עמו לגאון ולתפארת עד כי בא שלום הנה, ולו יקחת עמו שאריו יודעיו ומכיריו.

רבת נשא, רבת סבל, אך הרעיון הרם והנשא להיות גם פה לעזר לבני עמו, הוא נתן לו עז ותעצומות וכיד הכשרונות הטובים עליו נמר פה את חוק למודיו בהקאלעדוש ויהי לעורך-דין, נועם נאומו וצחות לשונו, ידיעתו הרחבה בחוק ומשפט, אמן רוחו, ישרו ועדינת נפשו הן המה לפני גדולים ינחוהו וכל יודעיו נתנו כבוד לשמו ויושבי ער מדין הכירו חין ערכו עד כי נהדר בריבו.

ולאיש אשר אלה לו גם כל דרי-מטה יאמינו אמונת אמן להיות להם לצור מעז ולריב ריבם את החקיף מהם, כי איש חמופת הזה, היודע נפש עמו בהיותו עמו בצרה הראה לדעת בשנות עבודתו איך קדש לו האיש הבטח בו, לא יחליפנו ולא ימיר אותו, ומכל כחו ואונו ישדר בעדו לסוכך עליו באברתו ביום דין.

ולכן אין להתפלא אם האפיסעם שלו בבראדוויי 320 ובגרענד סטריט 333, מלאים כל היום אנשים ונשים אשר העורך-דין הזה יופיע אליהם כמלאך מושיע, ורב את ריבם ודן את דינם, ומי יתן ורבים יחכמו לדעת כי מליץ אחד מני אלה ימצאו בהסניגור הגדול ומאד נעלה א. ראזענטהאל בהאפיסעם שלו, 320 בראדוויי 333 גרענד סטריט.

כ ת ב ת ו :

E. ROSENTHAL, 333 Grand St. — 320 Broadway, New York.

שן תחת שן

הדברים האחרים האלו „שן תחת שן“ אשר הפילו חתיתם בימים הקדמונים
נהיו כעת לטרפא ע“י הד“ר החכם הדאנטיסט

א. יארש, 208 איסט בראדוויי, נויארק.

לו פעמים לתושיה! כי מלבד אשר נמר לתהלה חוק למודו בדערפטי,
הוא האוניווערסיטעט היותר גבה בכל ארץ רוסיא עוד נמר את הקאלעדזש נם
בפה. במהירות נפלאה יפוזו זרועות ידיו לעקר בלי שום כאב שן נשחת,
ובמלאכת אמן נפלא שכל את ידיו לתת בפה האדם שן נהדר בדמותו כתבנית
מוצק ומוכשר לתכלית האכל בשן אשר יצא מידי אביר הטבע, עד כי כל הרואה
את מלאכת מחשבת חכם חרשים הזה יתן כבוד לשמו ויאמר: אכן איש המופת
הזה הגדיל לעשות, הוא שר עם הטבע ויוכל לה!

ונוסף לזה היה הד“ר החכם א. יארש לברכה בפי כל בעד ישרת לבבו
ואמן רוחו כי לא יכביר מחיר מהמבקרים את האפים שלו 208 איסט בראדוויי,
ובזה הציב לו יד ושם, והאפים של הד“ר הח' א. יארש באיסט בראדוויי נהיה
נם להתנוסס לכל דרי מטה אשר יתנו כבוד ויקר לשמו.

פאטאגראפער מאקס בארסוקי,

92 נארפאלק סטריט, נויארק.

עושה תמונות להפליא במקח השוה.

גאלדבערג'ים

קליניג אונד דייאינג עסטאבלישמענט

האט נעמופט פון 186 א. בראדוויי

נאך 235 איסט בראדוויי, נויארק.

כבית מסחר הספרים של ה' יוסף לוצאטו בפאדוא
אשר באיטאליא, יאצור אוצר ספרים גדול, עתיקים וחדשים
וכתבי יד במקח הזול מאד.

כתבתו:

Guiseppe Luzzatto via Leoncino, 945 Padova, Italia.



טראגט

מקענז'ס העטס.

געשפארט געלד.

קארעקטע סטיילס.

210 באוערי,

נויארק.

ניער ספרינג סטריט,

STAR WATCH CO.,

206 BOWERY, NEW YORK.

WATCHES A SPECIALTY.

CHEAPEST STORE IN THE CITY.

פינחס פרידמאן

מוזכר ספרים

חדשים וגם ישנים, טליתים עם עטרות, תפילין, מזוזות, ספרי תורות וכו' וכו',
במקח הזול מאד.

172 ריווינגטאן סטריט, נויארק.

רעוו. א. בערנארד,

מוהל ומסדר קדושים.

150 קלינטאן סט., בעט. גרענד אונד ברום סטס. נויארק.

פאטגראפער ה' מאנדעלקערן.

45 קאנאל סטריט, נויארק.

עושה תמונות יפות מרהיבי עין על פי ההמצאות החדשות, במקח השוה.

No. 3.

SEPTEMBER, 1897.

Vol. II.

NER HA'MAARABI

(THE WESTERN LIGHT)

A HEBREW LITERARY REVIEW

ISSUED MONTHLY BY

S. B. SCHWARZBERG.

PRICE PER ANNUM \$3.00.

All subscriptions to be sent to

S. B. Schwarzberg, 17 Avenue C, New York City.

Publication Office: 52 CANAL STREET.

Entered at the N. Y. Post Office as Second Class Mail Matter.

NEW YORK,

Printed by A. H. P. Schwarzberg, 52 Canal Street.



נר המערבי

מכתב עתי חדשי

יפיץ אור

על חיי היהודים, על היהדות וספרת ישראל

כי אתה תאיר נריו וגו'
(תהלים י"ח כ"ט).

בו יבואו:

- | | |
|--|--|
| (ה) קורות מעשי הצדקה, בתי החסד והמחסה. | (א) שאלות החיים, המקום והזמן בנוגע ליהודים בכלל ואמעריקא בפרט |
| (ו) תולדות אנשי המעלה והשם. | (ב) שירים, ספורים, תמונות ומחזות מחיי היהודים פה ובכל ארצות פזוריהם. |
| (ז) מאמרים על דבר החנוך לבני ישראל. | (ג) חקירות, בקורת וביאורים בכ"ס, בתרגומים, תלמודים ומדרשים. |
| (ח) בקורת ובשורת ספרים חדשים. | (ד) מאמרים ופרקים מקורות היהודים. |

יוצא לאור על ידי

ש. ב. שווארצבערג,

מחירו לשנה בזקדם

באשכנז 12 מארק, בעכטריוך ואונגארן
6 פלארין, בונגליה 14 שוללובג,

בארצות חביות 3 דאללאר, ברוסיא 6 רובל,
בצרפת ומורקו 15 פראנק,

המחצית לחצי השנה.

שנה שניה.

חוברת ד.

נויארק.

בדפוס א. ה. ראזענבערג 52 קאנאל סטריט.

הענינים.

- העורך.....
הנ"ל.....
ו"ד איזענשטיין.....
מ. מ. הורוויץ.....
מאור איש שלום.....
הערמאן ראזענטהאל.....
מ. ה. רייכערסאן.....
ד"ר יעקב נאכט.....
הבחולה הזקנה (ספור)..... שקאפניוק
גבר לא יצלה (ספור)..... ע. ג. פרינק
פרק שירת..... מו"ח.
טכתבים מחכמי ישראל..... (איל"ה, י. מיזעס.)
מלחמת הנגלה והנסתר וכו'..... ד"ר ש. רובין
הודעות.....



בניית מסחר הספרים

...של...

א. ל. גערמאנסקי

30 קאנאל סט., ניוארק.

ימצא כל איש את מבוקשו, בו ימצא כל מיני ספרי רומעל, ש"ס מכל הדפוסים, משניות, עין יעקב גדולים וקטנים, שו"ת, מפרשי התורה והתלמוד, ראשונים ואחרונים, ספרי דרוש ומחקר, ספרי הישכלה יקרי המציאות, חדשים וגם ישנים, ספרים רבים בהעתקה אנגלית, ספרי מלים רבים למיניהם.

ספרי תורות, מנילות, כלי קדש, טליתים צמר ומשי, עטרות זהב ובסף, תפלין ומוזות, — הבל במקח השוה.

A. L. Germansky, 30 Canal St., N. Y.

לכבוד

הרב החכם, המדקדק הגדול בדורנו, סופר נפלא, רבי

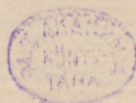
משה הכהן רייכערסאן

ליום מלאת לו שבעים שנה.

ביום י"ד תשרי שנת תרנ"ח לפ"ק.

מאת מוקיר חכמתו הגדולה ותמימת נפשו המהורה

העורך והמו"ל.



עטרת תפארת שיבה.

ר' משה הכהן רייכערסאן, אחד מהחוקרים והמדקדים המעמיקים חקר בשפתנו העבריה ובכתבי קדשנו היותר מצוינים ברורנו, נולד ב"ד לירח תשרי ערב חג הסוכות שנת תקפ"ז, בעיר ווילנא, לאביו ר' רוד בן ר' משה הכהן שהיה אחד מבעלי הבתים ההגונים, אוהב תורה בכל לבו, אשר אדיר חפצו וראש מגמתו היה לראות את בנו נמנה את תלמידי החכמים, ובכח חפצו זה פזר נתן למלמדים טובהקים יותר מכחו ללמד את בנו תורה, ובנו זה שנולד בכשרונות טובים ובתשוקה נמרצה לעבוד עבודת החכמה, לא הוביש תקות אביו ועסק בהתמדה רבה בלמוד כתבי קדש, תלמוד, ספרי מחקר, ספרי מליצה ושירי, ובפרט בספרות הדקדוק, ולא הניח ספר דקדוק אחד שהיה מצוי אז בספרות ישראל שלא הנה בו. גם בשפת רוסיא אשכנז וצרפת למד מפי מורה נוצרי מלומד גדול—כפי דברי ה' רייכערסאן בתולדותיו בספר הזכרון (ווארשא תרמ"ט).

הספרים היקרים המאירים בספרים בשמי ספרותנו החדשה ושעשו למחברם שם עולם אשר לא יכרת, הם: ספר "תקון משלים" העתקת משלי קרילאוו הממשל משלים הנפלא בשפת רוסיא, נדפס בוויילנא שנת תר"ד ובמהדורא שניה בתקונים והוספות הרבה בשנת תרנ"ג שם; ספר "חלקת הנקוד" שם תרכ"ד; "חלקת הפעלים והמלות" תרל"ג שם; "יד לנקוד" עם הקדמה קטנה תר"ם, מחובר לסדר חנוך תפלה בראשיתו; סונטרס "דקדוק חברים" עם הקדמה קטנה גם כן בסדור חנוך תפלה, שם תרמ"ג; ובאותה שנה יצא לאור ספר "המסלול" לר"ח קעסלין עם קפ"ה הערות נוספות שלו עם מסלת הנגינות או דרך פסקי הטעמים, ובשנת תרנ"ב הוסיף עליו עוד מסלה ששית בשם "נעימי המקרא" (ווילנא תרנ"ב), ובשנת תרמ"ד הוציא לאור חבור קטן: מערכת הדקדוק והעתיקו לתועלת העם בשפת יהודית אשכנזית, ובאותה שנה הופיע ספרו "חלקת השם" או "יד ושם"; מלבד מאמריו הרבים והעצומים הגדולים והקטנים, שראויים באמת להקרא בשם מאמרי חכמה שהעשיר בהם את ספרותנו בכמה מקצועות בדקדוק, בבקרת, בחקירות כה"ק ובמסורה שנדפסו בכתבי עתים ובמאספים שונים: המניד, המליץ, הכרמל, השרון, המבשר, הנשר, הלבנון, נן פרחים, כנסת הגדולה, אוצר החכמה והמדע, העברי, נר המערבי, אשר לוא יאספו לאספה אחת

אז הכילו כמה ספרים גדולים, אולם מקצר רוח ועבודה קשה לא אוכל להזכירם כלם פה ולקרותם בשמותם, מלבד כמה ספרים שלמים המונחים בכתב יד בבית ננוי של מחברם, ואין חברה אחת או איש נלבב אחד שירחם על ספרותנו העלוכה לזכותה במרגליות טובות כאלה, כמו ספר „חלקת שמוש הלשון“ או „דחי לשון עברית“; ספר „תפלה למשה“, חבור נפלא רב הכמות והאיכות, יכיל בקרבו יותר משני אלפים הערות והארות באורים וחקירות על סדור התפלה אשר כמוהו לא היה עד כה; חבור כולל באורים על אנדות רז"ל על פי פשט ודקדוק הלשון וחבור גדול כולל באורים רצופים וצרופים, השקפות ועיונים על כל כ"ד ספרי הקדש בעטק חכמת הפשט והדקדוק ואשר המחבר עבד בו יותר משלשים שנה.

מכל אלה רואים אנחנו, כי ר' משה הכהן רייכערסאן לא נח ולא שקט מיום היותו לאיש עד עתה להגדיר תורה ולהעשיר את חכמת ישראל אהובת נפשו באבני חן כאלה שיכולים בספרות אחרת להעשיר את בעלם ולהנחילו כבוד רב. והזקן שקנה חכמה זה לא זכה מכל עמלו הרב שעמל על שדה החכמה למען עמו כי יהנה מפרי יגיעת רוחו האדיר לעת זקנתו ככלות כחו ולשבת בשלוה, אך מוכרח הנהו לעבוד עבודת מלמד דרדקי המתשת גם כה צעיר לימים, בהת"ת פה במחיר ה' שקלים לשבוע ותחת אשר אביו של ה' רייכערסאן שלא היה עשיר אך איש העובד בזיעת אף להמציא טרף לבני ביתו, היה דרכו להאכיל על שלחנו כל ימי השבוע ת"ח אחד, אין בכח עדת נויראק, העדה היותר גדולה בתבל לכלכל שיבת החכם הזה, הנותן כבוד לעמנו רב יתר מעשירינו הנאיונים שאין להם בעולמם אלא ד' אמותיהם של תאות נמכות ותענוגי החושים.

והיה כאשר יקום בדרך נולד סופר דברי ימי עמנו אשר האמת נר לרגליו ובלתי חת ומשווא פנים יביא במשפט עלילות בני דורנו, אז לצדק יוציא משפט כי דורנו דור תהפוכות היה, דור אשר על עמו המיט חרפה ועל בניו המצוינים הנותנים כבוד לשמו לא חמל, ושמות נבירי עמנו יהיו בפיו לאלה ולקלה לחרפה וכדראון ואנשים כה' רייכערסאן שהקריבו תלכם ודמם כחם ואונם לטובת חכמת עמם בלי תשלום גמול וזהירו כוהר הרקיע על לוחות דברי ימי ישראל לגאון ולתפארת.

המנהג לחוג חג היובל ויום הולדת חכמינו, נעשה בין משכילינו הרוסים בימים האחרונים למדה (מאדע) שאחזו בה בכל מקומות פזוריהם, כמו בין האומות הנאורים היודעים כי בכבוד חכמיהם להם כבוד וגדולת כל עם יסוד לפי גדולת חכמו וגדל מפעליהם על שדה המדע. אבל אחי ועמי! אם נאבה

לעשות כמתוקנים שבאומות, צריכים אנחנו לאחוז במעשיהם הטובים ולתת לחכמינו לכל הפחות לחם בעת אשר הם יתנו לחכמיהם מערנים וממתסים. חברה אחת פה שחבריה הם מבני ציון היקרים החובבים חכמתנו ושפתנו ושמטרתה להרחיב ספרותנו ולתת לה שארית גם פה בארץ הזלילה והסביאה ותענוגי הבהמיות, הציעה לפני בטובת לבה ובאהבתה לחכמינו הישיש ה' רייכערסאן כי אקדיש לשמו ולזכרו את החוברת הרביעית „גר המערבי“, וכמובן קבלתי הצעתם בתשואות חן ובחפץ לב. משל למה הדבר דומה, לאיש שאין לו בעולמו כלום מכל הדברים הנחוצים וההכרחים לכל איש בעל בשר ודם, וחבריו ומוקיריו היודעים מצבו חמור ועניו הנורא התאספו לאספה למכס עצה איך ובמה להקל עניו ולהטיב מעמדו, ונמנו ונמרו לחוק שמו לזכרון ולהביע לו את רחשי הכבוד שירחש לבם לו על מעשיו הטובים ומפעליו הגדולים; האין הדבר הזה מן הדברים שיאמר עליהם אור ישראל ותפארתו הרמב"ם שראוי לשחוק עליהם קודם החתבוננות ולבכות עליהם אחר החתבוננות? רמ"ה רייכערסאן צריך ללחם, למנוחה, לחדר הם ולכל הדברים הנחוצים לאדם באשר הוא אדם, ואתם אומרים לו שירה ולעשות לו מזכרת אשר גם בלעדיה ישאר שמו לתהלה ולברכה כל הימים אשר תחיה ספרותנו?

ואל תעלה על דעתכם קוראים נכבדים, כי חברי החברה ומוקירי החכם לא ידעו מענות עני הזה וממצבו חמור, או אולי מרוב השתקעם בענינים העומדים ברום עולם היהדות בשעת משאם ומתנם ובעבודתם הגדולה והכבדה לטובת חיי כלל עמנו שכחו את החיים המרים של האדם הפרטי הזה, שהקריב עצמותו על מזבח הכלל! מטיפנו הלאומי, שלבו בווער באש אהבה לכל היקר וקדוש לנו, הר"צ מאסליאנסקי התנער והתלהב בהאספה והשמיע קולו, קול חוצב להבות לטובת החכם, כי תחת להגיד תהלתו בשער ולהביע לו רחשי כבוד ותודה— להשמיע על השקלים, ולהטיב בזה מעט מצבו. ומכל אלה החכמים והמוקירים חכמתו של בעל היובל, ובהם בעלי יכלת שיש להם אין אף אחד שהתעורר לחומלה והניף ידו לטובתו, ועד דברי ה' מאסליאנסקי הנאמרים ברגש עברו בשתיקה והסיוו דעתם, כמו שאינם ראויים לחטפל בהם.

אנכי כותב הטורים שכל יודעי יודעים שלא הרוחתי עוד מהערכת והוצאת ה„גר המערבי“ אף פרוטה, מלבד יסורים וצער מרבה להכיל שאקבלם עלי באהבה מפני אהבה והכבוד שירחש לבי לספרותנו ואשר הנני נכון להקריב לה חיי—אנכי והחכם הרב הרא"ח ראזענבערג, הנודע לשם בספרותנו, העובד בזיעת אף ויגיעת נפש מבקר עד הלילה במרתף בית דפוסו, הננו הראשונים המרימים תרומה בעד חכמינו זה, אנכי 3 דאלאר וחרא"ח ראזענבערג 2 ד', ואם לא מת

בקרבתנו עוד זיק בושח האחרון יתעוררו עוד איזה ישרי לב לאסוף ולקבץ לכל הפחות איזה מאות שקלים להקל מעט עניו של חוקרינו. וחלילה לנו לחשוב כי הננו מקבצים נדבות בעד המקבל או כי נותנים לו מתנה, לה' רייכערסאן יש שטר חוב שכל ישראל חייבים לשלמו, ואם לא נפייס את הבעל חוב הנכבד הזה אשר כאדם צנוע מעולם לא בא בקובלנא על עמו ולא שפר צערו לפני הקהל ולא נשלם אף מקצת מן החוב, אז נדע כי ירדנו מעל הבמה בתור "עם הספר" "עם הרוח" ופשטנו רגל לכל מרום וקדוש ולכל דבר העומד למעלה מן החמר.

העורך והמו"ל.

בית המערכת תקבל באהבה את המרח להניע כסף התרומה אל ידי בעל היוכל, ואשר יהפוך להניע הכסף ישר לידו ייטיב לפנות אליו על פי האדרעסע הזאת:

M. Reicherson, 2029 2nd Avenue, New York.

נחפשה דרכינו.

כננה הקשת אשר בענן, כן נראתה לעינינו האספה הכללית שהיתה בחברת „אהלי שם“ ביום 13 אקטאבר. כל מי שלקח חלק בהאספה הזאת ולב עברי עוד דופק בקרבו, אף אם יהיה מבעלי מרה השחורה הרואים בשפופרת כהה ומחרדת רק רע בכל מעשה ומפעל לטובת עמנו ותחיתו, ולבו מלא עצבון והתמרמרות ויאוש מכל תקוה טובה כמראה התהפוכות ואי סדרים הנראים בתהלוכות עמנו ופעולותיו גם בעת התעוררו לתחיה והתגברו על כל המכשולים הנוראים והתחתתים הפרושים על יד מעגליו לחיות חיים חדשים—גם הוא, אם עוד לא התאכזר לעמו עד הקצה האחרון, בעל כרחו יאמר: עוד לא אבד נצחנו ויש תקוה לאחרית עמנו להתנער מעפר שפלותו ולשוב ולחיות חיים חדשים. החברה אהלי שם שרוב בניה הם האינטליגנציה מהיהודים הרוסים שהתאזרחו פה, התאספו לאספה כללית, ובתוכם הפרופיסור ריכארד גאטטהייל, הרב הד"ר דראכמאן והרב הד"ר שאפער מבאלטימור שהיה ציר שלוח מחובבי ציון שם להאספה הבאזילית, למכס עצה ולהמתיק סוד בדבר התאחדות כל חברות חובבי ציון בארצנו לאגודה אחת תחת דגל אהלי שם.

האספה היתה כלולה בהדרה ביפיה ובחנה, ועל כלן בהסדר והמשטר ששר בה עד להפליא, לקחה שבי לבות כל יודעי טוב טעם ואהבת הסדרים ותעורר שמחה ועונג ותקוה רבה בלבות כל אוהבי עמנו, כי שקר הדבר, ככל הדברים שבדו עלינו שונאינו מבית ומחוץ, כי לא נצלה עוד להתנהג בסדר ומשטר כדרך העמים הנאורים. נעים היה לראות אספת חכמים וסופרים צבי אומתם ועדי עירם שעשו להם שם במקצועות שונות בספרותנו בהם תורנים ותירים חוקרים ובלשנים, בעלי אגדה ומדרש, מליצים ומשוררים, כמו: ה"ה א"ה ראזענבערג, הרב הד"ר ראדין, דובנעוויץ, יצחק ראבינאוויץ, י"ד אייזנשטיין, ד"ר בריינק, נ"ש ליבאוויטש, מ"מ דאליצקי והצעירים שתקוה נשקפה לנו מהם לספרותנו, דאוורזאהן, פריידוס, רייזין, גם סוחרים אנשי מעשה לא חסרו, ואף כי לרבים מחברי החברה דעות שונות ומבטים שונים בכל זאת הוכוחים והפלפולים השיחות והמדברות שארכו יותר מזה שעות בחן ובנחת היו נשמעים כיאות לבעלי נמוס וצורה היודעים עת לכל חפץ ומבטלים דעותיהם הפרטיות בעד דבר כללי שחיי האומה החביבה להם תלויים בה.

הרב הד"ר שאפער תאר בשפה לנאמנים לפני הקהל את האספה הבאזילית אשר כימי השמים לא יסוף זכרה לתפארת בדברי ימי עמנו ואת אשר נמרה לעשות ואת אשר בדעתה לפעול והגיד הפצו וחפץ שולחיו חברת חובבי ציון בבאלטימיר כי אך טוב לישראל ולתקותו כי כל האגודות והחברות הקבוצים והועדים אשר על ציון ידגו הנפוצים פה ושם בערי ארצות הברית יתאחדו ויתאגדו יתקבצו ויתלכדו כלם לחברה אחת גדולה וכבירה תחת דגל אהלי שם אשר כפי הצעת ראשה הר"ר הערמאן ראזענטהאל (הוא החכם הבלשן עוזר הנר המערבי צה"ר) תרחיב ותגדיל מהיום חוג פעולותיה—שהתכוצו עד הנה אך בפעולות ספרותיות וגם לדאבון לב אוהבי ספרותנו בפעולות לא גדולות—גם בנוגע להרעיון הגדול רעיון הישוב וגם להאדיר פעולתה ולהגביר כחה גם בנוגע לספרותנו האומללה וליסד לה קרן קימת שיש בכחו לדאוג לפרנסתה ולכלכלתה. אחריהם הטיפו מדברותיהם הרב הר"ר דראכמאן פרופיסור גאטטהייל, הרב הד"ר ראדין, המטיף מאסליאנסקי, הר"ר דובזעוויץ, הר"ר יצחק ראבינאוויץ בשפות עברית אנגלית, אישכנזית ויהודית וה' דאליצקי (זה האחרון קרא מפיו שיר לאומי נפלא). כל אחד הביע דעתו וברר מחשבתו בלי משוא פנים ובנחת מה חסר לעמנו ומה נחוץ להי נשמתו וגופו. בקצרה בכח האספה הזאת לסתום פיות משנאינו ולתת כבוד לעמנו ולאחינו הרוסים היודעים משטר וסדר להפליא.

אבל ברשות טורי ורבתי, חכמים ובעלי דעה היושבים בסוד אהלי שם וחובבים ציון אמם בכל חום נפשם הטהורה, הרשוני גם לי עבדכם לדבר מעט באזני אדוני היקרים ולשפוך לפניכם מעט ממרת נפשי על שבר בת עמי אשר אין דוגמתה כמעט בכל אומה ולשון, גם בהאומה היותר קטנה ודלה בעולם אם אך עוד בשם אומה תקרא. הן הפצים אנחנו להחיות רוח הלאומי בקרבנו ולעורר את עמנו לחיים חדשים, כי יהיה על פי טבעו ויתפתח לפי רוחו וינח ברשותו ובר' אמותיו ככל עם המביר גאונו בשפלותו בישבו על שלחן זרים; אין מי מבני עמנו אשר הזיק האחרון מאהבת עמנו וכבודו עוד לא נככה בקרבו אשר יתנגד לנו ולהרעיון הרם הזה העוטה הוד וגאון לנו הדוויים והסחופים, העשוקים והרצוצים, המוכים והמעונים זה כמעט אלפים שנה, בכל זאת לא מת בקרבנו החפץ להתנער משפלותנו ולחיות חיי לאום על אדמתו. אבל נניח מעט מחום התלהבותנו ונחשוב רנעים אחדים חשבונו של עולם בהענין הנעלה הזה אשר לנדלו אין קץ. האם במעמד ובמצב מעציב כזה שעמנו בארצות האלה נתון בו אשר כמעט רוב העם גדוליו רבניו ועשיריו אינם יודעים ולא יחפצו לדעת מהרעיון הזה, בעת אשר רבים מהרבנים האוכלים שאר עמם לא יבינו שפת עבר, ולא לבר כי לא יבושו בזה, אך עוד יתנאו כי לא שכחו את אשר לא

למדו מעולם ובכל הפצם העז ישתדלו לנרש שפתנו מבנינו, בעת אשר עשירינו הבערים אשר בשלהם כל הרעש והסער המתחולל עלינו מחוץ יתענגו על כל טוב וכל מחיר לא יקר להם בעד כל תאוה נמבזה ונבלה שפלה וחנופה אחת מאשת חן מבישה הביבה להם יותר מכל כבוד עמם וסגולותיו, בעת אשר בנינו הצעירים שיוולדו פה לא ידעו כמעט מעמם ויבושו בצור מחצבתם, בעת אשר רועינו רועי ישראל יתחלקו לשתי מחנות, המחנה האחת תנום שנתה והמחנה השנית בקרדומות תבוא לעקר ולשבר ולמגר כל היקר לנו, (וכמובן אין כלל בלא פרט וישנם מהישינים וגם מהחדשים אוהבי עמם ורואנים לטובתו בכל נפשם), בעת אשר העדה היותר גדולה בתבל כעדת נויארק אין לה בית ספר גדול אחד ללמד שפת עבר לבנינו על פי הסדר המתוקן והקל, ואין בית מקלט אחד לחכמת ישראל וספרותו וחוקרים בהר"ר רייבערסאן, זאסניץ ודובזעוויץ, ומשוררים כדאליצקי, סובלים יסורי הקיום באופן מחריד, ובערים בעם שלא ידעו אך לפטפט מליצות ריקות בשפת אנגלית, יפושו כעגלי מרבק ויביטו בשאט נפש בעד רמש נבזה לא מושל בו על כל איש שאינם שוים להתיר שרוך נעלו המקריב חייו ואונו להרחבת ספרותנו ולתת שארית לחכמתנו וספרותנו — בעת כזאת אחי ורעי צריכים אנחנו לקום משנתנו הארוכה והזדיון בכל מיני כלי זיון ולהשתמש בכל מיני אמצעים ולחבל כל מיני תחבולות שבעולם נגד השפלות, אי סדרים, וכל הדברים המעציבים והמעשים המכוערים והמחרידים שישפילונו מכל עם, השוררים בקרבנו, ולחנך את עצמנו ובנינו הנוך לאומי למען נהיה ראויים והגונים ומוכשרים להיות עם נאור ומכובד החי על אדמתו והלוקח חלק בין העמים המתוקנים המשפיעים מטובם על הבריות, ולא להתכוץ ולהתקמט אך ורק במרכז חבת ציון לבד אף כי המרכז הזה הוא נשמת טובי עמנו ורוח אפיו, כי דבר חבת ציון לבד בלי ההכנות הנחוצות לקיום העם ותקון קלקול המעשים המכוערים (ובתוכם המעשים הקורעים לב שמנינו למעלה הנחשבים אצלינו על ידי הרגלם כטבע שני) שנשחרשו בעמנו לבשתנו במשך הגלות המר שטמטם לבותינו והורידונו בדיוטא התחתונה בכמה דברים שנחשבים בעיני כל עם החי ומרגיש קיומו כראשית למודים וכיסודי לאומיותו אשר בלעדם במה נחשב הוא, הדבר הגדול והנעלה הזה אי אפשר כי יצא אל הפועל בשלימות מתוקן ומשוכלל כאשר טובי החובבים יחכו בכליון עינים, אם לא נתחיל מא"ב וראשית למודים ויסודי הלאום לא יהיו שגורים בפנינו ובפי בנינו ולא יקלטו במוחנו ובדמינו, ואם לא יקומו אוהבי עמם וכבודו אשר בנין הלאום הוא משאת נפשם ומבחר הניגם לתקן את אשר בלי תקונו לא נוכל להתקיים בעולם בתור עם נאור ומשוכלל, אז אהה ה' אלקים אבדנו אבדנו! ואין לך אסון יותר גדול לעמנו ולתקותו לימים

הבאים, אם אנשים בלי חנוך לאומי טוב ומועיל ובלי תרבות יפה, אשר כל איש היודע את האמת ואיננו מתכוון למרוד בו יודה, כי בסבות הסתוריות ועל ידי רשעת משנאינו חסר לנו חלק גדול מהם—יעמדו ברשות עצמם.

בכן נאמן לעמו, דתו, שפתו וארצו, אשר כל קרבן לא יקר בעיניו להקריב בעדם כל רגע, ידענו גם אנחנו להתנאות בצור חצבנו ממנו ולהוקיר על כל יקר את כל היקר וקדוש לעמנו לאבותינו, והגני משתאים ומשתוממים ונפשנו מלאה חרדת קדש על הרוח עתיק יומין, על רוח ישראל סבא שנשאר חי וקים בקדושתו, למרות נייסות העריצים ולגיונות הזדים שקמו מעולם ועד עתה ועד בכלל לכלותו להשמירו ולמחותו מתחת השמים; גם ידענו את הרכוש הרוחני הגדול שיש באוצר עמנו והמדות התרומיות שאין בכל עם דוגמתן. אבל בכך זאת, וגם על ידי זאת, לא להרפה יחשב לנו אם נגיד קבל עם, כי בכמה דברים שהם הכרחיים ויסודיים לכל עם, חסר לנו ונחוץ לנו להיות זחיר במעשינו טרם נאמר לרשת את הארץ.

כל איש נבון, המוקיר עם עתיק יומין שעשה לו שם עולם בדברי הימים ושנעשה לבן אל מות, לא ימחה כף ולא יקרא הידד לעם יון הנוכחי שקם בעת האחרונה לתחיה ועומד ברשות עצמו, אף כי היונים הקטנים האלה לחמו כנבורים וכספס ודמם כאין נחשבו בעיניהם להוציא רעיונם הקדוש בעיניהם לפועל, כי היונים האלה אינם נותנים כבוד לאבותיהם האדירים גבורי התולדה, כי חסר להם רוח אבותיהם הכביר והנאור, שהרעיש עולם ושלקח שבי כל יודעי טוב טעם, ושנחלש בבניהם אלה בצוק העתים ובמשך הימים הרעים; וחכמים הגידו כי טוב ויפה היה, כי לא קם העם הזה לתחיה, ולא המיט חרפה על אבותיו הגדולים, שהוליד בנים כאלה שלא יצליחו עוד להיות עם גדול ונאור; ואם אנחנו עם בני ישראל, אשר אמנם הרוח האדיר והכביר של אבותינו עוד חי וקים בנו לתהלה ולתפארת, אם אנחנו לא נזהר במעשינו לשרש מקרבנו שורש פורה רוש ולענה שנשרשו בקרבנו, לא באשמנתו כי אם בסבת הגלות ובצוק העתים, ולא נשתדל בכל כחנו לתקן את הקקולים השוררים בנו בחנוף ובעדרה, בחיי החברה ובספרות, טרם נשב על אדמתנו, אז טרם יאמרו העמים עלינו את אשר יאמרו על היונים, מוטב כי עוד נשב על מקומינו ונחכה לעת מצוא.

אם אהבת עמכם בוער בקרבכם באמת וכבודו יקר לכם בכל לבכם העברי, אל תחשו אתם החפצים בתחיותו חיים שאין בהם בושה וכלימה; הגדולים עם הקטנים אל חככם שופר להריע ולהתריע ולתקוע מסוף עולם היהדות עד סופה על רוע חנוך הבנים, שיוכל להביא אסון היותר גדול על עמנו! בנינו מגדולים

כפראים ללא תורה וללא דרך ארץ, הולכים בשרירות לבם וטובעים בים השחתת המרות, רובם לא באשמת אבותיהם האומללים, הלוחמים מלחמת הקיום, אך באשמת רועינו רועי ישראל, שאבדה מקרבם הזיק המלה האחרון לאחיהם האומללים, עורו ועוררו את לבות כל מכיריכם ומיודעיכם, כי יקומו לעזרת שפתנו וספרותנו העלובה כי יקמצו איזה שקלים לשנה למיבתם מהכסף הרב שיוציאו לכל דבר מותר והבל; אמרו ואמרו לאחיכם אלה בלי הרף כי לא יכון עם בלי שפה, ואם הפצים אנחנו להיות עם בעמים, עלינו להחביב ולהוקיר שפתנו וספרותנו והעוסקים בהם, ולקרוא באהבה את פרי רוח חכמינו וסופרינו, ולעורר גם אלה בעלי היכולת, שלא יבינו עברית, כי בתור בני עמם, עם הספר, שספרותנו היא כל כבודנו שישתתפו גם הם בשקליהם לטובתה. קראו בנרון אל תחשכו כי אכזריות טאין כמוהו הוא וחרפה אשר לא תמחה עד עולם, כי עם כלו יביט במנוחה ובקרירות הלב, איך חכמיו וסופריו הנותנים כבוד לשמו יתענו וירעבו ללחם יבש! זה מאה וחמשים שנה מימות מענדעלזאהן, מעת שנולדה הספרות החדשה שנתנה לנו ענקי הרוח וחכמים מובהקים, המעוררים בנו השתוממות, לא יוכל עמנו להראות באצבע אף על חכם או סופר אחד שהוא זן ופרנס אותו בנחת וקא בצער, בכבוד ולא כבויון, וכדבר שמוכן מאליו נשתרש בעמנו, כי כל חכם וסופר צריך לגוע ברעב. הרימו קולכם בכח ואל תשקוטו ואל תנחו, בפרט אתם אוהבי עמכם שיש לכם מהלכים אצל האדירים בעלי אוצרות, כי ייסדו בית מקלט לחכמת ישראל ובוה תצילו את חכמתנו וחכמינו, כי תהלה לאל עוד יש בקרבנו חכמים רבי הדעת מזקני בית המדרש הישן שיוכלו להרביץ תורה וחכמת ישראל, ואין להם מקום להשפיע טובם לשומעי לקחם; ואם תיסדו בית כזה, אז תהיה טובתכם בכפלים, תגדילו את חכמתנו, ותפרנס בכבוד את חכמינו, שחמיתו עצמם באהלה של תורה, ואם לא נעשה כעת הדבר הזה, בעוד אשר חכמינו אתנו, אז אין תקוה עוד לחכמתנו כי תבנה פה בית, כי אף אם יקומו בדור נולד אנשים אשר לב טהור להם, ויחפצו לצאת לישועת חכמת ישראל, לא יוכלו להוציא מאווים לפועל מחסרון מורים שבכתם להרביץ תורה, כי לדאבון לבנו, חכמינו האמתים שלמדו את החכמה למען החכמה, ימעטו בקרבנו מיום ליום.—

אם כה תעשו ותעבדו עבודת עמכם בלב מתנה, בלי הרף ובלי הפוגות, ברצון אמיץ וחפץ עז, בלי חת, בשקידה נמרצה, והשתדלות יתורה, ה' אלוקי ציון יהיה בעזרכם ותצליחו במעשיכם, כי אין דבר העומד בפני הרצון והשקידה, ושמכם יהיה לשם וקתלה, בפי דור נולד, בתור בוני בנין היהדות הלאומית. חמו"ל.

תולדות הקולוניות

שנתיסדו על ידי אחינו גולי רוסיא באמירקה.

מאת

י"ד אייוענשטיין.

(סוף).

יג.

הקולוניא „מצפה“ במדינת נודוערוי.

הקולוניא Mizpah היא על יד מסלת הרזל W. J. R. R. העולה מפילדלפיה לאטלאנטיק סיטי ורחוקה מהראשונה 38 מיל ומהאחרונה 23 מיל, נוסדה מחברת סוחרים בשם „חברת מצפה לעבודת אדמה וחרשת המעשה“ (The Mizpah Agricultural and Industrial Co.) לפי חוקי מדינת נודוערוי ביום 13 אוגוסט 1891, ובראשה עמדתי אני הכותב והסוחרים פראנקלין ומירסקי בנויארק, הראשון בתור גזבר והשני סופר ומזכיר, ונלוים לנו מר' לערמאן, מר' סאקאלאווסקי ומר' אאראן מתושבי הקולוניא ברמל. הקולוניסטים האלה העירו בי החפץ לעסוק בעסק הזה בהיותי מבקר הקולוניות אליאנס, ראזענהיים וכרמל בשנת 1890. הקולוניות האלה כאשר ראיתם בפעם הראשונה חרתו על לוח לבי רושם יפה ונעים, בהביטי על אחינו שהיו מורדפים ומגורשים בתגרת יד ממשלת עריצים שוכנים עתה לבטח בארץ חפשיה ועליהם תסובך ממשלה אשר תבטיח להם „חיים חרות ודרישת אושר“. והנם יושבים איש למשפחותיהם בדירות טרוחות בסביבות אויר צה ומזוקק ומצפים בקרוב לחיות חיי אכרים ועובדי אדמה איש תחת גפנו ותאנתו כמאז ומקדם. עודני זוכר את העונג הרוחני אשר שבעתי באחד הלילות בעת הקיץ כאשר ישבתי בתוך חברתם בין עצי פרי צמחים וזרועוני גנה תחת כפת השמים אשר האירו בזהר טלכת הלילה וחיל צבאותיה, רוח חרישית מחיה נשמות היה נושג מאפסים, והרומיה השוכנת מסביב נשבתה מקול זמרת הבחורים והעלמות

בשוררם שירי יהודה וציון באין מונע ומפריע. בהשעות הספורות ההן שכחתי את שאון הכרכים ורעש הגלגלים של עולם המסחר, ודמיתי כאלו נתגלגלתי לעולם חדש, עולם שכלו שלווה ושאנן השקט ונחת. המחזה הזה אשר ראיתי רק לפניו מבלי הבט אחורי להתבונן על היסוד המוסד אם יש לו על מה שיסמוך, העיר בקרבי החפץ לעזור ולתמוך בפועל הקולוניות בכל מה דאפשר, ומה גם כי הבטיחוני הקולוניסטים הנ"ל כי ברכה בעסק הזה, ויפתוני לקנות בחברת סוחרים אחרים קולוניה גדולה ולבנות בתי חרשת ובתים לדירה, ולשלוח שם עבודתי במלאכת כתונות אנשים שעשיתי או ומלאכת מעילי נשים שעשו הסוחרים פרנקלין ומירסקי, ואז נקל יהיה לנו למכור את הקרקעות ברוח גדול לא לבד להפועלים, כ"א גם לחברות ואגודות אשר נוסדו לתכלית עבודת האדמה בין אחינו הרוסים בפה בזמן ההוא, ובפרט הבטיח מר' חמעלניקער כי חברה אחת אשר יסד נבונה לקנות מאתנו מחצית הקולוניה בעבור עבודת האדמה, וקולא זאת לא קנינו חבל גדול של שמונת אלפים אקער, המשתרע ארבעה מיל ועוד באורך ססלת הברזל, ולערך שני מיל וחצי ברוחב.

בכ"ט לחדש יולי 1891 עשינו כתב התקשרות לקנות את מקום הקולוניה מאת האשה אננא ס' קאקס שמונת אלפים מענית שדה במחיר ששה דאלאר וחצי האקער, בס"ה חמשים ושנים אלף דאלאר, לשלם לפרקים. בהשתדלותנו הסכים פקיד המסלה מר' דייטאן לקרוא שם המסום „מצפה" ולבנות שם תחנות בחדש אקטובר הבא.

בראש חדש ספטמבר 1891 באמצעות מר' חמעלניקער עלתה בידנו למכור שני אלפים אקער ל„חברת בעלי קרקע במדינת נודערזי" (N. Y. Land Co.) במחיר תשעה דאלאר האקער, ואחרי כן באמצעות הנ"ל ואחרים, מכרנו עוד שני אלפים אקער ל„חברת יהודים עובדי אדמה" Hebrew Agricultural Association בעד המחיר הנ"ל, ובמשך איזה ירחים התאחדו שתי החברות לחברה אחת בשם האחרונה. הסרסורים לקחו חלקם דאלאר אחד מכל אקער ועוד עלה הוצאות בכדי חצי דאלאר לכל אקער, ולא נותר לנו כ"א דאלאר אחד רוח מכל מענית שדה, ומחצית השנית מהקולוניה נמרנו למכור בחלקים קטנים שק 20 או 25 אקער במחיר 15 עד 25 דאלאר האקער. גם קצבנו מקום סביב לתחנות המסלה לערך 136 אקער אשר הועדנו למקומות בנין בתים, ומכרנו כל מקום 150x50 רגל במחיר 25 דאלאר ועוד.

ראשית חדש יאנואר 1892 היה הזמן המוגבל לקבל שטר הקנין, אבל האיש קאקס מאן לחתום שמו על השטר, ונתאחר הדבר עד אשר התפשרו הבעל והאשה בנידון המקח והממכר, עד חדש אפריל הבא, ועד אז שלמנו שמונת

אלפים דאלאר בעד הקרקע ולערך שנים עשר אלף דאלאר הנחנו בבנין בית חרשת המעשה ועשרה בתים בני ארבעה ששה ושמונה חדרים, מלבד הכסף שהניחו הפועלים בבנין בתים שבנו בעדם הבונים המקבלים, בס"ה הנחנו בעסק הזה עם הכסף שקבלנו מהחברה הנ"ל והכסף ששלמו הקונים היחידים לערך עשרים וחמשה אלף דאלאר (ובתוכם הלכי לערך עשרת אלפים דאלאר).

בשנת 1898 בעת צמצום המסחר וכווץ מחיר הקרקעות ירד שווי של הקולוניא יותר מכדי שלישי, ובני החברה שקנו מחצית הקרקע ממנו, אחרי ששלמו איזה אלפים דאלאר אשר עלה להוצאות שכר הסרסורים ועוד, מאנו לשלם הטותר, וגם אנחנו ראינו כי לא שווה לנו להטפל בעסק הזה ובאין לנו אחריות הנכסים (כי קנינו בתנאי זה) אבדנו את כספנו שהנחנו בהקרקע, והקרקע שבה לבעלים הראשונים, מלבד 136 אקער בסביבות התחנות אשר שלמנו במלואם וחזקנו בהם קנין צמיתות.

בחבל הזה נמצאים לערך אלף מקומות בנין אשר חלקנו ביני ובין פראנקלין ומירסקי וזלת המקומות שמכרנו ליחידים.

ולא די שאבדנו כסף רב בעסק הזה, גם עבודת התפירה אשר שלחנו להקולוניסטים לא עשו אותה בידים הריצות כדרך אומנים מומחים, מפני חזקתם שהחזיקו בהמקומות הקטנים שקנו ושלמו עליהם איזה דאלאר, וחשבו כי לא יעברו חוק היושר והצדק אם יפסידו את מלאכת הבעלים המוכרים בערך עשרת מונים. ומר' סאקאלאווסקי שהיה המנהל המוציא והמביא בעניני הקולוניא והעבודה השניה בעין מסחר להטיב רק לנפשו ולא להפיק רצון בעלי העבודה והפועלים. ובמשך הזמן הוכרחנו לשבות משלוח עבודתנו. ובכדי שלא לעזוב את הקולוניא שטם מבלי יושב מסרנו את הפקטורי והבנינים עם מסומות רבים לבנינים בירי הסוחרים דניאל זובלומענטהאל מפידלפיה העושים במלאכת מכנסים קטנים (Knee Pants) והם העבירו את הקולוניסטים במשך שלש שנים, עד אשר התעוררו ריבות וקטטות בינם ובין מר' אאראן אחד ממיסדי הקולוניא אשר יש לו שם חנות מאכל ובית עבודה לגזור עצי בנין, ואז שבתו ויעתיקו מלאכתם להקולוניא וואודביין בשנת 1896 כאשר הודעתי מקודם. וגם הקולוניסטים עזבו את הקולוניא מצפה, אחדים הלכו לוואודביין והנשארים נתפזרו לכל רוח וקא נותר במצפה כ"א עשרה אנשים, תחת אשר לפנים עלה מספרם מאה וחמשים עד 175 נפשות.

והנה זה עתה בחדש יולי 1897 שבו הסוחרים פראנקלין ומירסקי לחדש את פני הקולוניא והנם שולחים שם מלאכתם בעד כל הקולוניסטים תחת מנהל איש מומחה מר' בייראן, ופועלים רבים ינהרו שם מכל עבר ומספרם יעלה למאה

נפשות, ועוד יוסיפו לבוא, כי העבודה תהיה תמידית ובסדר נכון, ויש שכר טוב להפועלים.

מלבד שני בתי חרשת מעשה ועשרים בתים הבנוים במצפה, כוננה ממשלת המהוז לפני שתי שנים בית ספר לילדים, והקולוניסטים בנו להם בית הכנסת בשנה העברה.

ידי

השקפה כללית אודות הקולוניות באמריקה.

היוצא מכל האמור למעלה כי:—

(א) מהקולוניות שנוסדו בשנים הראשונות אחרי הרדיפות בשנת 1881 לא נותרו כ"א הקולוניות אליאנס, ראזענהיים וכרמל במדינת נודזערזי, והם רק קולוניות של פועלים העוסקים במלאכת התפירה, מלבד הקולוניה אלייאנס שהיא במקצת קולוניה של עבודת אדמה.

(ב) מהקולוניות שנוסדו בשנים האחרונות ע"י אנשי החסד ובפרט בכסף הברון הירש נותרה רק הקולוניה וואודביין שהיא ג"כ קולוניה של חייטים ותופרים ובית ספר ללימוד עבודת אדמה, וטרם הניעה למעלת קולוניה של אכרים אמתיים.

(ג) מכל הקולוניות שנוסדו ע"י יהידים לראות שכר לא נותרה כ"א הקולוניה מצפה וגם היא קולוניה של תופרי בגדים, וכל היחידים שיסדו הקולוניות אברו בהם כסף הרבה.

(ד) אין אני רואה סימן ברכה בכל הקולוניות הנשארות, מפני, כי אדמת הקולוניות איננה פוריה ולא תוציא תבואה די לפרנסת נפשות הקולוניסטים, וכל זמן שישלחו להם בעלי המסחר עבודה ישבו שם וכאשר ימשכו ידם מהם יעזבו מקומם וילכו, הרי הדבר תלוי באחרים. גם הקולוניה וואודביין לא תוכל לעמוד כאשר אך תשוב יד פקירי הפאנר של הבאראן הירש מלתמכם.

(ה) לדעתי יוכלו הקולוניות של הפועלים להתקיים רק אם יתחפכו הפועלים להיות סוחרים, או שיהיו שניהם כאחד בסוד הצמצום, על דרך איש את רעהו יעוזרו (Cooperation plan), רצוני לומר, שפועלים יהידים יניחו כל אחד סך קצוב (לערך מאה דאלאר ועוד) באוצר אגודה כללית ויבחרו להם מנהלים והם יקנו סחורה לעבודה אשר יעשו הפועלים בעצמם, והמנהלים בתוכם ימכרו את הסחורה בערים הגדולות ברוח יתר מעט משכר עבודתם לשלם בעד ההוצאות היתירות

של המנהלים הקונים ומוכרים, ועי"ז יש בכחם למכור סחורתם פחות מאשר ימכרם הסוחרים היחידים אשר הוצאותיהם מרובות מאד ומבקשים שכר הרבה, וההתחרות הזאת תעמוד להם שלא לשבות מעבודתם אפילו יום אחד, ולא יהיו תלויים בדעת אחרים, ויחיו חיי בני כפרים בריאיוב ושלמים, ובמשך הזמן יוכלו להתרגל בזריעת זרעוני נגה סביב לבתיהם, ואולי ילמדו בניהם מהאכרים אשר סביבותיהם לעבוד גם את האדמה כמוהם.

(ו) מסופק אני אם אחינו הגולים באמריקה יעבדו האדמה ממש כאכרים נמורים, גם במדינות המערב במקום שהאדמה פוריה ושמנה, וכי הנסיון הורנו שהוא כמעט דבר שאי אפשר לקוות עליו בפה, כל זמן שעבודת האדמה לא תעשיר את בעליה וצריכים הם לחכות מועד ומועדים עד אשר יראו פרי תבואה בעמלם, תחת אשר בעבודתם במכונת התפירה אף כי גם היא לא תעלה יותר מסיפוק פרנסתם, אבל לכה"פ יראו פרי עבודתם בכל יום ובכל שבוע, ואין להם לחכות עד יעבור זמן.

(ז) אם באמת ובתמים רוצים אנחנו לעשות את אחינו הרוסים לאכרים ועובדי אדמה, אף כי אנכי מצדי לא אראה שום יתרון לאכר על עובד ופועל אחר בנוגע לכל אחד ואחד בפרט, אמנם בנוגע להעם הישראלי בכלל בתור עם כיתר העמים אכרים ועובדי אדמה נחוצים בארץ ישראל, כי הוא היסוד הראשון שממנו יוכל הלאום להבנות. ואפריון נמטיה להירצלה, נרדוי וסיעתם העוסקים ב"שוב א"י בהאספה בבאזיל, כי יזרעו זרע רעיון הלאומי אשר יציץ, יגדל ויפרח בקרב הימים ויחיש עתידות הקץ אשר בוא יבוא, ואליו אנו מחכים ומקוים.—

לו ידעֶתֶם.

מאת מ.מ. הורוויץ.

לו ידעֶתֶם, בְּנֵי אִישׁ, אֶת רוּחַ הַמְּשׁוֹרֵר,
אֶת לִבּוֹ, אֶת נַפְשׁוֹ, הֵה, לוֹ תִּבְנְתֶם —
אִז גַּם נֹכַחְתֶּם, הָאֲמִנְתֶּם, הַבְּנִיתֶם,
כִּי לֹא תָמִיד יֻכַּל כְּנֹרֹז לְעֹרֵר!

בֶּק אִז, עַת רוּחַ מְמֹרוֹמֵי שָׁמַיִם
עָלָיו יַעֲרֶה, וְקִרְבֵּי יַעֲרוּ —
מִיִּתְרֵי כְּנֹרֹז גַּם אִז יִתְעוֹרְרוּ,
אִז גַּם יִשְׁמַע שִׁיר נִשְׁגָּב אַף גַּעִים...

הַמְּשׁוֹרֵר — צִיר הוּא מְמֹרוֹם שְׁלוֹחַ,
יִבְשָׂא אֵל יִשְׁאַנּוּ הָרוּחַ, —
הָאֵם נוֹבֵל לְצִוֵּת עָלָיו בְּמִפְגָּע?...
עוֹד יוֹצֵרוֹ בְּכִמּוֹן לוֹ הִתְנַהֵר בְּרָד!
הַקְּשִׁיבוּ רִנְתוֹ, כְּרָעוּ לוֹ בְּרָד,
אִמְרַת אֵל-שְׂדֵי לְכֶם עַת יִבְעוּ!

מה המה היהודים?

מאת

מאיר איש שלום.

(סוף).

ובזכות האבות נבחרו ישראל כמ"ש, לא מרבכם מכל העמים ונו' כי מאהבת ה' אתכם ומשמרו את השבעה אשר נשבע לאבותיכם ונו', ואומר לא בצדקתך ונו', כי ברשעת הגוים ונו' ולמען הקים את הדבר אשר נשבע ה' לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב. וכן נמצא בכל מקום שמזכיר זכות אבות, ביציאת מצרים ובמעשה ענל, ועל זמן הגלות נאמר, וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכר והארץ אזכר.

ולפי שיעקב אבי השבטים הוא עיקרן של האבות, והוא הקורה שכל הבית נסמך עליה, נקרא הבית על שמו בית ישראל, ונקראו זרעו, אף שהם זרע אברהם ויצחק, על שם ישראל אביהם, בני ישראל, ונתמלאה לו שאלתו ובקשתו, ויסרא בהם שמי ושם אבותי, ושמו עיקר.

והנה היהודים כהיום הם בני ישראל, והשם יהודי עיקרי לבני שבט יהודה כמו ראובני ושמעוני, רק שהורחב אח"כ זה השם לכל יושבי ארץ יהודה והגולים מאותה הארץ יהיה מאיזה שבט שיהיה, כמו שנקרא מרדכי איש יהודי והיא היה על שבטו ימיני, וע"כ מעת גלות בבל היו כולם נקראים יהודים. אבל בזה השם לא יתאחדו כל זרע האבות רק השם ישראל הוא המאחד את כולם, וזה השם בתשלומו הוא בני ישראל, המעיד עליהם שהם עם בני יעקב, וכן נמצאהו בכל התורה כולה.

נמצאת אומר שהשם בני ישראל מעיד על חיהודים, אף שהם מפוזרים ומפורדים שהם עם אחד, ומי כיהודים עם בכל משפחות האדמה כעם ישראל בני אב אחד, ואם נתקיים בהם דברי בלעם, ובגוים לא יתחשב, הנמו נוי לפני ה' כהבטחת ירמיה הנביא.

ג) שמו יאמר אדם, שכבר עברו בני ישראל מהעולם, והיהודים כהיום כבר נתבטלו בהם זרע האבות, מרוכ בני התערובות שהתערבו בהם ממצרים ועד הנה, ערב רב, ושארית גויי הארץ שלא כבשם יהושע, שהם עבדי שלמה,

והנתינים, ורוב העבדים אשר התפרצו מארזניהם, והרבה גרים שנמטעו בישראל, ובני השתיקים שלא הכירו את אבותיהם הגוים. על זאת אשיב, הנפש הישראלית היא נזכרת על כל בני התערובות לקלוט אותם ולמזג טבעם ולהחליפו עד שישבו לישראלים נמורים בנפשם, ובדור שלישי יבאו בקהל ה'. ומאלו אשר טבעם חזק וגם בדור עשירי לא יבאו בקהל ה' התערובות מהם מעט, ובהם ניכר באמת שאינם מזרעו של אברהם, שאינם לא ביישנים ולא רחמנים ולא נומלי חסדים. והסבות הנורמות לחילוף טבעם הם האמונה באל אחד שאינו בעל תמונה, ואיסור עשיית הצלמים והתמונות, שעל ידי כך מחשבתן מצורפת ורוחם נהיה בהיר ולא מטומטם. וחוקי הדת המקיפים כל חייו של אדם, במאכלו ובמשותיו, בזווגו וחיתונו, בעבודתו ומנוחתו, באבלותו ושמתו, והפרישות מטומאת כל המטמא נפשו של האדם, הם פועלים בכל אלו שנדבקו בישראל, המקיימים והתקדשתם והייתם סדושים כי קדוש אני, שקדושת ישראל חופפת עליהם ועושה אותם כבריה חדשה. וחז"ל אמרו בפסיקתא רבתי, שלא נאמר ואבדיל את העמים מכם כי אם ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי, שבכל מקום ובכל זמן יובדלו מן העמים ויכנסו בכלל ישראל להיות לה'. וחזק נפש הישראלית היא מצד שרשם שהם בני האבות, ומצד שמירת החוקים הנזכרים, שעל ידי כך זכו להיות עם עולם שלא יכלו בכליון האומות. ובחזק נפשם הם קולטים כל המתערב בהם. והנסיגון מעיד שטיב היהודים ומיפוסם הוא שוה על הרוב כמעלותיהם והסרונותיהם בכל מקום שהם בקצוי הארץ, אך שדרכי חייהם ומנהגיהם נשתנו אלה מאלה. ולא זו בלבד אלא שהקורא בתורה הסיפורים על יעקב אבינו ומאורעותיו יכיר, שעדיין היהודים בני בניו של יעקב הם בטיבם ואופים ומאורעותיהם, ומעשה האבות סימן לבנים, וישראל עד היום הזה הוא עדיין ישראל סבא.

והנה כולנו מתיחסים על אברהם אבינו שנקרא אב המון גוים, וכל המתנייר ונכנס בביתו של אברהם אבינו לזרעו יחשב, ונפש אויבתו תבוטל בו, והוא מתפלל אלחינו, ואלהי אבותנו אלהי אברהם ונז', וכן החלכה שגר מביא ביכורים וקורא, שמכיון שנמול חדל להיות בן נכר ושב להיות יהודי, שמעט מעט יתהפך ויהיה לאיש אחר ממה שהיה עד שנעשה הוא זרעו ליהודים נמורים בטיבם ואופים, וע"כ אמרו חז"ל על הגר שהוא כקטן שנולד דמי, וע"י חינוכו הוא נעשה ליהודי.

או אומר בלשון אחרת, היהדות היא עושה את אשר בא לחסות תחת כנפיה ליהודי, שאין היהדות כדתי האומות הודאה באיזה דברי אמונה וקבלת חוקיה בלבד, אמנם היא לאמית כאמור, זה יאמר לה' אני זה יקרא בשם יעקב זה יכתב ידו לה' ובשם ישראל יכנה. כי דתי האומות אינן עיקר חיותם רק

כמוקף על חיותם, ואין מציאות האומה ומציאות הדת תלויות זו בזו. דרך משל הנרמנים אינם נוצרים לפי שהם נרמנים, ואינם נרמנים לפי שהם נוצרים. לא כן היהדות, כי היהודי כשנולד מאם יהודית נולדה לו יהדותו עמו, כמאמר בעלי דין, קוב"ה ואורייתא וישראל כולא חד. וכן נכר המקבל עליו דת יהדות להיות לעם אחד עם היהודים הוא מקבל ולהתערב ולהבטל בזרעם, כמו שאמרה רות עמך עמי ואלהיך אלהי. לא כן המקבל עליו דת נוצרית, ע"י קבלה זו לא נעשה לא גרמני ולא רומי ולא סלאוי, וכל אחת מהאומות יכולה לדחותה, אבל המקבל עליו דת היהדות הנה הוא כאזרח בישראל. וכן אתה דן במוטרים, גרמני שהומר מדת קתולית לדת פראטעסטאנטית או לדת המושלמנים לא חדל מהיות גרמני, והוא גרמני בעל דת זו או זו, אבל יהודי העוזב את דתו עזב את אומתה עמה, וע"כ גדלה שנאת היהודים למומרים יותר ממה שנמצא כן באומות אחרות, שהרי אף זרע המלכים ממירים דתם בנקל בשביל חיתון וכיוצא בזה. הא למה זה דומה, היהדות היא כלשון בני אדם שנדלו בה ממעי אמה, ומי שמכחיש בעמו, ומתכוון שלא לדבר עוד בלשונם ולהיות נמנה עמהם, יהיה נתעב בעיני כל בני עמו, ושאר הדתות הם כלשונויות זרות, שלמד אדם לדבר בהם בהיותו דר עם בעלי אותה הלשון, והוא מדבר בתוך אומה זו בלשונה, וכשיחליף מקומו לבוא בתוך בעלי לשון אחרת יקל עליו לעזוב אותה הלשון שדבר בה עד עתה ולדבר מהיום בלשון האחרת, ולא יתעבהו כל אנוש בשביל זה.

ושרש הדברים היא, כי הנוצרים והמחמדנים לכל מפלגותיהם קבלו את דתם בזמן ידוע אם ברצון נפש או באונס והכרה, וכשם שקבלוה כמו כן זניחות, כאדם שלובש בגד ופושטו. לא כן היהדות בתוף בני בריתו של אברהם אבינו, שהוא האב הראשון לכל באי בריתו, שהם כולם זרעו ובני ביתו השומרים את צואתו. והתורה הזו אף שהיא נקראת על שם משה לא משה הוא המיסדה, כי אמנם היא מורשת קהלת יעקב, כמ"ש תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, שמעולם לא התפלל יהודי לאלהי משה כי אם לאלהי אברהם יצחק ויעקב. והדיבור בפי האומות, מאזאישע רעליגיאן הם מצאו זה הדיבור, ומחם התנבב בפי היהודים, אבל הוא שוא וכזב, כי משה אמנם הוא רבינו, שעל ידו נתחדשה התורה ישירשנו מהאבות בנרעון חילוף ויתרון מעשיה כפי המקום והזמן, והראיות על זה בדחז"ל הרבה מאד, ואין מכוונתי כאן להאריך ולברר מה בין התורה שלפני הדיבור לתורה שלאחר הדיבור. אמנם מה שכוונתי הוא לבאר שהיהדות היא דת לאמית ולא דת הודאית, וכשאנו מקבלים את הנר אין אנו מקבלים אותו בדת משה ותורתו כי אם מכניסים אותו בבריתו של אברהם אבינו. אזלם זאת אורה שיש צד הודאה ואמונה בדתנו, והיא בענין תורה

שבעל פה, שהרבנים חרעם והנלויים עליהם יודו בה, והטראים זורעם יכחישוהו, ואלה ב' הכתות ר"ל רבנים וקראים הם באמת ב' קאנפעססיאנען.

תכלית הדברים כי אנחנו היהודים לא הרכנו מהיות עם אחד בני האבות עם כל הנלויים עלינו, אף שאנחנו כהיום טפחרים ומפורדים בכל קצוי ארץ, ויהדותנו היא עצמותנו ונפשנו, אם שאנחנו שונים אלה מאלה במנהגים ובקיום המעשים הנלמדים מב' התורות תורה שבכתב ותורה שבע"פ בין רב למעט, ואלו ואלו דברי אלהים חיים המתנלים בתוך רוחם ונפשם של בני אומתנו בכל מקום ובכל זמן.

ד) המורשה הזו שהיא התורה אשר צוה לנו משה קבלנוה עם המורשה השנייה אשר היא לנו מאבותינו, והיא הארץ אשר נשבע ה' לאבותנו לתת לנו. ולא אינע להבל להזכיר ולהכפיל מרבית הכתובים שבאו בזה הענין, שזה יהא דומה כמזכיר את חבירו תמיד שהוא בעל חוטם. והנה נסחנו מעל האדמה הזאת כאשר השמיענו מאז רבינו משה אבי כל הנביאים, אמנם הוא גם הוא הבטיחנו שאף בגלותנו לא יעווב אותנו ה' אבינו להפר בריתו אתנו, כמ"ש ואף גם זאת בחיותם בארץ אויביהם לא מאסתי ולא געלתים לבלתי להפר בריתי אתם כי אני ה' אלהיכם. וזה המקרא כולל ב' ענינים, א) מה שהרחיבו ירמיהו הנביא, כה אמר ה' אם ימדו שמים מלמעלה ויחקרו מוסדי הארץ למטה גם אני אמאם בכל זרע ישראל על כל אשר עשו נאם ה'. ואומר, ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואך תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים ושב יעקב ושקט ושאנן ואין מתריר כי אתך אני נאם ה' להושיעך כי אעשה בלתי בכל הגוים אשר הפצותיך שם אך אתך לא אעשה בלתי ויסרתיך למשפט ונקח לא אנקר. ב) שהברית כי ה' יהיה לנו לאלהים ואנחנו לו לעם לא תופר אף בארץ האויבים, ופירשו יחזקאל הנביא, והעלה על רוחכם היו לא תהיה אשר אתם אמרים נהיה כגוים כמשפחות הארצות לשרת עין ואבן חי אני נאם אדני ה' אם לא ביד חזקה וזרוע נמויה ובחמה שפוכה אמלך עליכם. וכל קורתינו קעידות שאכה הנבואות נתקיימו, כי עורנו חיים כולנו כהיום הזה אף בכל הצרות והמצוקות שעברו עלינו מחורבן ירושלים ועד הנה, כמאמר בעל הגדה, שלא אחד בלבד עמד עלינו לבלותנו, אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לבלותנו, והקב"ה קצילנו מידם. וכן כליון אומות גדולות ומטלכות רבות ממצרים ועד הנה מחזקים את דברי נביאנו, והם הם העדים הנאמנים שדברי הנביאים אמת וצדק, וישעיהו הנביא הוא אומר בשם אלהיו, אנכי הנרתי והושעתי והשמעתי ואין בכם זר ואתם עדי נאם ה' ואני אל.

וקיום ההבטחות האלה עד היום הזה לנו לאות ולמופת שתקיים בנו גם

ההבטחה, והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה וגו' והשבת אל לבכך וגו' ושבת עד ה' אלהיך וגו' ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלהיך שמה אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלהיך ומשם יקחך והביאך ה"א אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה וגו'. ואמר בסוף השירה, הרנינו נזים עמו כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו וכפר אדמתו עמו. נמצאת אומר שכל המאמין בנבואת משה רבינו ובתורתו הוא מאמין ומקוה שבאחרית הימים יושע ישראל וישוב אל ארץ ירושתו. וזו היא תקות ישראל עפ"י תורת משה.

בימי שמואל הנביא בקשו להם ישראל, תנה לנו מלך ושרים, ובגלגול המאורעות זכה דוד בן ישי וזרעו לשבת על כסא ישראל. ולרגלי המאורע הזה הוסיפו הנביאים, על דברי משה בענין צפייתם של ישראל, שתחזור להם מלכות בית דוד, כמ"ש ירמיהו הנביא ועבדו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם אשר אקים להם. ואומר בימים ההם ובעת ההיא אצמיח לדוד צמח צדקה וגו', כי כה אמר ה' לא יכרת לדוד איש ישב על כסא בית ישראל וגו', אם תפרו את בריתי היום ואת בריתי הלילה וגו', גם בריתי תופר את דוד עבדי וגו'. ויחזקאל הנביא אמר, כה אמר אדני ה' הנה אני לקח את בני מבין הגוים אשר הלכו שם וקבצתי אתם מסביב והבאתי אותם אל אדמתם ועשיתי אותם לגוי אחד בארץ וגו' ועבדי דוד מלך עליהם ורועה אחד יהיה לכלם וגו'.

וזו התקוה היא מוספת על הבטחת משה, והיא היא אמונת המשיח, וכבר נמצאו חכמי ישראל שהאמינו שלא יתקיימו לעתיד רק דברי משה רבינו וה' ימלך לעולם ועד, ואמר הלל בפי חלק אין משיח לישראל — עיין רש"י שם — וכן שמואל אמר אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד.

בימי מלכות אשור כשעמדה למלוך על כל העולם כולו בכיפה ובלבלו את כל בני העולם וכבשו את כל הארצות והכריתו את כל אלהי הגוים כמ"ש, אמנם ה' החריבו מלכי אשור את הגוים ואת ארצם ונתנו את אלהיהם באש כי לא אלהים המה כי אם מעשה ידי אדם עץ ואבן ויאבדום וגו', נתעוררה תנועה חדשה ותקוה חזקה בפי הנביאים והיא כי באחרית הימים יבירו וידעו לרגלי אלה המאורעות כל באי עולם, כי ה' הוא האלהים לבדו ואין עוד, ותמלא הארץ דעה, לדעת כי אל אחד בראם ואב אחד לכולם, ולא ישאו עוד גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה, ויקראו כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד, ומציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים לכל עמי הארץ. וכשהעיר ה' את רוח כורש ורוח דרייש לחזק את יד ישראל לבנות את בית ה' בירושלים, חשבו הנביאים שבאותו הדור שתקות הנביאים שקדמו להם החלה להתמלאות בימיהם. ואמר זכריה הנביא כה אמר

ה' צבאות עד אשר יבאו עמים וישבי ערים רבות וגו' נלכו הנוך לחלות את פני ה' וגו' ובאו עמים רבים וגוים עצומים לבקש את ה' צבאות בירושלים וגו' והחזיקו בכנף איש יהודי לאמר נלכה עמכם כי שמענו אלהים עמכם. והתנועה הזו הזקה בעיני הנביא כל כף עד שניבא, והיה כל הנותר מכל הנוים הבאים על ירושלים ועלו מדי שנה בשנה להשתחות למלך ה' צבאות ולחג את חג הסוכות. ומאד מאד נבדלה השקפת העם בבית שני מהשקפתם בבית ראשון, כי בזמן בית שני קראו לחג הסוכות סתם חג, כי הוא הגדול שבחגים כי יהיה חג לכל העמים למען דעת כל עמי הארץ כי ה' הוא האלהים ואין עוד, אמנם בבית ראשון היה הפסח סתם חג, כמ"ש בישעיה השיר יהיה לכם כליל התקדש חג ושמחת לבב כהולך בחליל לבא בהר ה' אל צור ישראל, כי הוא היה החג הגדול לאומת ישראל לעורר את לב העם לגדולות, וכאשר עשוהו חזקיהו ויאשיהו. וכמה נבדקה צפיית הנביאים מצפיית משה רבינו, משה רבינו השקיף להבדיל את ישראל מן העמים וצוה באכילת הפסח, אשר כל בן נכר לא יאכל בו עד אשר ימול את כל בני ביתו, וצפיית הנביאים היתה כי יחוגו כל הנוים עם ישראל את חג הסוכות. והנה כל החזיון הזה לא נתמלא, ועדיין תקוה זו עומדת לעתיד לבא כאשר סדרוה ויסדרוה חז"ל בתפלת ראש השנה, הוא היום שהוקבע לחשבון שנים מימות עזרא והלאה, אשר היה מלפנים יום תרועה לבד. נמצאת אומר שתקוה היהודים על העתיד באחרית הימים היא משולשת.

א) תשועת ישראל ושובו לארץ אבותיו כהבטחת משה רבינו בתורתו. ב) חזרת מלכות בית דוד כאשר יעדו הנביאים. ג) תיקון העולם במלכות שדי להפנות אליו כל יושבי תבל כחזיון הנביאים בימי מלכי אשור ובימי מלכי פרס ומדי. וקדמונינו מיסדי התפלות כללו כל אלה בתפלת ר"ה כאשר הזכרתי, ומה נפלאה מליצתם בתפלה זו באמרם, ויעשו כולם אנודה אחת וגו', כי לא תבוטל הפרדת בני האדם לעמים וגוים, שיחזור העולם לקדמותו להיות כולם עם אחד ושפה אחת, אמנם כאשר יעשו ארבעה מיני צמחים לאנודה אחת בחג הסוכות כן יעשו כל גויי הארץ בבואם לחוג את חג הסוכות עם ישראל לאנדה אחת.

על כל פנים תורתו של משה עיקר בתקות ישראל, והיא תשועת ישראל ושובו אל ארצו. תכלית הדברים כי הנאמן לה' ולמשה עבדו יחזק את לבו באמונתו, כי לא חדל ישראל מהיות עם בתוך העמים, והוא גוי לפני ה' אלהיו, ויהדותו היא נפשו אשר לא תתיאש מארץ ירושתו, ויקוה כי באחרית הימים ישע וישוב אל אחוזתו וארץ אבותיו.

ד) הנה לפי כוונתי לחזת דעתי עפ"י התורה והנביאים מה המה היהודים ומה תקותם לעתיד באחרית הימים, כבר יכולתי להפסיק כאן ולסיים המאמר, אך

רואה אני לשפט את אלה אשר ישימו כל דברי הנבואות ולשון התפלות בחזרת ציון וירושלים למשל ומליצה לענין השלישי שהזכרתי שהוא תיסוף העולם במלכות שדי. ואומר, אלה שיסדו את התפלות היו סמוך לחורבן בית שני ואיך יענה על הדעת שדבריהם בפיהם לא היו רק משל והם נלחמו ושפכו את דמם לכונן את ציון וירושלים כבתחלה, ועוד שהם אמרו בהרבה תקנותיהם שמעמם משום מהרה יבנה ביהמ"ק. ואמרו אעפ"י שאתם נולים תהיו זהירין במצות שכשתחזרו לא יהיו עליכם חדשים — עיין רש"י ורמב"ן כפ' ושמתם את דברי — ובאמת כמה וכמה מצות בידינו, כשמירת הכהונה ופדיון הבן וכיוצא בהם, שהם תלויים בתקוה זו ובאמונה זו. ואם ישיב לי אדם, אם הם תקנו התפלות כמשמען אנו כשמתפללין אותן אין כוונתנו אלא בדרך משל ומליצה בתיוקן העולם במלכות שדי, אני אומר לו א"כ צא ובטל כל אלו המעשים והמצות התלויים בתקוה זו, כי למי שאין היהדות רק הודאת מפלגה — איינע קאנפעפסיאנעללע רעליגיאן — וחדל ישראל מהיות עם, והתקוה לעתיד לבא היא תקוה בללית, שכל הארץ תמלא דעה, והמזכירים את ציון וירושלים הוא משל בפיהם — איין אידעאלעס ציון אונד יערוואלעס — הנה דבריו סותרים דברי משה רבינו וחוקי אבותינו ותפלותיהם אשר יסדו לנו, ולמה יחזיק בכמה וכמה מצות ומעשים התלויים בתקוה זו ובאמונתה, ואין מעשיו כי אם מעשה קוף ומצות אנשים מלומדה.

על מעיני התרופה באדען בימי האבל בין המצרים, תרנ"ז.

אהבת ציון באמריקא.

מאת

הערמאן ראזענטהאל

(המכונה צה"ר).

י.

הך הכפתור העלקטרי, וכרנע יצא ננה ברק החשמל—ולילה כיום יאיר!
וקול ברמה נשמע, כקול הרעם בגלגל, קול הקורא בחזקה: קומו מעפרי
דלים! התנערי ממוסרותיך שבויה בת ציון! הלא תקותכם אל העמאנציפציון

האירופאית נשארה מעק, ולמה זה עוד תשיאו נפשכם בתוחלת האסימילציון הנכזבה ?

קומו אלפי ישראל ונשובה אל עמנו !

.2

הרעיון הלאומי, אשר נטעו בתוך עמנו הנביאים הראשונים והאחרונים, אשר להט להט להבת שלהבת בשירי משוררנו הציוני יהודה הלוי, הרעיון הלאומי, אשר היה חי בלבבות בני ישראל זה כאלפים שנה, שני הגוה, הרעיון, אשר לפי חליפות קורות הזמנים לפיזמים יתעורר ברוח עזה ולפעמים ירדם מעט לפי שעה ; הרעיון הקדוש הזה אמנם לא ינום ולא יישן !

.3

דבר גדול ראינו בימינו אלה, אשר לא פללנו ראות : האידעה הנשגבה, יצר מחשבות ללב עמנו מדור דור, הנה החלה עתה לצאת לפעוקות אדם ; להדמיון הנאווה, אות נפשנו, כבר נתנו תמונה ותבנית ! האספה הבזילית הגדולה לעשות, בנפחה רוח הלאומי בעצמות היבשות—ותחינה....

כל חליפות הזמנים לא יוכלו לכבות את כידודי אש הרגש הלאומי הישראלי, כל אכזריות עריצי ארץ וכל תועבות האתוויסטים האנטישמטים שבעולם לא ישמידוהו.— רוח הקדים נשאתו בכנפיה וגלי הים העבירוהו חיש מהר גם אל עולמנו החדש, אל ארצות הברית, ארצות הדרור והחפש.

רוח דעת ערך עצמם (זעלבסטבעוואוסטזיון) מצא מסלות גם בלבב יהודי אמריקא ולשווא נצבו לשטן זרע מרעים, השוטנים והמלשינים ההונרים, הפולנים, האשכנזים והיאנקים „בני־דת־משה“ בגדופים ובחרופים ובלהג הרבה והכעיסו נגד הבונים, יען כי בהפקרא ניהא להם ואל גורל אחיהם האמללים בארצות החשך, ברוסיא ובאוסטריא ובאלגיר ובפרס וביתר המדינות האנטישמיות, לא יתבוננו. אהבתם אל עמם כבר אבדה, את תפארת נחלת אבותם כבר שכחו, את פעמם שנו ומחוזות שוא יחוו להם, בהשלותם את נפשם כי מהרה יבוא זמן האחזה הכללית, אשר אז זאב וטלה ירעו כאחד.

ובאמת הלא שנואים הם ה תכלית שנאה בחברת האריים וכהוסיפם להתמכר להתבוללות, כן יגדלו וירבו אויביהם ; ולמה זה להאסימולנטים שלנו ללכת בדרכי צוררי היהודים, אשר מהם לא יוכלו ללמוד לאהבה את רעיהם כי אם—לשנוא ? !

.4

ככמהין ופטריות תציצנה יום יום חברות ואגודות ציוניות, הרשים

לבקרים, בניוארק הגדולה ובכל מושבות בני ישראל בארצות הברית, ותתאמצנה ותתחזקנה ותאזרנה חיל.

התוכחות אשר ימלאו פיהם הכתננדים והפחד אשר יפחדו, פן יאשימונו הגוים בהעדר אהבת ארצות מולדתנו, אין בם ממש, כי חוב מוטל על כל העמים הנאורים, אשר יאמינו בד', למצוא פתרון נכון, בדרך משפט ויושר, לשאלת היהודים, הקשה כשאזל, חרפת הגוים, דראון הציויליזציון! ובעת אשר רבים מחסידי אומות העולם יצאו ללחום מלחמתנו, מלחמת ציון, מבלי הסתר פנים, בלי יראה ופחד, מדוע זה יגרע חלקנו לקנא את קנאתנו לירושלים, לעשות את כל אשר בכחנו להוציא את עמנו משפלותו המוסרית והמדינית ולהעלותו לתור אדם המעלה, למצא מקום מנוחה לזרע היהודים, להקים סכת דוד הנפלת— ולהרים קרן לבית ישראל?!

5.

„מתננדי „מדינת היהודים“ יאמר אחד-העם בהש' לחוב' י"ב, מפפקים בדבר, אם אפשר יהיה להשיג הסכמת העמים, ביחוד תוגרמה ליסוד מדינה זו. אבל כמדומה לי ששאלה עוד יותר קשה היא, אם לוא באה ההסכמה הזאת, היינו אנחנו, במצבנו המוסרי עתה, מוכשרים לקבלה...“

„ואני קדמתיו בשאלה כזאת ב„גר המערבי“ חוב' ג': „אם מוכנים היהודים להנאל ואם יחפצו להנאל“.

דברי „אחד-העם“ במאמרו זה אשר הלא הוא כראי הקונגרים הבזילי, מלאו נפשי תונה, כי ידעתיו לאיש תמים דרך ולסופר מהיר, הזהיר בדבריו, ובכל זאת רוח קנאה (בענייסטערונג) לציון וחפץ כפים יענו את הכל.

במשך הזמן הקצר, מעת אשר החילתי לשחד מכחי למען ציון, כבר למדתי דברים אחדים אשר לא אוכל להתאפק ולעצור במלין על אודותיהם כי אולי תצא תועלת אם אפרסמם בקהל.

בעת אשר רבים וכן שלמים מכל שבטי ישראל באמריקא, מכל הכתות ומכל המפלגות, נכונים לעבוד באמת ובתמים בכרם ישראל, כבר מצאתי גם פה את החסרון הפרטי של יהודי רוסיא ופולין תעוסקים בצרכי צבור, הלא הוא: רדיפתם אחרי זכויות ומשפטים (רעכטע) להנאתם ולמוכתם, מבלי שים לב לעשות את חובתם (פפליכטען) להצבור. כבר ראיתי אנשים רבים, אשר קבלו עניהם משרה ופקודה למען הכבוד — אך נרפים המה למלאות תפקידם. גם זה רעה חולה מצאתי: חברים אשר יארחו להחברות אך לתועלת עצמם והות נפשם והיו לרועץ ולא להועיל הכלל, ובכל זאת:—

.6

אם תשימו עיניכם על היכלי יהודי אמריקא : בתים לשבת, בתי מסחר, בתי חולים, ובתי ספר, הבנויים לתלפיות במטרפולין שלנו וביתר ערי ארצות הדרור והחפש, ונוכחתם, כי גבהו שמים מארץ, כן גבהו דרכי חיי יהודי המערב הנאורים מדרכי קהלות ישראל בארצות המזרח, ודבר-אמת זה יראה לנו מה שנוכל לקוות ממדינת היהודים, כי התנועה הציונית תנועה לאומית היא ובשובנו לציון, לא נוכח לשוב לדרכי חיי בני המזרח—ומנמת פנינו תהיה קדימה.

אין לבהר את הדבר הידוע לבל, בישראל ובנוים, כי הלחץ הגדול והנורא, אשר לחצו נויי הארצות את ישראל בימי הבינים עשה על תכונת נפשם רושם לא טוב. ואף כי נסיונותיהם המרובים היו להם לתועלת באיזה ענינים, בזקם אותם שבעתים, — אך בנוגע לדרכי חייהם המדיניים בפעל, עלינו להודות, כי נתקלקלו מדותיהם ומוסרם על ידי הלחץ הזה הנמשך ימים רבים. האם אשמים המה בדבר הזה? חוקרי קורות העמים, השופטים בצדק החליטו, כי לא במ האשם. אבל אף אם אשמים היו המה בזה, הלא כבר נרצה עונם—והחוב מוטל עתה על כל החברה האנושית לתקן את המעות למען טובת עצמה, למצוא פלס המשפל במאזני הקולטור, וביותר מחויבים אנחנו לפעול ולעשות בשעת הכושר למען הנאולה.

„אחוז בכנף המקרה, אל תרף, כי מהרה יעוף ואיננו!“ יאמר משל

הקדמוני.

.7

ענין רע ראיתי, דבר מכאיב כב, כי רבים מהסופרים המתחכמים העלו על שפת לשון שאלות קשות בדבר א פ ש ר ו ת שיבת ציון בזמננו.

ועל כל שאלות כאכה יש אך תשובה אכה, שלפי ידיעתנו הפנימית יש סדר נכון בכל מעשי הועד הפועל הנוסד ע"פ חוקי הקונגרים בבזיל ואל נכון העומדים בראש ענין ישוב ארץ ישראל יודעים מה לעשות. אך מרת הזהירות אשר בחרו להם, היא דרך מדיני ואין לנו לשפוק בישרת רוחם ובתבונתם, ואי אפשר לפתור ולבאר את כל השאלות בראשית דבר.

חוב מוטל על חובבי ציון באמריקא לעבוד את עבודתם בסדר נכון ובאחדות כל האגודות ע"פ חוק ומשפט נכון. התפשטות הדעה הציונית תביא פריה מהרה אם תחדשו את הרוח הלאומי בדור החדש, ותפיצו בין בני הנעורים את ידיעת קורות בני עמנו, ידיעת שפת עבר וכל ענפי ספרתנו. המלאכה כבדה, אך אם תחפצו—תמצאו הדרך, יאמר האמריקני, מטרת המרכז הכללי אשר יש תקוה שבמהרה יוסד, תהיה, להוציא את המחשבות האלה לפעולות אדם.

תולדות היקום תלמרנה אותנו, כי בהתנשא סער מתחולל במקום עפרות חול, בארץ גזרה, בישימון דרך, יש אשר ייבשו יבלי המים הקטנים, והיו למיט היון, אך את מעינם לא הוביש הרוח, כי מוצא מקורם גן רוה, גן אלהים, אשר לא יכזבו מימיו.

עניים מרודים ישוטטו ויעברו העברים בגולה ממקום למקום ומממלכה אל עם אחר... רעבים ועיפים וצמאים למים, למי הדרור והחפש, והנה פתאום לפתע נגלו צנורי המים, שפוני טמוני חול. — אם הזכום ותנקום מערמות העפר ומאשפתות, אז יפוצו מעינותם חוצה ויהי לנהר איתן, לנחל שומף...

ההבדל בין העתקה לתרגום.

ובאור השם משא.

מ א ת

משה הכהן רייכערסאהן.

השם העתקה הוא רחב המובן יותר מהשם תרגום, וכמנה בכלל מאתים כן התרגום בכלל העתקה, כי השם העתקה יביל בקרבו שתי הוראות, א) המעתיק ספר אחד לכמה מאות גליונות מבלי שום שנוי מהנוסח הראשון ולשונו, הנה כל הספרים והגליונות האלה נקראים בשם העתקות (עסזעמפלארען), לפי שהדבורים והמלים הכתובים בהגליונות הראשונות, נראים כאלו נעתקו והוסרו: ממקום אחד לכמה גליונות ומקומות אחרים. ועד"ש המעתיק הרים ולא ידעו (איוב ט' ה'), וצור יעתק ממקומו (שם י"ד י"ח), וכן יועתק משם ההרה (בראשית י"ב ח') היינו שהעתיק אהלו ממקומו אל ההר, וכן עתיקי משדים (ישעי' כ"ח ט'), פי' ילדים קטנים אשר זה מקרוב נעתקו ונתקו משדי אמותיהם. — ב) אם נעתק איזה ענין ודבר מספר הכתוב בלשון אחת, ללשון אחרת, וכמו העתקת השבעים מלשון עברית ליונית, הנה גם המפעל הזה לא יצא מכלל המובן הרחב שבהשם העתקה, שהוא הזזה והובלה ממקום למקום, אלא שיש כאן עוד פעולה כפולה, לפי שנעתקה גם מלשון דגשון,

והיא נ"כ העתקה איכותית ולא מקומית לבר, ולטעם זה נופל נ"כ התאר עתיק יומין (דניאל ז') לאיש שיבה, לפי שהזקן הוא אותו האיש בעצמו שהיה לפניו ילד, אלא שנעתק מימי הילדות לימי הבחורות, ומהם לימי העמידה והבינים, ומהם נעתק לימי הזקנה והשיבה, והרי זה נ"כ העתקה, אך לא מצד המקום רק מצד הזמן, וקבלה שנוי גם באיכות הנושא, וע"כ מ"ש הכתוב: „והדברים עתיקים“ (דה"א ד' כ"ב), יתכן לפרש שהם עתיקי יומין, והם דברים ידועים מזמן כביר, ושנעתקו בקבלה איש מפי איש, וכפי' הרד"ק, או אולי גם שנעתקו מלשון אחרת ללשון עברית. וכן בתוכחת אליהוא לשלשת רעי איוב אמר „חתו לא ענו עוד, העתיקו מהם מלים (איוב ל"ב ט"ו) יתכן שכולל שתי כוונות, היינו א) שהתיקו והסירו מהם מלים שלא לענותו, ב) יתכן נ"כ שנכלל בהפעל הזה עוד כוונה שניה, היינו ששלשת הרעים לא חרשו במעניהם דבר, איש על דברי רעהו, כי מ"ש האחד אמר גם השני והשלישי, עד שנראה כאלו העתיקו את המלים מהם בעצמם איש מפי רעהו, ורק כפלו את הענין במלות שונות, ותכן ענינם אחד הוא: „אמרו צדיק כי טוב כי סוף סוף פרי מעלליהם יאכרו אעפ"י שרע להם בתחלה, ואוי לרשע רע, אעפ"י שטוב לו בתחלה, כי סוף סוף גמול ידיו יעשה לו“, וזת זה לא חרשו דבר. וכן מ"ש: גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיה מלך יהודה (משלי ב"ה א') יתכן נ"כ לפרש הפעל העתק הזה ע"ד ההוראה הראשונה, היינו כי אותן המשלים אשר כתבם שלמה בעצמו על הספר, העתיקו והעבירו אותם ממקומם לכמה גליונות אחרים (עקועמפלארען), ונ"כ ע"ד ההוראה השניה, שהמשלים שכתבם שלמה בכשונות אחרות, להפיץ מחכמתו גם בהעמים, ועד"ש ויבואו סכל העמים לשמוע את חכמת שלמה מאת כל מלכי ארץ אשר שמעו את חכמתו (מ"א ה' י"ד), ובלי ספק שפתיו ברור מלכו לכל מלכי הארץ בלשונם, ושלח גם ספרים אליהם, וע"ז אמר כי אנשי חזקיה העתיקו את משלי שלמה האלה מלשון לועז לשפת עבר, (וכמו"ש בענין זה בבאורי עה"כ בעת ההיא שלח בראדך בלאדן בן בלאדן ספרים ומנחה אל חזקיהו (מ"ב כ' י"ב), מצורף לזה מ"ש רז"ל עה"כ לא היה דבר אשר לא הראם וגו', שגם הארון והלוחות והספר תורה הראה להם).

מין ההעתקה השניה הנ"ל, נקראת בלשון ארמית בישם „תרגום“, וענינה, העתקה מלשון נוף הספר ללשון זולתה, למען יבין הקורא, אשר איננו שומע ומבין דברי המחבר שכתב בלשון אחרת. והנה על המתרגם הזה מוטל החוב, שלא לתרגם את מלות המחבר כצורתן, לפי שיתכן מה שנאה ומשובח בלשונו של המחבר, בסדר התיבות ומלות הענין, הוא מנונה ומשובש בהלשון השניה שהוא מתרגם בה, עד שנוכל לומר כי המעתיק פסוק כצורתו (ע"ד הכוונה הראשונה

הנ"ל) הרי זה אמתן ונאמן, אבל המתרגם פסוק כצורתו הרי זה בדאי, לפי שכוונת ובאורי מלות הענין והחבור והטעם וכיו"ב בלשונות שונות, רחוקים הם ושונים זמ"ו כמרחק המקומות של המדברים.

וכן כאשר ידבר איש אל רעהו, יתכן כי השומע יבין לדבריו אשר הוא מעתיק בהם את רעיונותיו ומחשבותיו לאזניו, ויתכן ג"כ כי השומע אותם לא יבין לרעו, עד שיצטרך למעתיק ולמתרגם שיבינהו את הדברים שהוא שומע, וזה נקרא בלא"ר מתרגם ומתורגמן, ובלה"ק הוא נקרא מליץ וכמו"ש והם לא ידעו כי שומע יוסף כי המליץ בינותם (בראשית מ"ב כ"ג), ות"א "ארי מתרגמן הוה ביניהם". הנה יוסף לא היה חרש באזניו, רק התחפש כאלו איננו מבין את אשר באזניו ישמע, וע"כ נצטרך למתרגמן. ומתרגם פי' מטעים את הדברים להשומע, להבין רצונו של המדבר, וע"כ יכנהו העברי בהשם מליץ, שענינו ג"כ ממתיק ומטעים, וכמו"ש מה נמלצו לחכי אמרתך כדבש לפי (תהלים קי"ט ק"ג), וכן אוילים יליץ אשם ובין ישרים רצון (משלי י"ד ט'), כי בעד האויכים הפושעים יבוא קרבן האשם וימליץ טוב בעדיהם, ר"ל שיטעים וימתיק מעט את מעשה אולתם ע"י התנצלותם והצטדקותם, אבל בין ישרים רצון, כי מעשיהם הטובים יפיקו רצון מאת אדוניהם ואינם צריכים למכין בעדם, וכן אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף (איוב ל"ג כ"ג), והנה השם תרגום לדעתי ענינו ג"כ לשון מתיקה והטעמה ובלשון מיני תרגימא הידוע בדרז"ל, שפי' מנדים וממתקים, וכאמרם "ישלים במיני תרגימא" ומטבל במיני תרגימא וכיו"ב. וזהו ג"כ טעם הכתוב "וכתב הנשתתן כתוב ארמית ומתרגם ארמית" (עזרא ד' ז') שפי' כי המכתב היה מפורש בהרחבת הענין בלשון ארמית (ערקלארט). — וראוי עוד לשים על לב כי השם תרגום הוא מלה ארמית, ולא עברית, כי העברי אין לו בשפתו העברית שם מיוחד המקביל לעמת השם הזה, ורק יסתפק במועט המחזיק את המרובה בהפעל העתקה לבד, וכמו שמצאנוה בדברי בעלי אסופותינו הקדמונים, ולעת הנחוי השתמשו לענין זה בהפעל באר וכמו הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר (דברים א' ה'), באר היטב (שם כ"ז ח'), ובאר על הלוחות (חבקוק ב' ב'), מלבד מה שבשני האחרונים האלה, אולי נכלל ג"כ הכוונה לכתוב בכתב ברור ונקי, ח"ל הרטב"ן (דברים כ"ז ח'), באר היטב, הכתיבה, ורבותינו אמרו בשבעים לשון עכ"ל. וכן פירש"י והוא מדברי רז"ל (במסכת סוטה ל"ה) וח"ל, "ואח"כ הביאו את האבנים ובנו את המזבח וסדרוהו בסיד וכתבו עליהם את כל דברי התורה בשבעים לשון שנאמר באר היטב וכי"ש עי"ש.

ומצינו עוד לרז"ל פעל אחר לענין זה, וח"ל, ת"ר כיצד כתבו ישראל את

התורה, ר' יהודה אומר על נבי אבנים כתובה, שנאמר וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת, ואח"כ סדוהו אותו בסיד, א"ל ר' שמעון לדברך היאך למדו עו"כ את התורה? א"ל בינה יתרה נתן הקב"ה בעו"כ ושגרו נומירין שלהם וקלפו את הסיד והשיאוה עב"ל (סוטה פ"ז), ופירש"י והשיאוה, והעתיקות, כלומר נטלוה משם ע"י העתקה עב"ל. ולפי"ז יהיה חרנומה כמו בלשון אשכנז (איבערזעטצען, איבערטראגן). ובוה יתכן לפרש את הכתוב: אף הובב עמים כל קדושו בידך, והם תכו לרגלך, ישא מדברותיך, תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב (דברים ל"ג), והוא כי אחר אמרו חלה כי ה' מסיני בא וגו' מימינו אש דת למו, לישראל, הוסיף לומר, כי אף את העמים יחבב ה', וכל קדושו בידך, אך הברל רב יש ביניהם ובין ישראל בענין התורה, כי הם ר"ל העמים, תכו רק לרגליה, ולא קבלו את התורה פנים בפנים, ומבאר ואומר כי הם רק ישאו ועתיקו מדברך, עם ועם ללשונו, אבל עצם התורה במקורה ובלשונה, כאשר ידבר איש אל רעהו פנים בפנים ממש, אותה צוה משה רק לנו ישראל, והיא מורשת עולם רק לקהלת יעקב. — ואולי זהו ג"כ פי' של הכתוב משא דבר ה' בארץ חדרך וגו' (זכריה ט' א') היינו שאז יעתיקו וישאו דבר ה' לשפת לועז בארץ חררך, שיבינו את דבר ה' בלשונם ושפתם. וכן ובנו בזה ג"כ דברי הכתובים (משלי ל') „דברי אנור בן יקה, המשא, נאם הגבר לאיתאיל, לאיתאיל ואכל, כי בער אנכי מאיש וגו' ורעת קדושים אדע“. שלכאורה קשה מה שהשתמש הסופר הזה אנור בן יקה בשלשה שמות, בהשם דבר, ובהשם משא, ובהשם נאם? גם קשה מה שפתח את דבריו במלת הטעם „כי“, שלא יכירנה מקומה בראשית הדבור והתחלתו, אולם לדעתי נראה כי יתכן לפרש השם משא כענין העתקה, וז"ש לנו אנור בראשית דבריו, כי כל הדברים האלה שיאמר לנו אינם שלו, רק הם משא והעתקה שהעתיקם והשיאם פה על הגליון בספר, אשר ידע אותם מפי איש חכם אחד וקדוש, ה"ש כי נאם הגבר (דיא מונדליכע ווארטען, אורינינאק) הוא לאיתאיל (ע"ד תפלה למשה, תהלה לרוד, מזמור לרוד וכדומה), או קצתם לאיתאיל, וקצתם לאכל חברו, והוא שם חכם אחר הנודע בדורו, ודברי השכל האלה רק להם המה, ולא לי, ומלבי לא הוצאתים, כי באמת בער אנכי מאיש ולא בינת אדם לי ולא למדתי חכמה, ורק הדעת אשר שמעתי מפי הקדושים, רק אותם אני יודע, ואח"כ הולך ומעתיק ומשיא לפנינו את דברי החכמים האלה, ואומר בשמם: מי עלה שמים וגו'.

ונסיים במה שפתחנו, והוא מדוע נשתמש להוראת קבלת הפעולה הזאת בבנין גפעל לומר נעתק ולא בבנין הפעל לומר העתק, בה"א קמוצה.

שהוא תולדת בנין הפעיל אבל גם בזה לא נצטרך לנגר דיפרקטיבה, כי כן מצינו עוד דומים לזה נפעלים הרבה האומרים לאביהם לא ראיתיו ואת אחיהם לא הכירו, וכמו מי נדה לא זרק עליו (במדבר י"ט) הוי"ן בחולם לבנין פעל, ת' נזרק בבנין נפעל שהוא תולדת זרק בבנין הקל, וכן והחל לא התלת (יחזקאל ט"ז ד') ת' החתלת בה"א קמוצה בבנין הפעל, וכמו והחלת, וכן והפדה לא נפדתה (ויקרא י"ט כ') בבנין נפעל תי' הפדתה בבנין הפעל, ועוד רבים כאלה. ובפרט כי בנין נפעל הוא הראשון לכל הבנינים המורים קבלת הפעולה, והיותר נכר מכלם, במה שנוסף עליו אות מיוחד להוראתו הזאת.

ניוארק, ערב הג הסכות שנת תרנ"ה.

מושבי הרוק.

מ א ת

ד"ר יעקב נאכט,

בסוטה מ"ז ב' אמרין: משרבו מושבי הרוק דבו היהירים ע"כ. ופירש רש"י ד"ה מושבי הרוק: "מאריכי הרוק" ע"ש, ובמח"כ אין להגמרא שום מובן לפי פרושו.

אמנם כל המעין בהגמרא סוטה הנ"ל בשים לב יראה כי כל המאמרים השונים שידברו שם ע"ד קץ המשיח כלם בקורות הימים יסודם וכדרך חז"ל בכל מקום שנמצא את דבריהם באגדה, שתוכנם או מוסר נעלה או איזה מקרה היסטורי. גם פה רמזו לדעתי בדבריהם על כת נודעה מתלמידי המחוקק הנוצרי אשר העלו מרפא וארוכה לחולים ברוק שבפיהם והרבו אותות ונפלאות כאשר יסופר בבבית החדשה (מארק קאפ' 33,34, 7). והתלמוד יכנה הכת הזאת בשם "מושבי הרוק".

ובזה נבין ג"כ מדוע אמרו "הלוחש על הטכה אין לו חלק לעה"ב" (סנהדרין צ') הכי גדול העון הזה מנשוא שהרבו בעונשו כ"כ? ומשפט אחד לו ולאומר "אין תורה מן השמים"? אבל הדבר פשוט, כי גם פה דברו חז"ל ע"ד הכתה המזכרת שהגדילה לעשות בדרך פלא ברפואות. ובפרוש מוכח כדברי מהגמרא שם דק"א: "והלוחש על הטכה זכו" אמר ר"י וברוקק בה, לפי שאין מזכירין ש"ש על הרקיקה", ע"כ.

הבתולה הזקנה.

ציור

מאת

ו. יעקבזאהן.

(ורחמיאל שקפניוק).

(סוף).

IX.

עברו שנים אחדות, וימים רעים מאד באו למלכה. אביה ואחיה שהיו ילידי חוץ לארץ גרשו מהעיר וילכו להם לארץ תוגרמא; גם אשת אחיה שבה לעיר מולדתה ולבית אביה, והיא, מלכה, היתה בודדה וגלמודה בחברת אמה הזקנה והחולה ותתענה בעני ומחסור, כי הנביר קפץ את ידו מתת לה ולאמה משכורת אביה להיות להן לטחיה. מכל מכיריה ובאי בית אביה שבקרוה לפנים כפעם בפעם, לא בא אף אחד לדרוש לשלומה ולרבר על לבה ולנחמה מצרותיה, בלתי אם חיים נחמן המלמד הזקן, אחד מאוהבי אביה, אשר כפעם בפעם הביא לה עתונים עבריים למקרא. מצבה זה השכיחה את עצמה ואת נורכה וימלא אותה בדאגת תמיד לאמה החולה ולאביה הזקן הנודד בארץ נכריה לעת זקנתו בלי משען ומשענה. בימים ההם מלאו לה שלושים שנה, והיא לא התבוננה ולא שמה אל לבה. חפץ אחד מלא את כל לבה ואת כל נפשה: להיות לעזר לאביה האמכל ולחליץ מצרה נפשו, ובהיות חפצה זה מרום מננדה, התקוטטה בנפשה ותתמרמר על עצמה על שבתה כל ימיה בחבוק ידים, ולא נסתה את כחה עד הנה לעבוד עבודה ולעשות לה דרך בחיים.

אמנם בעבור ירחים אחדים היתה לאחרת ותחדל להתקוטט בנפשה. אביה ואחיה שבו העירה, ומצבה הוטב מעט. חלפה, הלכה לה הבידודות הנוראה, וגם השממון והמחשבות המעציבות על דבר שבתה כל ימיה בלי עבודה ומעשה היו כלא היו. מלכה זכרה את נפשה ואת עצמה ודאגתה לעתידותיה התעוררה בה בכח גדול ולא נתנה לה מנוחה. הראי המלוטש פקח את עיניה לראות, כי זקנה,

זקנה מאד, ויחרד לבה ונפשה נשברה שבר גדול, ומלחמה עזה התפרצה בקרבה בין מחשבות היאוש וחמדת החיים. לעתים גברה עליה יד היאוש ותואש מהחיים ומנעמיהם ותחזה לה מחזות עצב ויגון לכל ימי חייה בעתיד, ותשב דומם ופניה לבנים כשיד ונפשה מרה לה מאד; ולעתים רתחו דמיה בקרבה ופניה אדמו כדם גם הם, וסער גדול התחולל בלבה, ותחשק בכל כחה להשליך את עצמה אל שטף ים החיים ותענוגיהם, לחיות ולהתענג רגע אחד בכל כחה. אולם אז התעורר הספק בקרבה לענות את נפשה, ולא האמינה עוד בכחה. מלכה ראתה עין בעין, כי חמדת החיים מתעוררת בקרבה לעתים רחוקות מאד, בעוד אשר היא הולכת שחוח, נוגעה ועצובה כל הימים, ושמתת לבה וששון רוחה אין אתה, ותירא ותפחד, פן תם כח החיים בקרבה ושלחבת לבה כבתה כליל ותזי לעץ יבש. בכפרים לא מצאה כמעט חפץ בימים ההם; דמיונותיה וחזיונותיה אברו גם הם ולא הוסיפה לשנות בהם, לו בא אז משולם השדכן כדבר בה נכבדות, אז אולי שמחה לקראתו בכל לב ולא הרבתה לבחור, אולם הוא חדל לדפוק על דלחות בית אביה ויואש ממנה, ויהי לה גם הדבר הזה לאות ומופת, כי אבדה תקותה מהחיים ותחלתה נכובה ויגדיל ויחזק את היאוש בלבה.

בימים ההם הציג לפניו חיים נחמן המלמד את עזרא הסופר, שבא לעיר מבוכה למכור את ספרו ולחלקו בין החתומים, ותגמור מלכה ותחליט לנסות את כח חייה ולמשוך את עזרא הסופר אחריה. כמו למרות חפצה זכרה את דברי דוד לוח-אבן ותוכחתו, אך כל דברי מוסרו לא עצרו כח לעמוד בפני תאותה לנסות את כחה ואת גבורתה, אשר לא נתנה לה מנוחה. אז החלה להאיר פנים לעזרא, לחמור צלו ולשוחח עמו בעניני ספרות ולהביע לו ברמזים דקים מן הדקים, כי רגשי כבוד ירחש לבה אליו ולכשרונו הספרותי, ולדעותיו והשקפותיו, אשר השמיע בספרו. הרמזים הדקים האלה נעמו מאד לאזני עזרא הסופר וימשך אחריה לאט לאט ויבקרה יום יום בבית אביה וילך עמה לשוח ויהמוד צלה גם הוא. הדבר הזה לא נעלם מעיני מלכה, ויהי לה לאות, כי עוד לא אבדה תקותה לראות בטוב ולעשות חיל בחיים, כי כחה עודנו אתה למשוך אחריה לב גבר ולעורר בו אהבה, וינבה עליה לבה מאד, ובהשמיע לה חיים נחמן המלמד, כי מלא עזרא הסופר את ידו להגיד לה בשמו, כי מצאה חן בעיניו ונפשו חשקה בה לבוא עמה בברית, קצפה קצף גדול על עזרתו הנמרצה ותגער גם בחיים נחמן על השמיעו לה את הדבר הזה, אשר לא לה לדעת, ותתאמץ להתרחק מעזרא ולבלתי הפגש בו עוד ובבאו לבית אביה הסתתרה בחדר המטות לבכ תראה את פניו.

X.

אחרי הדברים האלה הקיצה מלכה לחיים חדשים, אחותה ואחיה העתיקו את מישבם לאשדות, ומלכה החליפה עמם מכתבים כפעם בפעם, אשר לקחו ממנה את רב עתותיה. את מכתביה לאחותה ערכה בשפת עבר ולאחיה בשפת הארץ. לאה קראה את מכתבי מלכה באזני הסופר העברי הנודע בךשלמה, אשר התפלא מאד למשמע אזניו ויהללם וישבחם בעיניה. אז החלה לאה לחזות לה חזיונות משמחי לב על דבר מלכה ועתידותיה. בךשלמה היה צעיר לימים, אלמן הולך בגפו, ושמו נודע לתהלה בספרות העברית; הוא מצא לו את לחמו ברוח מעבודתו הספרותית ותלמידיו, אשר שמעו לקח מפיו בשפות ומדעים, ומדוע זה לא יבחר במלכה להיות קו לאשה? הדבר הזה מצא חן בעיניה ותאמר לדבק טוב, ותמהר להשמיע למלכה במכתב, כי יש לה תקוה באשדות, ועל כן תמהר לבוא. הדברים האלה עוררו חלומות וחזיונות גם בלב מלכה, אשר שמחו את רוחה במאד מאד. הנה היא נוסעת לאשדות, שם תראה עין בעין את טובי סופרי ישראל. היא ידעה עד מאד, כי עלמה יודעת עברית היא חזון לא נפרץ בישראל, ומה גם באשדות. הסופר בךשלמה הלל את מכתביה באזני אחותה, הוא אלמן הולך בגפו, בלי ספק ידע לערוך את ערכה ולבקש קרבתה. בךשלמה יביאנה לחברת הסופרים ויצניגנה לפניהם; כלם יתהלכו עמה בכבוד. הלא כדבר פלא, כדבר יקר הערך תהיה בעיניהם להפליא את לבבם הפלא ופלא! היא תגלה להם חדשה: עד הנה היה להם דבר רק עם הקורא העברי, ועתה תראם לדעת, כי יש גם קורא עברית. הן יודעת היא את הספרות העברית היטב, היטב; גם חיים נחמן המלמד, גם עזרא הסופר, גם ישראל יודיה לפנים, כלם הסכימו ויחליטו, כי יודעת היא עברית כאחד מהם; גם הסופר בךשלמה הלל את מכתביה באזני אחותה. לא, היא לא תסתיר פנים מבךשלמה ולא תשיב את פניו ריקם בבקשו את ידה...

המחשבות האלה הביאו לה חיים חדשים ותמהר להכין לדרך ובעבור שני שבועות אחרי בוא מכתב אחותה לידה נסעה לאשדות. אחיה ואחותה קבלו אותה בסבר פנים יפות וישמחו מאד כבואה ובימים הראשונים התהלכו עמה כל הימים בחוצות העיר, אשר יפיה וסדריה ומשטריה הפליאו אותה הפלא ופלא ויישביעוה רצון. בסתר לבכה התעורר חפץ עז לראות את הסופר בךשלמה, ללמוד לדעת את דרכי חייו ותהלוכותיו, ותהי נכונה פעמים אחדות לשאול את פי אחותה על אדותו, אולם הבשת שמה מחסום לפיה ותבוש ותכלם לדבר בו, ולטרות חפצה חכתה כשני שבועות, בטרם עלתה בידה לראותו פנים אל פנים.

לאה עשתה משתה ותקרא לבן־שלמה לבוא אל ביתה להציג לפניו את מלכה; גם עוד שנים שלשה מסופרי ישראל באשרות נקראו לבוא אל המשתה אשר עשתה, וכל הקרואים, אחד מהם לא נעדר, באו אל ביתה בערב המיועד. לב מלכה חרד אז בקרבה מאד ומלאה פחד באה אל האולם להתייצב לפני האורחים. בערב ההוא עבדה עבודה רבה לעשות את שערך וללבוש את בנדיה בטוב מעם: מלכה זכרה, כי עלמה היא, ועליה למצוא חן גם ביפי פניה והדר לבושה. בלב חרד באה אל האולם; בלב חרד הושיטה את ידה לכך אחד מהקרואים ותחשוב בנפשה, כי חרדת לבה לא נסתרה גם מעיניהם, ויחרד לבה עוד יותר. אחרי כן ישבה אצל אחותה ותטה און להשיחות, אשר עברו בין הקרואים, ותבט בלי הרף על בן־שלמה ולא הסירה עין ממנו ותשמר מאד לבל יפגשו מבטיו במבטי עיניה. למרות חפצה לא יכלה מלכה לתת לעצמה דין וחשבון ברור על דבר הרושם, אשר עוררו בקרבה פני בן־שלמה; היא לא ידעה את נפשה ברנעים ההם וכמו נדעכו הושיה בקרבה. אולם בקרוא נכרת הבית את האורחים לנשת אל שלחן האכל, ובן־שלמה מהר וישב על יד שרה אשת אחיה, עבר רעד קל בכל יצורי מלכה ופניה השקטים והמלאים תמהון בכל הערב ההוא הלבני ויאדימו חליפות. כמדקרת חרב היה לה הלצון אשר חמד לו בן־שלמה בעת האכל וישמיעהו אזני שרה, אשר בשחוק נעים ומשיב נפש ענתהו על מהתלותיו, בלי משים עלה רעיון על לבה, כי אזלת ידה להתחרות את שרה, אשר רב כח יפיה ורוח החיים השפוך על פניה למשוך אחריה גם איש חכם וסופר כבן־שלמה. אחד מהקרואים פתח את פיו לדבר בעניני ספרות ויפנה לבן־שלמה; אולם הוא ננהו, כי בא אל המשתה לאכל ולשחות, לשמוח ולהיטיב את לבו אך לא ללמוד ולהתפלפל, והדברים האלה השפילו את ערך בן־שלמה בעיני מלכה ויורידוהו משמים ארצה. היא קותה למצוא בו איש מעולם האצילות, שאין לו בעולמו כי אם ד' אמות של חכמה וספרות, ועתה השמיע בשפה ברורה, כי אוהב הוא לאכל ולשתות, לשמוח ולהיטיב את לבו, האין זה אות נאמן, כי גם את חכסך הוא אוהב אהבה עזה?... ובטרם עלתה בידה להשקיט את החרדה, אשר הביא בקרבה הרעין הזה, נבהלה נפשה מאד, בראותה, כי בתם הארוחה נגשו כל הקרואים אל השלחן הירוק, ובן־שלמה היה טרוד ראשו ורבו בשחוק ולא שם עליה עין בכך הערב ההוא.

כן ישבו הקרואים עה השעה השנית אחרי חצות הלילה וילכו להם, ומני אז לא ראתה את בן־שלמה כל ימי שבתה באשרות ותקותה נוחלה, אבדה ממנו.

XI.

לא בענג ונחת בלתי מלכה את יתר ימי שבתה באשדות. העיר גדולה והומיה מאד, וישיבה אוהבים את החיים לשמוח בהם, קול רעש אופן והמוכח המרכבות לא יחדל גם ביום, גם בלילה, גם רגע אחד, ומצחקים מצוינים ומנגנים נפלאים הפליאו לעשות יום יום בבתי המשחק הרבים והשונים, והיא, מלכה, ישבה בבית אחותה באחד המבואות האפלים ולא לקחה כל חלק בחיים העליונים האלה, רק מאשר כי הפרוטה לא היתה מצויה בצלחתה. עליה היה לדרוש מאת אביה הזקן לשלוח לה כסף להוצאותיה, והדבר הזה שם רעל בחייה. אמנם גם בקבלה כסף מאביה לא יכלה לבקר בבית המשחק, לשמוע זמרה ושיר ולהתענג למראה עיניה ומשמע אזניה, כי מי ילונה על דרכה? אחותה ישבה בחנות כל הימים ותסגרנה בחצות הלילה; בעל אחותה עבד בחנות גם הוא מאז הבקר עד חצות הלילה, ואחיה ורעייתו דאגו ללחם, ולבם לא הלך אחרי שעשועים וענג. מלכה היתה אז בודדה לנפשה בעולם הגדול ההוא, בעיר אשדות. גם ספרים ועתונים לא מצאה לה למקרא, ותהי עבודתה האחת לצאת החוצה ולעמוד אצל שער החצר ולהביט על האנשים העוברים על פניה; אולם גם הדבר הזה השביעה תמרורים. כצנינים היו לעיניה כל העלמות והנשים המלאות ששון החיים, שעברו על פניה, בלי משים התכוננה לבגדיהן, אשר לבשו בטעם ויפי, ותראה עין בעין כי יודעות הן בנות אשדות למתוח חוט של חן על הליכותיהן, ותשם עין על בגדיה ותוכח לרעת, כי טוב טעם יחסר לה, ותתעצב ותתמרמר מאד. בלי משים התעורר בה חפיץ החיים ותענוגיהם בכל תקפו ונבורתו, ותבן ותדע את מצבה המר, ותוכח לרעת, כי עליה להואש מהחיים פעם אחת ולחשוב את עצמה לעוברת ובטלה מן העולם, לקבורה בעודה בחיים, והמחשבות האלה הרגיו מנוחתה ותציקנה לרוחה מאד.

מלכה נמרה בלבה למהר לעזוב את אשדות ולשוב לעיר מולדתה ולשבת במנוחה בבית אביה ולהמלט מן מצוקותיה החדשות, והנה חלומות חדשים ותקות חדשות. יעקב לבנון, אחד מבאי בית אחיה ואחותה, איש משכיל ונאור, צעיר לימים, יפה תאר וגדל קומה, אשר התהלך גם הוא בחברת הסופרים, החל לבקש קרבתה וירבה לדבר ולשוחח עמה ויהי לה לידיד ורע. מלכה שמחה מאד לדבר הזה ותמצא לה נחומים ביעקב תחת התקוה הנכזבה שהנחיל לה בךשכמה. במשך ימים אחדים היתה לאחרת ותחליף כח ותרגיש בקרבה זרם של חיים חדשים ותשחק בקול גדול ועיניה הבריקו כפעם בפעם. התקוה דברה על לבה: הנה יעקב עובד את עבודתו באחד מבתי המסחר הגדולים באשדות ומשכורתו שלמה; הנה

יש לאל ידו לפרנס אשה ובנים ; גם משכיל ויפה תאר הוא. שנים, שלש פעמים בקרו יחד בבית המשחק וילכו לשוה בנן העיר, והוא, יעקב, מקדם פניה ומשרת אותה כעבד נאמן ורואג לה ולשלומה ; כפעם בפעם ישאל אותה לשלומה ולמצב בריאותה, האיץ זה אות נאמן, כי דבקה בה נפש יעקב מאד ? מלכה חכתה בעינים כלות להתגלות לבו. בבקר, בבקר הכינה את עצמה לשמוע דברי אהבה מפי יעקב ותחליט בלבה, לבלי ללכת עמו בקרי ולתת לו את ידה, מבלי הכות עד אשר יפצר בה. תקותה חזקה מיום ליום ותוסף אמץ, בראותה, כי יעקב מביט עליה בעיני אהבה וחוט של רך ונעם מתוח על תהלוכותיו עמה, עד כי קצרה נפשה בתקותה ותגמור עם לבבה לתת לו פתחון פה להתגלות לבו. האמנם עליה לחכות עוד ? עד מתי, עד אנה ? ופתאם החרידה רעם מחריד ותקותה נכזבה ותהי לה למפח נפש, וכל חלומותיה וחזיונותיה חלפו כצל ואינם ; פתאם נודע הדבר, כי יעקב איננו הולך בגפו, כי לו אשה ובנים באחת הערים הקטנות. אז נשבר לב מלכה שבר גדול, ותמהר לשוב לעיר מולדתה ולבית אביה.

מני אז עברו שנים אחדות, ומלכה עורגה יושבת בעיר מולדתה ובבית אביה. ההוה לא לה הוא, ואל העתיד לא תשא עין. יראה היא מאד לנפשה לחזות חזיונות וכללם לה חלומות ; חיי לבה ספו תמו בקרבה, והנה היא חיה בלחמה, אשר היא אוכלת ובמימיה אשר היא שותה. לעתים יתעוררו זכרונות בקרבה, והיא מתענגת עליהם כמעט קט, ולעתים יכאיבו את לבה ויכוהו מכה גדולה ונוראה. בודדה וגלמודה היא בחיים. בני הנעורים עזובה זה כבר ; אין דובר אליה דבר ואין מבקר אותה בביתה. שממון ברוחה, שממון בלבה, שממון בכל אשר לה, ורק חיים נחמן המלמד הזקן יגרש מלכה את השממון לפעמים. כפעם בפעם יביא לה ספרים ועיתונים למקרא, לפעמים תקרא את מאמרי עזרא הסופר ובן־שלמה, מכיריה ומיודעיה משכבר הימים, בעתונים, אשר יביא לה חיים נחמן. רגשי צרה ומכאוב יתעוררו אז בלבה, רגשי חמלה לעצמה ולימי נעוריה שעברו עליה לבלי שוב. הנה כבר מלאו לה שלשים שנה וחמש שנים, אין חיים בלבה ונפשה, וחדרי לבה ריקים עד מאד. כבר זקנה ותבוא בימים ; גם לבה זקן, גם נפשה זקנה, ומקור החיים יבש בקרבה. החתול היתה לה לשעשועים להשתעשע בה כל הימים. חיים נחמן והחתול היו לה לרעים נאמנים להתהלך עמם. לפעמים מתפלפל עמה חיים נחמן בעניני דקדוק שפת עבר ומתפלא על כחה ועצם ידה בשפת עבר ודקדוקה. הנה זקן חיים נחמן ושיבה זרקה בו, אשתו מתה עליו זה כבר, והוא בודד, גלמוד ונעזב לנפשו. הוא מוצא לו נחת רוח בחברת מלכה ולא ידיו לרוח בני הנעורים, אשר עזובה, כילד רך ונעים היא בעיניו. מה טוב לו, לולא היה זקן ורפה כח ! ומחשבה כזאת מתעוררת

לפעמים גם בלב מלכה : הן ישר האישה הזוה, ישר במאד מאד ; גם לב חכם לו,
גם דעתו רחבה ; הנה הוא מדקדק עצום ונפלא ! ומסתר לבבה תשמע קול דממה
דקה, כי גם היא זקנה, באה בימים, כי מתה נפשה, כי מתו רגשותיה, כי כבר
תמו החיים מקרבה.
ומלכה יושבת עוד בבית אביה ומחכה. היש אחרית ותקוה לבתולה זקנה
בישראל?...

א ו מ א ו, 18 דצמבר.

גבר לא יצלה.

ציור מחיי היהודים בפולין.

מ א ת

ע. נ. פרענק.

(סוף).

ישעיה שמע בקומו ואחרי כן קרא :
עתה תשאלני מדוע זה באתי אליך עתה... ולא יסף דבר עוד.
התבין לרעי, ר' יעקב ? הוסיף אחרי אשר נאלם דומיה רנעים אחדים,
וידום עוד הפעם, וימח במטפחתו את הזעה אשר כסתה את פניו.
כן הוא המעשה ! החל עוד הפעם לדבר, אף גם אז לא כלה את דבריו.
אחפץ להיות מלמד ! קרא אחרי כן בנשימה אחת, כמו לו ירא פן יאלם
בעוד רגע.

אתה, מלמד ! קראה לאה בתמהון בפרשה אל ישעיה את ידיה, ידי גרם
וברק הצמידים והטבעות הבריק אל עבר פניו, אשר אדמו מאד ויהורו הליפות
לרגעים.

אמנם טוב וישר הדבר ! קרא יעקב בקול חמלה, מדוע לא ?
לאה כמשה את עיניה הקטנות אל אישה, ובין כה וכה הושיט הנער את
ידו אל הקערה ויהטוף ממנה אחד התופינים.
בן סורר ומורה ! קצף עליו יעקב בהכותו אותו לחי.

לו יכולתי, אמר אל ישעיה, לו יכולתי, כי עתה נתתי את עז הפנים הזה על ירך.

ישעיה ישב כאיש נדהם, ואת מבטי עיניו אשר הפיקו תחנונים כונן חליפות אל יעקב ואל לאה.

אבי, אבי! קרא הנער, קח לי את היהודי הזה לרבי!
בינה נא, הוסיף יעקב לדבר בלי שעות אל דברי בנו, עד עתה היה פייבוש מלמדו, פייבוש אמנם ידע משפט עזי פנים כאלה, וידע גם ככלכל מעשיו עמהם הוא לא יחוס ולא ירחם, לא יחמול גם אל מקל... אך ראה זה מצאתי בו: הוא לא ילמד רק גמרא ותוספות, ויותר אין מאומה: לא ישנן את שכלם בחדושים ובפלפולים, ובני זה אף אם הוא "שקץ גדול" כאשר הנר רואה, בכך זאת הנהו בעל כשרון גדול, ולכן אחת דברתי, כי מהיום הזה והלאה יקח תורה מפי ר' שמואל הדיין.

ישעיה חפץ לעמוד ולברוח משם כמו ממקום מהפכה, אך ברכיו כשלו ועיניו כהו, עד כי לא ראה את כל אשר סביבו.
אבל נא! בקש אותו יעקב בראותו את מבוכתו ובהנישו אליו את התופנים, אולם ישעיה לא שמע את דבריו אלה וכמכה בתמהון ישב ויבט אל כל עבר.
אחרי שבתו משמים רנעים אחרים, עם ממקום מושבו ויטהר לצאת מן הבית.

ילכו לעזאזל כל המתפארים בכבוד יחש אבותיהם! אמר ישעיה בלבבו, ואנכי טוב לי ללכת אל אלה אשר הפלפול מוזר למו, והדיין לא יאבה למד את בניהם תורה.

בהשקט ובבטחה נגש אל דלת בית יונה ה"קבה", ויפתח אותה, ויתיצב לפני אנשי הבית, אשר ישבו אז על קערה מלאה לפת.

יונה שמח לקראתו, ויקם מהר ממקום מושבו, ויקרא בקול גדול:
אורח נכבד, אורח נכבד! ברוך הבא, ברוך הבא!
שב נא אחי, שב! הוסיף לקרוא בהנישו אליו ספסל ארוך, אשר לפני רגע יישבו עליו אשתו ושלוש בנותיו, ואך בבא ישעיה הביתה קמו ממקומן, ותעזובנה את הקערה ותסורנה אל מקום התנור והכירים.

טובית התפלח תבא זה עתה, ר' ישעיה! קרא בראותו את הטלית שבוזרעו, אם כן קדש נא בזה על ה"ש, כי על כן באת בצל קורת.

ישעיה היה כאיש נדהם ולא ידע דבר מה יענה את יונה.
את ה"ש הזה תוכל לשתות, הוסיף יונה בראותו כי ישעיה לא יטהר למלאות חפצו, אף כי טבח הנני, בכל זאת נזהר אני מאד בהלכות הפסח כאחר

גדולי החסידים. את הי"ש הזה קניתי מאת ר' זאב בן ר' גומפל והוא נשבע לי, כי גם הרבי מפרחוב ישתה אותו בימי הפסח.

ישעיה לא חפץ למרות את פיו וגם מאן להגיד, כי כבר היה בבית ר' יעקב ויקדש שם, לכן שמע בקולו ויעש כאשר אמר.

עתה, קרא יונה, עתה הגד נא: למה זה באת אלי?

בינה נא: החל ישעיה לדבר—כה וכה...

מה? מה? קרא יונה בקוצר רוח.

יש את נפשי להיות מלמד! מהר הפעם ישעיה לענות.

טוב מאד! אל נכון תאבה כי אסגיר לידך את בני זה, ובדברו רום באצבעו אל נער כבן שתיים עשרה שנה אשר ישב על ידו, טוב מאד! זה שנתיים ימים הנהו תלמיד פייבוש, אך המלמד ההוא לא ישר בעיני. יודע הוא כי אנכי אינני "למדן", לכן יעשה את מלאכתו רמיה, "חומש" אזכור עוד מעט מימי ילדותי, אך כמו להכעיסני ילמד את בני רק נמרא, וגם פרשה אהת חומש לא ילמדהו כל השנה, ולכן אנוס הנני לשלוח אתו אל איש אחר יודע תורה לבחון אותו. ואולם "הכלב לא ינשך את רעהו" וגם הלמדן לא ירע לחברו, ובכן מיטב כספי אשלם לפייבוש ולא אדע במחיר מה... לו למצער כבדני, כאשר יכבד את כל הורי תלמידיו!... אך אנכי הטבחה, נבזה הנני בעיניו, רק את כספי יוקיר, ולברך אותי בברכת החג יואיל לבא ביום אחרון של פסח, אך יעביר את המועד.

גם פה הנהו! הא, הא הא! נשמע פתאם קול צעקה מהול בשחוק מר, ובהפנותם שכמם, ויראו, והנה הביתה נדחף לבא איש נבה הקומה, אשר זקנו הארוך והצהוב נחצה לשתי פלגות, פניו בער כלפידים ועיניו הפיצו זיקי זעם על כל סביבותיו.

לא עלה על לבבי, צעק האיש בשאפו רוח כתנים ובפרשו את ידיו הארוכות למול פני ישעיה, לא עלה על לבבי, כי הבור הזה עוד יעז פנים כבקש לו תלמידים! השקט נא ר' פייבוש! התחנן אליו יונה בהחזיקו בו, אל נא תכלים פני

איש ישר!

איש ישר! שאג פייבוש בהדפו את יונה מפניו, בבית ר' יעקב שחקו לאולתנו... הוא יהיה מלמד! עזות נוראה! זה עשר שנים לא שם עיניו בספר, קרוא מקרא כבר שכח, וחפץ ללמד את ילדי ישראל תורה! הכפרה! הכפרה לך! עשה כך מקנה וקנין את האברות ולא תונה יהודים!

בלי דעת נפש נמלט ישעיה מבית יונה. מאד מאד חפץ אז לשוב לביתו ולהתיאש מן העסק הזה, אשר ינחילוהו אף כעש ומכאובים ומפח נפש, הן יד ה'

לא תקצר מהושיעו גם אם לא יהיה מלמד. אך עוד הפעם נצבה לפניו דמות אשתו אשר תציק לו תמיד בדבריה.

מה איש ל'ה כי תפקוד עלי? מה אענה בשאלה את פי, מדוע לא עשיתי כאשר אמרתי? האספר לה את אשר עולל לי פייבוש? ומה תאמר בשמעה כי נקלתי ל'עיני רבים? הלא אז תוסיף עוד למרר את חיי ולשפוך עלי בוז!... אמנם, השיב אל לבבו, פייבוש הוא עז פנים מאין כמוהו וכל איש לא יוכל להתחרות אתו. אך מדוע זה לא אסור אל בית הורי תלמידים אחרים? אולי יצלה בידי לפתות אנשים אחרים, כי יתנו את בניהם על ידי, ואז למצער אמצא מנוח בביתי, כי היא לא תוסיף עוד להרעימני ולהכעיסני.

וישא עיניו, וירא והנה בית היים הרצען לפניו. גם לחיים יש בן, והוא איננו מתלמידי פייבוש. בלי חשוב מחשבות רבות נגש שמה ויבא הביתה. היים הרצען כבר שכב אז על מטתו ויישן שינת הצהרים, ואשתו ישבה ליד השלחן, ותקרא ב"מחזור" את תרגום ה"יוצרות", ובראותה את ישעיה בא הביתה, העירה את אישה משנתו, והוא מהר למחות את פניו ועיניו בשתי כפות ידיו, וקפוצן ממתתו ויחדר לקראת ישעיה.

אחפץ להיות מלמד! קרא אליו ישעיה בהשקט הפעם, כי כבר נסה לדבר בזאת, ואבא אליך לבקשך, כי תתן את בנך על ידי.

אם כן היטבת לעשות בבאך אלי עתה, ענהו היים בגשתו אל הארון ובהוציאו משם בקבוק י"ש, כי לא אובה לעזוב את בני ביד בעריל, אשר לא ילמד את תלמידים רק "חומשי", כי על דברת ר' שלמה בן דוד אשתי יתרון הכשר לבני ללמוד גם נמרא, ולמה זה אמנע את הטוב ממנו?

אך שתה נא אתי כוס י"ש, הוסיף, ואחרי כן נדבר את דברינו.

זכוב מות הזה לא יגורש! נשמע קול צעקת פייבוש בהתפרצו הביתה בטרם עוד כלו לשתות. לא רק ר' יעקב, אך גם יונה ה"קבה", שותפו של עמלק הוציאו בחרפה מביתו, והוא עוד יעזי לנסות ולהונות אנשים!

הביטו נא אליו הוסיף בקצף על שפתיו וברמזו באצבעו על ישעיה, הוא יהיה מלמד! ומה ילמד את תלמידיו? לאכול טרפות כמוהו! חי נפשי, כי שמעון הרובל ספר לי, כי ראה אותו אוכל לחם וחמאה בבית נכרי, חי נפשי! ואם לא תאמינו לי, שאלו את פיו ויגיד לכם!

לב ישעיה חם בקרבו, ויאמר לנקום את נקמתו מאת מחקוממו.

עם הארץ, בור, עז פנים! צעק וישלח ידו לאחוז בזקן פייבוש, על דברתי,

ר' חיים, כי ר' יעקב הגיד לי, כי לא יוסיף עוד שלוח את בנו אל חדרו.

שקץ, פושע ישראל, צעם גם פייבוש, ויך את ישעיה לחי פעם ושתיים.

המרים יד להכות את חברו נקרא רשע, קראה אשת הרצען בנשתה אל שני האנשים, אשר נכחמו איש ברעהו, כן כתוב בספרים הקדושים, ואתם תחפצו להיות מלמדים, ועוד תוסיפו מרה בהכותכם איש את רעהו.

צדקה אשתי מאד! ענה גם חיים חלקו, אבחרה ללמד את בני אומנות מתת אותו על יד מלמדים כמוכם למען אשר תלמדוהו דרכיכם!

במפח נפש יצא ישעיה משם, ואחריו מהר לצאת גם פייבוש, אשר לא הרפה סהשליך עליו שקוצים גם בחוץ. אך חיים בשמעו את קול פייבוש, יצא וימשוך אחריו את ישעיה הביתה.

שנאתי את „הלומדים“, אמר בהושיבו את ישעיה לימינו ובמסכו עוד הפעם שתי כוסות, אותנו האומנים יתעבו, והם רעים וחטאים הרבה יותר ממנו... ישעיה חפץ לפצות פה ולהצטדק, אך חיים לא נתן אותו דבר דבר, ויוסף: אתה הרימות עליו יד, אך הוא הרע לעשות ממך בחרפו אותך על לא דבר. צר לי מאד! התאונן ישעיה, מקנה וקנין לא אוכל עשה, כי אין לי כסף; אמרתי אחיה למלמד, והנה קם עלי הבליעל הזה...

ה' הוא הזן ומפרנס מקרני ראמים ועד ביצי כנים, שסעה אותו אשת הרצען בדבריה, ולה יעזוב כל בריה. צנועה! התקצף חיים, השמים יורידו לך מן! אם אנכי לא אעבוד ולא אשתכר את לא תבשלי ולא תאכלי!

דבר אמת בפיד! קרא ישעיה אחריו.

אין אמונה עוד בלב הנברים! התאוננה האשה ותאנח מרה, ואיכבה איפוא יראה ה' יתברך שמו את נפלאותיו לבנים לא אמן בם?

פני לך צנועה אל תחנותיך! רגז חיים, ואנחנו נשתה עוד כוס יי"ש.

לחיים! קרא בתקעו את כפו לישעיה, יתן ה' ומצאת עסק טוב ממלמדות. לחיים טובים ולשלום! ענה ישעיה בכחצו את יד חיים, וגם אתה עשה

עשר וחדלת מהיות רצען!

אנכי אחיה רצען כל ימי חיי, ענה חיים, כי אם גם אחדק מעשות מלאכתי אקרא תמיד בשם „רצען“, ואף אם אעשה עשר, מה מני יהלוק, אם אשתכר מיניע כפי שקלים אחדים לשבוע? אך להיות מלמד, לו גם יכולתי, לא אביתי גם בעד כל הון!

צדקת, צדקת! נאנח ישעיה, אך מה יעשה איש כמוני?

ה' לא יעזוב גם אותך! נחם אותו חיים וימסוך עוד הפעם שתי כוסות ועתה שתה עוד כוס יי"ש, ושוב לביתך, ושכבת וערבה שנתך.

ישעיה עשה כדבריו, ואחרי כן קם בכבודות ממקומו ויצא.

הזהר לבל תכשל בלכתך! קרא אחריו חיים בראותו כי רגליו תנוענה תחתיו.
טובה עצתך, השיב ישעיה בהסבו אליו את פניו אשר בערו כלפידים, ויצחק בכל פה.

ג.

חג טוב לך אישי, אישון עיני, חמד לבבי! בלעג מר הזה קדמה אשת ישעיה את פניו בבאו הביתה.

חג טוב, חג טוב! ענה אחריה ישעיה בשחוק על שפתיו.
ואתה, רשע, פושע ישראל עוד תשחק לי? התקצפה האשה בהושיטה אליו את ידיה הדקות, אשר מבעד לעורן נשקפו כל עצמותיהן ונידיהן, תפוחי האדמה כבר נשחתו ולא יצלחו עוד למאכל, יוסף „השקץ“ כבר אכל כעשר מצות, למשה הקטן נתתי ביצה, ולאה הארורה הוציאה כנף אוז מן המרק אשר בסיר, ואתה הפושע, עוד תשחק, תלעג לי האומללה!

אומללה, אומללה! שנה ישעיה אחרי דבריה בלי דעת, ובהתאמצו ללכת קוממיות נגש אל ארון עץ אשר על יד הכירים וינח עליו את טליתו.
יוסף בני! קרא בהשענו על הארון, איך? האכלת עשר מצות? טוב מאד!... ואתה משה: נשה ושקה לי, לאה! קחי לך עוד כנף.

מה זה היה לך? קראה אשתו בשמעה אח דבריו, ותגש אליו ותתבונן בפניו, ולתמהון לבבה ראתה והנה מראה עיניו כמראה זכוכית מתנוצצת ופניו כפני להבים.

מה זה היה לך? קראה בחרדה.
מה זה היה לי? שאל גם הוא ויעבר את ידו על פניה הירוקים אשר נעוו מכעס וחרדה.

אללי לי, קראה בהסירה בחרי אף את ידו מפניה, אללי לי, כי הוכה בשגעון!

לא הוכיתי בשגעון, יקירתי, אמר אליה בקול תחנה בהאחזו בצעיפה אשר על ראשה.

ומה זה איפוא היה לך? השתוממה האשה.
מה זה היה לי? אקדש עתה על יין ולא על יין שרף, קרא ויחגור עז ויתאמץ לגשת אל השלחן, אשר עמד בקצה החדר השני, ואולם בלכתו נעו רגליו תחתיו וכמעט נפל ארצה.

שכור הוא, שכור! התיפחה האישה.
לא, יקירתי, הצטרק ישעיה בשבתו על הספסל הארוך אשר ליד השלחן,
אך מעט יין ומעט י"ש שתיתי.
אויה לי, אוייה! בכתה אשתו בפרשה את ידיה, אנכי והילדים נצום ונחכה
לרוצה הוה, והוא ישתה לשכרה.
פייבוש הוא עז פנים ו"שקץ גדול", ואנכי וחיים הרצען שתינו י"ש, חי
נפשי! קרא וינף את אנרופיו ויורידם על השלחן, אשר מפה לבנה כסתה עליו.
תבלע הארץ אותך, שכור, נוי! צעקה אשתו, הלא את המצות אשר תחת
המפה שברת לרסיסים ומאין אקח מצות שלמות ל"ברכה"?
חיים הוא איש ישר; קרא ישעיה בקול מוזר וינע אל כל עבר.
האם למצער רכשת לך תכמירים? שאלה האישה.
נם תופנים אכלתי היום, הוסיף לקרא, וינח את ידו האחת על השלחן
ויפל את ראשו עליה.
האם רכשת לך תלמידים? מרצח רשע! הלא תענה!
את הדברים האלה לא שמע עוד ישעיה, כי ברנע ההוא הישמיע קול נחרה
איומה מאד לאות כי תקפתהו תרדמה.
נבר לא יצלה! הוסיפה לקרוא בחרונה, ותך בידה על ראשו, נבר לא יצלה!

פרק שירה

מאת מו"ח.

אורח המתאכסן בוויזן וילן שם, אומר על מטתו: לנכרי תשיך.
הנכנס לבית הבריזע, כשהוא שוחק אומר: נחלה מבוהלת בראשונה
ואחריתה לא תבורך.
רבן של חסידים אומר: הרך נא את העם בסנורים! וי"א: יודע צדיק
נפש בהמתו.
הלובש לבנים ובהיכלו כבוד אומר בלו ולוקח פדיונות אומר: ולבן וחצרות
ודי זהב. וי"א: כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו, אל תקרי בכתף אלא
בכסף.
פונקורנט אומר: נם לי גם לך לא יהיה!

מחבר אומר: מים ננובים ימתקו.
ש"ץ (שהוא) שו"ב ומוהל אומר: רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם.
ההולך למסעיו ביום חתונתו (האכזייטס־רייזע) אומר: כחתן יוצא מחופתו
ישיש כנבור לרוץ אורח.

כשמעמידן הכלה לימינו שר החתן תחת החופה (עשה"כ: נצבה שגל
לימינך, ס"ת למפרע "כלה") אומר: והשטן עומד על ימינו.
הדורש ומקבל שכר אומר: דורש דמים אותם זכר; הדורש שלא ע"מ
לק"פ אומר: שמעו מוסר וחכמו ואל תפרעו.
דין לוקח שוחד אומר: ספר אתה—למען תצדק, (ולנקבה אומר: וספרה
ואחר תטהר) ובשעת מנחה אומר: צדקתך צדק!
כשמתמנים פרנסים חדשים נאורים על הצבור אומר הקהל: ויגער ביצה"ר
מן הנשואים, וי"א: וראשי חדשים לכפרה.

מקרי דרדקי אומר: הבח לי בנים, וי"א: כי אב המון גוים נתתיך.
מלמד תינוקת בחדר צר מעופש מלא אשפתות אומר: כן בני הנעורים;
אשרי הנבר אשר מלא אשפתו מהם.
בשעה שאדם אווז התרנגול בירו, בעיוה"כ, אומר: ב"א יושבי חשד וגו',
אומר התרנגול: אני הנבר ראה עני וגו'.

עשיר אומר: כל הנחלים הולכים אל הים (הכספי) והוא אינו מלא.
באנקיער החותך מניות (קאופאנס) מעל שטרי גורל אומר: זכרות
(בנינון יפה).

מתון אומר: ואני אתנהלה לאטי; וי"א: וקר־רוח איש תבונה; וי"א:
ובני רשף יגביהו עוף.

מו"צ בכרך גדול אומר: שאול ישאלו באבל, וכן התמו! (*
הרצים בקליוז בשעת התפלה הנה והלום אומרים: בהצרות אלהינו
יפריחו.

למעלה עשן (עשב הטאבאק) בבית התפלה אומרים: עד מתי עשנת
בתפלת עמך.
לבילי אומרים: ואת החזיר וגו' כי לא מעלה גרה הוא.

(* ששם אין שואל בדיני איסור והיתר, אך בענין אבלות מתי הל היא"צ, אם ביום
המיתה או הקבורה, וכן באיזה יום מועד מזכורין נשמות—ותו לא.

מכתבים מחכמי ישראל.

ה.

Westerland Sylt, den 20-8, 1897.

אדון יקר ועורך נכבד!

למרות אהבתי לשפת עבר וספרותה, לא מלאתי עד עתה רצונך, לצקת משמני אל מנרתך אשר כננת לך, להעלות ממנח "גר המערבי" בעולם החדש. מרב עבודת בשר ויגיעת רוח במסחרי נסוגתי אחור מקחת חבל בעבודת הרוח על שדי הספרות, וקול מלי לא נשמע בין סופרי ישראל בימים האחרונים. וגם עתה, כי פח אשב על האי הזה, וכל מעיני רק לחלץ עצמותי ולרהוץ במי חים בשרי, אמנם יש לי עת וזמן למכביר לכתוב, אפס את המנוחה תבא העצלות, ועם המרגעה שביתת הרוח; כח החושב יחדל מעשות פעולתו, וישבות הגו, וינפש הרוח. במצב כזה — בבחינת אצילות כזו — אני מתגבר על עצלות-הרוח, אשר תקחני שבי, ואם עמי עוד בכבודת ינהג לא אחדל ממך דברי, וזכרונות מימים מקדם, אשר נקרו ויאתיו בהעיר והארץ אשר אוית למושב לך, ואשר יש להם יחוס עם השפה והספרות.

לפני חציובל שנים, ורגלי עמדו אז על אדמת נויארק, ובלבי אש אהבה לשפתנו תקד, השתי בנפשי: מה טוב ויפה להספרה העברית, אם תמץ לה כרם על אדמת נויארק הפוריה, למען יינקו ענביה ליח ועמסם מברכת זאת הארץ ואראה ואכיש סמיכי אחרי עוזרים, כמעט אמרתי נואש, כי לא כהימים האלו העיר נויארק אז. קמן ודל היה מספר סופרי עברית אז, וגם המעט הזה לא היה מכני עליה, אם ספאת מצבו המוסרי, ואם מפאת השכלתו הכללית. הסופר המצויין, צבי הגרשוני, אשר הראה פעלו והדרו בשפתנו במאמריו הרבים, עוד לא התחפא אז מחטאו הגדול, בחמירו את דתו, וגם מאמר "ומודה ועוזב ירוחם" לא הרימו בעיני למדרגת בעל תשובה המגובית לשבת יותר מצדיק גמור. נעלה ממנו היה הסופר המהולל, ח"ג ווידאווער הלוי, אשר היה אז מטיף בתיכל "עדה ישורן" בנויארק, והיה סופר מהויר בשפתנו ובעל כשרון נעלה, אפס לא תמך בימיני. בראותי זאת, בקשתי עוזר בין הגולים החדשים אשר באו אז לנויארק, והמקרה אנה לידי איש אחד מגולי רוסיה, ואצלתי מרוחי עליו, והיה למו"ל את מכתבי "הצופה בארץ החדשה". כמה קרבתות הקרבתני עד ראותי מחשבתני זו ויצאת לראות באור החיים, בלי נשך

ותרביית נתתי כספי בתקפה להוצאת מכה"ע הלוח, ואפילו פרומה למאה מוהקרון לא הושבה לי, וה"הצופה בארץ החרשה" לא האריך ימים.

תקופת העת ההיא ביחוסה לשפתנו וספרותנו באמיריקה לא ריקה היא מתנועה וחיים ויש לה זכות, כי תרשם בכתב אמת עלי לוחות דברי הימים בספרתנו, רק בקצה עטני נגעתי בה היום, אולי יעירו דברי אלה זכרון הימים האלו בקרב סופרים אחרים אשר חיו אז בנויארק או אמיריקה, ויבאו אחרי וימלאו דברי.

אם יחיינו ויחלמנו האל, אבקש ואמצא לי פנאי, להעלות זכרונות מימים אלו רשומים וחקוקים עלי גליוני ירחונך. ואני תפלה: כי "נר המערבו" יהיה לנד תמיד במשכן ספרתנו

איל"ה.

7.

(נכתב להחכם שזח"ה).

ב"ה. שהארן, ח' אלול תרל"ז.

ידיד יקר אף נכבד, שרם לך ולכל אשר לך.

אלף תודות לכבודך על יקרתך מן ה' דנא בו כפרתני ושמתחנני, ואשר מבין שורותיו יצחיר כי עוד לא מש זכרוני מןך ומאת הרב מוהר"מ שאנגוט נ"ל. אהבת ידידי היקרים מאז תבוא כשמן בעצמותי ותחדש — ואם רק לשעה קלה — נעורי; בלבבי אדמה כי אחרי בלותי היתה לי עדנת הימים הראשונים הטובים מאלה, אשר גם אנכי הייתי עץ רטוב, כמו כבודך אשר ספרות ישראל יזכירו לשם ולהלהלל כעת, ועתה עץ יבש הנני, שבע ימים ורוגז, וכאשר כתבת לי מוהר"א ווייס נ"ל בווינקן, אני ההפך מאבינו יעקב, אינני שלם לא בגופי ולא בממוני ולא בתורת, ואם לעתים רחוקות תחל חרוח לפעמני, לצאת לקראת נשק וללחום מלחמת האמת, עד ארגיעה בסור הסכה יסיר גם המסובב, ואחי נגבר מתרונן מיין, כרגע ישום במרום קינו ואחר ידכא ישות. קול המון הכבוד בלי חשך נחלק לשפינאצא בימים אלה אשר צלל באזני, העיר את רוחי לרבר בקהל עם את אשר אחזה גם אנכי, ומתוך שבחו באתי לגלות גם הצד שכנגדו ולהראות לעין כל איך הפריון רבים וכן שלמים על המרה להרכות פטפוטי מילין (פראזען) מכלי לירד לתוך שטתו לבור האוכל מן הפסולות כי רב הוא. הדברים האלה הנאמרים בעל פה, הרהיבו לב ידידי ה' ד"ר הורוויץ מורה לשונות ימי קדם, יונית ורומית, בהימנאזיום פה, ובעזרתו וזכרונו באו בכתב, וידידי הפריוואט דאצענט ד"ר קאלישער בבערלין — נכד הרב מוהרצ"ח קאלישער ז"ל מפה — הואל להשתרל כי יספח אל המכתב עתי „die Wage" היוצא לאור בכערלין, ויצא העגל הזה, המוציא לאור ה' גוודא ווייס, הדפיס רק א' ז' עקסמפלארען בזעפראט דרוק, ונתחלקו לאשר נכונים להם כאלה וכידי לא נשאר אף אחד למרות רוחי, וצר לי מאד כי לא אוכל עם כל חפץ

לכבו לשרת כבודך בשליחת עקסמפלאר. העבודה! כי זה איזה שבועות אשר הגרתי להרב ד"ר אפפנהיים פה, אשר גם לו לא יכלתי לתת עקס. אחר, איך ערגה נפשי לשלוח לכוונך מבלי אשר אין לאל ידי, ואך עבור דורך הרב מוהר"י בארנשטיין נ"י באיזענשטאדט הצלתי אחר ושלחתי לו, בכל זאת אנסה אצל הבוכהאנדלונג כבערלין הפערלעגער מהוואג, אולי — אשר מאד אפונה — ימצא תחת ידה עוד עקסמפלאר המ"ע 23—24 No. ואשלח לכם המ"ע (*) כי סעפראט אבררוק אין. ועתה הי' ברכת אתה וביתך והרב מוהר"מ שאנגוט וביחוד, כנפשך החשובה ונפש מכבדך ואוהבך כל עת.

יצחק מיוזעם.

(*) אחרי כן קבלתי מהרב המחבר ז"ל את מכתב עתו הנ"ל אשר בו נדפס מאמרו אשר קרא בשם:

„Benedict Spinoza, seine Lehren und das Verhältniss des jetzigen Kriticismus zu demselben“;

והוא מאמר יקר ונכבד עד מאד.

שוח"ה.

תקוני טעויות.

צד 32 בסופו חסר: „כי ננו הקב"ה את“.

צד 93 שורה 17, ת' להשתמש, צ"ל „להשתמט“.

שם שורה 2 מלמטה, ת' וקדת, צ"ל „ולדעת“.

צד 105 שורה 6 מלמטה, המלות: „כמבואר בתורה מעם מזבחי תקחנו

למות (שמות כ"א, 14)“ מיותרות.

האלהות בנסתרות עוד סודם מתן תורה הנגלית, ובאו למסקנא שאין בתורה נגלה כלל, כי אם הכל נסתר בהרצן הנגלה שהוא רק בעין וג' וקליפה ולבוש להנסתר, ולא בכבוד שכל ספורה ומצותיה הם רמזים וסודות, אלא שכל אותיות התורה מתחלתה עד סופה אינן אלא צירופי שמות קדושים, כמ"ש בזהר פרשה בהעלותך וויי להאי בר נש דאמר דהא אורייתא אתא לאהזאון ספורין בעלמא ומלין דהדיוט וכי'.

ח.

בשם שהתנגדו הפרושים בעלי דרש אל הצדוקים בעלי פשט בדברי רת ודין, כך התנגדו הפרושים ואחריהם כל בעלי הלכה (נגלה) במשנה ונמרא אל בעלי רמזים וסודות (נסתר) של האיסיים והאלכסנדרונים, * וקראו לחקירתם בשם „חכמת יונית“ ע"ש מוצאם מפילוסופים מסתתרים יונים כמו פתגורס ואפלטון, כאמור, ואטרו אותה בחרם נמור, מפני שראו איך דבקי נסתר ההם במצאם בתורה רק כונות שכליות וכמוסות, הגדילו מעלת העיון על המעשה (הפרך האומר אשר גזרו אבות המשנה: לא המדרש העיקר אלא המעשה) ופרקו מעליהם עול מצות המעשיות, וכבר בימי ידידיה היו אנשים בעלי מחשבה שאמרו שהכונה היא עיקרית ואין צורך ואמת/מעשים וספורים שהם רק כמו מלבוש משל לדברים הרוחניים, (מונה"ז להרנ"ק שער חידות מני קדם), וכמו שאמר אורוניס כי הפשט הפשוט בתורה, אינו אלא הנוף ולא הרוח, כך כנה רשב"י את האותיות שבתורה בשם נופא (דברי הפרדס בשער האותיות) המביא בכל נופני ונשמי לחטא ולשננה, כי בעלי הנסתר הבינו העולם הנשמי רק כרמות צל להעולם השכלי שהוא העיקר ועליו מוסבים כל הספורים והמצות שבתורה, **)

(* ואמר הסופר הנודע Gfroerer הנ"ל בספרו Jahrb. d. Heiles צד 61 לאמר:

Die Abneigung der Talmudisten gegen die Geheimlehre war so stark ausgesprochen, dass auch christliche Väter Kenntniss davon nahmen.

וחכם הזה מכרר בספרו Kirchengesch. ח"א צד 59 כי שכבר בימי בית שני התחילה

המריבה בין הפרושים ובין האיסיים וחכמי אלכסנדריא.

** והעיר החכם פראנק בספרו על הקבלה, כי מפני זה מצינו שרוב המקובלים פרקו

עול המצות הנגלות באמרם שבכל התורה שיה אך הסוד הפנימי ולא הכונה החיצונית, „אמנם הכוונה על המצות העיוניות ר"ל השכלת רוחניותם כגון לא תחרוש בשור ובחמור יחדו

שוני הלכות בעלי תורה שבע"פ סכנה גדולה להיהדות, בשנם כפרו האלכסנדרונים והאיסיים בהרבה עיקרים של תורה שבע"פ. פילון אעפ"י שלא היה מן כת הצדוקים, מאחר שהורה בתחית המתים בנמול שכר ועונש ובמציאות המלאכים, מ"מ נטה בדינים רבים אחרי הצדוקים בפשט הכתובים כצורתם בבחינה הנגלית, ופטר עין תחת עין ולא תבשל נדי בחלב אמו וכדומה כפשוטם (רעמ"ה בספרו מ"ע חלק א"ב פ"ה). וכמוהו לא היה גם לב האיסיים שלם עם התורה שבע"פ ודעות הפרושים בכלל, כי כפרו בתחית המתים לגופות (יוסיפוס במלחמות ב' ז') ובבחירה חפשית לאדם והתנגדו לעבודת הקרבנות (שם קדמוניות י"ח ב'), וכ"ז היה אחרי שהכירו חכמי ארץ ישראל את האיסיים בתכנם הפנימי בדעותיהם ובאמונותיהם ובסודותיהם; אמנם בראשונה שמו אנשי כנסת הגדולה וחכמי המשנה את לבם רק למנהגים חיצוניים של האיסיים וישרו בעיניהם, וקראו להם בשם „אנשי מעשה, צנועים, ותיקין, חברים, חסידים“ לד"ק וכו', שכן היו האיסיים באמת מצניעי לכת ונזירים בודדים (בחקוי אל הנזירים בימי תורת משה ואל הרכבים בימי ירמיהו), ממאנים להשבע אף באמת, כל מנהגיהם פרישות וזהירות במדות טהורות, והיו ביניהם בתחלה גדולי האומה כמו חוני המעגל ויוסי בן יועזר וחולתם, אבל שיטתם בנסתרות ובסודות הניאו לבסוף את לב חכמי התלמוד מהם ושנאו אותם ואת סודותיהם, וקראו לאיסיים בכנוי „מינים“ (מונה"ז להרנ"ק בשער י"ב ובמכתב הירחי להר"ז פראנקל שנה שלישית צד 236).

ט.

אולם בכל ההתנגדות של שוני הלכות בתורה שבע"פ הנהגה אל סודות הנסתר לא עצרו כח לעצור בעד יסודי הנסתר אשר שוררו אז בקרב האומה ולמנוע אותם לבל יחדרו אל קרבם, ובכן נכנס הנסתר בחשאי ובכח אל בתי מדרש התלמודיים בשם אנדה.

באגדה הקדמונית אינם נזכרים סודות הנסתר בפירוש אלא ברמזים חשאים ובכנויים התומים כמו פרדס מעשה בראשית מעשה מרכבה וכדומה בלחישות חרישית וכמוסית; אולם באגדה המאוחרת מלאו ספרים שלמים כמו

פי' לא תיחד שתי הקליפות האלה יחד, וכן ענין עטיפת ציצית, פי' שישפיע אור אל המלכות ויקשמה בקישוטיו ההם" (פרדס רמונים שער הנשמה) וכמו שעשו בעלי הנסתר כפרובנציא בימי הרשב"א.

אותיות דר"ע, היכלות דר' ישמעאל, מדרש כונן ואחרים סודות הנסתר בקומתם ובצביונם, ובה נצנצה ההזיה הנוראה בסוד "שיעור קומה" עד שלבסוף התנאה האורח הזה בבית מדרש של בעלי הלכה להחליט כי יפה כוחה של אנדה (נסתר) מכחה של הלכה (נגלה) וגזרה האומר הידוע: דבר גדול מעשה מרכבה דבר קטן היות ראביי ורבא, ובכן היתה האנדה בסיס לבנין ח"ן הקבלה אשר קבלה את אבניה בחומר ובלבנים הם שמות המלאכותיים שבה"ן כמו מדות חכמה תבונה דעת גבורה חסד ורחמים וכו' (הגינה פרק אין דורשין).

ג.

תכסיסי המלחמה בין הנגלה ובין הנסתר מזמן התלמוד והלאה
היו בשלשה: בשתיקה, בניזופה, בלעג.

שתיקה מצד הנגלה ביצד?

שתיקת דומיה, שתיקת מות כמו בארץ נשיה, שתיקה משכחת כמת מלב
(בל"א טאדמטשוויינגען), שתיקה מבפנים ושתיקה מבחוץ, שתיקה בבחינת
האיסיים ושתיקה בבחינת האנדה.

ידוע דרך חכמי התלמוד (וכן הוא דרך התורנים בעמנו עד היום הזה
ולשבחם נאמר בכונתם הרצויה שלא להרבות מהלוקת בישראל) לעבור בשתיקה
על שמות מתנגדיהם ודעותיהם ולהכחירם ככה מבוא בקהל רב, כעין שעשו
ראשונים הפרושים שנגזו מגלת חשמונאים אשר נטו אחרי הצדוקים למען ישכח
זכרם. ככה נהגו עם התנא אלישע בן אבויה אשר היה טבעלי הנסתר ועסק
בחכמת יוגית, ר"ל בסודות ח"ן ולא אמרו דבר הלכה בשמו ולא הזכירוהו כלל
בשמו רק קראו לו בכנוי אחר (כאומר לא אשא שמו על שפתי) וכל דברי
הלכה ששמעו תלמידיו מפיו נזכרים בכנוי אחרים (הוריות י"ג).

וכן נהגו עם המתרגם היוני סומכוס (לדעת הר"א גיינער במאמרו בהחלוץ)
שהיה תלמידו של ר' מאיר ובעלי התלמוד לא הזכירוהו ושתקו אותו כיורד דומה,
והיה להם השתיקה כמעט כמו ניזופה, כאמרם משתקין אותו בניזופה, על המתרגם
שלא לפי שיטתם.

וככה נהגו עם האיסיים שלא הזכירו אותם בשמם "החסידיים" שהזכירו
אינם האיסיים כד"ק, והזכר בירושלמי יומא פ"ג ה"ז בסופה "חד אסי בצפרן"
הנכון שר"ל רופא אחד, ובין ספריו עמנו אחר התלמוד היה ספר היוחסין מר"א
זכות הראשון בספרותנו שהזכיר את כת האיסיים.

וכן לא הזכירו התלמודים את התרופיים ואף לא את פילון, ואחר התלמוד היה רעמ"ה בספרו מאור עינים הראשון שהזכיר אותו.

את האגדה הקדמונית אשר בקרבם לא יכלו להשתיק לגמרי ולאטור את פיה, ע"כ הקיפוח בחומת דומה ודממה, והזהירו על הדרושה במעשה בראשית ובמעשה מרכבה כענין מסוכן, ואמרו אין דורשין במעשה בראשית בשנים ולא במרכבה אפילו ביחיד... אא"כ היה חכם... שם בן י"ב מוסרין אותו לצנועים, היינו מסתירים ושותקים, וכדומה באזהרות על הכניסה לפרדס, שרק ר"ע יצא נקי מסכנה הזו, ואחר קיצץ בנטיעות, וכן עזאי או בן זומא הציץ ונפגע בשכלו כמשונע או מת בחלי נפש — אולם את האגדות האחרונות השתיקו וחסמו את פיהן בנזרתם: אין מורין מן האגדות (ירושלמי חגיגה) אין למדין מן האגדות (שם פאה).



ש ת י ק ה מצד הנסתר כיצד?

שתיקה משולשת: שתיקת החבאה בצל ערפלי הרזים ובסתר חשכת הסודות, כמ"ש בספר יצירה: עשר ספירות בלימה בלום פיך מלדבר. וידענו כי במחוזות המסתרים בין היונים היתה השתיקה לחבריהם החיוב היותר גדול וקדוש, ומה נימוס השתיקה להנכנסים בכנסת פתגורס.

שתיקת יראה מחמת מתנגדים, שע"כ הסתתרו האיסיים במשאון, והשביעו את כל חבר בשבועה חמורה שלא יגלה סודם לאחרים, וכ"ז מיראתם את הפרושים חכמי המשנה והתלמוד (השוה לזה Jost קורות היהודים II, B. Anhang, 195 ואחריהם הטקובלים) קראו וויי וויי לכל המגלה סודם, כדאיתא בספרא דצניעותא פרקא קדמאה „אבא (אות יו"ד) יתיב ברישא, אמא (אות הא') באמצעותא ומתכסייא מכאן ומכאן, וויי למען דגלי ערייתהון! ומכסייא פתחהא וויי למאן דגלי פתחהא!“ וז"ל המקובל ר' משה די ליאון (מחבר ספר הזוהר) בהקדמת ספרו „אור זרוע...“ במחקרי הסודות... עניתים במ הקדמונים בחרו, והשער סגרו והעלימו בטסתרים דבריהם, אחרי אשר יצאו הרודפים אחריהם... ע"כ הזוהרו להסתיר החכמות...“

שתיקת מחשבים מפחד קרני אור נוגה, כמשפט הולכי חשכים המוסרים בלחישת ומצניעים הסודות בסוד ה' ליראיו, ועל דא אתמר בווהר בראשית „א"ר אלעזר שתיקה דיליה בנה מקדש לעילא ובנה מקדש לתהא... משתוקא בחרין... מה דשתיקנא ואברו תרין עלמין כהדא“.

ולפי דרך בעלי הנסתר להשיב כל יקר ונכבד אך עולם האצילות, הושיבו גם את השתיקה * בעולם העליון בשיטות האפלטוניים החדשים, והיו אצל הנגוסטים והאופיטים ספירות בשמות שתיקה דממה, ויאמרו המקובלים כי הספירות העליונות תלויות במקום השתיקה.

יב.

נזיפה מצד הנגלה כיצד?

החרם הגדול שגזרו חכמי התלמוד ואמרו: ארור אדם שילמד לבנו חכמת יונית (סוטה מ"ט מנחות צ"ט) שכוונו בזה על חכמת הנסתר ** של האיסיים והתרופיים ובית מדרשו של פילון אשר יצאה מפילוסופי יונים כמו פתגורס ואפלטון והיתה דרך הנגוסטיקים ואגדות כמוסיות לחכמת הקבכה כנ"ל. ועל האגדות גערו במערבא בירושלמי מעשרות פ"ב: ר' זעירי מקנתר לאילין דאנדתא וצוה להון ספרי דססמי, ובירושלמי שבת פט"ז מסופר מר' חייא בר אבא שחמא חד ספר דאגדה ואמר תקטע ידא דכתבתה, ואמרו עוד שם הדא אנדתא הכותבה אין לו חלק לעוה"ב הדורשה מתהרף והשומעה אינו מקבל שבר. ובירושלמי שבת פט"ז אריב"ל מן יומי לא אסתכלית בספרא דאנדתא אלא חד זמן... אפילו הכי אני מתבעי בליליא.

* פתגם הגורע "סיג הלחמה שתיקה", נראה שמקורו בצד הנסתר של ר"ע האמרו כי השם חכמה בלשון קדמונינו נופל על ח"ן (כאשר בורתי זאת במ"א) אם אמנם לא נמנע כי חכמי המושנה המזכירים את הפתגם הזה הבינו אותו כפשוטו ע"ד אמרם "יפה שתיקה לחכמים... שנאמר גם אויל מחריש חכם יחשב (פסחים צ"ט ואבות דר"ב כ"ב). ** לדעת רוב חכמי ישראל כמו רי"א מודינא בספרו ארי נותם בשם הספר מצרף לחכמה ליש"ר מקנדיא ובשם ספר בית אלהים וריב"ל בספרו תעודה בישראל וד"ר שטיינשניידער במאמרו על חכמת הקבלה בלעקסיקון ערש אונד גרובער ואחרים, וחכמי האומות כמו Bracker בספרו הגדול Hist. crit. phil. II 705 כי "חכמת יונית" היא "חכמת הקבלה" בקומתה ובצביונה, וכן Gfroerer הנ"ל בספרו Krit. gesch. בספרו של פילון הנ"ל מחליט כי בשם "חכמה יונית" הכוונה פירוש התורה בדרך רמו וסוד כעין שנהגו היונים בהם, והכסים עמו הר"א גייגער במ"ע שלו ח"ב צד 247, כהערת Baehr הנ"ל בספרו הנ"ל ח"ב צד 28 ואחריו Dollinger בספרו צד 110.

יג.

נזיפה מצד הנסתר כיצד?

לעומת הארור והחרם של בעלי הנגלה בתלמוד נגד הנסתר, הביא הזוהר בפ' בעלותך קללה נמצת נגד הנגלה "ווי להאי בר נש דאמר דהא אורייתא אתא לאחזאין ספורין בעלמא... האי ספור דאורייתא איהו לבושא דאורייתא, מאן דחשיב דהאי לבושא איהו אורייתא ממש תיפה רוחיה ולא יהא ליה חולקא בעלמא דאתי!" כאשר צווח כבר פילון על הפרושים בעלי נגלה (Gfroerer בספריו הנ"ל).

ועל אשר קרא התלמוד לחכמת הנסתר בשם "חכמה יונית" לנאי, השיב הזוהר כי יפת אלהים ליפת וישכון יפת באהלי שם, והוכיח כי היונית אינה תועבת נפש היהדות, ואמר "אשר אין בה מום דא מלכות יון דאינון קריבין לאורחא דמהימנותא (זוהר שמות רל"ז ורקנטי בס' סעמי המצות) וכן בזהר בראשית י"ג "תרין אומין אחרנין דאינון קריבין ביחודא לישראל" שכוונתם שם על היונים והרומיים.

ועל אשר צווחו בעלי הנגלה בתלמוד על ספרי דאנדתא השובו המקובלים באמרם כי אנדה בספירת חכמה, ופעם גם מלכות נקראת אנדה (זוהר משפטים ובלק, ועיין גם פרדס רמונים לרמ"ק שער כ"ג) שכן חכמת הקבלה סמכה א"ע על האנדה כנ"ל (ראה ע"ז צונץ ע"ד הדרשות צד 409) ושנור אצל המקובלים לומר: "בספרא דאנדתא תנינן" (אדרא זוטא פ"ח) "בספרא דאנדתא דרב המנונא" (שם פ' עשירי) וכדומה.

יד.

לעג מצד הנגלה כיצד?

כדי בזיון ולעג וקלס בצרפם במס' סוטה את החרם על למוד חכמת יונית היא חכמת הנסתר ביחד עם מעשה החזיר שהעלו על החומה בהסכמת זקן אחד שהיה בקי בחכמת יונית, ועם האיסור לגדל חזירים בירושלים, כי קרבן החזיר לחעכו"ם כמו המצרים והיונים חיה בסוד פו"ר שלו סמל התולדה, ואמר הסופר היוני הקדמון הירודוט שהוא יודע את הסוד הזה של קרבן החזיר, אבל אסור לו לגלות אותו ברבים (Meiners בספרו על קורות הדתות ח"ב צד 286). ביחוד זבחו היונים חזירות מעוברות במסתרי צער עם שלהם (Creuzer בספרו הנ"ל ח"ד צד 289 וצהו 380 ובאריכות יותר Baehr הנ"ל ח"ב צד 233) וקראו ע"ש

מסתריהם לחזירים שמנים בשם „בעלי סוד“ — porci mystici ובלשון אפלטון (Repub. 2 17) „זובחי חזיר הם המקודשים בסודות המסתרים“. ע"כ עם אותו החרם שנזרו: ארור אדם שילמד לבנו חכמת יונית! נזרו ג"כ: ארור אדם שיגדל חזירים! כמה מן הלעג והלצון בארור אחד ללימוד חכמת הנסתר ולגידול חזירים!

וזו לעגם גם על אלישע בן אבויה אשר למד חכמת יונית, שהיא כנ"ל חכמת הנסתר של האפלטונים באלכסנדריא והאיסיים והנוסטריקים למיניהם, בנתנם לו הכנוי „אחר“ כמו שמכונה בסגנון לשונם החזיר ונגע הצרעת „דבר אחר“ הבלתי יאה לשאת אותו על שפתם (כד"א „ירבו עצבותם — עצביהם — אחר מהרו — במוהר ומחן קרבנות... — ובל אשא את שמותם על שפתי“).

מ"ו

לעג מצד הנסתר כיצד?

בעל התיקונים (תיקוני ז"ח דף ל"ד) קורא אל הנגלה שבתורה: „תבן דאורייתא“, המקובל הנודע הנביא ר' אברהם אבולעפיא (מחבר ספר הזוהר לד"ק) אומר בספרו „סתרי תורה“ כי הנגלה הוא לסכלים והנסתר לשכלים.

אם התלמוד נתן לבעל נסתר תואר „חזיר“ קרא הזוהר וסיעתו כבעל נגלה ותלמודי בשמות „חמור קופים ובהמה“.

בזוהר ויקרא אומר כי לשון חמור הוא העוסק בקל וחומר. ובמ"א אמר כי חמור ר"ת חכם מופלא ורב רבנן. המקובל הנודע רח"ו (כמדומה לי בהקדמת ספרו עץ חיים) מקשה על האגדה שבו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור, איך יהיה דמשק אליעזר (כי על יוקח נעריו עמו אמרו שהיו ישמעאל ואליעזר) הדולה ומשקה מתורת רבו אברהם לאחרים (לפי פירושם על דמשק אליעזר) נמשל לחמור? ומתריך שזה מפני שלא למד אליעזר מדבר אברהם אלא נגלה ולא נסתר.

המקובל הנביא ר' אברהם אבולעפיא הנ"ל בספרו הנ"ל אומר כי בעיניו המקובל הוא אדם אמתי והתלמודיים הם כקופים שצריך לברר עליהם ברוך משנה הבריות. ואמר עוד שם „ההפרש בין התלמודי ובין יודעי השם כהפרש שבין יהודי לתלמידי הגוי“.

בעיני המקובל ר' משה די ליאון הנ"ל בעל הנגלה הוא כבהמה בבקעה,

הלא כה דבריו בהקדמת ספרו אור זרוע... בלתי שיתעסק אדם ויתן אל לבו לתור בחכמה אינו אלא כבהמה... האדם שהוא כמו הבהמה מעיין בספרי רז"ל ושונה בס... ואמרו החכמים הקדמונים כי אדם אחד היה וכל ימיו הסתכל במשנה ובתלמוד כאשר הוא לפי דעתו הבהמית... אמרו זהו שהיה חכם אינו אלא כבהמה וכו'.

מז.

הקצף שיצא מאת בעלי הנסתר.

בספרי הזוהר נגד בעלי הנגלה שוני הלכות בתלמוד התמודה גם על דברי דת ודין, כי כשם שהתנגדו בעלי חכמה אל בעלי הסודות בבחינת הנסתר, כך התנגדו בעלי הסוד אל בעלי הלכה בבחינת הנגלה. תרועת המלחמה (קריענס-ערקלערונג) בזה יצאה מאת הזוהר: "קם ר"ש פתח ואמר שמעו הרים את ריב ה'... איהו ריב ברבי ורבנן ריב ודאי בכלהו תנאים ואמוראים... בשית סדרי משנה." (תיקונים כ"א).

הזוהר שופך חמתו על המשנה: "תחת שלש רגוז ארין תחת שפחה כי תירש גבירתה התורה היא הגבירה והמשנה היא השפחה והיא תמשול בתורה גבירתה". ברעיא מהימנא פ' תצא מכנה את המשנה קליפה, ועה"כ אדם כי יקריב מכם קרבן מן הבהמה הוא אומר כי אדם רומז על מארי קבלה, מן הבהמה ומן הבקר על מארי מתניתין שהם תמיד אלים מננחים פרים מננחים. עה"כ בשלוח הקן אומר הזוהר כי בצים ואפרוחים הם בעלי מקרא ומשנה והאם היא חכמת הקבלה רובצת עליהם.

בעלי הזוהר מתקלסים בתורה שבע"פ ולוענים על המדות שהתורה נדרשת בהן: "וימררו את חייהם זו קושיא, בחומר דא קל וחומר, ובלבנים דא לבון הלכה, ובכל עבודה בשהה דא ברייתא, אשר עבדו בפרך דא תיקו" (זוהר ויקרא קנ"ג). ברעיא מהימנא נאמר כי בהתפרסם ספר הזוהר יבוטלו כל דיני התלמוד והלכותיו. הנביא ר' אברהם אבולעפיא הנ"ל גוער בנויפה בספרו "חיי משה" על המשנה והתלמוד, וכן בשאר ספריו הוא מחרף ומגדף את התלמוד, וכמוהו גם בעל ספר הקנה והפליאה, הלא כה דברי ספר הקנה: "דברים שאין השכל מודה בהם אמרו הלכה למשה מסיני" (דף מ"א) "הבאים אחריהם נעלמו מהם סברות אלהיות ונושאין ונותנין בשקר אין לו רגלים" (דף ע"ב).

מקובלי הזוהר מאמינים כי לימות המשיח יהיה כל התלמוד עבר ובטל מן העולם. הזוהר אומר על משיח שנקרא עני: "עני הוא תמן בסמן

עליית אליהו

האפ"ס 320 בראדוויי, 333 גרענד סטריט.

נ ו י א ר ק.

בפרע פרעגות בישראל וסערת תימן התחוללה בכל עז על יהודי רוסיא להכחידם מגוי, אז גם אנשי חיל לא מצאו את ידיהם, כל ברכים כשלו כל לב דוי, וכבוד יעקב על עפר נחת.

במחשבי יגון ואפלה מנודח זה, הופיעו בעמוד אשדת בני ציון היקרים! המה זנחו את טוב ארצם זו ילדתם, ויצאו חלוצים ראשונה. המה בחרו לחרף נפשם לתת בים דרך ובמים עזים נתיבה—מבוא במי נדה, מים הזידונים... ובוה שמו מסלול ודרך להעביר גאולים הנה, ולהיות למופת לאחיהם בשריהם.

בין בני הנעורים והנאורים האלה, הורם אז נזיר אחיו האברך המשכיל חטר מנזע היחס ה' אליהו ראזענטהאל, הוא היה הראש והראשון אשר פרש בידו האחת לשחות ובשניה הרים נס עמו לגאון ולתפארת עד כי בא שלום הנה, ולו יקחת עמו שאריו יודעיו ומכיריו.

רבת נשא, רבת סבל, אך הרעיון הרם והנשא להיות גם פה לעזר לבני עמו, הוא נתן לו עז ותעצומות וכיד הכשרונות הטובים עליו גמר פה את חוק למודיו בהקאלעדושו ויהי לעורך-דין, נועם נאומו וצחות לשונו, ידיעתו הרחבה בחוק ומשפט, אמן רוחו, ישרו ועדינת נפשו הן המה לפני גדולים ינחוהו וכל יודעיו נתנו כבוד לשמו ויושבי על מדין הכירו חין ערכו עד כי נהדר בריבו.

ולאיש אשר אלה לו גם כל דרי-מטה יאמינו אמונת אמן להיות להם לצור מעז ולריב ריבם את התקיף מהם, כי איש חמופת הזה, היודע נפש עמו בהיותו עמו בצרה הראה לדעת בשנות עבודתו איך קדש לו האיש הבטח בו, לא יחליפנו ולא ימיר אותו, ומכל כחו ואונו ישרד בעדו לסוכך עליו באברתו ביום דין.

ולכן אין להתפלא אם האפיסעס שלו בבראדוויי 320 ובגרענד סטריט 333, מלאים כל היום אנשים ונשים אשר העורך-דין הזה יופיע אליהם כמלאך מושיע, ורב את ריבם ודן את דינם, ומי יתן ורבים יחכמו לדעת כי מליץ אחד מני אלף ימצאו בהסניגור הגדול ומאד נעלה א. ראזענטהאל בהאפיסעס שלו, 320 בראדוויי 333 גרענד סטריט.

כתבתו:

E. ROSENTHAL, 333 Grand St. — 320 Broadway, New York.

שן תחת שן

הדברים האחדים האלו "שן תחת שן" אשר הפילו חתיתם בימים הקדמונים
נהיו כעת למרפא ע"י הד"ר החכם הדאנטיסט

א. יארש, 208 איסט בראדוויי, ניוארק.

לו פעמים לתושיה! כי מלבד אשר נמר לתהלה חוק למודו בדערפנט,
הוא האוניווערסיטעט היותר נבה בכל ארץ רוסיא עוד נמר את הקאלעדזש גם
בפה. במהירות נפלאה יפזו זרועות ידיו לעקר בלי שום כאב שן נשחת
ובטלאכת אמן נפלא שכל את ידיו לתת בפה האדם שן נהדר בדמותו כתבנית
מוצק ומוכשר לתכלית האכל כשן אשר יצא מידי אביר הטבע, עד כי כל הרואה
את מלאכת מחשבת חכם חרשים הזה יתן כבוד לשמו ויאמר: אכן איש המופת
הזה הנדיל לעשות, הוא שר עם הטבע ויוכל לה!

ונוסף לזה היה הד"ר החכם א. יארש לברכה בפי כל בעד ישרת לבבו
אמן רוחו כי לא יכביר מחיר מהמבקרים את האפים שלו 208 איסט בראדוויי,
בזוה הציוב לו יד ושם, והאפים של הד"ר הח' א. יארש באיסט בראדוויי נהיה
גם להתנוסס לכל דרי מטה אשר יתנו כבוד ויקר לשמו.

פאטאגראפער מאקס בארסוק,

92 נארפאלק סטריט, ניו יארק.

עושה תמונות להפליא במקח השוה.

גאלרבערג'ס

קליניג אונד דייאינג עסטאבלישמענט

האט געמופט פון 186 א. בראדוויי

נאך 235 איסט בראדוויי, ניו יארק.

בית מסחר הספרים של ה' יוסף לוצאטו בפאדוא
אשר באיטאליא, יאצור אוצר ספרים גדול, עתיקים וחדשים
כתבי יד במקח הוול מאד.

כתבתו:

Guiseppe Luzzatto via Leoncino, 945 Padova, Italia.

אור חכמת הפאטאגראפיה.

האחים קארנווייס עושים מלאכת הפאטאגראפיה על פי ההמצאות החדשות והתמונות נפלאות כיפין וכטיבן ובמקח הזול מאד.

Kornweiss Bro's Art Photographers,

151 Rivington St.,

Near Suffolk St.

New York.

מאנארך קלאדינג קאמפ.

זאממער, ווינטער אונד באר קלאדינג.

46 Great Johns St., New York.

חתן כלה מול טוב.

דיא נייע מאנהעטען האלל

מאררס ארמסטער 115 לואיס סט.

גרויס און שעהן דער גרעסטער האלל אין דיא איסט סייד.

מיטינג לאקארס צו פעררענטען, פארטיס אונד בר מצוה'ת.

Morris Armster, 115 Lewis St.

ישראל מיזעל כורך ספרים.

ליחידים ולמדפיסים, בכריכה טובה ויפה מאד, ובמקח השות.

9 1/2 עססקס סטריט, נויארק.

„גר המערבי“

שנה ראשונה, נשאר מספר קטן. מחירו 3 דאלאר, ולהחזמים המשלמים המחיר במקדם לשנה מחירו \$1.50.

אוצר ספורים. יכלכל עשרה ספורים נפלאים. א. שולמאן, מחירו 50 סענט. מלאכות פילון היהודי. מ. א. נינצבורג, מחירו 25 סענט.

חותמי ה"גר המערבי" ישיגו 25 פראצענט ראבאט.

„כולל אמריקה תפארת ירושלים“.

נוסד בהסכמת הרב הגאון הצדיק מהרי"ל דיסקין שהיה
לפנים רב בכריסק, וחונה עתה בעיר הקדש ירושלים, והואיל
לקחת עליו משרת הרכנות של האמריקנים היושבים שם.

מטרת הכולל.

לעשות תקונים בדרכי „החלוקה“.
להפיץ חבת ציון באמריקה ולהרחיב הישוב בארצנו
חקדושה.

לבנות בתים לצורך העניים בסביבות ירושלים.
לשלוח מחברי הכולל ע"פ גורל „עולי רגלים“ לירושלים.

החפץ לדעת פרטי הדברים ימצאם ב"תקנות הכולל" אשר
יוכל להשיג אצל הרב מ"צ האכשטיין נ"י 183 איסט בראדוויי,
ניוארק.

מנהלי הכולל מבקשים מכל איש נכבד בכל ערי ארצות
הברית וקאנאדא הדורש אמת ומבקש צדקה לקבוע בביתו קופה
צדקה רמבה"נ של כולל אמריקה, או להיות נמנה בין נבאי
„שרי העשרות“ לקבוץ עשרה דאלאר לשנה בעבור הכולל.

ויכתוב ע"פ האדרעסא הזאת :

Rabbi Moses H. Hochstein, 183 East Broadway, New York.

מנהלי הכולל :

י. אשינסקי, הסנן.
פ. ליבערמאן, הנזר.
א"ח ראזענבערג, המזכיר.

י"ד אייזענשטיין, הראש.
ש. שנור, סגן השני.
הרב מ"ץ האכשטיין, הסוכן.

א. עזריעל, הסופר.



טראגט

מקענז'ים העטם

געשפארט געלד.

קארדעקמע סטיילס.

210 באוערי,

ניוארק.

ניער ספרינג סטריט,

STAR WATCH CO.,

206 BOWERY, NEW YORK.

WATCHES A SPECIALTY.

CHEAPEST STORE IN THE CITY.

פינחס פרידמאן

מוכר ספרים

חדשים וגם ישנים, טליתים עם עטרות, הפילין, מזוזות, ספרי תורות וכו' וכו',
במקח הזול מאד.

172 ריווינגטאן סטריט, ניוארק.

רעוו. א. בערנארד,

מוהל ומסדר קדושים,

ניוארק.

בעט. גרענד אונד ברום סטס.

150 קלינגטאן סט.

פאטגראפער ה' מאנדעלקערן,

45 קאנאל סטריט, ניוארק,

עושה תמונות יפות מרדכי עין על פי ההמצאות החדשות, במקח השוח.

B
590.
1-4.



No. 4.

DECEMBER, 1897.

Vol. II.

NER HA'MAARABI

(THE WESTERN LIGHT)

A HEBREW LITERARY REVIEW

ISSUED MONTHLY BY

S. B. SCHWARZBERG.

PRICE PER ANNUM \$3.00.

All subscriptions to be sent to

S. B. Schwarzberg, 7 Avenue C, New York City.

Publication Office: 52 CANAL STREET.

Entered at the N. Y. Post Office as Second Class Mail Matter.

NEW YORK,

Printed by A. H. Roseberg, 52 Canal Street.

1897.